Фәтхуллова К.С., Юсупова Ә.Ш., Денмөхәммәтова Э.Н.

ТАТАР ТЕЛЕ - КҮҢЕЛЕМ ТЕЛЕ

ТАТАРСКИЙ ЯЗЫК - ЯЗЫК ДУШИ МОЕЙ

TATAR – THE LANGUAGE OF MY SOUL

КЕРЕШ

Введение

Introduction

Татар телен өйрәнүчеләр өчен төзелгән уку-укыту комплексы 18 дәрестән тора һәм 130 – 140 сәгатькә исәпләнгән. Дәреслек әзерлек курсы белән башланып китә (6 дәрес). Һәр дәрес берничә аралашу ситуациясен үз эченә ала һәм шуларга бәйле тел һәм сөйләм берәмлекләрен гамәли үзләштерү, коммуникатив күнекмәләрне үстерү максатын куя. Дәреслек ярдәмендә сөйләм эшчәнлегенең төрләренә -тыңлап аңлау, сөйләү, уку һәм язуга өйрәнергә, шулай ук шигырьләр һәм җырлар, татар халык авыз иҗаты үрнәкләре (мәкальләр, санамышлар, тизәйткечләр, әкиятләр) белән танышырга мөмкин. Уку-укыту комплексы дәреслектән һәм аудиокушымтадан гыйбарәт.

***

Учебный комплекс, составленный для изучающих татарский язык, состоит из 18 уроков и рассчитан на 130-140 часов. Учебник начинается с вводного курса (6 уроков). Каждый урок состоит из нескольких ситуаций общения и ставит целью практическое усвоение языковых и речевых единиц, развитие коммуникативных умений. С помощью учебника можно научиться основным видам речевой деятельности - аудированию, говорению, чтению и письму, а также ознакомиться с песнями и стихами, с образцами устного народного творчества (пословицы, считалки, скороговорки, сказки). Учебный комплекс включает в себя учебник и аудиоприложение.

***

The academic manual for the Tatar language learners consists of 18 lessons and can be used for a 130-140 academic hours curriculum. The textbook begins from an introductory course (6 lessons). Each lesson contains several communicative situations and helps to learn certain linguistic and speech units, to develop communication skills. The textbook is a tool for developing the main speech skills – listening comprehension, speaking, reading, and writing. It presents songs and poems, samples of folklore (proverbs, counting rhymes, tongue-twisters, fairytales). The academic manual includes the textbook and a CD.

Татар теле дәресләренә рәхим итегез!

Добро пожаловать на уроки татарского языка!

Welcome to the Tatar language lessons!

ЭЧТӘЛЕК. СОДЕРЖАНИЕ. CONTENT

Кереш. Введение. Introduction...

1 - 6 нчы дәресләр. Әзерлек курсы ....

1-6 уроки. Вводный курс

Lessons 1-6. Introductory course

Җиденче дәрес. Тел кешене дуслаштыра...

Седьмой урок. Язык сближает людей

Seventh lesson. Language unites people

Сигезенче дәрес. Дус-тату яшибез, укыйбыз да эшлибез...............

Восьмой урок. Дружно живём, учимся и работаем……………………………………

Eighth lesson. We live, study and work together ……………………………………

Тугызынчы дәрес. Китапка рәхмәт әйтәбез ....

Девятый урок. Спасибо говорим мы книге…………………………

Ninth lesson. We thank books ……………………………………………..

Унынчы дәрес. Сәламәт тәндә – сәламәт акыл..

Десятый урок. В здоровом теле – здоровый дух..

Tenth lesson. Sound mind in a sound body ………………………………………..

Унберенче дәрес. Спорт һәм ял..

Одиннадцатый урок. Спорт и отдых...

Eleventh lesson. Sports and leisure………………………………………..

Уникенче дәрес. Кибеткә барабыз...

Двенадцатый урок. Мы идём в магазин...

Twelfth lesson. We go shopping……………………………………………………..

Унөченче дәрес. Кунакта ....

Тринадцатый урок. В гостях...

Thirteenth lesson. Visiting someone…………………………………………….

Ундүртенче дәрес. Татар милли ашлары ....

Четырнадцатый урок. Татарские национальные блюда..
Fourteenth lesson. Tatar national cuisine……………………………………………..

Унбишенче дәрес. Милли бәйрәмнәрдә күңел ачабыз ....
Пятнадцатый урок. Веселимся на национальных праздниках ....
Fifteenth lesson. We have fun at national holidays………………………………………………

Уналтынчы дәрес. Без дуслар белән көчле ....
Шестнадцатый урок. Мы сильны своими друзьями..
Sixteenth lesson. Our friends are our strength……………………………………………

Унҗиденче дәрес. И Казан, дәртле Казань!.. ....
Семнадцатый урок. О Казань, кипучая Казань!...
Seventeenth lesson. Oh Kazan, cheerful Kazan!

Унсигезенче дәрес. Мин яратам сине, Татарстан!.....................................
Восемнадцатый урок. Я люблю тебя, Татарстан!..
Eighteenth lesson. I love you, Tatarstan!

Белешмәлек. Справочник. Grammar reference.

Шартлы билгеләр. Условные обозначения. Reference characters

\+ **Аудиоязманы тыңлагыз.** Прослушайте аудиозапись. Listen to the recording.

? **Сорауларга җавап бирегез**. Ответьте на вопросы. Answer the questions.

Диалог төзегез. Составьте диалог. Make up a dialogue.

Укыгыз. Прочитайте. Read.

Монолог сөйләгез. Расскажите монолог. Tell a monologue.

Языгыз. Напишите. Write down.

Игътибар итегез. Обратите внимание. Pay attention.

Истә калдырыгыз. Запомните. Memorize.

Үз-үзегезне тикшерегез. Проверьте себя. Check yourself.

Татар алфавиты. Татарский алфавит. The Tatar alphabet.

Аа	**Әә**	**Бб**	**Вв**	**Гг**	**Дд**	**Ее**	**Ёё**	**Ж ж**	**Җҗ**	**Зз**	**Ии**	**Йй**
а	*ә*	*бэ*	вэ	*гэ*	*Дэ*	Е	*йо*	*Жэ*	***җе***	*зэ*	*и*	кыска *И*
Кк	**Лл**	**Мм**	**Нн**	**Ң**	**Оо**	**Өө**	**Пп**	**Рр**	**Сс**	**Тт**	**Уу**	**Үү**
ка	*эль*	*эм*	*Эн*	***эң***	**0**	***ө***	*пэ*	*Эр*	*эс*	*тэ*	*У*	**К**
Фф	**Хх**	**hh**	**Цц**	**Чч**	**Шш**	**Щщ**	**ъ**	**Ыы**	**ь**	**Ээ**	**Юю**	**Яя**
эф	*ха*	***hэ***	*Цэ*	*чэ*	*Ша*	*ща*	калынлык hәм аеру билгесе	*Ы*	нечкәлек hәм аеру билгесе	э	*ю*	*Я*

ӘЗЕРЛЕК КУРСЫ. ВВОДНЫЙ КУРС. INTRODUCTORY COURSE

Беренче дәрес. Первый урок. First Lesson

1. Татар авазларын ничек әйтәбез? Как произносим татарские звуки?

   How to pronounce Tatar sounds?

   Татар хәрефләрен ничек язабыз? Как пишем татарские буквы?

   How to write Tatar letters?

   Татар сүзләрен ничек әйтәбез һәм язабыз? Как произносим и пишем татарские слова?

   How to say and write Tatar words?

2. Ничек танышабыз? Как знакомимся?

   How to get acquainted?

3. Ничек исәнләшәбез? Как здороваемся?

   How to say hello?

4. Ничек сорау бирәбез? Как задаём вопрос?

   How to ask questions?

   Ничек җавап бирәбез? Как отвечаем?

   How to give an answer?

5. Ничек инкяр итәбез? Как отрицаем?

   How to express negation?

6. Ничек таныштырабыз? Как знакомим?

   How to introduce people?

7. Ничек саубуллашабыз? Как прощаемся?

   How to say goodbye?

1.

1. Татар авазларын ничек әйтәбез? Как произносим татарские звуки?

How to pronounce Tatar sounds?

Татар хәрефләрен ничек язабыз? Как пишем татарские буквы?

How to write Tatar letters?

Татар сүзләрен ничек әйтәбез һәм язабыз? Как произносим и пишем татарские слова?

How to say and write Tatar words?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Сузык авазлар. Гласные звуки. Vowels.

Аа	*Аа*	[а°] [а]
Оо	*Оо*	[о] [о]
Уу	*Уу*	[у] [w]
Ыы	*Ыы*	[ы] [ы]
Әә	*Әә*	[ә]
Ии	*Ии*	[и]
Өө	*Өө*	[ө]
Үү	*Үү*	[ү] [w]
Ээ	*Ээ*	[э] [э] [,]
Ее	*Ее*	[йэ] [йы] [э]

+ 1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

а - а а - о а - у а - ы а - ә а - э а - и а - ө а – ү

о - о о - а о - у о - ы о - ә о - э о - и о - ө о - ү

у - у у - а у - о у - ы у - ә у - э у - и у - ө у - ү

ы - ы ы - а ы - о ы - у ы - ә ы - э ы - и ы - ө ы - ү

ә - ә ә - а ә - о ә - у ә - ы ә - э ә - и ә - ө ә - ү

э - э э - а э - о э - у э - ы э - ә э - и э - ө э - ү

и - и и – а и - о и - у и - ы и - ә и - э и - ө и - ү

ө - ө ө - а ө - о ө - у ө - ы ө - ә ө - э ө - и ө - ү

ү - ү ү - а ү - о ү - у ү - ы ү - ә ү - э ү - и ү - ө

э - э э - а э - о э - у э - ы э - ә э - и э - ө э - ү

+ 2. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Лл	*Лл*	[л]

ал , ул

ил, илле

+3. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Мм	*Мм*	[м]

алма , малай

мә, мәгез, милли

+4. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Нн	*Нн*	[н]
Ңң	*Ңң*	[ң]

Ун, он, мин, әни, эне

Уң, моң, мең, иң

+5. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Рр	*Рр*	[р]

Алар, урам, урман, урын

Ир, эре, эри, мәрмәр

+6. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Йй	*Йй*	[й]

Өй, йөри

Ай, май

+7. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Бб	*Бб*	[б]
Пп	*Пп*	[п]

Бу, бала, бабай, абый, бер, әби, бәби

Апа, пар, ипи, керпе

+8. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Вв	*Вв*	[w] [в]
Фф	*Фф*	[ф]

Авыл, авыр, Вәли, Вәлиулла, вагон, ваза

Фаил, Фаяз, фән, фәнни, фил

+9. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Дд	*Дд*	[д]
Тт	*Тт*	[т]

Анда, монда, дүрт, ундүрт, дәфтәр

Булат, ат, алты, алтын, матур, әти, иртә

+10. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Зз	*Зз*	[з]

Сс	*Сс*	[с]

Азат, аз, утыз, зур, әз, без, сез, сүз, сүзлек

Салават, су, дус, рус, син, песи

+11. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Гг	*Гг*	[гъ] [г]
Кк	*Кк*	[къ] [к]

Гали, галим, гаилә, тугыз, гафу итегез, Гүзәл, сигез, инглиз

Туксан, кырык, кыз, күз, күп, күке, күбәләк, ике, сиксән

+12. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Жж	*Жж*	[ж]
Шш	*Шш*	[ш]

Жәл, жәлләргә, журнал

Аш, кыш, баш, биш, алтмыш

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Ж хәрефе рус сүзләрендә генә кулланыла.

Буква ***ж*** используется только в русских словах.

The letter *ж* is used only in Russian words.

+13. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Җҗ	*Җҗ*	[җ]

Чч	*Чч*	[ч]

Җылы, җыр, кәҗә, җәй, җир, җиде, җитмеш

Чын, тычкан, чәч, өч, унөч, кич, кичә, кичен

+14. Бармак уенын тыңлагыз һәм яттан өйрәнегез. Прослушайте и выучите наизусть игру “Пальчики”. Listen to the recording and learn the game “Fingers’ by heart.

Бу бармак- бабай,

Бу бармак – әби,

Бу бармак - әти,

Бу бармак - әни,

Бу бармак – нәни бәби,

Аның исеме – чәнти!

2.

Ничек танышабыз? Как знакомимся?

How to get acquainted?

+15. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

Мин Алсу. Я Алсу. I am Alsou.

Мин Булат. Я Булат. I am Bulat.

Мин Әнисә ханым. Әнисә Батталова.

Я Аниса ханум. Аниса Батталова

I am Mrs. Anisa. Anisa Battalova.

Мин Әнәс әфәнде. Әнәс Билалов. Я Анас эфенди. Анас Билалов. I’m Mr. Anas. Anas Bilalov.

Мин Динә. Динә Кәримова. Я Дина. Дина Каримова.

I am Ms Dina. Dina Karimova.

(Рис. 5 человек)

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

әфәнде, ханым, туташ - эндәшү сүзләре. *Эфенди, ханум, туташ* – этикетные формы обращения. There is no verb *to be* in the present tense in Tatar, as in the examples above. The Tatar equivalents of the English words *Mr., Mrs., Ms.* – *әфәнде, ханым, туташ* are used with first names in Tatar, not with surnames as in English.

+ 16. Тыңлагыз һәм үрнәк буенча диалог төзегез. Прослушайте и составьте диалог по образцу. Listen and make a dialogue according to the model.

– Таныш булыйк мин – Алсу. Ә син кем?

– Мин Мансур.

– Мин бик шат.

– Мин дә бик шат.

+17. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

– Таныш булыйк. Мин ___________ . Ә Сез кем?

– Мин ____________

– Мин бик шат.

– ______________

3.

Ничек исәнләшәбез? Как здороваемся?

How do we say hello?

+18. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

- Исәнме, Алсу! - Здравствуй, Алсу! Hello, Dina!

- Исәнме, Динә! - Здравствуй, Дина!

Hello, Alsou!

(Рис. 2 девушки здороваются).

+ 19. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Исәнмесез! Исәнме! Здравствуйте! Здравствуй! Hello!

Хәерле иртә! Доброе утро! Good morning!

Хәерле көн! Добрый день! Good afternoon!

Хәерле кич!   Добрый вечер!   Good evening!

Сәлам!   Привет!   Hi!

20. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Исәнме, ______________!
- Хәерле көн, ______________!

***

- Фәрит абый, хәерле ______________!
- Хәерле иртә, ______________!

***

- Хәерле __________, Рәшидә апа!
- Исәнме, __________!

***

- Сәлам, ___________!
- Сәлам, ___________!

4.

Ничек сорау бирәбез? Как задаём вопрос?

How to ask questions?

Ничек җавап бирәбез? Как отвечаем?

How to give an answer?

+21. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

- **Сез Динәме?**
- **Әйе, мин - Динә.**
- **Ә Сез Алмаз әфәндеме?**
- **Әйе.**

- Вы Дина? Are you Dina?
- Да, я Дина. Yes, I am Dina.
- А Вы Алмаз эфенди? Are you Mr. Almaz?
- Да. Yes.

***

- **Сез Алсу ханыммы?**
- **Әйе. Мин – Алсу ханым.**

- Вы Алсу ханум? Are you Mrs. Alsou?
- Да, я Алсу ханум. Yes, I am Mrs. Alsou.

22. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- ________________?

- Әйе. Мин - Әнәс.

***

- ________________?

- Әйе. Мин - Алсу ханым.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

-мы/ -ме сорау кисәкчәләре вопросительные частицы is an interrogative particle.

It is used to make yes/no questions.

5.

Ничек инкяр итәбез? Как отрицаем?

How to express negation?

+23. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, Сез Динәме?**
- **Юк. Мин Динә түгел. Мин - Алсу.**
- Извините, вы Дина? Excuse me, are you Dina?
- Нет, я не Дина. Я Алсу. No. I’m not Dina. I’m Alsou .

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

юк – нет - no; **түгел** – не - not

24. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Исәнмесез!

- ________________!

- Сез Фәрит әфәндеме?

- Әйе, _____________

***

- Хәерле көн!

- ____________!

- Син Камиләме?

- Юк. Мин _______________

***

- Хәерле кич!

- _______________!

- Гафу итегез, Сез ____________?

- Әйе, мин _____________

6.

Ничек таныштырабыз? Как знакомим?

How to introduce people?

+25. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

- Алсу, бу **кем?**

- Алсу, кто это? Alsou, who is this?

- Таныш булыгыз: бу – Динә ханым.

- Познакомьтесь. Это Дина ханум. I'd like to introduce you to Mrs. Dina .

- Ә бу кем?

- А это кто? And who is this?

- Ә бу – Гөлназ.

- А это Гульназ. And this is Gulnaz.

(рис. 3 девушки)

26. Дусларыгыз белән таныштырыгыз. Познакомьте с друзьями. Introduce your friends.

Үрнәк: Таныш булыгыз. Бу – Азат. Бу – Булат. Ә бу – Салават. Бу – Алсу. Ә бу - Айсылу.

27. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- ______________, бу кем?

- Бу ______________

- Ә бу кем?

- _____________

***

- Исәнме!

- ________________!

- Гафу ит, син Әнәсме?

- Әйе, ____________ . Ә син кем?

- ____________ Камилә.

7.

Ничек саубуллашабыз? Как прощаемся?

How to say goodbye?

+28. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.

Listen, repeat and read.

- Сау булыгыз, Динә!	- До свидания, Дина! Goodbye, Dina!
- Сау бул, Алсу !	- До свидания, Алсу!Goodbye, Alsou!
***	
- Исән булыгыз, Дамир әфәнде!	- До свидания, Дамир эфенди. Take care, Mr. Damir!
- Исән булыгыз, Ләйсән ханым!	- До свидания, Лейсан ханум! Take care, Mrs. Leysan!
***	
- Хуш, Диләрә!	- Прощай, Диляра!Goodbye, Dilyara!
- Хушыгыз, Зилә ханым!	-Прощайте, Зиля ханум!Goodbye, Mrs. Zilya!
***	
- **Хәерле юл, Динә ханым!**	- Доброго пути, Дина ханум! Have a safe trip, Mrs, Dina!
- **Рәхмәт, Мәдинә!**	-Спасибо, Мадина!Thanks, Madina!

(Рис. 2 чел. Прощаются)

29. Дусларыгыз белән саубуллашыгыз. Попрощайтесь с друзьями. Say goodbye to your friends.

- Сау бул, _______________!
- Сау бул, _______________!

***

- _____________, исән бул!
- _____________, хуш!

30. Сүзләр белән диалоглар төзегез. Составьте диалоги со словами. Make up dialogues using the words.

Мин, сез, түгел, юк, кем, исәнмесез, сау булыгыз, сәлам, хәерле көн, хәерле кич.

+31. Шигырьне тыңлагыз һәм сәнгатьле итеп укыгыз. Прослушайте стихотворение и прочитайте его выразительно. Listen to the poem and read it with good intonation.

Мин иртә белән
Өйләргә керәм,
Иптәшләремнең
Хәлләрен беләм:
- Исәнме, Гүзәл!
Исәнме, Рүзәл!
Исәнме, Мәрьям!
Исәнме, Галләм!
Сезгә дусларым
Иртәнге сәлам!
Исәнме, Азат,
Саумы, Салават!
Авырмыйсызмы?
Хәят һәм Булат!
Исәнме, Иркә!
Сәлам, Мәликә!
Хәерле иртә!
Хәерле иртә!

Хәләф Гарданов

+32. Татар исемнәрен тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте татарские имена и запомните их. Listen to the Tatar names on the recording and memorize.

Ирләр исемнәре. Мужские имена. Men's names.

Азат	Камил
Азамат	Рамил
Булат	Рәшит
Вәли	Самат
Гали	Таһир
Илдар	Фәрит
Илдус	Хәмит

Хатын-кыз исемнәре. Женские имена. Women's names.

Айгөл	Айсылу

Алсу	Ләйсән
Алия	Лилия
Гүзәл	Камилә
Гөлназ	Рәмилә
Зилә	Рәшидә
Зөлфия	Тәнзилә
Динә	Фәридә
Иркә	
Мәликә	

33. Рифмалап исемнәр куегыз һәм диалогларны укыгыз. Свяжите рифмой имена и прочитайте диалоги. Use rhyming names and read the dialogues.

- Исәнме, Булат!
- Сәлам, ___________!

***

- Сәлам, Сөембикә!
- Хәерле көн, __________!

***

- Хәерле көн, Рүзәл!
- Сәлам, __________!

***

- Исәнме, Рәмилә!

Исәнме, __________!

34. Укытучыгыз белән саубуллашыгыз. Попрощайтесь с учителем. Say goodbye to your teacher.

35. Дусларыгызга хәерле юл теләгез. Пожелайте друзьям доброго пути. Wish a safe trip to your friends.

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

авыл- деревня- village
аз (әз) –мало- little, few
алар – они - they
абый –1.старший брат - elder brother; 2. дядя - uncle
авыр – трудный - difficult
алты – шесть - six
алтмыш –шестьдесят - sixty
анда – там - there
апа – 1.старшая сестра - elder sister; 2. тётя - aunt
алтын- золото - gold
ат –лошадь - horse
аш – суп - soup
ә – союз *а* - and, but (conjunction)
әби – бабушка - grandmother
әйе – да- yes
әфәнде – эфенди, господин- Mr., mister
бабай – дедушка - grandfather
баш – голова - head
бәби – дитя - baby, child
без – мы - we
бер – один - one
бик – очень - very
биш – пять - five
бу – это - this
гаилә - семья - family
галим - учёный - scientist, scholar
гафу итегез - извините - excuse me
гүзәл - красивый - beautiful
дәфтәр - тетрадь - notebook
дус - друг - friend
дүрт - четыре - four
егерме - двадцать - twenty
жәл - жаль - pity
жәлләргә - жалеть - to pity
җәй – лето- summer
җиде – семь- seven
җил – ветер- wind
җитмеш –семьдесят- seventy
җылы – тёплый- warm
җыр – песня- song
җырлый – поет- sings
зур – большой- big
ике – два- two
ил – страна- country
илле – пятьдесят- fifty
инглиз – английский- English

иртә – утро- morning
исән булыгыз – 1. до свидания- take care; 2. будьте здоровы- bless you
исәнме –здравствуй- hello, hi
исәнмесез – здравствуйте- hello
исәнләшергә – здороваться- to say hello, greet
йорт –дом- house
йөз – сто- hundred
йөри – ходит- walks
кәҗә -коза- goat
кем – кто- who
керпе – ёж- hedgehog
кич – вечер- evening
кичен – вечером- in the evening
кичә – вчера- yesterday
көз –осень- autumn, fall
көн – день- day
күбәләк- бабочка- butterfly
күке – кукушка – cuckoo
күп – много- many, much
кыз – девочка,дочь- degirl
кырык – сорок- forty
кыш – зима- winter
малай – мальчик-boy
матур – красивый-beautiful
мәрмәр –мрамор-marble
мең – тысяча-thousand
мин – я - I
монда – здесь-here
моң – мелодия-melody
өй – дом-home
песи – кошка-cat
рус- русский- Russian
саубуллашырга – прощаться-to say goodbye
сау булыгыз – до свидания-bgood bye
сәлам – привет-hi
сез – вы-you
сеңел –младшая сестра-younger sister
сигез – восемь-eight
сиксән – восемьдесят-eighty
син – ты-you
су – вода- water
сүз –слово-word
сүзлек –словарь-dictionary
танышырга – знакомиться- to get acquainted
тугыз –девять- nine
туксан – девяносто-ninety
туташ –девушка- Ms., miss
түгел –не-not
тычкан – мышь- mouse
ул – 1. он- he/she/it; 2.сын- son
ун –десять-ten
уң –правый- right
үрнәк – пример, образец-example, model
фән – наука - science
фәнни- научный - scientific
фил – слон- elephant
ханым – госпожа-Mrs., mistress
хәерле –добрый- good, safe
хушыгыз –прощайте-good bye
чәй – чай-tea
чәч – волосы-hair
чын – настоящий - real
шат – рад-glad
эне – младший брат-younger brother
эри – тает-melts

эт –собака- dog

юк – нет-no

юл – дорога- road

яз –весна-spring

ӘЗЕРЛЕК КУРСЫ. ВВОДНЫЙ КУРС. INTRODUCTORY COURSE

Икенче дәрес. Второй урок. Second Lesson

1. Татар авазларын ничек әйтәбез? Как произносим татарские звуки? How to pronounce Tatar sounds?

Татар хәрефләрен ничек язабыз? Как пишем татарские буквы? How to write Tatar letters?

Татар сүзләрен ничек әйтәбез һәм язабыз? Как произносим и пишем татарские слова? How to say and write Tatar words?

2. Хәлләр турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о делах? How to ask 'How are you?'

3. Предмет турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о предмете? How to ask about an object?

4. Предметның кемнеке булуы турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о принадлежности предмета? How to ask who an object belongs to?

5. Кешенең һөнәре турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о профессии человека? How to ask about a person's profession?

6. Татарча ничек гафу үтенәбез? Как просим прощения по-татарски? How to apologize in Tatar?

7. Татарча ничек рәхмәт әйтәбез? Как благодарим по-татарски? How to say thank you in Tatar?

1.

Татар авазларын ничек әйтәбез? Как произносим татарские звуки? How to pronounce Tatar sounds?

Татар хәрефләрен ничек язабыз? Как пишем татарские буквы? How to write Tatar letters?

Татар сүзләрен ничек әйтәбез һәм язабыз? Как произносим и пишем татарские слова? Haw to say and write Tatar words?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Хх	*Хх*	[х]
Һһ	*Һһ*	[h]

Ханым, хатын, хатын-кыз, хәерле, рәхмәт, Рәхим

Таһир, Заһир, һава, һәм, һәр, һәрвакыт, һөнәр, Зөһрә

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Ц, щ хәрефләре рус сүзләрендә генә кулланыла. Буквы *ц, щ* используются только в русских словах.The letters *ц, щ* are used only in Russian words.

+2. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Цц	*Цц*	[ц]
Щщ	*Щщ*	[щ]

Цирк, циркуль

Щи, щётка

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

я, ю, е хәрефләре сүз башында яки сузык аваз алдында ике аваз белдерәләр. Буквы *я, ю, е* обозначают два звука в начале слова или перед гласным звуком.

The letters *я, ю, е* represent two sounds when they come in the beginning of a word or before a vowel.

+3. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Яя	*Яя*	[йә] [йа]

Юю	*Юю*	[йү] [йу]
Ее	*Ее*	[йэ] [йы] [э]

Яз, яңа, яңгыр, яшел, яшь

Юа, юк, юл, юеш

Ел, елан, егерме, кәеф, кием

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Яңгырау һәм саңгырау тартык авазлар. Звонкие и глухие согласные звуки.

Voiced and voiceless consonants.

б в г гъ д ж җ з й л м н ң р [w]

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

п ф к къ т ш ч с щ х һ ц [,] (һәмзә)

ъ (калынлык һәм аеру билгесе) һәм **ь (**нечкәлек һәм аеру билгесе**)** хәрефләре аваз белдермиләр: *мәкаль, сәгать, коньяк, кулъяулык, ашъяулык.*

Буквы **ъ** (разделительный твёрдый знак) и **ь** (разделительный мягкий знак**)** не обозначают звуков.The letters **ъ** (the hard sign), **ь** (the soft sign) do not represent a sound as shown in the examples.

һәмзә авазы - звук гамза - hamza sound (glottal stop)**:** *тәэсир* **[тә'сир],** *тәэмин итү* **[тә'минитү] .**

+4. Нечкә әйтелешле сүзләрне тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте мягкопроизносимые слова. Listen, repeat and read words with soft sounds.

Әни, эти, әби, эне, сеңел, әфәнде, бер, ике, өч, дүрт, биш, җиде, сигез, егерме, илле, җитмеш, сиксән, йөз, кем, көн, эт, песи, гүзәл, дәфтәр, түгел, җир, һәм, яшел, кием, хәерле.

+5. Калын әйтелешле сүзләрне тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте твёрдопроизносимые слова. Listen, repeat and read words with hard sounds.

Алар, ул, туташ, ханым, бабай, апа, абый, дус, җылы, пылау, тугыз, туксан, һава, яңа, яңгыр, юа, юл.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

а, о, у, ы сузык авазлы сүзләр калын әйтеләләр (*укытучы, авыл, борын*); ***ә, и, ө, ү, э*** сузык авазлы сүзләр нечкә әйтеләләр (*сиксән, дәрес, күзлек*);

татарские слова с гласными звуками ***а, о, у, ы*** произносятся твёрдо (*укытучы, авыл, борын*); со звуками ***ә, и, ө, ү, э*** - мягко (*сиксән, дәрес, күзлек*);

in the Tatar language, words containing back row vowels ***а, о, у, ы*** are pronounced as hard words (*укытучы, авыл, борын*); words with front row vowels ***ә, и, ө, ү, э*** are pronounced as soft words (*сиксән, дәрес, күзлек*).

+6. «Махира» шигырен тыңлагыз һәм ятлагыз. Прослушайте стихотворение «Махира» и выучите наизусть. Listen to the poem “Makhira” and learn it by heart.

Диск 5 №38

2.

Хәлләр турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о делах?

How to ask ‘How are you?’.

+ 7. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Хәлләр ничек, Алия?**
- **Рәхмәт, Лилия, яхшы.**
- Как дела, Алия? How are you, Alia?
- Спасибо, Лилия, хорошо! Good, thank you, Lilia.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Хәлләр ничек? (Нихәл? Ни хәлләр бар?) – Как дела? - How are you?

Яхшы (әйбәт) –	- хорошо- good
Бик яхшы (бик әйбәт) –	- очень хорошо - very good
Шәп -	отлично- great
Начар –	плохо - bad
Начар түгел –	неплохо - not bad
Ярыйсы –	нормально-OK
Уртача –	средне - so-so
Беркөе –	по-прежнему- fine

Барысыннан да яхшырак – лучше всех - best of all

Ал да гөл – всё отлично- great, excellent

8. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк: - Хәлләр ничек, Рәмилә?

- Бик яхшы. Рәхмәт, Камилә.

+9. Диалогларны тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте диалоги и запомните. …………….

- Хәлләр ничек, кызым?
- Рәхмәт, әни, яхшы.

****

- Хәлләр ничек, улым?
- Әйбәт, рәхмәт.

****

- Ни хәлләр, әби?
- Рәхмәт, улым, беркөе.

****

-Нихәл, Азат?

-Ал да гөл, рәхмәт!

****

- Ләйсән, сәлам!
- Сәлам, Булат!
- Хәлләр яхшымы?
- Ярыйсы, рәхмәт.

10. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Хәлләр ничек, ...?
- ...., рәхмәт, ...

***

- Исәнме, ...!
- Исәнме, ...!
- Хәлләр ничек, ...?
- ....

3.

Предмет турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о предмете?

How to ask about an object?

+11. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Бу нәрсә?**	- Что это? What is this?
- **Бу – дәфтәр.**	- Это тетрадь. This is a notebook.
**********************	
- Бу китапмы?	- Это книга? Is this a book?
- Әйе, бу – китап.	- Да, это книга. Yes, this is a book.
- **********************************	
- **Бу сөтме?**	- Это молоко? Is this milk?
- **Юк. Бу – чәй.**	- Нет. Это чай. Not. Tthis is tea.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Кем, нәрсә - сорау алмашлыклары. *Кто, что* – вопросительные местоимения.

who, what- are interrogative pronouns.

12. Укыгыз. Прочитайте. read.

Бу - өй. Бу – тәрәзә. Бу - ишек. Бу – түшәм. Бу – идән. Бу - өстәл. Бу –урындык. Бу – карават. Бу – диван.

рис. Дом, окно, дверь, потолок, пол, стол, стул, кровать.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

өй –	дом-home	**өстәл –**	стол- table
тәрәзә –	окно - window	**урындык –**	стул - chair
ишек –	дверь- doot	**карават –**	кровать- bed
түшәм –	потолок -ceiling	**диван –**	sofa
идән –	пол- floor		

13. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- ....?

- Бу – урындык.

- Ә бу ....?

- Ә бу - ....

***

- ....?

- Юк. Бу дәфтәр түгел.

- ....?

- Әйе. Бу – журнал.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Татар телендә хайваннарга һәм кошларга карата *нәрсә* соравы бирелә.

В татарском языке по отношению к животным и птицам задаётся вопрос *что.*

The question *what* is used in Tatar when we ask about animals and birds.

+14. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Бу нәрсә?** - Что это? What is this?
- **Бу – эт.** - Это собака. This is a dog.
- **Ә бу нәрсә ?** - А это что? And what is this?
- **Бу - песи.** - Это кошка.This is a cat.

(Рис. Кошка, собака)

15. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- ....?

- Бу – тычкан.

- Ә бу ....?

- Ә бу – песи.

- ....?

- Әйе. Бу – эт.

16. Рәсемнәргә карагыз һәм предметларны атагыз. Посмотрите на рисунки и назовите предметы. Look at the pictures and name the objects.

Үрнәк: Бу – ишек.

Рис. Стол, кровать, ваза, книга, тетрадь, молоко, чай, стул, одежда.

17. Рәсемнәргә карагыз, хайваннарны һәм кошларны атагыз. Посмотрите на рисунки и назовите животных и птиц. Look at the pictures and name the animals and birds.

Үрнәк: Бу – эт.

Рис. Лошадь, коза, кошка, собака, гусь, индюк, мышь.

18. Рәсемнәргә карагыз һәм ел фасылларын атагыз. Посмотрите на рисунки и назовите времена года. Look at the pictures and name the seasons.

Үрнәк: Бу – җәй.

Рис. Зима, весна, лето, осень.

4.

Предметның кемнеке булуы турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о принадлежности предмета?How to ask who an object belongs to?

+19. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Бу китап кемнеке?**
- **Бу китап Алсуныкы.**
- **Ә бу дәфтәр кемнеке?**
- **Бу дәфтәр Гүзәлнеке.**

- Чья эта книга? Whose book is it?
- Это книга Алсу. This book is Alsou.'s.
- Чья эта тетрадь? Whose notebook is it?
- Это тетрадь Гузели. This notebook is Guzel's.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

*-ныкы/ -неке –*тартым кушымчалары - аффиксы принадлежности- are possessive endings.

20. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Бу папка Салаватныкы. Бу журнал Лилиянеке. Бу телефон Ләйсәннеке. Бу рюкзак Русланныкы.

(Рис. Мальчик с папкой, девочка с журналом, дев. с телефоном, мальчик с рюкзаком)

21. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Гафу итегез, бу диск кемнеке? Бу дәфтәр кемнеке? Бу сумка Әлфиянекеме? Бу урындык Азатныкымы? Бу китап Гүзәлнекеме?

22. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Бу газета .... Бу чәй .... Бу документ ....? Бу билет ....?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Мин, син, ул, без, сез, алар - зат алмашлыклары -личные местоимения- personal pronouns.

Минеке, синеке, аныкы, безнеке, сезнеке, аларныкы - тартым алмашлыклары - притяжательные местоимения- possessive pronouns.

23.Укыгыз. Прочитайте. read.

Бу китап минеке. Бу урындык синеке. Бу телефон аныкы. Бу өстәл безнеке. Бу дәфтәр сезнеке. Бу өй аларныкы.

24. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Бу диск синекеме? Бу дәфтәр минекеме? Бу өй аларныкымы? Бу өстәл аныкымы? Бу урындык сезнекеме? Бу рюкзак кемнеке? Бу коппьютер безнекеме?

25. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Бу машина .... Бу фотоаппарат ....? Бу сүзлек .... Бу компьютер ....? Бу дәфтәр .... Бу альбом ....

26. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Бу портфель Тимурныкымы?
- Әйе, аныкы.
- Ә бу рюкзак кемнеке?
- Булатныкы.

5.

Кешенең һөнәре турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о профессии человека? How to ask about a person’s profession?

+27. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, Сез юристмы?**
- **Әйе, мин юрист.**
- Извините, Вы юрист? Excuse me, are you a lawyer?
- Да. Я юрист. Yes, I'm a lawyer.

****

- **Алсу ханым, сез укытучымы?**
- **Юк, мин укытучы түгел. Мин менеджер.**
- Алсу ханум, Вы учительница? Mrs. Alsou, are you a teacher?
- Нет, я не учительница. Я менеджер. No, I'm not a teacher. I'm a manager.

28. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Бу Азат әфәнде. Ул физик.

Бу Гөлназ ханым. Ул сатучы.

Бу Мәликә апа. Ул укытучы.

Бу Әнәс абый. Ул инженер.

Бу Салават. Ул укучы.

Бу Мәдинә. Ул да укучы.

Бу Самат. Ул студент.

(Рис. Учитель в классе, продавец, строитель, воспитатель)

29. Һөнәр исемнәрен укыгыз һәм истә калдырыгыз. Прочитайте названия профессий и запомните. Read names of professions and memorize them.

укытучы –учитель - teacher

сатучы- продавец- shop assistant

төзүче – строитель- builder

тәрбияче-воспитатель-kindergarten teacher

тәрҗемәче –переводчик - translator,interpreter

30. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Гафу итегез, Сез химикмы? Гөлназ ханым укытучымы? Бу әфәнде программистмы? Бу туташ тәрҗемәчеме? Азат абый төзүчеме? Алсу апа тәрбиячеме? Бу кыз укучымы? Бу егет студентмы?

31. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- ...., Сез ....?

- Юк, мин ……………….

***

- ...., бу абый төзүчеме?
- Әйе, ...

32. Үрнәк буенча диалоглар төзегез. Составьте диалоги по образцу. Make up dialogues according to the model.

Үрнәк:

- Әнисә апа сатучымы?
- Әйе, ул сатучы.

***

- Әминә апа, Булат абый төзүчеме?
- Юк. Ул программист.

*****

- Булат студентмы?
- Әйе.

6.

Татарча ничек гафу үтенәбез? Как просим прощения по-татарски?

How to apologize in Tatar?

+33. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, Сез Динәме?**
- **Әйе. Мин Динә. Гафу үтенәм, ә Сез кем?**
- **Ә мин Ришат.**

- Да. Я Дина. Прошу прощения , а Вы кто? Yes. I'm Dina. I beg your pardon, and who are you?
- I am Rishat.

- Извините, Вы Дина? Excuse me, are you Dina?

34. Укыгыз. Прочитайте. read.

- Гафу итегез, бу китап сезнекеме?
- Юк, минеке түгел.
- Кемнеке?

- Гафу итегез, мин белмим.

35. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Гафу ит, бу нәрсә? Гафу итегез, бу сүзлек сезнекеме? Гафу үтенәм, бу дәфтәр кемнеке? Гафу итегез, Сез журналистмы? Гафу итегез, бу ханым кем? Гафу итегез, бу туташ менеджермы?

7.

Татарча ничек рәхмәт әйтәбез? Как благодарим по-татарски?

How to say thank you in Tatar?

+36. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Рәхмәт, Талия.**
- **Сезгә дә рәхмәт, Әнәс.**
-

- Спасибо, Талия.Thank you, Talia.
- Вам тоже спасибо, Анас. Thank you, Anas.

****

- **Бик зур рәхмәт.**
- **Исән-сау булыгыз, Галия ханым.**

- Большое спасибо. Thank you very much.
- На здоровье, Галия ханум. You are welcome, Mrs. Galia.

****

- **Лилия, бик зур рәхмәт.**
- **Берни түгел, Айдар.**

- Не за что, Айдар. No problem, Aydar.

- Лилия, большое спасибо. Lilia, thank you so much.

37. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Рәхмәт Сезгә, Сания апа! Сезгә бик зур рәхмәт, Сабит абый! Исән-сау булыгыз, Әминә ханым. Берни түгел, Рүзәл.

38. Диалогны укыгыз һәм охшаш диалог төзегез. Прочитайте диалог и составьте по образцу. Listen to the dialogue and make up a similar one.

- Исәнмесез!

- Хәерле көн!

- Гафу итегез, Сез Азатмы?

- Әйе, мин Азат. Гафу үтенәм, ә Сез кем?

- Ә мин Гөлшат.

- Мин бик шат, Гөлшат.

- Мин дә бик шат, Азат.

- Рәхмәт, Гөлшат, сау булыгыз.

- Сезгә дә рәхмәт, Азат, исән булыгыз.

+39. «Гали белән кәҗә» шигырен тыңлагыз, укыгыз һәм ятлагыз. Прослушайте стихотворение «Гали и коза», прочитайте и выучите наизусть. Listen to the poem “Gali and the goat” and learn it by heart. Диск 5 №8

рис. Мальчик и коза

Гали белән кәҗә

Безнең Гали бигрәк тату кәҗә белән,
Менә кәҗә карап тора тәрәзәдән.
Гали аны чирәм белән кунак итә,
Кәҗә рәхмәт укый: сакалын селкетә.

Г.Тукай

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

ал да гөл – всё отлично-great, excellent
аларныкы –их -their
аныкы –его, её-his, hers
әйбәт – хорошо-good, fine
безнеке –наш- ours
барысыннан да яхшырак –лучше всех-best of all
беркөе –по-прежнему-fine
берни түгел – не за что-no problem, it’s OK
гафу итәргә – извинить-to forgive
гафу үтенергә –просить прощения-apologize
ел –год-year
идән –пол-floor
исән-сау булыгыз –до свидания-you are welcome
ишек –дверь- door
караватт –кровать-bed
кәеф – mood
кемнеке –чей-whose
кием – одежда-clothes
китап – книга-book
минеке –мой-mine
начар –плохо-bad
начар түгел – неплохо-not bad
нәрсә –что-what
нихәл –как дела-how are you?

өстәл –стол- table
рәхмәт –спасибо-thank you, thanks
сатучы –продавец-shop assistant
сезнеке –ваш-yours (plural)
синеке –твой-yours
сөт –молоко- milk
тәрәзә –окно- window
төзүче –строитель-builder
түшәм –потолок-ceiling
укытучы –учитель- teacher, instructor
уртача –средне-so-so
урындык –стул-chair
хатын –жена- wife
хатын-кыз –женщина-woman

хәлләр ничек? –как дела?-how are you?
һава – погода-air
һәм – и-and
һәр –каждый-every, each
һәрвакыт –всегда- always
һөнәр – profession
шәп – отлично-great
юарга –мыть, стирать-to wash
юеш – мокрый, влажный-wet
ярыйсы –нормально-OK
яхшы –хорошо-good
яшел –зелёный-green
яңа– новый - new

ӘЗЕРЛЕК КУРСЫ. ВВОДНЫЙ КУРС. INTRODUCTORY COURSE

Өченче дәрес. Третий урок. Third Lesson

1. Татарча ничек саныйбыз? Как считаем по-татарски? How to count in Tatar?

2. Вакыт турында ничек әйтәбез? Как говорим про время? How to say the time?

3. Көн һәм ай исемнәрен ничек әйтәбез? Как называем дни недели и месяцы? How to we say names of days and months?

4. Һава торышы турында ничек әйтәбез? Как говорим о погоде? How to speak about the weather?

5. Предметлар яки кешеләр турында күплек санда ничек әйтәбез? Как говорим во множественном числе о предметах и людях? How to express plurality of objects or people?

6. Чыгышыбыз турында ничек әйтәбез? Как говорим о своем происхождении? How to speak about one's name, profession and birthplace? исправить

1.

Татарча ничек саныйбыз? Как считаем по-татарски?

How to count in Tatar?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

1-бер	20 – егерме
2-ике	30 – утыз
3-өч	40 – кырык
4–дүрт	50 – илле
5–биш	60 – алтмыш
6–алты	70 – җитмеш
7–җиде	80 – сиксән
8–сигез	90 – туксан
9–тугыз	100 – йөз
10- ун	1000 – мең
11- унбер	1 000 000 - миллион
19 – унтугыз	0 – ноль

Рис числа.

+ 2. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

11 – унбер, 15 – унбиш, 22 – егерме ике, 33 – утыз өч, 44 – кырык дүрт, 55 – илле биш, 66 – алтмыш алты, 77 – җитмеш җиде, 88 – сиксән сигез, 99 - туксан тугыз, 101 - бер йөз бер, 220 - ике йөз егерме, 990 - тугыз йөз туксан, 3030 - өч мең утыз, 25000 – егерме биш мең.

3. Саннарны әйтегез һәм сүзләр белән языгыз.Назовите числа и напишите их словами. Read the numerals aloud and write them down.

17, 26, 31, 48, 52, 63, 74, 89, 98, 220, 402, 799, 813, 986, 1549.

+4. Санамышны тыңлагыз һәм яттан әйтегез. Прослушайте считалку и скажите наизусть. Listen to the counting rhyme and tell it by heart.

Бер, ике, өч,
Сиңа көч,
Син моннан куч!

2.

Вакыт турында ничек әйтәбез? Как говорим про время?

How to say the time?

+5. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read. **Рис. Часы (5.00)**

- **Зинһар өчен, гафу итегез, сәгать ничә?**
- **Минемчә, сәгать биш.**
- **Рәхмәт.**
- **Исән-сау булыгыз.**

- Извините, пожалуйста, который час? Excuse me please, what time is it?
- По-моему, 5 часов. I think it's five.
- Спасибо.Thank you.
- Будьте здоровы. You are welcome.

Рис. Часы (15.50)

- **Хәзер сәгать дүртме?**
- **Юк. Дүрт тулырга ун минут.**
- **Шулаймыни?**
- **Әйе.**

Сейчас 4 часа? Is it 4 o'clock now?

- Нет. Без десяти минут четыре. No. It's ten minutes to four.
- Разве? Really?
- Да. Yes.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Минемчә – по-моему- think, in my opinion

Сезнеңчә – по-вашему, in your opinion

Шулаймыни – разве- really

Зинһар өчен – пожалуйста-please

берни түгел – не за что- no problem, it's OK

исән-сау бул (булыгыз) – будьте здоровы- xyou're welcome

6. Укыгыз. Прочитайте. Read.

- Әнисә апа, хәзер сәгать ничә?
- Гафу ит, Асия, мин белмим.

***

- Әнвәр абый, хәзер сәгать унмы?
- Әйе, сәгать ун.
- Рәхмәт.

Рис.часы (10.00)

***

- Ләйсән, сәгать ничә?

- Минемчә, алты сәгать егерме минут. Рис. Часы (6.20)
- Рәхмәт.
- Исән-сау бул.

***

- Гафу итегез, хәзер сәгать өчме?
- Юк. Хәзер өч сәгать ун минут инде.
- Шулаймыни? Рис. Часы (15.10)
- Әйе, шулай.
- Рәхмәт.
- Берни түгел.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-ынчы / -енче,-нчы /-нче –тәртип саннары кушымчалары -аффиксы порядковых числительных - ordinal number endings:

бер – бер**енче,** ике – ике**нче, у**н – ун**ынчы,** алты – алты**нчы, кырык** – кырыгынчы.

+7. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.Listen, repeat and read.

- Сәгать ничә, Миләүшә?
- Унберенче унбиш минут. Рис. Часы (10.15)
- Рәхмәт.

***

- Сәгать ничә, Абдулла?
- Икенче алты минут. Рис. Часы 13.06
- Шулаймыни?
- **Ә**йе, бер сәгать алты минут.
- Рәхмәт.

***

- Мәликә, сәгать ничә?
- Кичәгечә. Рис. Часы (10.30)
- Гафу ит, ничә?
- Шаяртам. Ун сәгать утыз минут.
- Рәхмәт.

8. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Гафу итегез, хәзер сәгать ничә? Хәзер сәгать дүртме? Сәгать алтынчы ничә минут? Хәзер җиденче ун минутмы? Гафу ит, биш тулырга ничә минут? Гафу үтенәм, хәзер сәгать сигезенче яртымы?

9. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Гафу итегез, сәгать ....?
- Минемчә, хәзер ....
- Рәхмәт Сезгә.
- ....

***

- Сәгать ....?
- Юк. Хәзер ....
- Шулаймыни?
- ....
- Рәхмәт.
- ....

***

- Мәдинә, хәзер ун тулырга .... минут?
- ....

10. Сорауга җавап бирегез һәм сүзләр белән языгыз. Ответьте на вопрос и напишите словами. Answer the question and write the answers down.

Сәгать ничә?

11.15	16.09...............................
7. 06	18. 55..............................
9.30	21. 17.............................
10.25	23.20...............................

+11. «Сәгать» җырын тыңлагыз һәм өйрәнегез. Прослушайте песню «Часы» и выучите. ....

Диск 5 №40

3.

Көн һәм ай исемнәрен ничек әйтәбез? Как называем дни недели и месяцы?

How to name days and months?

+12. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Лилия, бүген дүшәмбеме?**
- **Әйе.**
- Лилия, сегодня понедельник? Lilia, is it Monday today?
- Да. Yes, it is.

****

- **Гафу итегез, иртәгә сишәмбеме?**
- Извините, завтра вторник? Excuse me, is it Tuesday tomorrow?
- **Юк, минемчә, иртәгә чәршәмбе.**
- Нет, по-моему, завтра среда. No, I think, tomorrow is Wednesday.

****

- **Кичә нинди көн иде?**
- -Какой день недели был вчера? What day was it yesterday?
- **Кичә якшәмбе иде.**
- Вчера было воскресение. Yesterday was Sunday.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Атна көннәре. Дни недели. Days of the week

Дүшәмбе –понедельник- Monday
Сишәмбе –вторник- Tuesday
Чәршәмбе - среда – Wednesday
Пәнҗешәмбе – четверг- Thursday
Җомга –пятница **-** Friday
Шимбә –суббота- Saturday
Якшәмбе-воскресение-Sunday.

(Рис. Календарь и дни недели)

13. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Кичә җомга иде. Бүген шимбә. Иртәгә якшәмбе. Бүген пәнҗешәмбе түгел, җомга. Иртәгә сишәмбе түгел, дүшәмбе.

14. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Бүген .... көн?
- ....

***

- Иртәгә ....?
- Юк, ...

15. Кирәкле хәрефләрне языгыз һәм сүзләрне укыгыз. Впишите нужные буквы и прочитайте слова. Fill in the blanks with correct letters.

Ж...мга, ш...мб..., ч...рш...б..., п...н...еш....мб..., ...кш...б...

16. Сезнеңчә, атнаның иң яхшы көннәре ниндиләр? Билгеләгез. По-вашему, какие самые хорошие дни недели? Отметьте. In your opinion, what day is the best one? Mark it.

Дүшәмбе	
Сишәмбе	
Чәршәмбе	
Пәнҗешәмбе	
Җомга	
Шимбә	
Якшәмбе	

+17. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Хәзер нинди ай?

- Хәзер май.

- Май ничәнче ай?

- Май - бишенче ай.

Сейчас какой месяц? What month is it now?

- Сейчас май. It's May.

- Май который месяц? Which (in succession) month is May?

- Май – пятый месяц. May is the fifth month.

****

- Бүген ничәнче май?

(Бүген ничәсе?)

- Бүген алтынчы май.

- Какое сегодня число? Which day of May is it today? (What date is it today?)

- Сегодня шестое мая. Today is the sixth of May.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Ничә, ничәнче, нинди - сорау алмашлыклары - *вопросительные местоимения*- interrogative pronouns.

18. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Хәзер нинди ай? Хәзер гыйнвар. Гыйнвар ничәнче ай? Гыйнвар – беренче ай.

Ә август ничәнче ай? Август – сигезенче ай. Бүген ничәсе? Бүген егерме беренче март.

19. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Гафу итегез, хәзер сәгать ничә? Гафу итегез, бүген җомгамы? Гафу үтенәм, бүген ничәсе? Гафу ит, сентябрь ничәнче ай?

20. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Бүген ничәсе?
- Унынчы февраль.

4.

Һава торышы турында ничек әйтәбез? Как говорим о погоде?

How to speak about the weather?

+21. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте.Listen, repeat and read.

- **Бүген көн нинди?**
- **Минемчә, бүген көн салкын.** **Рис. Градусник (-10)**
- **Сезнеңчә, ничә градус салкын?**
- **Ун градус салкын.**
- Какая сегодня погода? What is the weather like today?
- По-моему, сегодня холодно. I think it’s cold.
- По-вашему, сколько градусов холода? In your opinion, how many degrees below zero?
- 10 градусов холода. Ten degrees below zero.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

болытлы –облачный-cloudy
яңгырлы- дождливый- rainy
кояшлы- солнечный- sunny
җилле –ветряный- windy
карлы – snowy
аяз – ясный-clear
эссе – жаркий-hot
җылы – тёплый-warm
салкын – холодный-cold
салкынча–прохладно-cool

рис. солнце, дождь, снег, облако, безоблачное небо

22. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Бүген көн нинди? Көн салкын һәм болытлы.

Кичә көн нинди иде? Җылы һәм кояшлы иде.

Хәзер көн аязмы? Әйе, аяз.

Кичә көн җилле идеме? Юк, җилле түгел иде.

23. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Бүген көн җылымы? Хәзер ничә градус җылы? Кичә көн нинди иде? Хәзер көн кояшлымы? Кичә көн яңгырлы идеме?

24. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Айсылу, кичә ....?

- ....

- Ничә градус ....?

- ....

***

- Хәзер .... аязмы?
- Минемчә, ...

25. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Бүген җылымы?
- Минемчә, юк. Бүген көн бик салкын һәм болытлы.

5.

Предметлар яки кешеләр турында күплек санда ничек әйтәбез? Как говорим о предметах и людях во множественном числе? How to express plurality of objects or people?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-лар/ -ләр, -нар/- нәр (м, н, ң авазларыннан соң –после звуков м, н, ң) – күплек сан кушымчалары - аффиксы множественного числа - plural ending; after the letters *м, н, ң* use *-нар/- нәр*.

дәрес –дәрес**ләр**	**көн** – көн**нәр**
укытучы – укытучы**лар**	**ханым** – ханым**нар**
китап -китап**лар**	мо**ң** – моңнар

рис. книги, тетради

+26. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз.Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Туташлар, ханымнар, әфәнделәр, кешеләр, балалар, гаиләләр, апалар, абыйлар, энеләр, сеңелләр, әбиләр, бабайлар.

27. Дөрес әйтегез.Скажите правильно. Say it correctly.

Ишек......, тәрәзә......, караватʼ...., диван......., өстәл......., урындык......., телефон......., клуб........, кафе......., йорт........., өй........

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

кем – кемнәр, нәрсә – нәрсәләр, бу – болар - күплек сан формалары –формы множественного числа - forms of plurality.

28. Рәсемнәргә карагыз һәм җавап бирегез. Посмотрите на рисунки и ответьте . Look at the pictures and answer the questions.

Болар нәрсәләр? Что это? What are these?

рис. словари рис. тетради рис. кошки

Болар кемнәр? Кто это? Who are these?

рис. девочки рис. мальчики рис. студенты

+29. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Listen, repeat and read.

Мин укучы.	Ул рәссам.
Син төзүчеме?	Без студентлар.

Сез туристлармы? Алар сатучылар.

Рүзәл, Гүзәл һәм Нажия – укучылар.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Сез алмашлыгын күп кешеләргә мөрәҗәгать иткәндә дә кулланалар, бер кешегә мөрәҗәгать иткәндә дә кулланалар: *Сез студентлармы? Сез директормы?*.

Местоимение *Сез* используется и при обращении ко многим людям, и при обращении к одному человеку.

The pronoun *Сез* is used when addressing more than one person, addressing someone formally.

30. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Сез укучылармы? Гафу итегез, бу әфәнде директормы? Бу егет аспирантмы? Алар туристлармы? Бу кешеләр кемнәр? Бу документлар кемнеке? Сездә татарча китаплар бармы?

31. *Сез* яки *син* сүзен куеп**,** диалогларны **у**кыгыз. Прочитайте диалоги, спользуя слова *Сез* или *син.* Insert *Сез* or *син* in the blanks, read the dialogues.

- Гафу итегез, ханым, ... кем?

- Мин Лена.

***

- О-о-о, сәлам, Азат! Бу ....?

- Әйе, Булат, бу мин.

- Нихәл?

- Рәхмәт, әйбәт. Ә .... ничек?

- Шәп, рәхмәт!

6.

Чыгышыбыз турында ничек әйтәбез? Как говорим о своем происхождении? How to speak about one’s birthplace?

+32. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз.Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Гафу итегез, Сез кайдан?

- **- Мин Мәскәүдән. Ә Сез кайдан, Рәшидә?**

- **- Ә мин Өфедән.**

- Я из Москвы. А Вы откуда? I'm from Moscow. And where are you from, Rashida?

-Извините, Вы откуда? Excuse me, where are you from?

- Я из Уфы. I'm from Ufa.

****

- **Гафу итегез, туташ, Сез кайсы шәһәрдән?**
- **Мин Владивостоктан.**

- Извините, девушка, откуда Вы? Excuse me, Ms., which city are you from?
- Я из Владивостока. I'm from Vladivostok.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-дан/ -дән,- тан/ - тән, -нан/- нән – чыгыш килеше кушымчалары -аффиксы исходного падежа- ablative case endings.

*Кайдан?Откуда?..... Самара**дан**, Мәскәү**дән**, Ташкент**тан**, Әлмәт**тән**, Лондон**нан**, Пермь**нән**.*

*Кайдан?(Каян?) Откуда?....... Семинар**дан**, лекция**дән**, дәрес**тән**, университет**тан**, стадион**нан**, бәйрәм**нән**.*

33. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Мин Россиядән, Мәскәүдән.

Ул Америкадан, Оклахомадан.

Сания Ташкенттан, ә Асия Әлмәттән.

Без Татарстаннан, Казаннан.

Бу укучылар Төмәннән.

Бу студентлар Ульяновскидан.

34. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Гафу итегез, Сез кайдан? Бу кеше Мәскәүдәнме? Бу профессор Казаннанмы? Бу кыз кайсы илдән? Бу укучылар кайсы шәһәрдән? Бу туристлар Кытайданмы? Гафу ит, син Владивостоктанмы?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Кайдан (каян) –откуда- from where, кайсы –который- which – сорау алмашлыклары - вопросительные местоимения- interrogative pronouns.

35. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

*Үрнәк***:**

- Гафу ит, Лилия, син кайдан?

- Мин Самарадан. Ә син, Абдулла, кайсы шәһәрдән ?

- Ә мин Түбән Новгородтан.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Кайдан? Санкт-Петербур**г**тан, Сарато**в**тан, Түбән Новгоро**д**тан;

Ом**ск**идан, Перм**ь**нән, Симферопол**ь**дән;

академ**ия**дән, телевиден**ие**дән.

36. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Алсу Арсланова Бишкек.........

1) –дан 2) – нан 3) – тан

Булат Мансуров Чиләбе................

1) – дән 2) - тән 3) – дан

Фәрит Абдуллов Сахалин...........

1) - дан 2) – нан 3) - тан

Илдар Рәмиев Сочи........

1) - дән 2) – нан 3) - дан

37. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Бу кеше Томск..... . Бу әфәнде Казахстан....... Бу ханым Ташкент....... Бу туристлар Төмән...... Бу балалар Африка......... Бу укытучы Токио......... Бу спортчы Төркия.......... Бу укучылар Калининград.......... Профессор Абдулла Аббас Кытай.......

38.Үрнәк буенча үзегез турында әйтегез. Скажите о себе по образцу. Tell about yourself using the model.

Үрнәк:

Таныш булыйк. Мин Гүзәл Арсланова. Мин укучы. Мин Татарстаннан, Казаннан.

39. Үрнәк буенча дусларыгыз белән таныштырыгыз. Познакомьте с друзьями по образцу. Using the model, introduce your friends.

Үрнәк:

Хәерле кич, ханымнар һәм әфәнделәр! Таныш булыгыз, бу Әнәс әфәнде. Ул журналист. Ул Литвадан, Вильнюстан.

40. Диалогны укыгыз һәм охшаш диалог төзегез. Прочитайте диалог и составьте по образцу. Read the dialogue and make up a similar one.

- Сәлам!
- Хәерле көн!
- Таныш булыйк, мин – Рәмилә. Ә син кем?
- Ә мин – Камилә.
- Мин бик шат, Камилә.
- Мин дә бик шат, Рәмилә.
- Камилә, син кайдан?
- Мин Татарстаннан, Казаннан. Ә син кайдан, Рәмилә? Син дә Татарстаннанмы?
- Юк. Мин Татарстаннан түгел. Мин Төмәннән.
- Шулаймыни?
- Әйе, шулай.
- Рәхмәт. Сау бул!
- Исән-сау бул!

41. Рифмалап сүзләр куегыз һәм диалогны укыгыз. Прочитайте диалог, используя в рифму слова. Read the dialogue using rhyming words.

- Син кайдан?
- Берлиннан. Ә син кайдан?
- ....
- Алар кайдан?
- ....

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

ай –месяц-month

атна – неделя-week

бүген –сегодня-today

дүшәмбе –понедельник-Monday

җомга –пятница-Friday

җылы –теплый-warm

зинһар өчен – пожалуйста-please

инде – уже - already

иртәгә –завтра-tomorrow

исем – 1) имя-name;

2) название-noun

кайдан –откуда-from where

кайсы –который-which

кичә – вчера- yesterday

нинди –какой-what (kind)

ничә –сколько-how many

ничәнче –который (по счёту)-which (in succession)

пәнҗешәмбе – четверг-Thursday

рәссам –художник-artist

салкын –холодный-cold

салкынча – прохладно-cool

сәгать –1) время- hour; 2) часы-watch, clock

сишәмбе –вторник-Tuesday

сум –рубль-rouble

сүзлек –словарь-dictionary

тулырга –наступить- to (as in *5 minute to 6*)

укучы –ученик-student

хәзер –сейчас-now

һава торышы –погода-weather

һөнәр –профессия-profession

чәршәмбе –среда-Wednesday

чыгыш – 1) происхождение-birthplace; 2) выступление- performance

чыгыш килеше – исходный падеж-ablative case

шимбә –суббота-Saturday

шулаймыни? – разве?-really?

якшәмбе –воскресение- Sunday

ярты – половина- half

ӘЗЕРЛЕК КУРСЫ. ВВОДНЫЙ КУРС. INTRODUCTORY COURSE

Дүртенче дәрес. Четвёртый урок. Fourth Lesson

1. Яшәү урыны турында ничек әйтәбез? Как говорим о месте проживания? How to speak about the place of residence?
2. Эш урыны турында ничек әйтәбез? Как говорим о месте работы? How to speak about the place of employment?
3. Уку урыны турында ничек әйтәбез? Как говорим о месте учёбы? How to speak about the school one attends?
4. Тартымны ничек белдерәбез? Как выражаем принадлежность? How to express possessiveness?
5. Кешенең яки предметның сыйфаты турында ничек әйтәбез? Как говорим о качестве человека и ли предмета? How to describe quality of someone or something?

6. Кешенең яки предметның барлыгы турында ничек әйтәбез? Как говорим о наличии предмета или о присутствии человека? How to say about presence of a person or availability of an object?

7. Керергә яки чыгарга ничек рөхсәт сорыйбыз? Как просим разрешения войти или выйти? How to ask permission to come in to go out?

1.

Яшәү урыны турында ничек әйтәбез? Как говорим о месте проживания?

How to speak about the place of residence?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз.Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Алсу, Сез кайда яшисез?**
- **Мин Казанда яшим. Ә Сез, Лилия, кайсы шәһәрдә яшисез?**
- **Ә мин Мәскәүдә яшим.**
- Алсу, где Вы живёте? Alsou, where do you live?
- Я живу в Казани. А Вы, Лилия, в каком городе живёте? I live in Kazan. And you, Lilia, which city do you live in?
- А я живу в Москве.I live in Moscow.

****

- **Тәнзилә, син шәһәрдә яшисеңме?**
- **Юк. Мин авылда яшим.**
- Танзиля, ты живёшь в городе? Tanzilya, do you live in a city?
- Нет. Я живу в деревне. No. I live in a village.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-да/ -дә,- та/ - тә – урын-вакыт килеше кушымчалары -аффиксы местно-временного падежа- locative case endings.

Кайда? Где? Where?- *Татарстан**да**, Мәскәүд**ә**, Ташкент**та**, Әлмәт**тә**.*

Кайда?Где? Where?- *Авыл**да**, шәһәрд**ә**, парк**та**, дәрес**тә**.*

Кемдә? У кого?......? – Миндә - у меня- ...; синдә - у тебя -...; аңарда – у него, у неё -

кайда -где- where - сорау алмашлыгы - вопросительное местоимение-interrogative pronoun.

(Рис. виды городов)

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Мин Россиядә, Мәскәүдә яшим.

Син Самарада яшисеңме? Әйе.

Самат Ташкентта яши, ә Азат Әлмәттә яши.

Без Татарстанда, Казанда яшибез.

Сез Төмәндә яшисезме? Юк.

Алар Ульяновскида яшиләр.

3. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Айгөл Оренбург......... яши.

1) –да 2) – тә 3) – та

Мансуров Чита........... яши.

1) – дә 2) - тә 3) – да

Фәнис Калининград........... яши.

1) - да 2) – та 3) – тә

Илһам Вильнюс........ яши.

1) - тә 2) – дә 3) - та

4. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Мин Татарстан......... яшим. Син Төмән.......... яшисең. Ул авыл.......... яши.

Без Ташкент........ яшибез. Сез Казан......... яшисез. Алар шәһәр......... яшиләр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-а/-ә,- ый/-и – хәзерге заман хикәя фигыль кушымчалары - аффиксы глагола настоящего времени- are suffixes of the Present tense verb.

Ул нишли? Что он делает? What does he do? What is he doing?

*Ул бар**а**, кил**ә**, эшл**и**, тыңл**ый*** (он идёт -....., приходит - ......, работает - ......, слушает- ....).

*Ул бар**мый**, кил**ми**, эшлә**ми**, тыңла**мый*** – юклык формасы – отрицательная форма - *Negative form.*

5. Сорауларга җавап бирегез. Ответьте на вопросы. Answer the questions.

Син кайда яшисең? Гафу итегез, Сез кайсы илдә, кайсы шәһәрдә яшисез? Бу кызлар кайда яшиләр? Бу апа кайда яши? Бу абый кайда яши? Сәкинә ханым кайда яши? Абдулла әфәнде кайсы шәһәрдә яши? Әби һәм бабай авылда яшиләрме?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Яшә-ргә фигыленең хәзерге заманда зат-сан белән төрләнүе. Спряжение глагола *яшәргә* в настоящем времени. Conjugation of the verb яшә-ргә in the Present tense.

Мин яш**им**	Без яш**ибез**
Син яш**исең**	Сез яш**исез**
Ул яш**и**	Алар яш**иләр**

6. Дөрес әйтегез һәм сорауларга җавап бирегез. Скажите правильно и ответьте на вопросы. Form correct questions and answer.

Бу кыз кайсы шәһәрдә (яшәргә)? Сез Волгоградта (яшәргә)? Алар кайсы илдә (яшәргә)? Син Чабаксарда (яшәргә)? Бу ханым кайда (яшәргә)? Бу малай кайсы авылда (яшәргә)?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Яшә-ргә фигыленең хәзерге заманда юклыкта зат-сан белән төрләнүе. Спряжение глагола *яшә-ргә* в настоящем времени в отрицательной форме.

Conjugation of the Present Negative form of the verb *яшә-ргә*.

Мин яшә**мим**	Без яшә**мибез**
Син яшә**мисең**	Сез яшә**мисез**
Ул яшә**ми**	Алар яшә**миләр**

+7. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Мин Мәскәүдә яшәмим, Түбән Новгородта яшим.

Ул Самарада яшәми, Саратовта яши.

Без авылда яшәмибез, шәһәрдә яшибез.

Хәзер ул Германиядә яшәми, Төркиядә яши.

Алар Яр Чаллыда яшәмиләр, Түбән Камада яшиләр.

8. Җөмләләрне юклыкта әйтегез. Скажите предложения в отрицательной форме. Write down correct Negative.

Минемчә, бу ханым Казанда (яшәргә). Бу егетләр Саратовта (яшәргә). Хәзер алар Татарстанда (яшәргә). Хәзер ул Пермьдә (яшәргә). Мин авылда (яшәргә).

2.

Эш урыны турында ничек әйтәбез? Как говорим о месте работы?

How to speak about the place of employment?

+9. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз.Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сания, Сез кайда эшлисез?**
- **Мин фирмада эшлим. Ә Сез кайда эшлисез, Нияз?**
- **Ә мин университетта эшлим.**

- Сания, где Вы работаете? Sania, where do you work?
- Я работаю в фирме. А Вы где работаете, Нияз? I work at a firm. And where do you work, Niyaz?
- А я работаю в университете. I work at a university.

10. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Мин кафеда эшлим. Син мәктәптә эшлисеңме? Ул зоопаркта эшли. Без кибеттә эшлибез. Сез кибеттә эшлисезме? Алар театрда эшлиләр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Эшлә-ргә фигыленең хәзерге заманда зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глагола *эшл-әргә* в настоящем времени. Conjugation of the verb *эшлә-ргә* in the Present tense.

Мин эшл**им**	Без эшл**ибез**
Син эшл**исең**	Сез эшл**исез**
Ул эшл**и**	Алар эшл**иләр**

11. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Бу кеше кайда ....? Бу ханымнар кайда ....? Гафу итегез, Сез кайда ....? Хәмидә апа театрда ....? Алар институтта ....?

12. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Мин аквапарк....... эшлим. Син ресторан...... эшлисеңме?. Ул лицей...... эшли. Без кафе....... эшлибез. Сез академия......... эшлисезме?. Алар супермаркет...... эшлиләр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Эшлә-ргә фигыленең хәзерге заманда юклыкта зат-сан белән төрләнүе.

Conjugation of the Present Negative form of the verb *эшлә-ргә.*

Мин эшлә**мим**	Без эшлә**мибез**
Син эшлә**мисең**	Сез эшлә**мисез**
Ул эшлә**ми**	Алар эшлә**миләр**

+13. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз.Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Бу кеше институтта эшләми, мәктәптә эшли.

Ул радиода эшләми, телевидениедә эшли.

Без бу кибеттә эшләмибез, супермаркетта эшлибез.

Хәзер алар училищеда эшләмиләр, консерваториядә эшлиләр.

Бу кызлар кафеда эшләмиләр, фирмада эшлиләр.

14. Җөмләләрне юклыкта әйтегез. Скажите предложения в отрицательной форме. Write down correct Negative.

Бу кыз университетта (эшләргә). Мин супермаркетта (эшләргә). Без кафеда (эшләргә). Алар мәктәптә (эшләргә). Син гимназиядә (эшләргә)? Сез бу фирмада (эшләргә)?

15. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up appropriate question, read the sentences.

....? Без Казанда яшибез.

....? Бу китап минеке.

....? Бүген егерме беренче март.

....? Минемчә, хәзер сәгать җиде.

....? Бу - Чулпан ханым.

....? Ул фирмада эшли.

....? Бу ханым укытучы түгел.

....? Бу татарча-русча сүзлек.

....? Бу кеше Санкт-Петербургтан.

16. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Бу телефон сезнекеме? Бүген ничәсе? Март ничәнче ай? Бу кешеләр кайдан? Алло, гафу ит, хәзер син кайда? Гафу итегез, хәзер сәгать ничә? Гафу үтенәм, Сез кайда эшлисез? Алар кайсы шәһәрдә яшиләр?

3.

Уку урыны турында ничек әйтәбез? Как говорим о месте учёбы?

How to speak about the school one attends?

+17. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз.Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Дамир, Сез кайда укыйсыз?**
- **Казанда, университетта укыйм.**
-

- Дамир, где Вы учитесь? Damir, where do you study?
- Я учусь В Казани, в университете .I study in Kazan at a university.

****

- **Хәзер ул нишли? Укыймы, эшлиме?**
- **Минемчә, ул эшләми әле, ул укый.**

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Укы-рга фигыленең хәзерге заманда зат-сан белән төрләнүе. Спряжение глагола *укырга* в настоящем времени. Conjugation of the verb *укы-рга* in the Present tense.

Мин ук**ыйм**	Без ук**ыйбыз**
Син ук**ыйсың**	Сез ук**ыйсыз**
Ул ук**ый**	Алар ук**ыйлар**

18. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Айсылу һәм Айнур кайда укыйлар? Алар мәктәптә укыйлар.

Мәдинә институтта укыймы? Юк, ул консерваториядә укый.

Сәрия гимназиядә укыймы? Гафу ит, мин белмим.

Сез кайда укыйсыз? Без университетта укыйбыз.

Бу кыз ничәнче мәктәптә укый? Ул җиденче гимназиядә укый.

Бу малай яхшы укыймы? Минемчә , ул бик яхшы укый.

Бүген сез ничә сәгать укыйсыз? Без дүрт сәгать укыйбыз.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Нинди?Какой? what kind of?- яхшы студент- хороший студент – good student

Ничек? Как? how?- яхшы укый- учится хорошо – he studies well.

19. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Бу кыз кайда укый? Бу балалар ничәнче мәктәптә укыйлар? Хәзер сез кайда укыйсыз? Бүген син ничә сәгать укыйсың? Бу малай ничек укый?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Укы-рга фигыленең хәзерге заманда юклыкта зат-сан белән төрләнүе. Спряжение глагола *укырга* в настоящем времени в отрицательной форме. Conjugation of the Present Negative form of the verb *укы-рга.*

Мин укы**мыйм**	Без укы**мыйбыз**
Син укы**мыйсың**	Сез укы**мыйсыз**
Ул укы**мый**	Алар укы**мыйлар**

+20. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Сез укыйсызмы, эшлисезме? Мин укымыйм, мин эшлим инде.

Камилә унсигезенче мәктәптә укыймы? Юк, ул тугызынчы мәктәптә укый.

Хәзер Кәрим Казанда укыймы? Минемчә, хәзер ул Мәскәүдә укый.

Бүген алар дүрт сәгать укыйлармы? Юк, алты сәгать укыйлар.

21. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Ставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up appropriate questions, read the sentences.

..................................? Гөлназ егерме икенче мәктәптә укый. ....? Юк, алар гимназиядә укымыйлар.

..................................? Минемчә, ул Казанда укымый.

..................................? Өч сәгать түгел, ике сәгать укыйбыз.

4.

Тартымны ничек белдерәбез? Как выражаем принадлежность?

How to express possessiveness?

+22. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Бу – минем дәфтәр**ем** (урын**ым**, эн**ем**, апа**м**)**.** Это моя тетрадь (моё место, мой младший брат, моя старшая сестра). This is my notebook (place, younger brother, elder sister).

Бу – синең дәфтәр**ең** (урын**ың**, эн**ең**, апа**ң**)**. This is your** notebook (place, younger brother, elder sister).

Бу – аның дәфтәр**е** (урын**ы**, эне**се**, апа**сы**)**. This is his/her** notebook (place, younger brother, elder sister).

Бу – безнең дәфтәр**ебез** (урын**ыбыз**, эн**ебез**, апа**быз**)**. This is our** notebook (place, younger brother, elder sister).

Бу – сезнең дәфтәр**егез** (урын**ыгыз**, эн**егез**, апа**гыз**)**. This is your** notebook (place, younger brother, elder sister).

Болар – аларның дәфтәр**ләре** (урын**нары,** эне**ләре,** апа**лары). Those are their** notebook (place, younger brother, elder sister).

23. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Бу кемнең дәфтәре? Бу минем дәфтәрем.

Бу сезнең урыныгызмы? Юк, бу Ләйсәннең урыны.

Бу кемнең энесе? Бу Кәримнең энесе.

Аның исеме ничек? Аның исеме - Әхәт.

Бу кемнең апасы? Бу Рәмиләнең апасы.

Аның исеме ничек? Аның исеме - Камилә.

Рәмиләнең апасы кайда эшли? Ул мәктәптә эшли.

Ә Сезнең исемегез ничек? Минем исемем – Лилия.

Фамилиягез ничек? Фамилиям – Мансурова.

24. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Бу кемнең телефоны? Бу сезнең журналыгызмы? Бу синең компьютерыңмы? Урының яхшымы? Гафу итегез, бу кызның исеме һәм фамилиясе ничек? Гафу итегез, апагыз бармы?

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

*Кита**п** → кита**б**ым, сүзле**к** →сүзле**г**ем, сәгат**ь** →сәгат**ем,** пес**и**→ пес**ием,** с**у** – су**ым,***

*ән**и** → ән**ием** (ән**исе**)**,** абы**й** → абы**ем** (абый**сы**), ө**й** → ө**ем** (ө**е**), сора**у** → сора**в**ым;*

*утра**у** →Сицилия утра**вы; тау** → Фудзияма та**в**ы*

*ду**с** → ду**ст**ым;*

25. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Китабың ....? Әйе, ...

Сүзлегең ....? .... өстәлдә.

Абыегыз кайда ....? .... эшли.

Әбиең .... яши? .... яши.

Гафу ит, сәгатең ....? .... юк.

Соравыгыз ....? Хәзер .... юк.

Фудзияма тавы ....? .... Япониядә.

Сицилия утравы Австралиядәме? Юк, ...

+26. Тизәйткәчне дөрес әйтегез. Скажите правильно скороговорку. Say the tongue-twister correctly.

Абагага бага-бага, башым бәрдем баганага.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-ның/ -нең – иялек килеше кушымчалары – аффики притяжательного падежа -Genitive Case endings.

*Кемнең?Кого? whose? of who?: Алсу**ның**, Әмир**нең.***

*Нәрсәнең?Чего? of what: Китап**ның**, дәфтәр**нең.***

27. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Бу - Гөлиянең әни.... Аның әни..... мәктәп..... эшли. Ул – укытучы. Ә бу Гөлиянең эти....... Ул университет..... эшли. Аның эти....... – этнограф. Аларның гаилә...... Казан....... яши.

+28. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Бу кемнең китабы? Бу Әнисәнең китабы.

Бу кемнең дәфтәре? Бу Әминәнең дәфтәре.

Бу Илдарның энесеме? Юк, бу Әнвәрнең энесе.

Бу кемнең сеңлесе? Бу Салаватның сеңлесе.

Дания апаның журналлары сездәме? Әйе, бездә.

Бу китапның авторы кем? Аның авторы – профессор И. Гыйләҗев.

Бу сүзлекнең авторлары кемнәр? Гафу итегез, мин белмим.

Бу шәһәрнең исеме ничек? Минемчә, Чистай.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

1) *спорт мәктәб**е*** (спортивная школа – sports school), *опера театр**ы*** (театр оперы – opera theater), *музыка училищ**есы*** (музыкальное училище - music college);

2) *Азат**ның** дәфтәр**е*** (тетрадь Азата – Azat's notebook)**,** *Әминә**нең** китаб**ы*** (книга Амины – Amina's book)

29. Җөмләләрне тулыландырыгыз.Дополните предложения. Complete the sentences.

Бу Галиянең .... Бу Саматның .... Бу кемнең ....? Бу Әнвәрнең ....? Гафу итегез, бу Гүзәлнең ....? Минемчә, бу Фәниснең .... Сезнеңчә, ... песие? Бу китапның авторы ....

5.

Кешенең яки предметның сыйфаты турында ничек әйтәбез? Как говорим о качестве предмета или человека? How to describe a quality of someone or something?

+30. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Шәһәрегез нинди?**
- **Шәһәребез зур һәм матур.**

- Какой ваш город?What is your city like?
- Наш город большой и красивый.Our city is large and beautiful.

****

- **Бу студент акыллымы?**
- **Әйе, минемчә, ул бик акыллы.**

- Этот студент умный ли? Is this student smart?
- Да, по-моему, он очень умный. Yes, I think he is very smart.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

акыллы –умный-smart
күңелле - весёлый-cheerful
кызык –интересный-interesting
зур – большой- big, large

кечкенә –маленький-little, small
матур – beautiful
яңа –новый - new
иске –старый- old

31. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Шәһәрем бик зур түгел. Телефоның бик матур. Апам – бик яхшы укытучы. Дустым бик күңелле кеше. Аларның дәресләре бик кызыклы. Энебез - бик яхшы укучы. Казанда яңа йортлар күп. Әбиемнең өе кечкенә.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Сыйфат (берлек сан*)* ┼ *исем* (күплек сан*)* - прил. (ед.число) +сущ. (мн. число) - *Adjective* (singular form) ┼ *noun* (plural form): к*ызык китаплар*- интересные книги – interesting books, *җылы көннәр*- тёплые дни – warm days .

32. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Шәһәрең (авылың) нинди? Гафу ит, сүзлегең кайда? Дәресләрегез кызыкмы? Телефоның яңамы? Дустыңның энесе бармы? Әниеңнең энисе кайда яши?

33. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Минем журналым .... Аның энесе .... Аларның дәресләре .... Укучыларның китаплары .... Алиянең сәгате .... Дамирның машинасы .... Ләйлә ханымның дуслары .... Рүзәлнең абыйсы .... Мәликәнең песие .... Бу журналистның исеме - ...., ә фамилиясе - .... Бу китапның авторлары - ....

34. Үрнәк буенча диалоглар төзегез. Составьте диалоги по образцу. Make up dialogues according to the model.

Үрнәк:

- Сүзлегең зурмы?
- Юк, кечкенә.

****

- Дустың кызык кешеме?
- Әйе, ул бик күңелле кеше.

6.

Кешенең яки предметның барлыгы турында ничек әйтәбез? Как говорим о наличии предмета или присутствии человека?

How to speak about presence of a person or availability of an object?

+35. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, директор бармы?**
- **Әйе, бар. Ә Сез кем?**
- **Ә мин журналист.**
- **Рәхим итегез!**
- **Рәхмәт.**

- Извините, директор есть? Excuse me, is the director here?

- Да, есть. А Вы кто? Yes, he is. And who are you?
- Я журналист. I'm a journalist.
- Добро пожаловать! Welcome!
- Спасибо. Thank you.

****

- **Сездә татарча-русча сүзлек бармы?**
- **Әйе, бар.**

- У Вас есть татарско-русский словарь? Do you have a Tatar-Russian dictionary?
- Да, есть. Yes, I do.

36. Үрнәк буенча диалоглар төзегез. Составьте диалоги по образцу. Make up dialogues according to the model.

Үрнәк:

- Гафу итегез, Рөстәм бармы?
- Ул бүген юк.

****

- Алло, исәнмесез, Динә сездәме?
- Әйе, бездә.
- Яхшы.

****

- Гафу ит, синдә татарча журналлар бармы?
- Юк шул.

******

- Аларда русча-татарча сүзлек бармы?
- Минемчә, бар.

37. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Синдә бу китап бармы? Гафу ит, миндә бу китап юк.

Сездә ничә сүзлек бар? Бездә өч сүзлек бар.

Сездә нинди сүзлек бар? Бездә татарча-русча сүзлек бар.

Сүзлек синдәме? Әйе, миндә.

Сүзлек аңардамы? Юк, бездә.

Аңарда бу диск бармы? Минемчә, юк.

Гафу итегез, Ләйсән сездәме? Юк, ул бездә түгел.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

ничә кеше –сколько человек - how many people.

унтугыз китап – девятнадцать книг- nineteen books.

38. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Миндә .... Синдә ....? Бездә дүрт ....

Сездә ничә ....?...................... аңардамы? .... алардамы?

39. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. ....

Алсу Барнаул......... яши.

1) –дә 2) – да 3) – дә

Булат мәктәп.......... укый.

1) – дә 2) - тә 3) – та

Әнием банк........... эшли.

1) - да 2) – дә 3) - та

Апам университет........ укый.

1) –тә 2) –да 3) -та

7.

Керергә яки чыгарга ничек рөхсәт сорыйбыз? Как просим разрешения войти или выйти? How to ask permission to come in or go out?

+40. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, керергә ярыймы (мөмкинме)?**	- Извините, можно войти? Excuse me, may (can) I come in?
- **Ярый (мөмкин). Рәхим итегез, керегез.**	- Можно. Добро пожаловать, входите.You may (can). Welcome, come on in.

****

- **Гафу итегез, чыгарга ярыймы?**

- **Юк, ярамый.**

- Извините, можно выйти? Excuse me, may I go out? (Am I allowed to go out?)
- Нет, нельзя. No, you may not. (No, you're not allowed to.)

****

- **Рөхсәт итегез, Дания ханым.**
- **Әйе, рәхим итегез, керегез.**
- Разрешите, Дания ханум. Will you let me come in, Mrs. Dania?
- Да, добро пожаловать, входите. Yes, come on in.

41. Укыгыз һәм охшаш диалог төзегез. Прочитайте и составьте диалог по образцу. Read and make up similar dialogues.

- Исәнмесез!
- Хәерле көн!
- Гафу итегез, керергә ярыймы?
- Әйе, ярый, рәхим итегез. Сез кем, кайдан?
- Минем исемем - Муса. Мин - журналист, Казаннан.
- Мин бик шат.
- Мин дә бик шат. Гафу итегез, ә директор бармы?
- Гафу итегез, ул бүген юк. Ул командировкада, Санкт-Петербургта.
- Рәхмәт, сау булыгыз.
- Исән булыгыз.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

*Нишләргә?Что делать?What to do? Кер-**ергә**, бар-**ырга, яз-арга**, кит-**әргә**, укы-**рга,** яшә-**ргә*** – инфинитивның барлык формасы – положительная форма инфинитива -positive form of infinitive.

*Кер-**мәскә**, чык-**маска**, сөйлә-**мәскә**, сөйләш-**мәскә*** - инфинитивның юклык формасы – отрицательная форма инфинитива - negative form of infinitive.

42. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Исәнмесез, керергә ярыймы? Хәерле көн, рәхим итегез.

Гафу итегез, чыгарга ярыймы? Юк, хәзер ярамый.

Хәзер китәргә мөмкинме? Мөмкин.

Гафу итегез, нәрсә укырга кирәк? Татарча шигырь укырга кирәк.

Бу компьтерда кем эшләргә тиеш? Минемчә, Гадел.

Иртәгә килмәскә мөмкинме? Мөмкин.

43. Рифмалап сүзләр куегыз һәм диалогны укыгыз. Прочитайте диалог, используя в рифму слова. Read the dialogue using rhyming words.

- Син кайда?
- Омскида. Ә син кайда?
- ....
- Дустың кайда?
- ....

+44. "Ай былбылым" җырын тыңлагыз һәм беренче куплетын җырларга өйрәнегез. Прослушайте песню "Ай былбылым" и научитесь петь первый куплет. Listen to the song "Ai bylbyilm" and learn to sing the first verse.

Диск 9 №2

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

акыллы – умный- smart

бик –очень-very

былбыл- соловей -

дус –друг-friend

зур –большой-big, large

керергә –зайти-to come in, enter

кечкенә –маленький-little, small

кирәк (түгел) –(не) нужно-need (not) to

кирәкми –не нужно- do not need *smth*

күзлек –очки-glasses

күңелле –весёлый-cheerful

кызык, кызыклы –интересный-interesting

мөмкин –можно-may, can

мөмкин (түгел) – невозможно-may (not), can (not)

рәхим итегез – добро пожаловать-welcome

рөхсәт итәргә –разрешить-ask permission

сүзлек –словарь-dictionary

сыйфат – 1) качество-quality; 2)прилагательное- adjective

тартым –принадлежность-possessiveness

тиеш –должен -must, have to

тиеш түгел – не должен- must not, do not have to

уку – 1) чтение-reading; 2)учёба-studying

укырга – 1) читать- to read; 2) учиться-to study

урын –место- place

чыгарга –выйти-to go out, leave

эшләргә –работать- to work

ярамый –нельзя-may not, to be not allowed

ярый –можно-may, to be allowed

яшә-ргә –жить-to live

ӘЗЕРЛЕК КУРСЫ. ВВОДНЫЙ КУРС. **INTRODUCTORY COURSE**

Бишенче дәрес. Пятый урок. Fifth Lesson

1. Телләр белү турында ничек әйтәбез? Как говорим о знании языков? How to speak about knowing languages?
2. Эшнең юнәлеше турында ничек белдерәбез? Как выражаем направление действия? How to denote direction of an action?
3. Кем яки нәрсә кирәклеге турында ничек әйтәбез? Как говорим о нужности кого-нибудь или чего-нибудь? How to express if we need someone or something?
4. Эшнең объекты турында ничек әйтәбез? Как говорим об объекте действия? How to indicate an object of an action?
5. Боеруны һәм үтенечне ничек белдерәбез? Как выражаем повеление и просьбу? How to express a command end a request?
6. Эшнең вакыты турында ничек әйтәбез? Как говорим о времени действия? How to indicate time of an action?
7. Эшнең, кешенең кайда булуы турында ничек әйтәбез? Как говорим о месте действия или человека? How to indicate location of an action or a person?

1.

Телләр белү турында ничек әйтәбез? Как говорим о знании языков?

How to speak about knowing languages?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Динә, Сез ничә тел беләсез?	**- Татарча беләсезме?**
- Мин өч тел беләм.	**- Бераз беләм.**

- Ә инглизчә беләсезме?

- Юк, кызганычка каршы, белмим.

- Дина, Вы сколько языков знаете? Dina, how many languages do you know?
- Я знаю три языка. I know three languages.
- Вы знаете по-татарски? Do you speak Tatar?

- Знаю немного. I speak a little.
- А по-английски знаете? And do you speak English?
-

Нет, к сожалению, не знаю. No, unfortunately not.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

татар теле- татарча

рус теле - русча

инглиз теле- инглизчә

кытай теле- кытайча

француз теле- французча

алман теле- алманча

төрек теле- төрекчә

япон теле- японча

испан теле- испанча

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Мин төрекчә яхшы беләм. Син испанча начар беләсең. Ул алманча бераз белә. Без татарча беләбез. Сез инглизчә беләсез. Алар кытайча беләләр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Белергә фигыленең хәзерге заманда зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глагола *белергә* в настоящем времени.

Conjugation of the verb *белергә* in the Present tense.

Мин бел**әм**	Без бел**әбез**
Син бел**әсең**	Сез бел**әсез**
Ул бел**ә**	Алар бел**әләр**

3. Сорауларны укыгыз һәм җавапларны дәвам итегез.Прочитайте вопросы и продолжите ответы. Read the questions and complete the answers.

Син инглизчә беләсеңме? Әйе, ...

Айгөл алманча беләме? Минемчә, ул ....

Сез татарча беләсезме? Әйе, без ....

Алар төрекчә яхшы беләләрме? Әйе, ...

Син ничә тел беләсең? Мин ....

4. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Асия ханым төрекчә яхшы .... Абдулла әфәнде кытайча .... Минемчә, сез алманча .... Сезнеңчә, ул ....? Алар ничә ....

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

Бел-ергә фигыленең хәзерге заманда юклыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глагола *белергә* в настоящем времени в отрицательной форме.

Conjugation of the Present Negative form of the verb *бел-ергә*.

Мин бел**мим**	Без бел**мибез**
Син бел**мисең**	Сез бел**мисез**
Ул бел**ми**	Алар бел**миләр**

+5. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте Listen, repeat and read.

Син төрекчә беләсеңме? Юк, кызганычка каршы, белмим.

Алар испанча яхшы беләләрме? Минемчә, бик яхшы белмиләр.

Ә сез кытайча беләсезме? Юк, без кытайча белмибез.

Бу кеше алманча бераз беләме? Юк, ул алманча белми, французча белә.

6. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Иркә, син ....?
- Юк, мин алманча ....

***

- Гафу ит, Гүзәл, ...?
- Мин испанча бераз ....
- ....ничә тел ....?
- ....

2.

Эшнең юнәлешен ничек белдерәбез? Как выражаем направление действия?

How to denote direction of an action?

+7. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Бүген кинога барабызмы?**
- Яхшы. Мин риза, барабыз.

- Пойдём сегодня в кино? Shall we go to the cinema today?

- Хорошо. Я согласен. Пойдём. OK. I agree, let's go.

****

- Сәлам, дустым, кая барасың?
- Дәрескә.
- Привет, друг, куда идёшь? Hi, pal, where are you going?

- На урок. To a lesson.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-га/ -гә, -ка/ -кә – юнәлеш килеше кушымчалары- аффиксы направительного падежа - the Dative case endings.

Кая? Куда? *Where?*: *Авыл**га**, шәһәр**гә**, парк**ка**, дәрес**кә**; Мәскәү**гә**, Казан**га**, Саратов**ка**, Омск**ига**.*

Кемгә? Кому? To who?: миңа – мне –to me; сиңа – тебе- to you.; аңа- ему (ей) –to him (her);. безгә- нам-to us; сезгә- вам-to you; аларга – им –to them

Кая- куда - *where* – сорау алмашлыгы – вопросительное местоимение -interrogative pronoun.

8. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Хәзер мин дәрескә барам. Иртәгә син бассейнга барасыңмы? Ул кибеткә бара. Без мәктәпкә барабыз. Бүген сез кинога барасызмы? Хәзер алар кая баралар?

9. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Мин Мәскәү...... барам. Син Саратов..... барасың. Ул Санкт-Петербург....... бара. Без Кытай........ барабыз. Сез Ульяновск....... барасыз. Алар Псков........ баралар.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

Барырга фигыленең хәзерге заманда зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глагола *барырга* в настоящем времени.

Conjugation of the verb *барырга* in the Present tense.

Мин бар**ам**	Без бар**абыз**
Син бар**асың**	Сез бар**асыз**
Ул бар**а**	Алар бар**алар**

10. Җавап бирегез. Answer the questions.

Бүген син кая барасың? Сезнеңчә, укучылар иртәгә мәктәпкә баралармы? Дустың кайсы шәһәргә бара? Хәзер әниең базарга барамы? Алар Испаниягә ничә көнгә баралар? Бу студент Америкага ничә айга бара?

11. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Алар дискотекага .... Без авылга .... Сәрия апа Парижга .... Фәрит абый Саратовка .... Мин Самарага .... Бу кешеләр кая ....? Токиога кемнәр ....?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

Бар-ырга фигыленең хәзерге заманда юклыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глагола *барырга* в настоящем времени в отрицательной форме.

Conjugation of the Present Negative form of the verb *бар-ырга*.

Мин бар**мыйм**	Без бар**мыйбыз**
Син бар**мыйсың**	Сез бар**мыйсыз**
Ул бар**мый**	Алар бар**мыйлар**

+12. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Бүген мин бассейнга бармыйм. Иртәгә син кинога бармыйсың. Минемчә, ул футболга бармый. Иртәгә без театрга бармыйбыз. Сез бу концертка бармыйсыз икән. Минемчә, бүген алар эшкә бармыйлар.

13. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Кызганычка каршы, мин .... бармыйм. Минемчә, иртәгә ул .... бармый. Бүген алар .... бармыйлар. Айсылу .... бармый. Хәзер Илдар .... бармый.

14. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. ....

Мин дискотека......... барам.

1) –да 2) – га 3) – гә

Без Төмән......... барабыз.

1) – дә 2) - га 3) – гә

Бүген алар базар........... бармыйлар.

1) - гә 2) – да 3) – га

Иртәгә ул мәктәп...... бармый.

1) – гә 2) – тә 3) - кә

15. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Бүген син кибеткә барасыңмы?
- Әлбәттә, барам.

3.

Кем яки нәрсә кирәклеге турында ничек әйтәбез? Как говорим о нужности кого-нибудь или чего-нибудь? What to say when we need smth or need to find someone?

+16. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, Сезгә кем кирәк?**
- **Миңа директор кирәк.**

****

- **Гафу итегез, Сезгә нәрсә кирәк?**
- **Миңа татарча-русча сүзлек кирәк.**

- Извините, кто Вам нужен? Excuse me, who are you looking for?
- Мне директор нужен. I need to see the director.
- Извините Вам что нужно? Excuse me, what do you need?
- Мне нужен татарско-русский словарь. I need a Tatar-Russian dictionary.

17. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Сиңа бу китап кирәкме? Әйе, миңа бу китап бик кирәк.

Гафу итегез, Сезгә директор кирәкме? Әйе, миңа директор кирәк.

Сезнеңчә, бу сүзлек кемгә кирәк? Минемчә, бу сүзлек укучыларга кирәк.

Сиңа чәй кирәкме? Юк, рәхмәт, кирәк түгел.

Аңа урындык кирәкме? Әлбәттә, кирәк.

Аларга кем кирәк? Аларга кассир кирәк.

18. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Гафу итегез, аларга .... кирәк? Аларга .... кирәк.

Сиңа .... кирәкме? Юк, миңа .... кирәк түгел.

Сезгә нәрсә ....: кофемы, чәйме? Миңа .... кирәк.

Безгә компьютер ....? Әлбәттә, ...

Аңа нәрсә ....? Яңа .... кирәк.

Балаларга нәрсәләр ....? ....кирәк.

19. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. ....

....? Миңа татарча-русча сүзлек кирәк.

....? Аңа ике дәфтәр кирәк.

....? Безгә Тәнзилә ханым кирәк.

....? Аларга кызык китаплар кирәк.

....? Минемчә, бу журнал әнигә кирәк.

20. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Гафу итегез, Сезгә кем кирәк? Сиңа нинди сүзлек кирәк? Гафу ит, аңа кем кирәк? Гафу үтенәм, безгә бу диск кирәкме? Сезгә Зөлфия апа кирәкме? Сиңа ничә билет кирәк? Аларга русча-инглизчә сүзлек кирәкме? Безгә ничә урындык кирәк?

21. Дустыгызга шалтыратыгыз һәм хәлләре турында белегез. Позвоните другу и узнайте о его делах. ....

Үрнәк:

- Алло, сәлам, Камил!

- Сәлам, Наил!

- Хәлләр ничек?

- Рәхмәт, шәп! Ә син ничек?

- Ал да гөл, рәхмәт.

4.

Эшнең объекты турында ничек әйтәбез?

How to indicate an object of an action?

+22. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Син бу сүзләрне беләсеңме?**
- **Мин аларны бик яхшы беләм.**

- Ты знаешь эти слова? Do you know these words?
- Я их очень хорошо знаю. I know them very well.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-ны/ -не – төшем килеше кушымчалары- аффиксы винительного падежа -the Accusative case endings.

*Кемне?Кого?*who?*Укытучы**ны**, әнием**не.***

Нәрсәне? *Что?*what? Китап**ны**, дәфтәр**не**.

23. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Хәзер мин бу җөмләләрне укыйм. Сиңа бу кызык китапларны укырга кирәк.

Ул бу сүзләрне кабатларга тиеш. Безгә бу кассетаны тыңларга кирәк. Сезгә бу сүзләрне язарга кирәк. Алар бу диалогларны тыңлыйлар һәм аңлыйлар.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

*Мин **китап** укыйм. Мин **бу китапны** укыйм.* – Я читаю книгу. Я читаю эту книгу. - I'm reading **a book**. I'm reading **this book**.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

тыңларга –слушать-to listen

аңларга – понимать-to understand

карарга - смотреть- to look, watch

сорарга –спрашивать-to ask

кабатларга – повторять- to repeat

алырга – брать-to take

бирергә -отдать- to give

әйтергә -сказать-to say

сөйләргә -рассказывать- to tell

сөйләшергә – разговаривать-to speak, talk

язарга –написать- to write

24. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Син яңа сүзләрне .... Миңа бу диалогларны ....

Дәрестә укытучыны .... Аңа бу документларны .... Безгә бу җөмләләрне .... Ул бу дәресне .... Алар бу сүзләрне миңа ....

25. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up approrpiate questions, read the sentences.

....? Безгә бу диалогны укырга кирәк.

....? Ул миңа бу газетаны бирергә тиеш.

....? Кызганычка каршы, мин бу кешеләрне белмим.

....? Бүген алар театрда балет карыйлар.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

***Мин** белергә тиеш.* – Я должен знать. I must (have to) know.

***Миңа** белергә кирәк.* – Мне надо знать. I need to know.

26. Сорауларны дәвам итегез һәм җавап бирегез. Продолжите вопросы и ответьте на них. Complete the questions....................

Гафу итегез, чыгарга ....? Гафу итегез, керергә ....?. Бу китапны алырга .... ? Сорарга ярыймы, сез ....? Ул нәрсә белергә ....? Миңа нәрсәләр язарга ....? Бүген сиңа кая барырга ....? Сезгә нәрсәләр кабатларга ....?

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

*Кайда? (Где?*where?) *укый?**Университетта** укый.*

Нәрсә(Что?what) *укый? **Китап** укый.*

27. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Иртәгә сиңа кая ....?

- Миңа стадионга ....

***

- Сезгә нәрсә ....?

- Яңа сүзләрне ....

***

- Дәрестә без нишләргә ....?

- Без ....

***

- Дустың нәрсә ....?

- Ул татарча ....

***

- Ул .... укый?

- .... укый.

- Нинди .... укый?

- .... укый.

4.

Боеруны һәм үтенечне ничек белдерәбез? Как выражаем повеление и просьбу?

How to express a command and a request?

+28. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Яңа сүзләрне укы. Прочитай новые слова. Read the new words.

Бу текстларны укыгыз. Прочитайте эти тексты. Read these texts.

Ул бу җөмләләрне укысын. Пусть он прочитает эти предложения. Let him read the sentences.

Алар бу диалогларны укысыннар. Пусть они прочитают эти диалоги. Let them read the dialogues.

Тәрәзәне ачыгыз (ябыгыз). Откройте (закройте) окно. Open (close) the window.

Ишекне ачыгыз (ябыгыз). Откройте (закройте) дверь. Open (close) the door.

Бәхетле булыгыз! Будьте счастливы!Be happy!

Ашыгыз тәмле булсын! Приятного аппетита! Enjoy your meal!

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

*Син укы (сөйләш), сез укы**гыз** (сөйләш**егез**),*

*ул укы**сын** (сөйләш**сен**), алар укы**сыннар** (сөйләш**сеннәр**)-*

боерык фигыльләрнең барлык формасы – положительная форма глаголов повелительного наклонения - Positive form of imperative verbs.

29. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Студентлар, бу сүзләрне кабатлагыз! Бу җөмләләрне тыңлагыз һәм әйтегез.

Ул татарча текстларны укысын. Алар укытучыны тыңласыннар. Дәрестә татарча сөйләшегез.

Рүзәл, тәрәзәне ач! Гүзәл, ишекне яп!

Укучылар, дәфтәрләрегезне ачыгыз, числоны языгыз.

Дустым, бәхетле бул!

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Бел – белегез	Әйт - әйтегез
Бар - барыгыз	Сөйлә - сөйләгез
Тыңла – тыңлагыз	Эшлә-эшләгез
Аңла- аңлагыз	Ал – алыгыз
Кара- карагыз	Бир- бирегез
Сора – сорагыз	Кер- керегез
Кабатла- кабатлагыз	Чык – чыгыгыз
Укы – укыгыз	Ач –ачыгыз
Сөйләш - сөйләшегез	Яп - ябыгыз

30. Боеруларны үтәгез. Выполните повеления. Fulfil the commands.

Татарча исәнләш. Татарча бер җөмлә әйт. Татарча бер сорау бир. Татарча шигырь сөйлә. Укытучының соравына җавап бир. Ишекне ач. Китапларыгызны ябыгыз. Укытучыга рәхмәт әйтегез. Татарча саубуллаш.

+ **31.**“Яхшы бел” шигырен тыңлагыз һәм яттан өйрәнегез. Прослушайте стихотворение “Знай хорошо” и выучите наизусть. Listen to the poem “Know it well” and learn it by heart. диск 6 № 37

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

*Син укы**ма** (сөйләш**мә**), сез укы**магыз** (сөйләш**мәгез**)*

*ул укы**масын** (сөйләшмә**сен**), алар укы**масыннар** (сөйләш**мәсеннәр**)*-

боерык фигыльләрнең юклык формасы – отрицательная форма глаголов повелительного наклонения - Negative form of imperative verbs.

+32. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Балалар, дәрестә сөйләшмәгез. Ул бу китапны алмасын. Алар стадионга бармасыннар. Егетләр, тәрәзәне ачмагыз. Галия, ишекне япма, бик җылы. Бүген бик салкын, кызым, урамга чыкма.

33. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Асия, ... кабатла. Укучылар, ... тыңлагыз. Әни, ... бир. Балалар, ... сорамагыз. Динә, ... барма. Ринат, ... ачма. Гөлия, китабыңны .... Булат, татарча .... Азат, бу мультфильмны ....

34. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Бу китапларны ....
- Яхшы, хәзер.

****

- Камилә, дәрестә ....
- Гафу итегез.

***

- Ләйсән, яңа сүзләрне ....
- Ярар. яхшы.

***

- Әмир, җөмләләрне ....
- Хәзер, бер минут.

***

- Бүген салкын, урамга ....
- Ярар.

+35. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Тәрәзәне ач әле (ачыгыз әле).

Закрой (закройте), пожалуйста, дверь. Could you close the door.

Ишекне яп әле (ябыгыз әле).

Открой (откройте), пожалуйста, окно.

Could you open the window.

Рис. девочкаоткрывает окно, мальчик закрывает дверь.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Әйт әле -әйтче – скажи, пожалуйста, could you tell

әйтегез әле -әйтегезче – скажите, пожалуйста, could you tell (plural)

кабатла әле - кабатлачы – повтори, пожалуйста, could you repeat

кабатлагыз әле -кабатлагызчы – повторите, пожалуйста, could you repeat (plural)

бир әле - бирче – дай, пожалуйста, could you give

бирегез әле - бирегезче – дайте, пожалуйста, could you give (plural)

36. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Әйтегез әле, бүген директор бармы? Гафу итегез, ул бүген юк.

Нурия, телефоныңны бир әле. Мә, ал.

Кабатлагыз әле, бу нинди урам? Пушкин урамы.

Туташ, әйтегезче, сәгать ничә? Сәгать бер.

Әйтегезче, сездә татарча китаплар бармы? Әлбәттә, бар.

Әйт әле, бу артистның исеме ничек? Гафу ит, мин белмим.

Гафу итегезче, бу Фәнүзәнең сумкасымы? Минемчә, аныкы.

Миңа бу журналны бирегезче.Ул нинди телдә? Инглиз телендә.

37. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Әйтегезче, ...?

- Бу Рәмзиянең телефоны.

***

- Кабатлагызчы, ...?

- Ул Германиядән, Берлиннан.

***

- Әйт әле, бүген көн ....?

- Минемчә, ...

***

-   Гөлчәчәк, хәзер син кая ....?

- Миңа сүзлек .... Мин .... барам.

- Миңа да алчы.

- ....

6.

Эшнең вакыты турында ничек әйтәбез? Как говорим о времени действия? How to indicate time of an action?

+38. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Дәресегез сәгать ничәдә башлана?** - Во сколько начинается ваш урок?- **Тугызынчы яртыда.** – В половине девятого.
- **Ничәдә бетә?** - Во сколько заканчивается?
- **Сәгать бердә.** - В час.

Рис. Часы показывают 8.30 и 13.00

39. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Концерт сәгать ничәдә башлана? Минемчә, сәгать җидедә.

Дәресегез сәгать ничәдә башланырга тиеш? Сәгать уникедә.

Сез кайсы көннәрне бассейнга барасыз? Дүшәмбе көнне һәм җомга көнне. Укучыларның каникуллары кайчан була? Җәен, кышын, язын һәм көзен.

Туган көнегез кайчан? Туган көнем егерме беренче мартта.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Кайчан?Когда?When?:Дүшәмбе көнне- в понедельник –on Monday ; ял көнне – в ввыходной день –at the weekend; августта – в августе – in August; сентябрьдә - в сентябре – in September; җәен – летом- in summer

кайчан -сорау алмашлыгы – вопросительное местоимение – interrogative pronoun

40. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Синең туган көнең кайчан?
- Туган көнем унсигезенче октябрьдә. Ә синеке кайчан?
- Бишенче мартта.

41. Җавап бирегез. Ответьте на вопросы. Answer the questions.

Бүген дәресләрең сәгать ничәдә башлана? Радиодан концерт сәгать ничәдә була? Дустың Мәскәүгә кайчан китәргә тиеш? Пәнҗешәмбе көнне син сәгать ничәдә өйгә кайтасың? Туган көнең кайчан? Әниеңнең туган көне кайчан? Гафу ит, хәзер сәгать ничә? Ял көнне сиңа кая барырга кирәк?

7.

Эшнең, кешенең кайда булуы турында ничек әйтәбез? Как говорим о месте действия или местонахождении человека?

How to indicate location of an action or a person?

+42. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Кәрим, син беләсеңме, Ләйсән кайда?

- Минемчә, ул китапханәдә.

- Карим, ты знаешь, где Ляйсан? Karim, do you know where Leysan is?

- По-моему, она в библиотеке. I think she is in the ....

43. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Бүген дәрес өченче катта була. Иртәгә стадионда зур концерт була. Минемчә, бәйрәмебез кафеда була. Татар теле дәресләре бу кабинетта була. Классик музыка фестивале яңа клубта була.

Әтием хәзер командировкада, Чабаксарда. Гафу итегез, бүген Алсу ханым юк, ул ялда. Булат өйдә, ә Азат урамда. Мин Казанда, ә дустым Мәскәүдә.

44. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Гафу итегез, татар теле дәресе .... була?

- Минемчә, ... катта.

****

- Лилия, син беләсеңме, балалар фестивале ....?

- Әйе, беләм. .... була.

*****

- Якшәмбе .... сез өйдә ....?

- Минемчә, ...

45. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Сез кайчан (килергә)? Син кайда (яшәргә)? Ул татарча яхшы (белергә)? Сез кая (барырга)? Алар нәрсә (укырга)? Дустың кайда (укырга)? Сез нәрсә (сорарга)? Ул кемгә (язарга)? Укучылар дәрестә укытучыны (тыңларга). Мин сезне (аңларга). Син кибеткә (керергә) әле. Сез кабинеттан (чыгарга). Алар сүзләрне һәм җөмләләрне (кабатларга). Дустым бу сериалны (карарга). Без татарча яхшы (сөйләшергә).

46. Рифмалап сүзләр куегыз һәм диалогны укыгыз. Прочитайте диалог, используя в рифму слова. Read the dialogue using rhyming words.

- Азат кайда?

- Урамда.

- Булат кайда?

-....................

- Салават кайда?

- ....

- Азамат кайда?

-........................

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

алманча –по-немецки-(in) German

аңларга –понимать- to understand

ачарга – открыть-to open

әлбәттә –конечно-of course

әле –пожалуйста- yet

барырга –идти-to go

бәйрәм –праздник -holiday, festival

белергә – знать-to know

бераз –немного-a little

боеру – повеление- command

булырга –быть-to be

вакыт – время -

кабатларга –повторять-to repeat

кайчан –когда-when

карарга -смотреть – to look, watch

кат –этаж-floor

килергә – приходить-to come, arrive

китәргә –уходить-to leave

кызганычка каршы – к сожалению-unforunately

кытайча –по-китайски-(in) Chinese

сорарга –спрашивать-to ask

сөйләргә-рассказывать - to tell

сөйләшергә –разговаривать -to speak, talk

төрекчә –по-турецки-Turkish

туган көн – день рождения-birthday

тыңларга –слушать- to listen

үтенеч –просьба-request

эш –работа- work, job

ябарга –закрывать- to close

яз-арга –писать-to write

ярар –ладно- OK, all right, agreed

ӘЗЕРЛЕК КУРСЫ. ВВОДНЫЙ КУРС. INTRODUCTORY COURSE

Алтынчы дәрес. Шестой урок. Sixth Lesson.

1. Транспортта бару турында ничек әйтәбез? Как говорим о поездке на транспорте? How to speak about means of transport?

2. Әйбернең бәясе турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о стоимости вещи? How to find out how much something costs?

3. Сүзнең эквивалентын ничек сорыйбыз? Как спрашиваем эквивалент слова? How to find out a word’s equivalent?

5. Исемнәрне килешләрдә ничек кулланабыз? Как склоняем имена существительные? How to decline nouns?

6. Дусларыбыз турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о своих друзьях? How to tell about our friends?

7.Үткән эш турында ничек әйтәбез? Как говорим о прошедшем действии? How to indicate an action in the past?

1.

Транспортта бару турында ничек әйтәбез? Как говорим о поездке на транспорте? How to speak about means of transport?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Гафу итегез, Сез университетка нәрсә белән йөрисез?

- Извините, на чём Вы ездите в университет? Excuse me, how do you get to the university?

- Алтмыш өченче автобус белән.

- На 63 автобусе. By bus number sixty three.

****

- **Син эшкә транспортта барасыңмы?**
- **Юк, мин җәяү йөрим.**

- Ты на работу ездишь на транспорте? Do you take transport to get to office?
- Нет, я хожу пешком. No, I walk.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Белән (с, на -with, by) - бәйлек – послелог - postposition.

Нәрсә белән? На чём?С чем? Чем? With what? ***Такси*** *белән –на такси- by taxi**;***
лимон *белән –с лимоном-with lemon; м**узыка** белән*-музыкой- *with music;*
кич *белән –вечером – in the evening*

Кем белән?С кем? With who? ***Лилия*** *белән –с Лилией- With* ***Lilia; минем*** *белән,* ***аның*** *белән,* ***алар*** *белән* – со мной- с ним(с ней) – с ними- *with* ***me****, with* ***her/him/it****, with* ***them***

Рис. Виды транспорта

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Мин мәктәпкә җиденче троллейбус белән барам. Әтием бакчага машина белән йөри. Әнием эшкә автобус белән бара. Абыем университетка уникенче трамвай белән бара. Алар шәһәрдә автобус белән дә, трамвай белән дә йөрмиләр, алар метро белән йөриләр. Дустым Мәскәүгә поезд белән китә. Син кем белән парка барасың? Дустым белән барам.
Син бу кеше белән танышмы? Юк, мин аның белән таныш түгел.
Син нәрсә белән кызыксынасың? Мин музыка белән кызыксынам.

3. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Гафу итегез, бу ничәнче ....?
- Бу ....

****

- Бу егерменче ....?
- Юк. Бу ....

****

- Сезгә ничәнче .... кирәк?
- Миңа беренче .... кирәк.

****

- Әниең эшкә метрода ....?

- Юк, ...

***

- Алар Пекинга ....?

- Минемчә, ...

4. Үрнәк буенча диалоглар төзегез. Составьте диалоги по образцу. Make up dialogues according to the model.

Үрнәк:

- Әйтегез әле, вокзалга ничәнче троллейбус бара?

- Минемчә, җиденче троллейбус.

- Рәхмәт.

***

- Син нәрсә белән кызыксынасың?

- Мин хоккей белән кызыксынам.

5. Үрнәк буенча языгыз. Напишите по образцу. ....

Үрнәк:

Поездның номеры: егерме тугызынчы.

Китү көне: дүшәмбе, 17 нче март.

Китү вакыты: 19 сәгать 25 минут.

Урынның номеры: 21 нче урын.

2.

Әйбернең бәясе турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о стоимости вещи? How to find out how much something costs?

+6. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Гафу итегез, бу сүзлек ничә сум?	- Извините, сколько стоит этот словарь? Excuse me, how much is this dictionary?
- Утыз сум илле тиен.	- Тридцать рублей пятьдесят копеек. Thirty roubles fifty kopecks.

Рис. деньги

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

кыйбат, кыйммәт–дорогой-expensive **арзан, очсыз** – дешёвый- cheap

7. Әйберләрнең бәяләрен әйтегез. Скажите стоимость вещей. Say the price of things.

Бу китап .... Бу машина .... Азатның телефоны .... Татарча-русча сүзлек .... Ришатның компьютеры .... Миләүшәнең курткасы .... Казанда трамвай билеты ....

8. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the question.

Ничә сум?

Рис. Книга **рис. Словарь** **рис. Часы** **рис. стол**

9. Үрнәк буенча диалог төзегез. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Гафу итегез, билет ничә сум?
- Унбиш сум.

3.

Сүзнең эквивалентын ничек сорыйбыз? Как спрашиваем эквивалент слова?

How to find out an equivalent of a word?

+10. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, *столица* сүзе татарча ничек була?**
- ***Столица* татарча *башкала* була.**

Извините, как будет по-татарски слово *столица?*Excuse me, what is the Tatar for the word *столица.*

- *Столица по-татарски будет башкала. Столица* is *башкала* in Tatar.

****

- **Сез беләсезме, *заместитель* сүзе татарча ничек була?**
- **Гафу итегез, мин хәтерләмим.**

- Знаете ли вы, как будет по-татарски слово заместитель? Do you know what is the Tatar for the word *заместитель*?

- Извините, я не помню. I'm sorry, I don't remember.

11. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Сорарга ярыймы, *гаилә* сүзе русча ничек була? Сез беләсезме, *извините* татарча ничек була? Әйтегез әле, *ярый* һәм *мөмкин* сүзләре русча ничек була? Гафу итегез, кабатлагыз әле, *моя книга* татарча ничек була?

12. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- Гафу итегез, кызганычка каршы, мин бу .... татарча ....
- .... сүзне?
- *Народ* сүзе .... була?
- Минемчә, ...

13. Укытучыдан бу сүзләрнең татарча тәрҗемәләрен сорагыз. Спросите у учителя перевод этих слов на татарском языке. Ask your instructor how these words are translated into Tatar.

Учебник, люди, счастье, приятного аппетита, разве, сегодня.

5.

Исемнәрне килешләрдә ничек кулланабыз? Как склоняем имена существительные? How to decline nouns?

+14 Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

1) Бу шәһәр. Это город. This is a city.

2) Бу шәһәрнең исеме – Казан. Название этого города – Казань. The name of this city is Kazan.

3) Мин шәһәргә киләм. Я приезжаю в город. I arrive in the city./I come to the city.

4) Мин бу шәһәрне яхшы беләм. Я хорошо знаю этот город. I know this city very well.

5) Алар шәһәрдән кайталар. Они возвращаются из города. They return from the city.

6) Без шәһәрдә яшибез. Мы живём в городе. We live in the city.

15. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Бу урам............ исеме – Гагарин урамы. Айсылу шәһәр........ яшәми, авыл....... яши. Дустым иртәгә Сахалин...... китәргә тиеш. Бүген алар поезд белән Мәскәү........ кайталар. Гафу итегез, мин бу сүз.......... белмим. Кич белән алар урам........... чыгалар. Укучыларның каникуллары июнь........башлана. Без Казан....... яратабыз. Хәзер син дәрес......... барасыңмы? Мансур.... бу китап бармы? Нәсим..... әнисе кайда эшли? Мәктәп....... Әниләр бәйрәме буламы?

+16 Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

1) Бу - Казан шәһәре. Это город Казань. This is Kazan city.

2) Казан шәһәренең мэры бик күңелле кеше. Мэр города Казани очень весёлый человек. Mayor of Kazan city is ....

3) Без Казан шәһәренә киләбез. Мы приезжаем в город Казань. We come to Kazan city.

4) Мин Казан шәһәрен бик яратам. Я очень люблю город Казань. I like Kazan city very much.

5) Алар Казан шәһәреннән кайталар. Они возвращаются из города Казани. They return from Kazan city.

6) Без Казан шәһәрендә яшибез. Мы живём в городе Казани. We live in Kazan city.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Кая? Шәһәр**гә** -шәһәрем**ә** (**нә**) – Казан шәһәре**нә**

Нәрсәне? Шәһәр**не**- шәһәрем**не** – Казан шәһәре**н**

Кайдан? Шәһәр**дән** – шәһәрем**нән** (**ннән**) – Казан шәһәре**ннән**

Кайда? Шәһәр**дә** - шәһәрем**дә** (**ндә**) **–** Казан шәһәре**ндә**

17. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Мин Татарстан Республикасы......... яшим.

1) –да 2) – нда 3) – ннан

Без Казан шәһәре......... укыйбыз.

1) – ндә 2) - нда 3) – дә

Алар спорт мәктәбе........... баралар.

1) - гә 2) – нә 3) – н

Ул татар театры........ эшли.

1) –да 2) – на 3) - н

18. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Татарстан Республикасы..... күп туристлар килә. Татарстан Республикасы....... башкаласы - Казан шәһәре. Татарстан Республикасы....... 43 район бар. Бүген кунаклар Татарстан Республикасы........ китәләр.

19. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Сез беләсезме, Казан шәһәрендә нинди матур урыннар бар? Дустың Казан шәһәренә кайчан килә? Кабатлагызчы, Казан шәһәренең мэры кем? Туристлар Казан шәһәреннән кайсы шәһәргә китәләр? Син Казан шәһәрен яратасыңмы? Сез Татарстан Республикасының кайсы шәһәрләрен беләсез?

20. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кемгә? Әни.... - әнием..... Кемне? Әби..... - әбием..... Кемнән? Укытучы....... – укытучың......... Кайда? Урам..... - Пушкин урамы........ Кайдан? Шәһәр...... - Мәскәү шәһәре........ Кая? Парк....... – ял паркы.......

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

*Казан шәһәр**е**, Татарстан Республика**сы**, Кремль урам**ы**, Муса Җәлил исемендәге опера һәм балет театр**ы**, Идел елга**сы**, Сынлы сәнгать музе**е**, ”Шүрәле” балет**ы** – тезмә исемнәр – составные имена - ....*

21. Үрнәк буенча үзегез турында сөйләгез. Расскажите о себе по образцу. Tell about yourself using the model.

Үзем турында

Минем исемем .... Миңа .... яшь. Мин .... (Казаннан, Самарадан, Мәскәүдән, Бишкектан, Берлиннан). Хәзер мин Казанда укыйм.

Мин Казанда, ... (Совет, Идел буе, Вахитов, Киров, Яна-Савин, Авиатөзелеш) районында, ... (Гагарин, Четаев, Пушкин) урамында, ... (беренче) йортта, ... (унынчы) фатирда яшим.

Гаиләбездә ....кеше бар: әнием, әтием, апам (абыем, энем, сеңлем) һәм мин. Әниемнең исеме .... Ул .... (укытучы, тәрбияче, табибә, хуҗабикә). Аңа .... яшь. Әтиемнең исеме .... Ул .... (эшкуар, эшче, төзүче, хезмәткәр). Аңа .... яшь. Апамның (абыемның, энемнең, сеңлемнең) исеме .... Ул .... (укучы, студент, аспирант). Аңа .... яшь. Гаиләбез бик тату.

Туганнарыбыз күп (аз). Алар Казанда, Мәскәүдә, Чиләбедә, Төмәндә, Өфедә яшиләр.

Мин .... (русча, татарча, инглизчә, алманча, французча, испанча, гарәпчә, төрекчә) беләм. Мин .... (музыка, спорт, тарих, әдәбият) белән кызыксынам.

22. Үрнәк буенча әйтегез. Скажите по образцу. Say according to the model.

Үрнәк: татар театры – татар театрлары.

Сәнгать музее, спорт мәктәбе, антонимнар сүзлеге, татар теле дәресе, сәүдә йорты, рус артисты, инглиз композиторы, япон гаиләсе, француз галиме, ял көне.

23. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Татар теле дәресе сәгать .... башлана. Татар театрында спектакль сәгать ....башлана. Иртәгә бәйрәм сәгать .... башлана. Радиодан классик музыка концерты .... була. Ял көннәрендә без ....

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Татарстан урамнары күренекле татар һәм рус язучылары, шагыйрьләре, рәссамнары, композиторлары исемнәрен йөртә. Улицы Татарстана носят имена видных татарских и русских писателей, поэтов, художников и композиторов. Tatarstan streets are named after outstanding Tatar and Russian writers, poets, artists, composers:

Тукай урамы, Пушкин урамы, Ибраһимов, проспекты, Горький урамы, Әмирхан проспекты.

Портреты Тукая, Пушкина, Горького, Амирхана

24. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Без Казанда Кәрим Тинчурин урамында яшибез. Дустыма Гагарин урамына барырга кирәк. Бауман урамында зур кибетләр, матур кафелар һәм рестораннар күп. Гафу итегез, мин Ибраһимов проспектын белмим. Минемчә, Галиәсгар Камал исемендәге татар дәүләт академия театры Татарстан урамында урнашкан.

25. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Казанда сез кайсы ....? Әйтегез әле, Казан циркы ....? Хәзер сезгә кайсы урамга ....? Кремль урамында ....? Бу урамның ....?

6.

Дусларыбыз турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о друзьях?
How to tell about friends?

+26 Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Минем дусларым күп. У меня много друзей.I have many friends.

Иң якын дусларымның исемнәре – Динә һәм Әнәс. Имена моих самых близких друзей – Дина и Анас. My best friends are Dina and Anas.

Алар Казанда яшиләр. Они живут в Казани. They live in Kazan.

Дусларым - бик күңелле кешеләр. Алар акыллы, юмарт, ярдәмчел. Мои друзья очень весёлые люди. Они умные, щедрые, отзывчивые. My friends are very cheerful people. They are smart, generous, helpful.

Мин дусларымны бик яратам. Я очень люблю своих друзей. I love my friends very much.

27. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Дусларымның исемнәре - .... Алар .... яшиләр.

Дусларым - .... кешеләр. Дусларым безгә .... киләләр. Дусларым .... кызыксыналар.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

иң якын – самый близкий- the closest, the best

бик якын – очень близкий -very close

28. Җөмләләрне дәвам итегез. Complete the sentences.

Иң якын дустымның исеме - .... Ул .... яши. Аңа .... яшь. Ул .... укый. Дустым бик .... Ул .... белән кызыксына. Мин дустымны ....

29. Иң якын дустыгыз турында сөйләгез. Расскажите о самом близком друге. Speak about your best friend.

+30. ”Ак калач” җырын тыңлагыз һәм өйрәнегез. Прослушайте песенку “Белый калач” и выучите. Listen to the song “The White Bun” and learn it by heart.

Ак калач

Булатның туган көненә

Без пешердек ак калач:
Менә шундый ул биек,
Менә шулай тәбәнәк,
Менә шуның киңлеге,
Менә шуның тарлыгы,
Ак калач, ак калач
Теләгәнеңне сайлап кач!

Рис. каравай

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Кушымчаларның ялгану тәртибе – порядок присоединения аффиксов- The order of adding endings:

*шәһәр – шәһәр**ләр** – шәһәр**ләребез** – шәһәр**ләребездә;***

*дус – дус**лар** – дус**ларым** – дус**ларымның;***

*бәйрәм – бәйрәм**нәр** – бәйрәм**нәрегез** – бәйрәм**нәрегезгә.***

31. Татарча әйтегез. Скажите по-татарски. Say it in Tatar.

На наших уроках, моим учителям, вашим родственникам, в наших школах, мои друзья, твои книги, её словари.

32. Сүзләр белән җөмләләр төзеп әйтегез. Составьте предложения со словами. Make up sentences with the following words.

Әниемне, урамнарыбызда, дусларыгызга, дәфтәрләреңне, укытучыңа, туганнарыгыздан.

7.

Үткән эш турында ничек әйтәбез? Как говорим о прошедшем действии?

How to indicate an action in the past?

+33. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Кичә Сез кая бардыгыз?**
- **Кичә мин театрга бардым.**

- Куда Вы ходили вчера? Where did you go yesterday?
- Вчера я ходил в театр. I went to the theatre yesterday.

34. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Дүшәмбе көнне мин концертка бардым. Сишәмбе көнне син кайда булдың? Чәршәмбе көнне ул кайдан кайтты? Пәнҗешәмбе көнне без музейга бардык. Җомга көнне сез театрда булдыгызмы? Шимбә көнне алар кая киттеләр? Ял көнне сез нишләдегез? Җәен сез кайда ял иттегез?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-де/ -ды, -те /-ты – билгеле үткән заман хикәя фигыль кушымчалары – аффиксы прошедшего определённого времени глагола- Past Definite form endings.

*Ул нишләде? Что он делал? What did he do?: Ул бар**ды**, кил**де**, кит**те**, кайт**ты*** - барлык формасы – положительная форма- positive form.

Мин бардым	Без бардык
Син бардың	Сез бардыгыз
Ул барды	Алар бардылар

*Ул бар**мады**, кил**мәде**, кит**мәде**, кайт**мады*** -юклык формасы – отрицательная форма- negative form.

35. Сорауларга җавап бирегез. Ответьте на вопросы. Answer the questions.

Шимбә көнне син кая бардың? Кичә син нәрсә укыдың? Якшәмбе көнне син кайда булдың? Бүген сәгать ничәдә тордың? Дәресләрдә нишләдең? Гафу итегез, Сез кемне сорадыгыз?

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

*Чыгарга (чык-): ул чыг**а** - ул чык**ты**;* выходить:он выходит – он вышел; *to leave:* he leaves – he left

*Табарга (тап-): ул таб**а** – ул тап**ты**; находить: он находит- он нашёл;* to find: he finds – he left

*Куркырга (курык-): ул эттән курк**а** – ул салкыннан курык**ты;** бояться: он боится собаки- он испугался холода;*. to be afraid: he is afraid of working – he was afraid of the cold.

36. Үрнәк буенча диалог төзегез. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Кичә син кибеткә бардыңмы?
- Бардым.
- Нәрсәләр алдың?
- Сөт һәм икмәк.

37. Үткән заманда әйтегез. Скажите в прошедшем времени. Say in the Past tense form.

Сез кайчан (кайтырга)? Син кая (барырга)? Ул кем белән (сөйләшергә)? Алар нәрсә (тыңларга)? Дустың кайсы кибеткә (барырга)? Алар сезгә ничә китап (бирергә)? Дәрестә сез нәрсә (сөйләргә)? Ул синнән нинди сүзлек (алырга)? Җомга көнне син кайда (булырга)? Сәгать дүрттә кем (килергә)? Алар нәрсә (кабатларга)? Сез аңардан нәрсә (сорарга)? Син кем белән татарча (сөйләшергә)? Бүген ул кая (китәргә)?

38. Укытучыгызга 5 сорау языгыз. Напишите 5 вопросов вашему учителю. Give five questions to your instructor.

39. Үрнәк буенча языгыз һәм укыгыз. Напишите по образцу и прочитайте. Write down word combinations according to the model and read them.

*Үрнәк: акыллы **кешеләр**.*

Салкын ...., кызыклы ...., зур ...., җылы ....

кечкенә ...., яңа ...., матур ...., яхшы ....

40. Сорауларны дәвам итегез һәм җавап бирегез. Продолжите вопросы и ответьте на них.Complete the questions. исправить

бу кемнең ....?

хәзер сәгать ....?

Кабатлагыз әле, сезгә ....?

бүген ....?

алар ....?

ул нишләргә ....?

41. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Айсылу татар театрында бул.........

1) –ды 2) – ты 3) – де

Булат дусты белән Мәскәүгә кит..........

1) – ты 2) - те 3) – де

Фәридә татар теле дәресендә монолог сөйлә..........

1) - ды 2) – де 3) - те

Илһамия яңа сүзләрне кабатла........

1) - де 2) – ты 3) - ды

42. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кемнең? Лилия......... китабы, туганнарыбыз........ өе;

Кемне? Дустымның энесе……, шәһәр мэры......;

Нәрсәне? Татар сүзләре......., яңа сүзләр......;

Кая? Шәһәр........, Мәскәү шәһәре........;

Кайда? Дәрес......., татар теле дәресе.........;

Кайдан? Бәйрәм......, Яңа ел бәйрәме..........;

Кайчан? Июнь........, июнь ае........ ;

Ул нишли? Ул кайт........., кил........;

Ул нишләде? Ул бар......., кил...., кайт......, кит......

43. Рифмалап сүзләр куегыз һәм диалогларны укыгыз. Прочитайте диалоги, используя в рифму слова. Read the dialogues using rhymjing words.

- Кая бардың?

- Бакчага. Ә син кая?

- …………………..

****

- Җылы .... җитте.
- Дустым .... китте.

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

арзан –дешёвый-cheap

әйбер –вещь- thing

башкала – столица-capital

бәя –цена-price

белән – с, на- with, by

гаилә – семья-family

җәяү – пешком- on foot

иң – самый-the most

йөрергә – ходить-to walk, go

кайтырга – возвращаться- to return, come back

куркырга – бояться- to be afraid

күренекле –видный- famous, outstanding

кыйбат –дорогой-expensive

мөнәсәбәт –отношение-relation, attitude

сәүдә үзәге – торговый центр- shopping centre, mall

сынлы сәнгать – изобразительное искусство- fine art

сум – рубль- rouble

сүз – слово- word

табарга –находить-to find

тату – дружная-tight-knit

тиен – копейка- kopeck

туган –1) родной; 2)родственник - 1) native, 2) relative

туарга –рождаться- to be born

туганлык – родственный-kinship

урынбасар –заместитель-deputy

үткән заман – прошедшее время -Past Tense

хәтерләргә – помнить- remember

шагыйрь – поэт-poet

юмарт – щедрый-generous

язучы – писатель- writer

якын – близкий-close

Яңа ел бәйрәме – Новый год- New Year

яратырга – любить- to love

ярдәмчел – отзывчивый- helpful

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Сүзләрне тыңлагыз. Кайсы сүзне ишетәсез, шуны билгеләгез. Прослушайте слова. Отметьте то, которое слышите. Listen to the words. Tick off the word you hear.

Бер	☐	бәр	☐
Бар	☐	бор	☐
Көз	☐	кыз	☐
кыш	☐	кош	☐
тор	☐	тар	☐
соры	☐	сары	☐
гел	☐	гөл	☐

+2. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Синең исемең ничек?

....

Син кайдан?

....

Хәзер син кайда яшисең?

....

Син кайда укыйсың?

....

Син ничә тел беләсең?

....

3. **3.** Кирәкле сүзләрне куеп, сорауларны укыгыз һәм җавап бирегез. Прочитайте вопросы, вставляя нужные слова, и ответьте на них. Complete the questions, read and answer them.

Бүген ничәнче ....? Бүген .... көн? Бүген ничә градус ....? Хәзер .... ай? Декабрь .... ай? Сәгать ....? Гафу итегез, Сезгә .... кирәк? Сездә .... бармы?

4. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. .Say it correctly.

Мин шәһәр.....яшим. Дустым авыл.... яши. Мин мәктәп..... укыйм. Апам университет..... укый. Әнием кибет..... эшли. Әтием фирма...... эшли. Гаиләбез...... дүрт кеше бар.

5. Җөмләләргә сораулар куегыз. Поставьте вопросы к предложениям. Make up questions to the sentences.

....? Бу – китап.

....? Бу китап минеке.

....? Бу дәфтәр аныкы түгел.

....? Миндә татарча-русча сүзлек юк.

....? Бездә татарча газеталар бар.

....? Мин өч тел беләм. Бу- татар, рус, инглиз телләре.

....? Бу туристлар Казахстаннан.

....? Әниемнең исеме – Сөембикә.

....? Апам бар.

....? Абыем юк.

....? Кичә мин театрга бардым.

....? Хәзер сәгать дүрт.

6. Җөмләләрне язып бетерегез. Допишите предложения. Complete the sentences.

Мин – Салават, ә бу ....

Бу – Гөлшат, ә бу ....

Мин Казаннан, ә ул ....

Без Мәскәүдән, ә алар ....

Дустым Самарада яши, ә мин ....

Абыем университетта укый, ә мин ....

Бүген шимбә, ә иртәгә ....

7. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Мин......... русча-татарча сүзлек юк.

1) –да 2) – дә 3) – ңа

Казан шәһәре......... матур урыннар бик күп.

1) – ндә 2) - нда 3) – дә

Дустымның әни........... тәрбияче.

1) - е 2) – се 3) – сы

Без татар театры........ булдык.

1) –да 2) – на 3) – нда

Җәен алар Санкт-Петербург....... бардылар.

1)- га 2) – ка 3) - та

8. Үтенечегезне белдерегез. Выразите просьбу. Express a request.

Укучылар, бу сүзләрне татарча дөрес ....

Дустым, миңа китабыңны ....

Әни, тәрәзәне ....

Булат, бу сорауга ....

Салават, кибеткә ....

9. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

бу кем?

бу нәрсә?

Әйтегез әле, бу нинди сүзлек?

бу кемнең китабы?

алар нәрсә укыйлар?

ул кемне сорый?

10. Боеруларны дөрес әйтегез. Скажите правильно повеления. Say the commands correctly.

Тәнзилә, тәрәзәне (ачарга). Илдус, ишекне (ябарга). Әминә һәм Әмир, укытучыны (тыңларга). Балалар урамга (чыгарга). Ул бу журналларны (карарга). Син бу сүзләрне (кабатларга). Дусларым, татарча да, русча да яхшы (белергә).

11. Дөрес языгыз. Напишите правильно. Write it correctly.

ә яки е	**у яки ү**
б…л….н	т…гыз
х…з…р	…кыт…чы
д…р…с	төз…че

12. Дөрес языгыз. Напишите правильно. Write it correctly.

-а- яки **-ә**	**-ый** яки **-и**
мин бар….м	без сөйл…без
син кил…сең	сез тыңл…сыз
ул кит…	алар аңл…сыз

ТЕЛ КЕШЕНЕ ДУС ИТӘ. ЯЗЫК СБЛИЖАЕТ ЛЮДЕЙ. LANGUAGE UNITES PEOPLE

Җиденче дәрес. Седьмой урок. Seventh Lesson

1. Телләр өйрәнү турында ничек әйтәбез? Как говорим об изучении языков? How to speak about learning languages?

2. Татар теле дәресләре турында ничек сөйлибез? Как рассказываем об уроках татарского языка?How to talk about the Tatar language lessons?

3. Кешенең милләте турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о национальности человека? How to ask about a person's nationality?

4. Мәгълүматның дөрес булуы турында ничек әйтәбез? Как говорим о правильности информации? How to indicate that information is correct?

5. Бәйлекләрне ничек кулланабыз? Как употребляем послелоги? How to use postpositions?

6. Юклык алмашлыкларын ничек кулланабыз? Как употребляем отрицательные местоимения? How to use negative pronouns?

1.

Телләр өйрәнү турында ничек әйтәбез? Как говорим об изучении языков?

How to speak about learning languages?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Хәзер сез нинди тел өйрәнәсез?

- Без татар телен өйрәнәбез.

- Какой язык вы изучаете сейчас?

What language are you learning now?

- Мы изучаем татарский язык. вWe are learning the Tatar language.

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Туган телең нинди? Туган телем - татар теле.

Мәктәптә нинди телләр өйрәнәсез? Мин рус, татар һәм инглиз телләрен өйрәнәм.

Син татарча яхшы сөйләшәсеңме? Мин татарча яхшы аңлыйм, ләкин начар сөйләшәм.

Син испанча беләсеңме? Испанча белмим, французча гына беләм.

Ә төрекчә беләсеңме? Әйе, төрекчә дә бераз беләм.

Син кайсы телдә яхшы сөйләшәсең? Мин русча гына яхшы сөйләшәм.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

гына/генә, кына/кенә – кисәкчәләр – частицы- particles.

*Ул **гына** – только он* - **only** *him/her, мин **генә** –только я-* **only** *me***,** *Булат **кына** –только Булат-* **only** *Bulat, Фәрит **кенә** – только Фарит-* **only** *Farit.*

3. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Син нинди телләрдә сөйләшәсең? Татарча яхшы беләсеңме? Татар теле дәресләрендә нишлисез? Татар теле укытучыгыз кем? Укытучыгыз дәрестә татарча гына сөйләшәме? Татар теле дәресе атнага бер тапкыр гына буламы? Сезнеңчә, татар теле матур телме? Ә дустың бер тел генә беләме?

4. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Сез .... телләрдә сөйләшәсез?
- Мин .... һәм .... телләрендә ....
- Ә гарәпчә ....?
- Кызганычка каршы, ... белмим.

****

- Дустың ....тел белә?
- Ул .... тел ....
- Төрекчә ....?
- Юк, ...

****

- Әйтегез әле, сезнеңчә, татар телендә иң матур сүз нинди?
- ....
- Бу сүз русча ничек була?
- ....

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ!

***Татарча** сөйләшәм* – говорю по-татарски- I speak Tatar.

***Татар телендә** сөйләшәм. – разго*вариваю на татарском языке- I speak the Tatar language.

5. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Гафу итегез, Сез татарча сөйләшәсезме?
- Әйе, аз гына сөйләшәм.
- Тагын нинди телләр беләсез?
- Рус һәм инглиз телләрен яхшы беләм.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

туган тел – родной язык- mother tongue, native language

чит тел – иностранный язык- foreign language

берничә тел – несколько языков- several languages

+6. Телләр турында мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы о языках и запомните. Read the proverbs about languages and memorize them.

* Телләр белгән – илләр белгән.

* Тел Төмәнгә илтә.

* Теле барның – иле бар.

2.

Татар теле дәресләре турында ничек сөйлибез? Как рассказываем об уроках татарского языка? How to speak about knowing languages?

+7. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сез татар теле дәресләрендә нишлисез?**
- **Татарча аралашабыз, диалоглар һәм монологлар сөйлибез, яңа сүзләр һәм кагыйдәләр белән танышабыз.**

- Что вы делпете на уроках татарского языка? What do you do at the Tatar language lessons?

- Мы общаемся по-татарски, рассказывем диалоги и монологи, знакомимся с новыми словами и правилами. We communicate in Tatar, tell dialogues and monologues, learn new words and rules, read, write.

8. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Бүген татар теле дәресе була. Дәрес сәгать бердә башлана. Башта без татарча сөйләшәбез, укытучының сорауларына җавап бирәбез. Аннары татарча диалогларны тыңлыйбыз һәм укыйбыз, яңа сүзләрне кабатлыйбыз, биремнәрне эшлибез.

Рис. На уроке тат. языка

9. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Татар теле дәресләре кайсы көннәрне була? Татар теле дәресләрендә сез нишлисез? Сез кемнәр белән татарча сөйләшәсез? Дәрестә сез кемнең сорауларына җавап бирәсез? Әйтегез әле, татар теле дәресләре кызыкмы? Дәресләрдә җырлар, шигырьләр, тизәйткечләр, мәкальләр өйрәнәсезме?

10. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Мин татар теле дәресе....... барам. Татар теле дәресе........ без сөйләшәбез, тыңлыйбыз, укыйбыз, язабыз. Укытучы дәрес........ безгә күп сораулар бирә. Без укытучы....... тыңлыйбыз, аның сораулары........ җавап бирәбез.

11. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- Сез татар теле дәресләрендә ....?
- Укытучыны ...., җөмләләр ...., яңа сүзләрне ....
- Сорауларга ....?
- Әйе, әлбәттә, ...
- Укытучыгызның исеме ничек?

....

12**.** Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Мин бер чит тел генә .... Әтием инглизчә бик яхшы .... Ул татар гимназиясендә гарәп телен .... Без бу җөмләләрне һәм сүзләрне .... Алар өч ай инде төрек телен .... Миңа алманча белергә ....

13. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Без бу сүзләрне яхшы белергә тиешме?
- Әлбәттә, тиеш.

+14. Тизәйткәчне дөрес әйтегез. Скажите правильно скороговорку. Say the tongue-twister correctly.

Мич башында биш мәче,
биш мәченең биш башы.
Биш мәченең биш башына
Ишелмәсен мич ташы.

+15. Текстны тыңлагыз, укыгыз һәм татар теле дәресләре турында сөйләгез. Прослушайте, прочитайте текст и расскажите об уроках татарского языка. Listen, read the text and tell about the Tatar language lessons.

Мин телләр белән кызыксынам. Хәзер мин татар телен өйрәнәм. Татар теле дәресләре атнага ике тапкыр була. Татар теле дәресләрендә без сөйләшәбез, диалоглар сөйлибез, яңа сүзләр өйрәнәбез, грамматик кагыйдәләр белән танышабыз, аларны кабатлыйбыз һәм истә калдырабыз. Без текстлар укыйбыз, аларны тәрҗемә итәбез, төрле биремнәр эшлибез. Укытучы безгә сораулар бирә. Без аны тыңлыйбыз һәм җавап кайтарабыз. Кайбер дәресләрдә без монологлар сөйлибез. Укытучы безне татарча сөйләшергә һәм аралашырга өйрәтә. Ул безне татарча җырлар һәм шигырьләр, мәкальләрһәм тизәйткечләр белән таныштыра. Без аларны дөрес әйтергә өйрәнәбез. Татар теле дәресләре бик кызыклы.

Телләр белгән – илләр белгән, диләр.

+16. "Туган тел" җырын тыңлагыз һәм өйрәнегез. Прослушайте песню"Родной язык" и выучите. Learn the song "The Native Language".

Диск 5 №1

3.

Кешенең милләте турында ничек сорыйбыз? Как спрашиваем о национальности человека? How to ask about a person's nationality?

+17. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Кәрим, гафу итегез, Сез татармы?

- Әйе, мин татар.

- Карим, извините, Вы татарин? Karim, excuse me, are you Tatar?

- Да, я татарин. Yes, I'm Tatar.

****

- Гафу итегез, Сез татармы?

- Юк, мин - рус.

- Извините, Вы татарка? Excuse me, are you Tatar?

- Нет, я русская. No, I'm Russian.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

татар –татарин, татарка-Tatar

рус –русский, русская- Russian

төрек – турок, турчанка-Turkish

үзбәк – узбек, узбечка-Uzbek

казах –казах, казашка-Kazakh

әрмән–армянин, армянка-Armenian

рис. Люди разных национальностей

18. Сорауларга җавап бирегез. Ответьте на вопросы. Answer the questions.

Әйтегез әле, этиегез һәм әниегез татарлармы? Сезнеңчә, Экрем әфәнде төрекме? Акира әфәнде японмы? Сорарга ярыймы, бу испан кызымы? Синеңчә, бу фин егетеме? Дустың русмы, татармы?

19. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Гафу итегез, Сез ....?

-Юк, мин ....

-Сез татарча яхшы ....?

- Әйе, ...

***

- Гафу итегез, сез төрекме?

- Әйе, ...

- Сез кайдан?

- …..................

20. Үрнәк буенча диалог төзегез.Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Татарча яхшы беләсеңме?

- Яхшы беләм, мин татар кызы бит. Гаиләбездә татарча гына сөйләшәбез.

+21. "Әби белән бабушка" шигырен тыңлагыз һәм ятлагыз. Прослушайте стихотворение "Бабушка" и выучите наизусть. Listen to the poem "Grandmother" and learn it by heart. **Диск 5 № 41**

4.

Мәгълүматның дөрес булуы турында ничек әйтәбез? Как говорим о правильности информации?

How to indicate that information is correct?

+22. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Казан – бик матур шәһәр.	- Казань – очень красивый город. Kazan is a very beautiful city.
- Әйе, дөрес, Сез хаклы.	- Да, верно, Вы правы. That's right, you are right.

23. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Татар авазларын һәм сүзләрен дөрес әйтегез. Син бу җөмләне дөрес укымадың, кабатла әле. Мин яңа сүзләрне дөрес әйтергә өйрәнәм. Кызганычка каршы, җавапларың дөрес

түгел. Бу сүзне кем дөрес әйтми? Бу җавапны кем дөрес язмады? Дөрес җавапны беләсеңме?

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

*Нинди?**Дөрес** җавап.Какой? Правильный ответ.* What kind? A correct answer.

*Ничек?**Дөрес** җавап бирә.Как? Правильно отвечает.* How? He answers correctly.

24. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- ....?
- Әйе, дөрес, *разговаривать* сүзе татарча *сөйләшергә* була.

***

- ... ?
- Юк, син бу сүзне дөрес әйтмәдең.

25. Үрнәк буенча диалогларлар төзегез. Составьте диалоги по образцу. Make up a dialogues according to the model.

Үрнәк:

- *Волга* сүзе татарча *Идел* буламы?
- Әйе, дөрес, шулай.

******

- Фудзияма тавы Австралиядәме?
- Юк, дөрес түгел, Япониядә.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

*Кемнән?От кого? From whom? Президент**тан**, министр**дан,** дустым**нан,** Әнәс әфәнде**дән**.*

*Кемгә?Кому?To whom? Президент**ка**, министр**га**, дустым**а**, Әнәс әфәнде**гә.***

*Кемдә?У кого? Президент**та**, министр**да,** дустым**да,** Әнәс әфәнде**дә.***

26. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Әйтегез әле, бу мәгълүмат кемнән? Сез беләсезме, бу открытка Руттанмы?

Гафу итегез, бу мәгълүмат кемгә? Бу документны кемгә бирергә кирәк? Бу китапны кемнән алырга мөмкин? Кирәкле кәгазьләр кемдә? Татарча журнал Фәриттә генә бармы? Зур сүзлек кемдә бар?

27. Рифмалап сүзләр куегыз һәм диалогны укыгыз. Прочитайте диалог, используя в рифму слова. Read the dialogue using rhyming words.

- Бу китап кемгә?

- Саматка.

- Бу сүзлек кемгә?

-.....................

-Бу билет кемгә?

- ....

- Бу пакет кемгә?

-.......................

6.

Бәйлекләрне ничек кулланабыз? Как употребляем послелоги?

How to use postpositions?

+28. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Бу китап нәрсә турында?	- О чём эта книга? What is this book about?
-Татарстанның башкаласы – Казан турында.	- О столице Татарстана – Казани. About Tatarstan capital – Kazan.

***

- Бу рәсемле сүзлек кем өчен?	- Для кого этот картинный словарь? Who is this picture dictionary for?
- Балалар өчен.	- Для детей. For children.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Турында, белән, өчен, саен, аркылы, кебек (шикелле, сыман, төсле); кадәр; соң, бирле, башка – бәйлекләр –послелоги - postpositions.

29. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Шимбә көнне дусларыбыз белән .... бардык. Мин Татарстан турында кызыклы ....укыдым. Балалар урам аша .... Ул әтисе кебек .... булырга тели. Мин бу китапны дустым өчен .... Без көн саен татарча .... Дүшәмбегә кадәр ул .... Спектакльдән соң без кафега .... Яздан бирле алар .... Татарча-русча сүзлектән башка миндә ....

30. Сүзләр белән җөмләләр төзегез. Составьте проедложения со словами. Make up sentences with the following words.

Татарлар турында, апам белән, сездән соң, сиңа кадәр, алар өчен, дәрестән соң, җәйгә кадәр, ел саен, атна саен, шимбәдән бирле, синнән башка, әнием кебек.

31. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Бу китап нәрсә турында? Татар теле дәресендә сез нәрсәләр турында сөйләшәсез? Циркка нәрсә белән килдегез? Дәрескә кадәр син нишләдең? Дәрестән соң кая барасың? Җәйдән соң кыш киләме? Иртәгә сез сәгать ничәгә кадәр укыйсыз? Синнән соң кем җавап бирә? Алардан башка тагын кем татарча белә? Дустың әнисе кебек укытучы булырга телиме? Син кемнәр белән аралашырга яратасың?

32. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Җәйге ял вакытында мин яңа дуслар белән (танышырга). Кичә без гаиләбез белән стадионга (барырга). Алар миңа Казан турында (сөйләргә). Татар теле дәресендә без Татарстан тарихы турында текст (укырга). Кичкә кадәр ул паркта (булырга). Кыштан соң яз (килергә).

33. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Син кемнән соң килдең?
- Русланнан соң.

7.

Юклык алмашлыкларын ничек кулланабыз? Как употребляем отрицательные местоимения?

How to use negative pronouns?

+34. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Гаиләбездә беркем дә алманча сөйләшми. В нашей семье никто не разговаривает по–немецки. Noone speaks German in our family.

Якшәмбе көнне без беркая да бармадык, өйдә булдык. В воскресенье мы никуда не ходили, были дома. On Sunday we went nowhere, we stayed at home.

Ул бу кеше турында бернәрсә дә белми. Он ничего не знает об этом человеке. He knows nothing about this person.

Ул безнең белән беркайчан да очрашмады. Он никогда не встречался с нами. He has never met with us.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Беркем (һичкем), бернәрсә (һичнәрсә), бернинди (һичнинди), берничек (һичничек), беркая (һичкая), беркайда (һичкайда), беркайчан (һичкайчан) – юклык алмашлыклары – отрицательные местоимения- negative pronouns.

Бер + сорау алмашлыгы- вопросительное мест., һич +сорау алмашлыгы- вопросительное мест.

Бер + interrogative pronoun, һич + interrogative pronoun

35.Укыгыз. Прочитайте. Read.

Мин беркайчан да Кытайда булмадым. Якшәмбе көнне ул беркая да бармады. Кичә концертта без танышларыбыздан беркемне дә очратмадык. Бу китап турында һичкем белми. Дәрестә укытучы аңа һичнинди сорау бирмәде. Супермаркетта алар бернәрсә дә алмадылар.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ!

Юклык алмашлыклары инкяр формадагы фигыльләр белән генә кулланылалар: ***беркая*** *бар**ма**ды;* ***бернәрсә*** *күр**мә**де;* ***беркайчан*** *бул**ма**ды;* ***беркем*** *бел**ми**.*

. Отрицательные местоимения употребляются с глаголами в отрицательной форме.

Negative pronouns are used with verbs in negative form:

36. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Җәен Айсылу беркая да .... (барырга). Бүген ул һичкем белән .... (сөйләшергә). Бүген укытучы беркемне дә .... (сорарга). Бу сорауга без берничек тә .... (җавап бирергә). Мин аңа бернәрсә турында да .... (сөйләргә). Хәзер алар бернәрсә дә .... (язарга). Әнием беркайчан да чит илдә .... (булырга).

37. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- ....?

- Беркем дә юк.

****

- ....?

- Бернәрсә дә алмадым.

****

- ....

- Беркайчан да булмадым.

****

- ....?

- Беркая да бармыйм.

38. Рифмалап сүзләр куегыз һәм диалогны укыгыз. Прочитайте диалог, используя в рифму слова. Read the dialogue using rhyming words.

- Фәрит нишли?

- Укый.

- Рәшит нишли?

- ....

- Хәмит нишли?

-...................

39. Хәзерге эш турында дөрес әйтегез. Скажите правильно о настоящем действии.

Мин кибеткә (барырга). Син өйгә (кайтырга). Ул безгә (килергә). Без Мәскәүгә (китәргә). Сез мәктәптә (укырга). Алар театрда (эшләргә). чыгарга).

40. Дөрес языгыз. Напишите правильно. Write it correctly.

ә яки **а**	**h** яки **х**
с…г….ть	шә…әр
м…гълүм…т	…әзер
д…р…с	…ичкем

41. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Мин татар теле.......... өйрәнәм.

1) –не 2) – н 3) – ндә

Без татар теле......... сөләшәбез.

1) – ндә 2) - нә 3) – дә

Дустымның әни........... тәрбияче.

1) - е 2) – се 3) – сы

Без татар театры........ булдык.

1) –да 2) – на 3) – нда

Җәен алар Санкт-Петербург....... бардылар.

1)- га 2) – ка 3) - та

42. Сүзләрнең антонимнарын языгыз. Напишите антонимы слов. Write antonyms of the words.

Бар – ...., яхшы – ...., исәнмесез – ...., әби – ...., әни - ...., ир – ...., кыш – ....

+43. ”Әни” сүзе”шигырен тыңлагыз һәм ятлагыз. Прослушайте стихотворение “Слово “мама”и выучите наизусть. Listen to the poem “The word “Mom” and learn it by heart.

“Әни” сүзе

“Әни” диеп язып куйдым

Яңа яуган ак карга.

Таптамагыз!

Һич ярамый

“Әни” сүзен таптарга.

З. Туфайлова

СҮЗЛЕКЧӘ.СЛОВАРИК. VOCABULARY.

аннары – потом-then

аңла-рга –понимать-to understand

аралаш-ырга – общаться-to communicate

аркылы- через- through

аша- через - through

әрмән – армянин, армянка- Armenian

башка-кроме-beside, except

башта –сначала-firstly, initially

беркайда – нигде- nowhere

беркайчан – никогда- never

беркая- никуда- nowhere

беркем – никто- noone

бернәрсә - ничто- nothing

берничек-никак- no way

бирем – задание-assignment

бирле – с - since

гына/генә - только -

дөрес – правильно- right, correct

җәен – летом- in summer

кагыйдә – правило- rule

кайбер –некоторый- some

кадәр- до- before

кебек - как

кулланырга- использовать – to use

күнегү – упражнение-exercise

кышын – зимой-in winter

мәгълүмат – информация- information

милләт –национальность- nationality

очраш-ырга –встречаться- to meet

очрат-ырга – to meet

өйрән-ергә – изучать-to learn

өчен – для, за

саен – каждый- each

соң – после- after

тагын –ещё- again

телә-ргә – желать-to want

төрле –разный-different, diverse

турында- о, об- about

тырышырга –стараться-to try

хаклы – прав-right

хәтерлә-ргә – помнить-to remember

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Сүзләрне тыңлагыз. Кайсы сүзне ишетәсез, шуны билгеләгез. Прослушайте слова и отметьте те, которые слышите. Listen to the words. Tick off the word you hear.

тел	☐	төн	☐
дөрес	☐	дәрес	☐
чит	☐	җит	☐
җәй	☐	чәй	☐
соң	☐	сум	☐

+2. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listem to the questions on the recording and answer in pauses.

- Син нинди телләрдә сөйләшәсең?
- ....
- Син инглизчә беләсеңме?
- ....
- Синеңчә, иң матур тел нинди?
- ....
- Татар теле дәресендә син нишлисең?
- ....

3. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Мин әбием өчен .... Без дустым белән компьютерлар турында .... Дәрескә кадәр алар .... Яздан соң .... Дусларым атна саен .... Җомгадан соң .... Кыштан бирле .... Алардан башка .... Балалар юл аша ....

4. Сүзләр белән җөмләләр төзегез. Составьте предложения со словами. Make up sentences with the words.

Беркем, беркайчан, беркая, аралашырга, өйрәнергә, кабатларга, белергә.

5.Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Татарлар һәм рус……, төрек…… һәм үзбәк……, әрмән….. һәм азәрбайҗан……, япон…… һәм кытай……., француз……. Һәм алман…….

6. Җөмләләргә сораулар куегыз. Make up questions to the sentences.

…………………………? Мин татар телен өйрәнәм.

…………………………? Мин Мәскәүдә яшим.

…………………………..? Мин өч тел беләм.

…………………………..? Мин тарих белән кызыксынам.

……………………………? Дусларым Казанда, Екатеринбургта, Владивостокта яшиләр.

7. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Мин татар теле...... өйрәнәм.

1) –не 2) – н 3) – ндә

Дустым Псков шәһәре......... яши.

1) – ндә 2) - нда 3) – дә

Ул Татарстан…. тарихы белән кызыксына.

1) - нең 2) – ны 3) – ның

Алар берничә тел........ сөйләшәләр.

1) –ләрдә 2) – дә 3) – ндә

8. Сорауларны укыгыз һәм җавапларны дәвам итегез. Прочитайте вопросы и продолжите ответы. Read the questions and complete the answers.

1) Сез татар сайтлары турында беләсезме?

Әйе, хәзер мин ....

2) Сез татар дөньясы белән кызыксынасызмы?

Әлбәттә, мин ....

3) “Татарстан – яңа гасыр” каналы тапшыруларын карыйсызмы?

Ял көннәрендә мин ....

4) Татар радиосын тыңлыйсызмы? *Яхшы кәеф бездән башлана!* сүзләре русча ничек була?

Татар радиосы турында ....

5) Сез татар газеталарын укыйсызмы?

Татар телендә газеталар ....

9. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

о яки ө	**ы яки и**
й…рт	туг…з
й…з	алтм…ш
д…рес	к…р…к

10. Бер тизәйткечне яттан әйтегез. Скажите наизусть одну скороговорку. Tell one tongue-twister by heart.

УС-ТАТУ ЯШИБЕЗ. УКЫЙБЫЗ ДА ЭШЛИБЕЗ.

ДРУЖНО ЖИВЁМ.УЧИМСЯ И РАБОТАЕМ. WE LIVE, STUDY AND WORK TOGETHER.

Сигезенче дәрес. Восьмой урок. Eighth Lesson

1. Туганлык мөнәсәбәтләре турында ничек әйтәбез? Как говорим о родственных отношениях? How to tell about relatives?

2. Туганнарыбызга ничек эндәшәбез? Как обращаемся к родственникам? How to address relatives?

3.Уку турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем об учёбе? How to speak about studies?

4. Һөнәрләр турында ничек сөйләшәбез? Как говорим о профессиях? How to speak about professions?

5. Билгесез (нәтиҗәле) үткән эш турында ничек әйтәбез? Как говорим о прошедшем неопределённом действии? How to use verbs in Past Indefinite?

6. Теркәгечләрне ничек кулланабыз? Как употребляем союзы? How to use conjunctions?

1.

Туганлык мөнәсәбәтләре турында ничек әйтәбез? Как говорим о родственных отношениях?

How to speak about relatives?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Бу - минем әнием, ә бу - әтием. Это моя мама, а это мой папа. This is my mother and this is my father.

Бу - минем апам (абыем, энем, сеңлем). Это моя сестра, мой старший брат, мой младший брат, моя младшая сестра. This is my elder sister (elder brother, younger brother, younger sister).

Бу - минем әбием (дәү әнием), ә бу – бабам (дәү әтием). Это моя бабушка, а это мой дедушка. This is my grandmother and this is my grandfather.

Гаиләбез бик тату. Наша семья оченьдружная. Our family is very tight-knit.

Минем туганнарым күп. У меня много родственников. I have many relatives.

Туганнарым Казанда, Яр Чаллыда, Бөгелмәдә, Новосибирскида яшиләр. Мои родственники живут в Казани, В Набережных Челнах, в Бугульме, В Новосибирске. My relatives live in Kazan, Naberezhniye Chelny, Bugulma, Novosibirsk.

Рис. Семья из 4х чел.

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Без авылда яшибез. Авылыбыз Тукай районында урнашкан. Авылыбыз зур һәм матур. Без таш йортта яшибез, ләкин зур бакчабыз да бар.

Гаиләбез бик зур, тату. Бабай күп еллар тракторчы булып эшләгән, хәзер ул пенсиядә. Аның исеме Галимҗан. Бабабыз – сугыш һәм хезмәт ветераны. Аңа 83 яшь. Ул бик гадел кеше. Авылда аны хөрмәт итәләр.

Әбиебезнең исеме – Гөлбикә. Аңа 81 яшь. Әбиебез бик уңган. Ул тәмле ризыклар пешерергә бик оста.

Бабай белән әбинең биш баласы бар. Алар барысы да исән-саулар. Әби белән бабайның иң кечкенә кызлары – минем әнием. Аның исеме - Гөлсинә. Әнием - укытучы. Әтиемнең исеме – Камил. Ул – төзүче.

Гаиләдә без өч бала: апам Рәмзия, абыем Рөстәм һәм мин. Минем исемем – Гөлгенә. Без бик тату яшибез. Әбигә, бабайга, әтигә , әнигә һәрвакыт ярдәм итәбез, аларны ихтирам итәбез.

3. Гаиләгез белән таныштырыгыз. Познакомьте со своей семьей. Introduce your family.

4.Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Әниең кайда ....?

- Ул .... яши.

****

- Апаң ....?

- .... юк. Энем ....

- Энеңнең исеме ....?

- .... – Илһам.

****

- Туганнарың кайларда ....?

- Алар .... яшиләр.

5. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Бу кем?
- Бу- минем энем.
- Исеме ничек?
- Кәрим.

6. Җөмләләрне дәвам итегез. Complete the sentences.

Гөлназның әнисе мәктәптә эшли, ул - .... Алмазның әтисе банкта эшли, ул - .... Гөлшатның абыйсы спорт мәктәбендә эшли, ул - .... Әнисәнең апасы кибеттә эшли, ул - ....

+7. “Безнең гаилә” шигырен берничә тапкыр тыңлагыз, укыгыз һәм ятлагыз. Прослушайте стихотворение “Наша семья” несколько раз, прочитайте и выучите. Listen to the poem “Our family” several times, read and learn by heart. **Диск 5 №3**

Безнең гаилә.

Әткәй, әнкәй, мин, апай, әби, бабай һәм бер песи-
Безнең өйдә без җидәү: безнең песи җиденчесе.

Бергә ашый, чәй эчә, безнеңлә бергә йоклый ул,
Хезмәте дә бар: өйне тычкан явыздан саклый ул.

Г.Тукай

Рис. семья из 6 человек и кошка

2.

Туганнарыбызга ничек эндәшәбез? Как обращаемся к родственникам? How to address relatives?

+8. Тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте. Listen and read. Татарларның матур гадәтләре бар. Алар якын кешеләренә исемнәре белән эндәшмәскә тырышалар. Татарлар туганнарга *абый, апа, энем, сеңлем* дип эндәшәләр. Таныш түгел кешеләргә дә *абый, апа, кызым, улым* дип әйтәләр әле. Зыялы кешеләр *әфәнде, ханым, туташ* сүзләрен кулланалар.

Апаның ире *җизни* була. Абыйның хатыны - *җиңги*..... Ә инде җизни һәм җиңгинең әти-әниләре – *кода бабай* һәм *кодагый әби*; туганнары – *кодалар* һәм *кодачалар.*

Иң кадерле кешеләргә *әни, әнием, әти, әтием* диләр. Кайбер якларда әниләргә - *әнкәй, нәнә,* ә этиләргә *әткәй* диләр. Әби-бабайларга, яратып, *әбкәй, бабакай, дәү әни, дәү әти* дип әйтәләр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

жизни – муж старшей сестры – brother in law

жиңги- жена старшего брата - **sister-in-law**

ир- муж – husband

хатын – жена - wife

кода –сват-matchmaker

кодагый – сваха-matchmaker

каенана – свекровь-mother-in-law

каената- свёкор-faher-in-law

килен-сноха- daughter-in-law

кияү-зять-son-in-law

оньк-внук-grandson

9. Якыннарыгызның фотолорын алыгыз һәм үрнәк буенча диалог төзегез. Возьмите фотографии ваших близких и составьте диалог по образцу. Take a picture of your relatives and make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Таныш бул, бу - минем әнием. Аның исеме - Мәрьям.
- Ә бу кем?
- Ә бу- минем әтием. Аның исеме - Хәсән.
- Ә бу әбиеңме?
- Әйе, бу- минем әбием. Аның исеме – Сөембикә.
- Ә бабаңның исеме ничек?
- Аның исеме – Сөләйман.

Рис. Фото семьи

10. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Әниеңнең әнисе сиңа кем була?
- ....

****

- Апаңның ире сиңа кем була?
- ....
- Ә абыеңның хатыны?
- ....

****

- Алло, исәнме, әбием!

- ....!

- Хәлләрең ничек, әбием?

- ....

****

- Әбиеңнең ничә оныгы бар?

- ....

11. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Шимбә көнне кодалар безгә кунакка .... Без дәү әтиебезне бәйрәм белән .... Иртәгә Мәскәүдән җизни .... Яңа ел бәйрәмендә туганнарыбызга ....

+12. Мәкальне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицу и запомните.

Әткәй - шикәр, әнкәй – бал.

Рис. Бабушка и внук

+13. “Дәү әнием” шигырен берничә тапкыр тыңлагыз һәм ятлагыз. Прослушайте стихотворение “Моя бабушка”несколько раз и выучите. Listen to the poem “My grandmother” several times and learn it by heart.

Диск 6 №9

3.

Уку турында ничек әйтәбез? Как говорим об учёбе?

How do we speak about studying at a university?

+14. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Гафу итегез, Сез кайда югары белем аласыз?	- Извините, где Вы получаете высшее образование? Excuse me, where do you receive higher education?
- Мин университетта укыйм.	- Я учусь в университете. I am studying at university.

+15. Тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте. Read.

Бу минем дустым - Фәрит. Аңа 13 яшь. Ул шәһәрдә яши. Фәритнең әтисе – табиб, әнисе – тәрҗемәче. Фәритнең апасы һәм абыйсы бар. Абыйсы Рәшит хәрби училищеда укый, очучы булырга тели. Апасы Казан университетында, биология факультетында укый.

Без Фәрит белән тугызынчы гимназиядә укыйбыз. Гимназиябез бик яхшы. Анда без татар телен дә өйрәнәбез. Татар теленнән Диләрә ханым укыта. Дәресләрдә без татарча аралашабыз, укытучының сорауларына җавап бирәбез, диалоглар тыңлыйбыз һәм

укыйбыз, яңа сүзләр белән танышабыз һәм аларны кабатлыйбыз, биремнәр эшлибез, шигырьләр сөйлибез һәм җырлыйбыз. Татар теле дәресләре безгә бик ошый.

16. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Хәзер син кайда укыйсың? Татар телен өйрәнәсеңме? Татар теле дәресләре кайсы көннәрне була? Татар теленнән кем укыта? Татар теле дәресләрендә нәрсәләр эшлисез? Син кемнәр белән татарча аралашасың? Әйт әле, татар теле дәресләре кызыкмы? Дәресләрдә җырлар җырлыйсызмы, шигырьләр сөйлисезме? Татарча тизәйткечләр, мәкальләр беләсеңме?

17. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Мин татар теле дәресе....... барам. Татар теле дәресе........ без сөйләшәбез, тыңлыйбыз, укыйбыз, язабыз. Укытучы дәрес........ безгә күп сораулар бирә. Без укытучы....... тыңлыйбыз, аның сораулары........ җавап бирәбез.

18. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

-Татар теле дәресләрендә ....?

- Укытучыны ...., җөмләләр ...., яңа сүзләрне ....

- Сорауларга ....?

- Әйе, әлбәттә, ...

19. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Мәктәптә мин бер чит тел генә .... Әтием инглизчә бик яхшы .... Дустым татар гимназиясендә гарәп телен .... Дәрестә без бу җөмләләрне һәм сүзләрне .... Алар өч ай инде университетта төрек телен .... Миңа алманча белергә ....

20. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Бу атнада татар теле дәресе буламы?

- Әлбәттә, була.

- Кайсы көннәрне?

- Чәршәмбе көнне һәм җомга көнне.

21. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Бу кыз ………………. укый. Бу егет …………….югары белем ала. Бу малай йөз егерме икенче ………………. Дустымның абыйсы консерваториядә ………., ул гармунчы булырга …………. Дустымның апасы ………………..

университетында ……………, ул укытучы булырга …………. Мәдинә медицина …………………….. укыды, хәзер ул ………………. Бу туташ Казан университетында,

……………. факультетында, ………… курста ……….. Сеңлем укымый әле, ул …………….

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

белем –знание- knowledge

югары уку йорты – высшее учебное заведение-institute of higher education

уку йорты –учебное заведение-educational institution, school

уку –учёба-1) reading; 2) studying

белем алырга –получать знания-to acquire knowledge

белгеч – специалист-specialist

белгечлек–специальность-specialty, major

22. Диалогны дәвам итегез. Продолжите диалог. Complete the dialogue.

- Россиядә мәктәпләрдә, институтларда, университетларда укулар кайчан башлана?

- ....

23. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кәрим һәм Фәһим Казан университет........ укыйлар. Алар университет .... рус, татар, инглиз тел......... өйрәнәләр. Дәресләр........ студентлар укытучы.......... сораулары........ җавап бирәләр, җөмләләр....... һәм текстлар....... укыйлар һәм тәрҗемә итәләр.

+24. Текстны тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте текст и ответьте на вопросы. Listen to the text, read and answer the questions.

Татарстанның шәһәрләрендә төрле югары уку йортлары бар. Алар Татарстан һәм Россиянең башка республикалары, өлкәләре өчен белгечләр әзерлиләр. Студентлар университетларда һәм институтларда көндезге, читтән торып һәм кичке уку бүлекләрендә белем алалар. Аларны танылган профессорлар һәм тәҗрибәле укытучылар укыта. Студентлар фәнни эшләр язалар, конференцияләрдә һәм олимпиадаларда катнашалар. Татарстанның югары уку йортларында чит ил студентлары да укый. Мәсәлән, Япониядән, Кытайдан, Төркиядән, Германиядән һәм башка илләрдән.

Дәресләрдән соң студентлар китапханәгә баралар, спорт белән шөгыльләнәләр. Ял көннәрендә концертларга һәм театрларга, кафеларга һәм клубларга йөриләр.

? Шәһәрегездә нинди югары уку йортлары бар?Россиядә югары уку йортларында нинди уку бүлекләре бар? Студентлар нәрсәләр белән шөгыльләнәләр? Алар ничек ял итәләр?

25. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....? Минемчә, ул Казанда укый.

....? Ул икенче гимназиядә укый.

....? Алар татар, рус, инглиз һәм төрек телләрен өйрәнәләр.

....? Гимназиядә уку аңа бик ошый.

26. Интернеттан дөньяның иң танылган университетларының берсе турында мәгълүмат табыгыз һәм татарча языгыз. Найдите в Интернете информацию об одном из самых известных университетов мира и напишите по-татарски. Find information about one of the world’s well-known universities in the Internet and write about it in Tatar.

+27. ”Кызыклы шәкерт” шигырен тыңлагыз. Прослушайте стихотворение “Забавный ученик”. Listen to the poem “Funny Pupil”. Диск 5 № 9

4.

Һөнәрләр турында ничек сөйләшәбез? Как говорим о профессиях? How to speak about professions?

+28. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Әтием һөнәре буенча физик. Мой отец по профессии физик. My father’s profession is physicist.

Әнием һөнәре буенча математик. Моя мама по профессии математик. My mother’s profession is mathematician.

Абыем һөнәре буенча очучы. Мой старший брат по профессии лётчик. My elder brother’s profession is pilot.

Апам һөнәре буенча табибә. Моя старшая сестра по профессии врач. My elder sister’s profession is doctor.

(Рис. Люди разных профессий)

+29. Тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте. Read.

Студентлар университетның төрле факультетларында укыйлар. Миләүшә – рус филологиясе факультетында, ул рус теле укытучысы булырга тели. Сания биология факультетында югары белем ала. Аның хыялы – генетик булу. Ә Исмаил - Көнчыгышны өйрәнү институты студенты. Ул халыкара мөнәсәбәтләр бүлегендә укый. Алар – яхшы студентлар. Университетта уку аларга бик ошый.

30. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Сәкинә апа – тәрбияче, ул .... эшли. Сабит абый – төзүче, ул .... эшли. Самат – химик, ул .... эшли, Азат – математик, ул .... эшли. Суфия белән Нурфия – табибәләр, алар .... эшлиләр. Камилә белән Рәмилә - укытучылар, алар .... эшлиләр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! MEMORIZE!

-у/-ү – исем фигыль кушымчалары –аффиксы имени действия- suffixes of verbal nouns.

*Бар**у**, бел**ү**, аңла**у**, сөйлә**ү*** – исем фигыльләр – имена действия -verbal nouns.

Исем фигыль+ бәйлек- имя действия +послелог- Verbal noun + postposition:

өйрәнү *турында- об изучении- about studying*, белү *өчен – для того чтобы знать-to know*, килү *белән- как только придёшь – as soon as you come*

31. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Синеңчә, студент булу күңеллеме? Яхшы укучы булу өчен, нишләргә кирәк? Кирәкле мәгълүмат алу өчен, син нишлисең? Дәресләр бетү белән, син кая барасың? Әйт әле, татар телен яхшы белү өчен, син нәрсәләр эшлисең? ....

32. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Татар телен өйрәнү өчен, мин .... Яхшы белгеч булу өчен, ул .... Югары уку йортлары турында .... Татарстанга килү белән, дустым .... Сезне күрү белән, алар .... Татар телен өйрәнү турында .... Мәскәүгә китү белән ....

33. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Әниең һөнәре буенча кем?

- ....

- Ул кайда эшли?

- ....

****

- Төзүче булу өчен, кайда укырга кирәк?

- Минемчә, ...

****

- Иң зур хыялың нинди?

- ....

+34. Мәзәкне тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте анекдот. Listen to the joke and read it.

Кем булып?

Иртә белән барысы да ашыгып эшкә барырга җыеналар. Кечкенә кыз Сәлимә болай ди:

- Мин дә эшкә барам.

- Ә кайда эшлисең соң син?

- Балалар бакчасында.

- Кем булып?

- Бала булып.

+35. Мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы и запомните. Listenh to the proverbs and memorize.

* Егет кешегә җитмеш төрле һөнәр дә аз.

*Эше барның ашы бар.

5.

Билгесез үткән эш турында ничек әйтәбез? Как говорим о прошедшем неопределённом действии?

How to use verbs in Past Indefinite?

+36. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Сез кайчан һәм кайда тугансыз?

- Когда и где Вы родились? When and where were you born?

- Мин 1981 нче елның 6 нчы маенда Чистай шәһәрендә туганмын.

- Я родился 6 мая 1981 годав городе Чистополе. I was born on the 6th of May, 1981 in Chistai town.

****

- Әйт әле, минем китабым синдәме?

- Скажи, пожалуйста, моя книга у тебя ли? Tell me please, do you have my book?

- **Гафу ит, мин аны өйдә онытканмын икән.**

- Извини, я, оказывается, забыл её дома. I'm sorry, apparently I forgot it at home.

37. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Кичә татар концерты булган икән, ә мин белмәдем. Бүген ул дәрескә килмәгән. Дустым Санкт-Петербургка фестивальгә киткән икән. Акира әфәнде Япониядә туган. Экрем әфәнде Төркиядә укыган. Гафу итегез, мин бу сорауларга җавап бирмәгәнмен икән. Кызганычка каршы, беркем дә дөрес җавапны белмәгән. Кичә Тәнзилә миңа электрон почта аша хат җибәргән, мин аны бүген генә укыдым.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-ган/-гән; -кан/-кән – билгесез үткән заман фигыль кушымчалары- аффиксы прошедшего неопределённого времени глагола- suffixes of Past Indefinite tense.

Ул нишләгән? Ул укыган, килгән, киткән, кайт кан – барлык формасы- положительная форма- positive form.

Ул укымаган, килмәгән, кит мәгән, кайт ма ган – юклык формасы- отрицательная форма- negative form

38. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Әниең ничәнче елда туган?

- ....

****

- Бу студент кайсы илдән килгән?

- Минемчә, ...

****

- Дустың якшәмбе көнне кая ....?

- ....

***

- Александр Пушкин һәм Габдулла Тукай нәрсәләр язганнар?

- ....

39. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Дустың кая киткән?

- Минемчә, Бишкекка.

Рис. Казанский университет

+40. Текстны тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте текст и ответьте на вопросы. ......Read to the text and answer the questions.

Казан университеты – Россиянең иң танылган университетларының берсе. Ул 1804 нче елда ачылган. Анда атаклы галимнәр эшләгән, зур фәнни ачышлар ясалган. Университетта төрле елларда танылган шәхесләр укыган. Күренекле галимнәрдән Карл Фукс, Николай Лобачевский, Александр Бутлеров, Михаил Нужин, Александр Коновалов төрле елларда университетның ректоры булганнар.

Хәзерге вакытта университет студентлары лекцияләр тыңлыйлар, фәнни хезмәтләр белән танышалар, курс эшләре һәм диплом эшләре язалар. Ял вакытында алар спорт белән шөгыльләнәләр, концертлар һәм фестивальләр үткәрәләр. Студентларның тормышы бик күңелле.

? Казан университеты кайчан ачылган? Анда атаклы галимнәрдән кемнәр эшләгән? Хәзерге вакытта университетның ректоры кем? Университетта кайсы илләрдән студентлар укыйлар? Дәресләрдә алар нишлиләр?Ял вакытында студентлар нәрсәләр үткәрәләр?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-ыл/-ел – фигыльнең төшем юнәлеше кушымчалары – аффиксы страдательного залога глагола - suffixes of Passive Voice.

ачыла –открывается - *(it) is opened* , *төзелә - строится* - *(it) is constructed;*

эшләнә –делается- (it) is done, башлана –начинается- (it) is started.

41. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Китапханә сәгать тугызда ачыла, унтугыз сәгатьтә ябыла. Казанда яңа мәктәпләр төзелә. Татарстанның барлык мәктәпләрендә татар теле укытыла. Бу сүз шулай языла һәм укыла. Татар теле дәресе бер сәгать унбиш минутта башлана. Бу кагыйдә дәреслектә күп тапкыр кабатлана.

42. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

......................................? Казан университеты 1804 нче елда ачылган.

....? Университет Кремль урамында урнашкан.

....? Без университет тарихы музеена бардык.

.....................................? Күренекле галимнәрдән Карл Фукс, Николай Лобачевский, Александр Бутлеров, Михаил Нужин, Александр Коновалов төрле елларда университетның ректоры булганнар.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! MEMORIZE!

Барысы да (бөтенесе дә) яхшы –всё хорошо- Everything is good.

Барысы да (бөтенесе дә) исән –саулар все живы-здоровы - Everybody are safe and sound.

6.

Теркәгечләрне ничек кулланабыз? Как употребляем союзы?

How to use conjunctions?

+43. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Мин – Алсу, ә бу – Майкл. Я – Алсу, а это Майкл. I am Alsou, and he is Mike.

Мин Татарстаннан, ләкин Казаннан түгел. Я из Татарстана, но не из Казани. I am from Tatarstan, but not from Kazan.

Бүген алар Казаннан китәләр, һәм без алар белән саубуллашабыз. Сегодня они уезжают из Казани, и мы с ними прощаемся. Today they are leaving Kazan, and we are saying goodbye to them.

Дустым Мәскәүгә китте, чөнки ул конкурста катнаша. Мой друг уехал в Москву, потому что участвует в конкурсе. My friend went to Moscow, because he takes part in a competition.

Без китаплар күп укыйбыз, шуңа күрә күп беләбез. Мы много читаем книг, поэтому много знаем. We read books, that's why we know a lot.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Ә, ләкин, һәм, чөнки, шуңа күрә – теркәгечләр- союзы -conjunctions.

44. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Без татар теле дәресеннән соң .... киттек, ә Фәридә .... китте. Шимбә көнне дусларыбыз белән .... булдык, ләкин Алия .... Татар теле турында кызыклы .... укыдым, шуңа күрә .... күп сораулар бирдем. Дүшәмбегә кадәр ул .... булган, ләкин без .... Бүген кич белән алар .... киткәннәр, шуңа күрә без аларны .... Ул ни өчен бүген .... юк? Син .... кем өчен алдың? Алар ни өчен .... килделәр?

45. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

................................, ә мин гимназиядә укыдым.

................................., ләкин Милли музейда булмаганнар.

................................., шуңа күрә дәрес бик кызыклы булды.

................................., чөнки ул бу китапны укымаган.

................................., ә алар белмәгәннәр.

……………………, һәм дәрес башланды.

46. Укуыгыз турында дустыгызга хат языгыз. Напишите письмо другу о своей учёбе. Write a letter to your friend about how you study.

+47. ”Тыныч йокы” шигырен тыңлагыз һәм сәнгатьле итеп укыгыз. Прослушайте стихотворение “Спокойной ночи” и прочитайте выразительно. Listen to the poem “Good night” and read it out with intonation.

Тыныч йокы!

Тыныч йокы әнкәйгә!
Тыныч йокы әткәйгә!
Тыныч йокы абыема!
Тыныч йокы радиога!
Тыныч йокы үземә,
Тыныч йокы күземә!

Тыныч йокы курчакларыма!
Куяннарыма – куркакларыма!
Тыныч йокы сәгать күкесенә дә!
Тыныч йокы бөтенесенә дә!
Юк, юк, күке уяу ятсын,
Иртән безне уятсын!

Ш. Галиев

СҮЗЛЕКЧӘ.СЛОВАРИК. VOCABULARY.

анда – там- there

атаклы –знаменитый- famous

әзерләргә –готовить- to prepare

бал – мёд - honey

башка – 1) кроме-other; 2) другой-different

белем –знание-knowledgeable

белем алырга – получатҗ знания- to study

белемле – образованный- intelligent, knowledgeable

бергә - вместе- together

бүлек –1) отделение -department; 2)раздел- chapter

гадел – справедливый- fair

Дәүләт –государство-state

Дияргә - говорить- talk,

Еш –часто-often

Зыялы – интеллигентный- intellectual

Кадерле – дорогой- dear

Кирәкле –необходимый-necessary

Кичке –вечерний- evening, part-time

Көндезге –дневной- 1) day; 2) full-time

Көнчыгыш – восток- east, eastern

Ләкин –но- but

Ни өчен – почему- why

Олылар – старшие- the elderly

Оста- мастерица- a good hand

Очучы – лётчик- pilot

Сакларга – охранять- to guard

Сугыш – война- war

Танылган –известный- famous

тарих –история- history

Тәҗрибәле –опытный-experienced

Тормыш – жизнь-life

Төзелеш –стройка-construction

Туарга – родиться- to be born

Укыт-ырга – обучать- to teach

Уңган – умелый- able

Фән – 1) наука- science, 2) предмет-subject

Хәрби – военный - military

Хөрмәт итәргә - уважать-

Һәм – и - and

Читтән торып уку – заочное обучение-correspondence school

Чөнки – потому что- because

Шәхес – личность- person

Шикәр – сахар- sugar

Шуңа күрә - поэтому-

Эндәшергә - обращаться-

Югары белем–высшее образование-higher education

Югары уку йорты–высшее учебное заведение - higher education institution

Як – край - side

Явыз – злой - mean

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Әниеңнең исеме ничек?

....

Әтиеңнең исеме ничек?

....

Әбиеңнең исеме ничек?

....

Бабаңның исеме ничек?

....

Апаң бармы?

....

Абыең бармы?

....

2. Күплектә дөрес әйтегез. Скажите правильно во множественном числе. Say it in plural correctly.

Әтиемнең апа........, әниемнең абый........, дустымның туган......., әбинең онык............., Сөләйман бабайның ул............, Сөембикә апаның кыз...........

3. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Бу укучы ничек укый? Бу кыз кайсы уку йортында һәм ничәнче курста укый? Бу егет кайсы шәһәрдә укый? Бүген дәрестә ничә кеше бар? Укучылар ничек җавап бирәләр? Дәресең сәгать ничәдә башлана? Син сәгать ничәгә кадәр мәктәптә буласың? Хәзер син нәрсә турында китап укыйсың? Син кем өчен бу китапны аласың? Син кем белән укудан кайтасың?

4. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? Казан Кремле...... Кайда? Таар опера һәм балет театры.......... Кайчан? Декабрь ае.......... Кемнән? Дустым.......... Кайдан? Россия.......... Кем белән? Без........ белән. Кемгә? Мәктәп директоры......... Кемдә? Әнием......... Сәгать ничәгә кадәр? Тугыз...... кадәр. Сәгать ничәдән бирле? Бер..... бирле. Кемнән башка? Сез..... башка.

5. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.... кибеттән алганмы? .... базарга барган? .... Мәскәү шәһәреннән килгәнме? .... Казанга килгәннәр. .... татар телен бик яхшы өйрәнгән.

6. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Мин мәктәптән .... Әнием эштән .... Дустым татар теле дәресләрендә .... Алар бу сорауларга .... Ул бу сүзнең тәрҗемәсен .... Декабрьдә алар Санкт-Петербургка .... Шимбә көнне без ....

7. Үзегез турында языгыз. Напишите о себе. Write about yourself.

Исемем: ....

Фамилиям: ....

Туган көнем: ....

Туу урыным: ....

Яшәү урыным: ....

8. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Ул Мәскәү шәһәрендә ту...... .

1) –кан 2) – ган 3) – гән

Дустым Пермь шәһәрендә бул.........

1) – нан 2) – гән 3) – ган

Ул мәктәптә татар телен өйрән…. .

1) - кән 2) – гән 3) – ган

Алар авылдан кичә кайт........ .

1) –кән 2) – гән 3) – кан

9. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

-ган яки **–гән**	**-кан** яки **–кән**
сөйлә…	кит…
йөр…	әйт…
тыңла…	тап…

10. Иң кызыклы һөнәр турында сөйләгез. Расскажите о самой интересной профессии. Make up a dialogue about the most interesting profession.

КИТАПКА РӘХМӘТ ӘЙТӘБЕЗ. СПАСИБО ГОВОРИМ МЫ КНИГЕ. THANKS TO BOOKS

Тугызынчы дәрес. Девятый урок. Ninth Lesson

1. Китапханәдә булу турында ничек әйтәбез? Как говорим о посещении библиотеки? How to speak about going to the library?

2. Китаплар уку турында ничек сөйләшәбез?Как разговариваем о чтении книг? How to speak about reading books?

3. Киләчәктә буласы билгеле эш турында ничек әйтәбез? Как говорим о будущем определённом действии? How to refer to a definite action in the future?

4. Киләчәктә буласы билгесез эш турында ничек әйтәбез? Как говорим о будущем неопределённом действии? How to refer to an indefinite action in the future?

5. Татарстан Республикасының Милли китапханәсе турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о Национальной библиотеке РТ? How to speak about the Republic of Tatarstan National Library?

6. Билгесезлекне ничек белдерәбез? Как выражаем неопределённость? How to express indefiniteness?

1.

Китапханәдә булу турында ничек әйтәбез? Как говорим о посещении библиотеки?

How to speak about going to the library?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, хәзер Сез кая барасыз?**
- **Мин китапханәгә барам.**
- **Кайсы китапханәгә?**
- **Казан университетының фәнни китапханәсенә.**

-Извините, куда Вы идёте? Excuse me, where are you going?

- Я иду в библиотеку. I’m going to the library.
- В какую библиотеку?Which library?

- В научную библиотеку Казанского университета. Kazan State University Scientific Library.

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Студентлар дәресләрдән соң китапханәгә баралар һәм фәнни әдәбият, яңа китаплар, газета-журналлар белән танышалар, семинарларга әзерләнәләр. Алар анда кирәкле мәгълүматны эзлиләр һәм өйрәнәләр. Китапханәдән китапларны өйгә дә алырга мөмкин. Аларны бер айга бирәләр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

әзерләнергә –готовиться-to prepare

эзләргә –искать-to search

фәнни –научный- scientific

әдәбият –литература-

вакытлы матбугат–периодическая печать-printed media

3. Җавап бирегез. Answer the questions.

Син китапханәгә йөрисеңме? Син нәрсәләр турында китаплар укырга яратасың? Китапханәдә укучылар һәм студентлар нишлиләр? Хәзерге вакытта бөтен мәгълүматны компьютер аша укырга мөмкин, ә китапханәләр, синеңчә, ни өчен кирәк?

4. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Кичә син китапханәгә ....?
- Әйе, ...
- Анда .... алдың ?
- ....

****

- Син .... турында китаплар .... яратасың?
- ....
- Яраткан авторың кем?
- ....

5. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Исәнмесез!
- Хәерле көн!
- Гафу итегез, сездә Татарстан тарихы турында китаплар бармы?
- Булырга тиеш. Хәзер карыйбыз.
- Рәхмәт.

2.

Китаплар уку турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем о чтении книг?

How to speak about choosing books? изменить

+6. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, сездә Габдулла Тукай шигырьләре бармы?**
- **Әйе, бар. Кайсы шигырьләре кирәк?**
- **Балалар өчен шигырьләре кирәк.**
- **Рәхим итегез, “Сабыйга” җыентыгын алыгыз. Анда шигырьләр дә, әкиятләр дә бар.**
- Извините, у вас есть стихи Габдуллы Тукая? Excuse me, do you have Gabdulla Tukai’s poems?
- Да, есть. Какие стихи нужны? Yes, we do. Which poems do you need?
- Стихи для детей. I need the poems for children.
- Пожалуйста, возьмите сборник “Ребёнку”. Там есть и стихи, и сказки. Here you are, take the collection “To a Child”. There are both poems and tales.

7. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Мин китапханәдә еш булам, чөнки татар, рус һәм чит ил язучыларының әсәрләрен укырга яратам. Миңа детективлар ошый, ә дустым шигърият белән кызыксына. Китапханәдә һәрвакыт кеше күп була. Яхшы уку өчен, безгә күп мәгълүмат белергә кирәк, шуңа күрә мин китапханәгә еш йөрим. Укытучы дәрестә балаларга Габдулла Тукайның шигырьләрен укыды. Ул “Гали белән кәҗә” шигырен яттан сөйләде.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

язучы – писатель-writer
шагыйрь –поэт- poet
шигърият – поэзия-
әсәр –произведение-work (of literature)
җыентык –сборник-collection
хикәя –рассказ- story
әкият –сказка- tale
эчтәлек – содержание- content
иҗат-творчество-
әдип-литератор

8. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Татар телен яхшы белү өчен, мин .... Китапханәгә килү белән, ул .... Кирәкле китапны табу өчен, без .... Яраткан язучым - .... Дәресләрдә укытучы төрле әсәрләр .... Кечкенә балалар Габдулла Тукай, Агния Барто шигырьәрен .... Әби оныкларына “Кәҗә белән сарык” әкиятен ....

9. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Fill in the blanks in the dialogue.

- Сиңа кайсы язучының .... кирәк?
- Муса Җәлилнең ....
- Гафу ит, хәзер .... кулда. Берничә көннән кил.
- ....

10. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кемнәрне? Татар язучылары..... Кайда? Балалар китапханәсе....... Кемнән? Китапханәче......... Кая? Уку залы....... Нәрсәләр? Әкият....... Кемнәр? Әдип...... Кемгә? Шагыйрьләр......

11. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз.Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

...................................? Мин тарихи романнар укырга яратам.

..................................? Дустым күренекле шәхесләр турында китап укый.

...................................? Апам мода турында журналлар карарга ярата.

...................................? Абыем машиналар турында җурналлар ала.

....................................? Әниемә классик әдәбият әсәрләре ошый.

......................................? Татарча яхшы сөйләшү өчен, китаплар укырга кирәк.

Рис. Дети с книгами

+12. “Китап һәм балалар” шигырен тыңлагыз һәм сәнгатьле итеп укыгыз. Прослушайте стихотворение “Книга и дети” и прочитайте выразительно. Listen to the poem “Book and children” and read it aloud with intonation.

Китап һәм балалар

Дүрт-биш бала җыелганнар бер урынга,
Нәкъ уртада берсе китап тоткан кулга.
Һәммәсе дә колакларын торгызганнар:
Берсе укый, башкалары тыңлый шунда.
Утыралар китап укып, күңел ачып,
Шатлыкларын бергә-бергә уртаклашып.

Кайвакытта тыңлый болар тып-тын гына,
Кайчагында көлешәләр шаркылдашып.

М.Гафури

3.

Киләчәктә буласы билгеле эш турында ничек әйтәбез? Как говорим о будущем определённом действии?

How to refer to a definite action in the future?

+13. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Якшәмбе көнне мин китапханәгә барачакмын, чөнки миңа Л.Толстойның "Сугыш һәм тынычлык" әсәрен алырга кирәк. В воскресенье я пойду в библиотеку, потому что мне надо взять произведение Л.Толстого "Война и мир". I'm going to the library on Saunday, because I need to take L.Tolstoy's "War and Peace"

Дусларың Казанга кайчан киләчәкләр? Июнь аенда. Когда твои друзья приедут в Казань? В июне. .When will your friends come? In June.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! MEMORIZE!

-ачак/-әчәк; -ячак/-ячәк – билгеле киләчәк заман хикәя фигыль кушымчалары – аффиксы будущего определённого времени - suffixes of Future Definite tense.

Ул нишләячәк? Ул китәчәк, кайтачак, укыячак, сөйләячәк – барлык формасы – положительная форма -positive form.

Ул китмәячәк, кайтмаячак, укымаячак, сөйләмәячәк – юклык формасы – отрицательная форма-negative form.

14. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Ял көнне син кинога ....? Иртәгә алар китапханәгә ....? Җәен ул чит илдә ....? Дәресләрдән соң сез ....? Ял вакытында син кемнәр белән ....?

15. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Fill in the blanks in the dialogue.

- Син кайчан .... барачаксың?
- ....
- Кем белән?
- ....

16. Билгеле киләчәк эш турында дөрес әйтегез. Скажите правильно о будущем определённом действии. Say it correctly using Future Definite.

Иртәгә безгә дустыбыз кунакка (килергә). Шимбә көнне дәресләрдән соң мин китап кибетенә (барырга). Ул бу китапны укытучыдан (сорарга). Алар миңа яңалыклар турында (язарга). Дустым җомга көнне Мәскәүгә (китәргә). Әнием миңа яңа сүзлек (алырга). Дусларым белән Кремль урамында, Милли китапханә янында (очрашырга).

17. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.... китапханәләр турында сөйләшәчәкбез. .... турында сөйләячәкмен. ....ул Интернеттан эзләячәк. .... дустымнан сораячакмын. .... унбишенче августта китәчәкләр.

18. Рифмалап сүзләр куегыз һәм диалогны укыгыз. Прочитайте диалог, используя слова в рифму. Read the dialogue using rhyming words.

- Гөлшат нәрсә укыячак?
- Журналлар.
- Рашат нәрсә укыячак?

-.......................

- Ә Самат?
- ....

4.

Киләчәктә буласы билгесез эш турында ничек әйтәбез? Как говорим о будущем неопределённом действии?

How to refer to an indefinite action in the future?

+19. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Дүшәмбе көнне мин сиңа хат язармын. В понедельник я возможно напишу тебе письмо. Probably I'll write you a letter on Monday.

Бәлки син бу җырны җырларсың. Может ты споёшь эту песню. Maybe you'll sing this song.

Ул безгә яңалыклар турында сөйләр. Возможно он расскажет нам про новости. Maybe he'll tell us the news.

Без бу китапны табарбыз. Возможно мы найдём эту книгу. Maybe we'll find the book.

Бәлки сез безгә килерсез. Может вы придёте к нам. Maybe you'll come to us.

Минемчә, бүген алар соң кайтырлар. По-моему, они сегодня придут поздно. .....

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

-р/-ар/-әр; -ыр/-ер – билгесез киләчәк заман хикәя фигыль кушымчалары – аффиксы будущего неопределённого времени глагола- suffixes of Future Indefinite tense.

Ул нишләр? Ул укыр, сөйләр, китәр, язар, кайтыр, белр – барлык формасы- положительная форма-positive form.

Мин бармам, син бармассың, ул бармас, без бармабыз, сез бармассыз, алар бармаслар – юклык формасы- отрицательная форма - negative form.

20. Укыгыз. Прочитайте. Read.

- Гафу итегез, Сез бу атнада Мәскәүгә китәчәксезме?

- Хәзер белмим әле. Бәлки китәрмен, бәлки китмәм.

****

- Мәдинә сезнең белән театрга барырмы?

- Минемчә, барыр, чөнки ул балет белән кызыксына.

21. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....? Минемчә, алар иртәгә авылдан кайтырлар.

....? Дәрестә без бу шигырьне тыңларбыз.

....? Ул кирәкле китапларны табар.

....? Мин дусларым белән сөйләшермен.

....? Безнеңчә, аңа бу хикәя ошар.

....? Сәгать алтыда китап кибетендә очрашырбыз.

22. Кирәкле репликаларны куегыз һәм диалогларны укыгыз. Вставьте нужные реплики и прочитайте диалоги. Make up necessary dialogue lines and read the dialoges.

- ....?

- Минемчә, ул сәгать җидедә кайтыр.

***

- ... .?

- Юк, иртәгә алар паркта очрашмаслар.

***

- ....?

- Ярый, сәгать алтыда килербез. Очрашуга кадәр.

23. Билгесез киләчәк эш турында юклыкта әйтегез. Скажите о будущем неопределённом действии в отрицательной форме. Say using the negative form of Future Indefinit

Алар (килергә). Без (әйтергә). Ул (белергә). Сез (чыгарга). Мин (табарга).

+24. Мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы и запомните. Listen to the proverbs and memorize.

*Батыр ут булыр, куркак юк булыр.

* Тырышлык бәхет китерер, ялкаулык ачтан үтерер.

5.

Татарстан Республикасының Милли китапханәсе турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о Национальной библиотеке РТ?

How to speak about the Republic of Tatarstan National Library?

+25. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Татарстан Республикасының Милли китапханәсе кайда урнашкан?**
- **Казанда, Кремль урамында.**
- Где расположена Национальная библиотека РТ? Where is the Republic of Tatarstan National Library situated?

-. В Казани, на улице Кремлёвской. In Kazan, in Kremlin Street.

Рис. Национальная библиотека РТ

+26. Текстны тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте текст и ответьте на вопросы. Listen to the text and answer the questions.

Татарстанның Милли китапханәсе Казанда, Кремль урамында бик матур бинада урнашкан. Анда 3 миллионнан артык китап һәм документлар саклана. Китапханәдә төрле бүлекләр эшли: борынгы кулъязмалар һәм сирәк китаплар бүлеге; дөнья әдәбияты бүлеге; сәнгать бүлеге; фәнни әдәбият, техник әдәбият, фәнни-методик әдәбият бүлекләре, матбугат бүлеге; чит ил әдәбияты бүлеге һәм башкалар. Китапханәдә рус, татар һәм дөнья классикасы әсәрләре белән танышырга мөмкин.

Милли китапханәдә фәнни-гамәли конференцияләр, язучылар һәм шагыйрьләр белән очрашулар үткәрелә, җырчылар чыгыш ясый. Шулай ук төрле күргәзмәләр эшли.

? Татарстанның Милли китапханәсендә нинди бүлекләр эшли? Сез Милли китапханәдә булдыгызмы? Китапханәгә йөрергә яратасызмы?

27. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

...................................? Милли китапханәдә төрле бүлекләр эшли.

...................................? Мин китапханәгә еш йөрмим, чөнки Интернеттан кирәкле мәгълүматны табам.

.....................................? Китапханәдә танылган татар язучысы белән кызыклы очрашу булачак.

...................................? Дустым детективлар укырга яратмый.

28. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите прдложения. Complete the sentences.

Мин китапханәдән кирәкле китапны .... Алар бу хикәянең эчтәлеген .... Шимбә саен ул китапханәгә .... Яраткан шагыйрьләрем һәм язучыларым - .... Без дәрестә кызыклы хикәя .... Бу шигырьне кем .... ?

29. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кайдан? Ниндидер дәреслек....... Кайчан? Үткән атна....... Кемдә? Дустым......... Кая? Милли китапханә.......... Ничәнче катта? Тугыз...... катта. Кем белән? Сез......... белән. Кайсы айда? Май ае...... Кемнәргә? Китапханәче........ Кайда? Китап кибете......... Кемнән? Әнием......... Кайчан? Октябрь........... Сәгать ничәгә кадәр? Тугыз........ кадәр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

Әле, бит, инде, икән – кисәкчәләр –частицы- particles.

30. Фигыльләр белән җөмләләр языгыз. Напишите предложения с глаголами. Make up sentences and write down.

Барачакмын: ....

Укыганмын икән: ....

Беләбез бит: ....

Килегезче: ....

Языгыз әле: ....

Кайттык инде : ....

Өйрәнәм:..

Сөйләшә: ....

31. Дөньяның иң зур китапханәләре турында мәгълүмат табыгыз һәм татарча языгыз. Найдите информацию о самых крупных библиотеках мира и напишите по-татарски. Find information about the world’s biggest libraries and write about it in Tatar.

32. Дустың кирәкле китапларны кайдан ала, китапханәгә йөриме? Шуны белү өчен, аңа сораулар бирегез (6-7 сорау). Где твой друг берёт нужные книги, ходит ли он в библиотеку? Чтобы узнать об этом, задайте ему 6-7 вопросов. Find out if your friend goes to a library, where he takes necessary books? To find it out, give him/her questions (6-7 questions).

6.

Билгесезлекне ничек белдерәбез? Как выражаем неопределённость?

How to express indefiniteness?

+33. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Без ниндидер мәгълүматны оныткканбыз икән. Мы забыли какую-то информацию. We actually forgot some information.

Дустым кайсыдыр авторның китабын укый. Мой друг читает книгу какого-то автора. My friend is reading a book by some writer.

Әллә кем миңа Интернеттан хат язган. Кто-то написал мне письмо по Интернету. Someone has sent me an e-mail today.

Кем дә булса бу сорауга җавап бирергә әзерме? Кто-нибудь готов ответить на этот вопрос? Is anyone ready to anser this question?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ MEMORIZE!

1) *Кемдер, нәрсәдер, кайдадыр, ниндидер, ничектер ;*

2) әллә кем, әллә нәрсә, әллә кайда, әллә нинди, әллә ничек;

3) кем дә булса, нәрсә дә булса, кайчан да булса – билгесезлек алмашлыклары – неопределённые местоимения- indefinite pronouns.

4) -*дыр/-дер, -тыр/-тер* кисәкчәләре билгесезлекне белдерәләр- частицы -*дыр/-дер, -тыр/-тер* выражают неопределённость- the particles -*дыр/-дер, -тыр/-тер* indicate indefiniteness.

34. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Бүген ул дәрестән соң кая да булса барачакмы? Юктыр.

Шимбә көнне кем дә булса безгә киләме? Киләдер.

Дустым әллә нинди китап сорады, кызганычка каршы, исемен хәтерләмим. Без бу кеше белән кайчандыр очрашканбыз икән.

Бүген дәрестә әллә нинди кызыклы мәгълүматлар белдек.

Дүшәмбегә кадәр ул ниндидер эш белән авылда булган, ләкин безгә бу турыда әйтмәде.

Бәйрәм көнне алар кайсыдыр кафега барачаклар.

Кемдер китабымны алган.

Китап кибетендә ул нәрсә дә булса алырмы? Сүзлектер.

Бу сүзнең тәрҗемәсе дөресме? Дөрестер.

35. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write beginnings of th sentences.

................................, һәм ул татарча нәрсәдер әйтте.

................................., ләкин мин беркайчан да шәһәремнән китмәм.

................................., шуңа күрә без дәрестә булмаячакбыз.

................................., чөнки син бу китапны укымагансың.

................................., ә сез каядыр киттегез.

36. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Өегездә нинди дә булса сүзлекләр бармы? Китап кибетендә ул нәрсә дә булса алдымы? Хәзер син нинди дә булса китап укыйсыңмы? Иртәгә сезгә кем дә булса кунакка киләме? Сезнеңчә, һәр кечкенә авылда китапханә булырга тиешме? Татар сүзләрен яхшы белү өчен, сез нәрсә дә булса эшлисезме? Бу атнада сезгә кая да булса барырга кирәкме?

37. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Ял вакытында сез кая да булса (барырга)? Иртәгә син кем белән (очрашырга)? Дәрестә алар кем турында (сөйләргә)? Син кайсы да булса чит илдә (булырга)? Бүген сезгә кем дә булса (килергә)? Китапханәдән син нинди дә булса китап (алырга)?

38. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Син нәрсә дә булса ....? Алар кая да булса ....?

Сез кайчан да булса ....? Кем дә булса ....?

Ул ничек тә булса ....? Дусларыгыз кайда да булса ....?

39. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Синеңчә, хәзер Камилә кайда?
- Дәрестәдер.

+40. “Кәҗә белән сарык” әкиятен тыңлагыз һәм русча сөйләгез. Прослушайте сказку “Коза и овца” и расскажите по-русски. Listen to the fairytale “Goat and sheep” and retell it in Russian.

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

әдәбият –литература-literature

әдип-литератор

әзерлән-ергә –готовиться-to prepare

әкият –сказка-tale

әллә кем – кто-то- someone

әсәр – произведение-literature work

вакытлы матбугат – периодическая печать- printed media

иҗат-творчество-

кая да булса – куда-нибудь-anywhere

каядыр –куда-то- somewhere

кем дә булса –кто-нибудь-anyone

кемдер –кто-то- someone

кирәкле – нужный-necessary

китапханә –библиотека- library

китапханәче –библиотекарь-librarian

онытырга – забыть- to forget

тарихи – исторический-historical

фәнни –научный-scientific

хәзерге –настоящий-contemporary

хикәя –рассказ- short story

һичшиксез –несомненно-undoubtedly

шигырь –стихотворение- poem

шагыйрь –поэт-poet

эзлә-ргә –искать- to search

эчтәлек – содержание- content

язучы –писатель- writer

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions in the recording and answer them in pauses.

Син китап укырга яратасыңмы?

..

Сиңа кайсы язучыларның әсәрләре ошый?

....

Яраткан язучың кем?

....

Син китапханәгә йөрисеңме?

....

Танылган татар һәм рус шагыйрьләре кемнәр?

....

Татар телен яхшы белү өчен, нәрсәләр укырга кирәк?

....

2. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Татарча нинди шигырьләр өйрәндең? Татарча нинди җырлар беләсең? Татар теле дәресендә сез нәрсәләр укыйсыз? Дустың нәрсәләр турында укырга ярата? Ял көнне дустың белән кая да булса барырсызмы? Укучылар дәрестә нәрсә сөйләрләр? Син сәгать ничәгә кадәр өйдә булырсың? Әниең кайчан да булса татар телен өйрәнгәнме? Китапханәдә нинди дә булса сүзлекләр бармы? Син кемгә хат язарсың?

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? Китапханә...... Кайда? Китапханә.......... Кайчан? Декабрь.......... Кемнән? Апам.......... Кайдан? Татарстан Республикасы.......... Кемгә? Россия Президенты......... Кемнең? Абыем......... Сәгать ничәдә? Сәгать ун...... . Сәгать ничәдән соң? Биш..... соң. Кемгә кадәр? Укытучы..... кадәр. Кайсы шәһәргә? Тула......

4. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.... китапханәдән алдым. .... китап кибетендә бармы? .... шәһәр китапханәсенә йөри. .... тарихы турында сөйләшәчәкбез. ....кич белән килерләр. .... күп телләр өйрәнгән. ...., чөнки Парижга китәчәкмен. ...., шуңа күрә ул күп белә.

5. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Китанханәдән чыгу белән, ул .... Дәрескә килү белән, ... Дустым әйтү белән, ... Алар бу китапны тапмадылар, чөнки .... Ул безнең белән очрашмады, чөнки .... Дустым берничә тел белә, шуңа күрә .... Шимбә көнне без сәгать алтыда ....

6. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Write the correct answer.

Ул мәктәп китапханәсе...... йөри.

1) –гә 2) – кә 3) – нә

Дустым......... компльютерлар турында журналлары күп.

1) – нан 2) – ның 3) – га

Мин китап кибете…. бардым.

1) - кә 2) – нә 3) – дә

Алар Габдулла Тукайның шигырьләре........ укыдылар.

1) –не 2) – нә 3) – н

7. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

-дыр яки **–дер**	**-тыр** яки **–тер**
сөйләр…....	дөрес…
карыйлар….....	юк…
белә…	дүрт…

8. Киләчәк эш турында дөрес әйтегез. Скажите правильно о будущем действии. Say it correctly using Future Tense.

Ял көне җитү белән, без авылга (китәргә). Кич белән ул классик музыка концертына (барырга). Алар дуслары белән һөнәрләр турында (сөйләшергә). Укучыларның каникуллары беренче июньдә (башланырга). “Татарстанның Милли китапханәсе” турында кызыклы тапшыру (булырга). Җәен балалар күңелле (ял итәргә). Дәресләрдән соң мин аның белән (очрашырга).

9. Татарча бер шигырьне искә төшерегез һәм яттан сөйләгез. Вспомните одно стихотворение на татарском языке и расскажите наизусть. Remember one poem And tell it by heart.

СӘЛАМӘТ ТӘНДӘ - СӘЛАМӘТ АКЫЛ.

В ЗДОРОВОМ ТЕЛЕ – ЗДОРОВЫЙ ДУХ.

SOUND MIND IN A SOUND BODY

Унынчы дәрес. Десятый урок. Tenth Lesson

1. Буш вакытны үткәрү турында ничек әйтәбез? Как говорим о проведении свободного времени? How to speak about making good use of spare time? изменить

2. Көндәлек режим турында ничек сөйләшәбез? Как говорим о режиме дня? How to speak about daily schedule?

3. Гигиена таләпләре турында ничек әйтәбез? Как говорим о правилах гигиены? How to speak about fulfilling hygienic requirements? исправить

4. Дөрес туклану турында ничек әйтәбез? Как говорм о правильном питании? How to speak about healthy nutrition?

5. Сәламәтлек турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем о здоровье?How to talk about health?

6. Эшнең үтәлү дәрәҗәсен ничек белдерәбез? Как выражаем степень протекания действия? How to express the degree of an action's accomplishment degree?

1.

Буш вакытны үткәрү турында ничек әйтәбез? Как говорим о проведении свободного времени?

How to speak about making good use of spare time?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Буш вакытыңда нишлисең?

- Саф һавада йөрим, газеталар укыйм, телевизор карыйм, музыка тыңлыйм.

- Что делаешь в свободное время?

What do you do in your spare time?

- Гуляю на свежем воздухе, читаю газеты, смотрю ТВ, слушаю музыку. I walk in fresh air, read newspapers, watch TV, listen to the music.

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Мин буш вакытымны файдалы үткәрергә тырышам. Кичләрен дусларым белән саф һавада йөрим, спорт белән шөгыльләнәм. Җәен су коенам, футбол һәм волейбол уйныйм.

Кышын чаңгыда, тимераякта шуам, хоккей уйныйм. Шулай ук кинотеатрларга, клубларга йөрү дә миңа бик ошый. Аннан мин яхшы кәеф белән кайтам.

3. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Буш вакытта нишләргә яратасың? Җәен син ничек ял итәсең? Кышын тимераякта яки чаңгыда шуасыңмы? Синеңчә, саф һавада йөрү файдалымы?

Буш вакытны ничек үткәрергә кирәк?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

уйнарга –играть- **to play**

саф һавада йөрергә –гулять на свежем воздухе- to walk in fresh air

спорт белән шөгыльлән-ергә –заниматься спортом- to go in for sport

чаңгыда шуарга – кататься на лыжах- to ski

тимераяк –коньки - skates

файдалы –полезный- healthy, useful

4. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Син кичә кая ....?
- ....
- Кем белән?

....

****

- Вакытны файдалы үткәрү өчен, ...?
- Минемчә, ...

5. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Исәнмесез!
- Хәерле көн!
- Хәлләр ничек?
- Рәхмәт, яхшы.
- Ял көннәрен ничек үткәрдең?
- Бик яхшы. Шимбә көнне ипподромга бардым, ә кичен дусларымны кунакка чакырдым. Якшәмбе көнне без урманга бардык һәм чаңгыда шудык.

2.

Көндәлек режим турында ничек сөйләшәбез? Как говорим о режиме дня?

How to speak about daily schedule?

+6. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гадәттә сәгать ничәдә йокыдан торасың?**
- **Сәгать сигезенче яртыда.**
- Обычно, во ссколько встаёшь?**W**hat time do you usually get up?
- В половине восьмого. At about half past seven.

Рис. Режим дня

+7. Текстны тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте текст, прочитайте и ответьте на вопросы. Listen to the text, read and answer the questions.

Гадәттә, мин сәгать җидедә йокыдан торам. Иртән торгач, юынам, киенәм, иртәнге ашны ашыйм һәм укуга китәм. Дәресләр тугызынчы яртыда башлана. Көн саен без 5-6 сәгать укыйбыз. Дәресләрдән соң мин ашханәдә көндезге ашны ашыйм. Аннары китапханәгә керәм һәм анда газета һәм журналлар укыйм. Өйгә кайткач, юынам, кичке ашны ашыйм һәм ял итәм: музыка тыңлыйм, дусларым белән телефоннан сөйләшәм. Кайвакыт телевизордан кызыклы тапшыруларны карыйм. Ял иткәч, дәресләргә әзерләнәм: дәреслекләрне укыйм, Интернеттан кирәкле мәгълүматны эзлим һәм өйрәнәм. Кичләрен дусларым белән аралашам, алар белән саф һавада йөрим. Гадәттә, мин 23 сәгатьтә йокларга ятам.

Ял көннәрендә мин соң торам, көндез өйдә булам. Кичләрен без дусларыбыз белән кафега, клубка барырга, спорт ярышларын карарга яратабыз. Вакытымны файдалы һәм күңелле үткәрергә тырышам.

? Син сәгать ничәдә торасың? Укуларың сәгать ничәдә башлана һәм ничәдә бетә? Дәресләрдән соң син нишлисең? Кичләрен нәрсәләр белән шөгыльләнәсең? Ял көннәрендә нишләргә яратасыз?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

*1) Бар**ып**, кил**еп**;аш**ап**; 2) бар**гач**, кил**гәч**, кайт**кач**, кит**кәч**; 3) бар**ганчы**, кил**гәнче**;кайт**канчы**, кит**кәнче**;4)* ***бара-бара, сөйли-сөйли*** – хәл фигыльләр - деепричастия -adverbial participles.

*Бар**мыйча**, кил**мичә**; бар**магач**, кил**мәгәч*** – юклык формасы отрицательная форма- negative form.

8. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Китапханәгә кереп, ул яңа китаплар алды. Газета укып, мин яңалыклар турында беләм. Вакытны күңелле үткәргәч, кәефебез яхшы була. Өйгә кайткач, мин башта бераз ял итәм,

аннары дустыма хат язам. Эшкә киткәнче, әнием минем белән саубуллаша. Без парктан сөйләшә-сәйләшә кайттык. Ул көлә-көлә җәйге ялы турында сөйләде. Миңа әйтмичә, беркая да китмәгез. Дәрестә булмагач, ул бернәрсә дә аңламаган. Җылы киенеп, балалар урамга чыктылар.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-ын/-ен/-н – фигыльнең кайтым юнәлеше кушымчалары -аффиксы возвратного залога глагола- Reflexive Voice suffixes.

юына –умывается- (he) washes himself, киенә –одевается- (he) dresses himself, бизәнә –наряжается- (she) makes up herself.

9. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Кибеткә кереп, мин .... Дәрескә килгәнче, ул ....

Алар, шатлана-шатлана, ... Мәскәүгә баргач, син ....? Җәй җиткәч, сез ....?

10. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Иртән торгач, башта нишлисең? Көндез кайда ашыйсың? Кичә син кем белән очрашып сөйләштең? Өченчекөн дустың, тырыша-тырыша, нәрсә язган? Берсекөнгә сиңа кая барырга кирәк? Кичләрен син саф һавада йөрисеңме? Дусларың белән очрашкач, нәрсәләр турында сөйләшергә яратасың? Быел әниең кайда ял итәчәк? Былтыр сез ничек ял иттегез?

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

*Иртә –иртә**н** –иртәнг**е**; утро – утром- утренний;* Morning – in the morning – morning (adj.)

Көн –көндез – көндезге; день – днём-дневной;- Day – in the afternoon – afternoon (adj.)

Кич - кичен – кичке; вечер- вечером- вечерний; Evening – in the evening – evening (adj.)

Төн- төнлә –төнге; ночь-ночью- ночной; Night – at night – night (adj.)

11. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Өйдән чыкканчы, мин .... шалтыраттым. Бу кызыклы китапны укып, ул .... турында күп мәгълүмат алды. Китапханәгә кереп, без .... таныштык. Кирәкле китапны тапкач, алар .... рәхмәт әйттеләр. Быел март аенда дустым .... катнашты. Мине күргәч, әбием .... Сиңа әйтмичә, мин .... бармаячакмын. Бу хикәяне укымагач, ул укытучының .... җавап бирмәде. Бернәрсә дә әйтмичә, алар .... чыктылар. Телефоннан сөйләшә-сөйләшә, син .... яздың?

12. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Бу вакытта син нишлисең?

7.00	17.00 ....
10.00	19.00 ....
12.00	20.00 ....
15.00	22.00 ....

13. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

..................................? Кичә кичен без саф һавада йөрдек.

.................................? Сәяхәттән кайткач, дустыма кунакка бардым.

.................................? Телезизор карап, яңалыклар турында беләбез.

..................................? Былтыр дустым Италиягә барган.

...................................? Дустымның буш вакыты бик аз, чөнки ул күп эшли.

....................................? Казанга килгәч, туристлар шәһәрнең тарихи урыннары белән танышалар.

....................................? Иртәгә көндез Тукай урамында очрашырбыз.

....................................? Бишле алгач, ул, шатлана-шатлана, әнисенә шалтыратты.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Иртән –утром- in the morning, көндез –днём- in the afternoon, кичен –вечером- in the evening, берсекөнгә- послезавтра- the day after tomorrow, өченчекөн- позавчера- the other day, быел –в этом году- this year, былтыр-в прошлом году- last year – вакыт рәвешләре –наречия времени- adverbs of time.

14. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Былтыр кайда ял иттегез?
- Сочида.
- Ә быел кая барачаксыз?
- Минемчә, Төркиягә барырбыз.

+15. Мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы и запомните. Listen to the proverbs and memorize them.

* Тамчы тамып, таш тишә.

* Тамчы тама-тама, күл була.

*Эш беткәч уйнарга ярый.

*Уйламыйча әйткән сүз – төзәмичә аткан ук.

3.

Гигиена таләпләре турында ничек әйтәбез? Как говорим о правилах гигиены?

How to speak about fulfilling hygienic requirements?

+16. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Liste, repeat and read.

- **Син иртән физик күнегүләр ясыйсыңмы?**
- **Көн саен түгел.**

- Ты делаешь по утрам физические упражнения? Do you do physical exercises in the morning?
- Не каждый день. Not every day.

17. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Сәламәт булу өчен, иртән физик күнегүләр ясарга яки йөгерергә, салкын су белән юынырга кирәк. Шулай ук өй җыештыру, бүлмәләрне җилләтү, саф һавада булу турында да онытмаска кирәк. Кышын да, җәен дә һәр кеше чыныгырга тиеш.

Сәламәт булу өчен, стрессларга бирешмәскә, начар кешеләр белән аралашмаска, тәмәке тартмаска кирәк.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

өй җыештырырга – убираться в доме-to clean the house

тузан сөртергә –вытирать пыль-to dust

идән юарга –мыть пол-to wash the floor

гөлләргә су сибәргә –поливать цветы- to water plants

эти-әнигә ярдәм итәргә (булышырга) – помогать родителям-to help my parents

чиста – чистый- clean

чисталык – чистота- cleannes

теш чистарт-ырга –чистить зубы to brush teeth

чыныгырга –закаляться- to condition oneself to the cold

18. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите проедложения. Complete the sentences.

Атнага ике тапкыр мин .... Шимбә саен ул фитнес-клубта .... Якшәмбе саен алар велосипедта .... Иртән торгач, син ....? Кичләрен син ....?

19. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Fill in the blanks in the dialogue.

- Син ял көннәрендә .... шөгыльләнәсезме?
- Гадәттә, мин ....
- Спорт клубына ....?

- Әлбәттә, мин ....

20. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Иртән торгач, ул (юынырга, ашарга). Иртәнге ашны ашагач, ул укырга (барырга). Дәресләре беткәч, ул китапханәгә (керергә). Китапханәдән чыккач, ул саф һавада (йөрергә). Ял көннәрендә ул дуслары белән спорт залында (очрашырга).

21. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте прдложения. Make up questions, read the sentences.

..............................? Атна саен шимбә көнне мин фатирыбызны җыештырам.

...............................? Бүлмәләрне иртән дә, кичен дә җиллэтәм.

................................? Ял көннәрендә мин әти-әниемә ярдәм итәм.

..............................? Өй һәрвакыт чиста булырга тиеш.

...............................? Тешләрне иртән дә, кичен дә чистартырга кирәк.

22. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Кайчан? .... Кем белән? .... Кайда? .... Сәгать ничәдә? .... Кая? .... Ничек? .... Ничәнче? .... Нинди? .... Ничә?.............. Кемнең? .... Кемгә? .... Кайдан? .... Нәрсә турында? ....

4.

Дөрес туклану турында ничек әйтәбез? Как говорим о правильном питании?

How to speak about healthy nutrition?

+23. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сәламәт булу өчен, син нишлисең?**
- **Мин физкультура белән шөгыльләнәм, саф һавада йөрим, дөрес тукланам.**

- Что ты делаешь, чтобы быть здоровым? What do you do to stay healthy.
- Я занимаюсь физкультурой, гуляю на свежем воздухе, правильно питаюсь. I do physical activities, walk in fresh air, eat healthy food.

24. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Дөрес туклану өчен, нәрсәләр ашарга кирәк? Беренчедән, яшелчә һәм җиләк-җимеш; икенчедән, ит һәм сөт ризыклары; өченчедән, төрле боткалар һәм ашлар.

Ашамлыклар сатып алу өчен, кая барасыз? Базарга барабыз.

Базарда нәрсәләр аласыз? Кәбестә, кишер, суган, кыяр, помидор һәм җиләк-җимеш сатып алабыз.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

яшелчә –овощи- vegetable
кишер – морковь- carrot
чөгендер –свекла- beetroot
суган – лук- onion
кәбестә –капуста- cabbage
кыяр – огурец- cucumber
помидор – помидоры- tomato
бәрәңге – картофель- potato
сарымсак- чеснок- garlik
җиләк-җимеш – фрукты- fruit
карлыган – смородина- currant
җиләк – ягоды-berries
кура җиләге – малина -rasberry
җир җиләге – земляника -strawberry
алма – яблоко- apple
чия – вишня- cherry
карбыз – арбуз – watermelon
кавын – дыня - melon
ризык – еда- food
ит –мясо- meat
сөт –молоко- milk
эремчек – творог- cottage cheese
каймак – сметана- sour cream
балык – рыба-fish
ботка – -каша -cereal
аш-суп-soup

рис. овощи

25. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....? Мин яшелчә ашарга яратам.

....? Бакчабызда кура җиләге, карлыган күп.

....? Дустым ит яратмый.

....? Базарда без кыяр, помидор һәм бәрәңге алдык.

....? Яшелчәләрдә витаминнар бик күп, шуңа күрә алар файдалы.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

1) сыйфатның чагыштыру дәрәҗәсе – сравнительная степень прилагательного - comparative degree of adjectives: б*алл*ы*рак* –слаще - ; *тәмле***рәк** – вкуснее- .

2) сыйфатның артыклык дәрәҗәсе – превосходная степень прилагательного -superlative degree of adjectives: ***бик*** *баллы,* ***үтә*** *тәмле,* ***иң*** *файдалы;*

ап-ак- *белый-пребелый- extremely white****,*** ***кып-кызыл*** *–красный- прекрасный- extremely red,* ***ямь-яшел*** *–зелёный-презелёный- extremely green****,*** ***зуп-зур*** *–большой-пребольшой- very big****.***

26. Үрнәк буенча языгыз. Напишите по образцу. Write according to the model.

Үрнәк: тәмле – тәмлерәк.

Баллы – ....; яшел – ...., матур – ...., зур – ...., кечкенә - ...., кыйбат - ...., арзан - ....

+27. Тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте. Listen and read.

Яшелчә кибетендә кызыл, сары, яшел алмалар саталар.

Базарда кара, ак, кызыл карлыган сатып алырга мөмкин.

Җәен урманда кызыл, яшел, сары, зәңгәр, шәмәхә чәчәкләр үсә.

Кавын нинди төстә? Ул сары төстә.

Баклажан нинди төстә? Баклажан шәмәхә төстә.

Синеңчә, иң тәмле яшелчә нинди? Минемчә, иң тәмле яшелчә – карбыз.

Иң файдалы яшелчә нинди? Минемчә, кәбестә.

Бу кишер баллымы? Бик баллы.

Кура җиләге карлыганнан баллырак.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

ак –белый-white

кара –чёрный- black

кызыл –красный-red

яшел –зелёный- green

сары – жёлтый- yellow

соры –серый- grey

зәңгәр – синий- blue

күк –голубой- light blue

коңгырт –коричневый- brown

шәмәхә - фиолетовый- purple

төс –цвет- colour

рис. цвета

28. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Яшел алмалар бик .... Миңа кызыл .... Алар яшелчә ....

Лимон нинди ....? Карбыз ....? Минемчә, кура җиләге ....

Сезгә нинди ....? Сезнеңчә, яшелчә ....?

29. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Гафу итегез, базарда бер кило .... ничә сум? Миңа бер кило .... бирегезче. Дустым ....ашарга ярата, чөнки ул бик файдалы. Базарда ул .... сатып алган. Кибеттә ....кыйбат, ә .... арзанрак. Сезгә ничә кило .... кирәк? Әйтегезче, сездә яшел .... бармы? Яшел алмалар кызыл алмалардан ....

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

ак –аграк, вак – ваграк, күп - күбрәк; белый – белее, мелкий-мельче, много-больше.

White – whiter, small-smaller, much – more.

5.

Сәламәтлек турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем о здоровье?

How to speak about health?

+30. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Әниең исән-саумы?

- Ул авырый бит, хастаханәдә ята.

- Твоя мама жива-здорова? How does your mother feel?

- Она болеет ведь, лежит в больнице. She is sick, she is in the hospital.

31. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Кичә мин дәрестә булмадым, чөнки авырдым.

Авыргач, без табиб чакырабыз, дарулар эчәбез.

Һәр кеше сәламәтлеген сакларга тиеш.

Минемчә, сәламәт кешеләр генә бәхетле булалар.

Сәламәт булу өчен, җәен дә, кышын да чыныгырга кирәк.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

баш –голова- head

күз –глаз- eye

бит –лицо- face

колак –ухо- ear

кул – рука-hand, arm

борын –нос- nose

авыз –рот- mouth

бармак –палец- finger, toe

аяк –нога- foot, leg

гәүдә -тело- body

эч –живот- belly

ашказаны-желудок-stomach

рис. Части тела

32. Текстны укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прочитайте текст и ответьте на вопросы. Read to the text and answer the questions.

Һәр кеше сәламәтлеге турында уйларга тиеш. Моның өчен, беренчедән, яхшы тукланырга кирәк. Шуңа күрә кешеләр ит ризыклары да, сөт ашамлыклары да, яшелчә дә, җиләк-җимеш тә ашарга тиеш. Ләкин һәр ризыкны норма белән генә ашау яхшы. Икенчедән, кышын да, җәен дә көн саен саф һавада йөрү яки йөгерү кеше организмы өчен бик файдалы. Җәен кешеләр су коеналар, елгада яки күлдә йөзәләр, көймәдә йөриләр,

урманга баралар, футбол яки бадминтон уйныйлар. Ә кышын алар тимераякта, чаңгыда, чанада шуалар, хоккей уйныйлар. Димәк, сәламәт булу өчен, һәркем тырышырга тиеш.

? Сәламәт булу өчен, кешеләр нәрсәләр эшләргә тиеш? Сәламәт булу өчен, син нәрсәләр эшлисең?

33. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....................................? Кәбестә бик файдалы, чөнки анда витаминнар күп.

.... ? Мин саф һавада йөрергә яратам.

.....................................? Җәен дә, кышын да без урманга барабыз.

......................................? Дустым хастаханәдә ята, чөнки аның аягы авырта.

.....................................? Әбиемнең күзләре начар күрә, шуңа күрә ул күзлек кия.

34. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Мин көн саен физик күнегүләр ясыйм, чөнки .... Яшелчәләрдә витаминнар күп, шуңа күрә .... Спорт белән шөгыльләнү бик файдалы, ләкин .... Җәен ул велосипедта йөри, ә кышын .... Минемчә, футбол уйнау .... Чыныгу өчен, мин .... Даруханәгә кереп, без .... Иртән торгач, мин ....

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Сөйләм гыйбарәләре. Устойчивые выражения. Set expressions

Нәрсә булды? – Что случилось? – What happened?

Аңа ни булган? – Что с ним? – What's up with him?

Әйтмә дә инде. – И не говори уж. – You don't say!

Ничек инде? – Как это? How come?

Шул шул. - В том-то и дело. – That's the thing.

Кит аннан, булмас. – Да брось ты, не может этого быть. – No way, that can't be true!

Әллә ни түгел. – Ничего особенного. – Not at all.

Бик рәхәтләнеп. – С удовольствием. – With pleasure.

+35. Мәкальләрне укыгыз һәм истә калдырыгыз. Read and remember the proverbs.

* Сәламәтлек – зур байлык.

* Сәламәт тәндә - сәламәт акыл.

36. Сәламәт булу өчен, сезниләр эшлисез? Шул турыда языгыз һәм сөйләгез. What do you do to stay health? Write and tell about it?

6.

Эшнең үтәлү дәрәҗәсен ничек белдерәбез? Как выражаем степень протекания действия? How to express the degree of an action’s accomplishment degree?

+37. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

1) Мин кызыклы хикәя укый башладым. Я начал читать интересный рассказ. I began reading an interesting short story.

Дустым татар телен өйрәнергә керешкән. Мой друг начал изучать татарский язык. My friend started learning the Tatar language.

Яңалыкны ишеткәч, алар көлеп җибәрделәр. Услышав новость, они засмеялись. They started laugthing as soon as they heard the news.

2) Без татар телен өйрәнеп йөрибез.Мы продолжаем изучать татарский язык. We have been learning Tatar.

Ул барлык җөмләләрне язып бара. Он записывает все предложения. He keeps writing down all the sentences.

Без Казан Кремленә карап тордык. Мы стояли и смотрели на Казанский Кремль. We have been looking at Kazan Kremlin for a while.

Өч ел инде дустым Америкада яшәп ята. Мой друг три года уже живёт в Америке. My friend has lived in America for three years already.

3) Без яңа сүзләрне язып бетердек. Мы дописали предложения. We have finished writing the sentences.

Без дәрескә вакытында килеп җиттек. Мы вовремя приехали на урок. We came to the lesson in time.

Алар тиз генә ашап алдылар. Они быстро поели. They had a quick snack.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

Укый башлый, өйрәнеп йөри, язып бара, әйтеп бетерде,; килеп җитә- – аналитик фигыльләр -аналитические глаголы - analytical verbs.

1) *-а/-ә; -ый/-и + башла; -ырга/-ергә/-рга + кереш; -ып/-еп/-п + җибәр* фигыльләре эшнең башлануын белдерәләр. Эти глаголы выражают начало действия. These verbs mean the beginning of an action.

2) -п/*-ып/-еп + ят (йөр-, тор-, бар-, утыр-)* фигыльләре эшнең дәвам итүен белдерәләр. Эти глаголы выражают продолжение действия. These verbs mean that an action continues.

3) -п/-ып/-еп + бетер (җит-,-чык, - ал-) фигыльләре эшнең тәмамлануын белдерәләр. Эти глаголы выражают завершение действия. These verbs mean the ending of an action.

38. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Дустым каратэ белән шөгыльләнә башлады.

Быел алар фитнес-клубка йөрергә керешкәннәр.

Әнием белән сеңлем Ялтада ял итеп яталар.

Берничә ел инде апам Кырымда яшәп ята.

Дүшәмбе көнне ул барлык эшләрен эшләп бетергән.

Мин физкультура дәресенә вакытында килеп җиттем.

Әтием “Ак барс” командасы турындагы мәкаләне укып чыккан.

39. Сорауларга җавап бирегез. Ответьте на вопросы. Answer the questions.

Ял вакытында ул нәрсә укып яткан? Кичә сәгать ничәдә өеңә кайтып җиттең? Алар дуслары белән нәрсә турында сөйләшеп утырганнар? Дустыңниләр эшләп йөри? Бүген физкультура дәресенә кемнәр вакытында килеп җитмәде? Алар Мәскәүгә ничә сәгатьтә барып җиткәннәр? Син “Спорт” журналын укып бетердеңме?

40. Сорауларның башын языгыз.Допишите начало вопросов. Make up the beginning of the questions.

.... кайчан шөгыльләнә башлаган?

.... Туризм академиясендә укып йөриме?

.... нәрсә турында сөйләшеп тордыгыз?

.... яза башлыйсың?

.... өйрәнергә керешкән?

.... кычкырып җибәрде?

41. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Алар кайда ....? Сәламәт булу өчен, ул ....? Дусларың белән нәрсәләр турында ....? Иртәгә нинди дә булса ....? Сез кайсы ....? Алар кая.....................? Син ничәнче...?

42. Сорауларга җавап бирегез. Ответьте на вопросы. Answer the questions.

Кая? Ял йорты......, Боз сарае......., спорт клубы........, Байкал күле.......

Кайда? Урал таулары.........., Ямайка утравы..........., Ялта шәһәре..........., Енисей елгасы......., Америка Кушма Штатлары.........

Кайдан? Екатеринбург шәһәре......., Тукай районы........., Самара өлкәсе.........

Рис. Дети катаются с горки

+43. “Шуабыз” шигырен тыңлагыз һәм яттан сөйләгез. Прослушайте стихотворение “Катаемся” и расскажите наизусть. Listen to the poem “We skate and ski” and tell it by heart.

Шуабыз

Чанада да шуабыз,
Чаңгыда да шуабыз.

Тимераякта очабыз,
Чыжлап тора шома боз.

Тауларга да барабыз,
Кырларга да чыгабыз.
Кар-буран дип тормыйбыз.
Шуабыз да шуабыз.

Нәҗип Мадьяров

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

авыз – рот- mouth
авыртырга –болеть- to hurt
авыру – 1)болезнь-sick; 2) больной-patient
авырырга – болеть-to be sick
ак –белый-white

алма – яблоко-apple
аш – 1)суп – 2) еда- soup
аяк – нога foot, leg
ашамлык – 1) еда- ; 2) продукт - grocery
буш вакыт – свободное время-free time
ит – мясо - eat
йөзәргә– плавать-to swim
гәүдә – тело- body
җиләк –ягода-berry
җыештырырга – убираться- to clean up
зәңгәр – синий- blue
иртәнге аш – завтрак-breakfast
каймак –сметана-sour cream
кара –чёрный- black
карлыган –смородина-current
кәбестә –капуста -cabbage
кәеф – настроение- mood
кичке аш – ужин- supper, dinner
колак – ухо- ear
коңгырт –коричневый- brown
көндезге аш – обед -lunch
кул – рука- hand, arm
кура җиләге – малина –rasberry

ашказаны – желудок- tomach
балык – рыба- fish
бармак – палец- finger
баш – голова- head
бәрәңге – картофель - potato
бергә – вместе-together
боз – лёд- ice
ботка – каша -cereal
булышырга – помощь, помогать -to help

күз – глаз - eye
кыяр – огурец-cucumber
ошарга – кушать -
ризык – пища -food
сары – жёлтый- yellow
соры –серый- grey
суган – лук- onion
тырышырга – стараться- to make efforts
тукланырга –питаться- to eat

күк –голубой- light blue
кызыл –красный-red
төс –цвет- colour
файдалы –1) полезный- useful; 2) полезно- healthy
хастаханә – больница-hospital
чия – вишня- cherry
чөгендер – свекла- beetroot

чыныгырга –закаляться- to harden

шәмәхә - фиолетовый- purple

шома – гладкий-

эч – живот- belly

яңалык– новость- news

ярдәм итәргә – помощь-to help

ятарга– лежать- to lie

яшел –зелёный- green

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! .CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Буш вакытыңны ничек үткәрәсең?

...

Җәен нишләргә яратасың?

....

Сәламәт булу өчен, кышын нишләргә кирәк?

....

Син спорт белән шөгыльләнәсеңме?

....

Син нәрсәләр ашарга яратасың?

....

Синеңчә, иң тәмле яшелчә нинди?

....

2. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Буш вакытта нишләргә яратасың? Җәен син ничек ял итәсең? Кышын тимераякта яки чаңгыда шуасыңмы? Синеңчә, саф һавада йөрү файдалымы? Буш вакытны ничек үткәрергә кирәк? Син сәгатьничәдә торасың һәм йокларга ятасың? Синеңчә, нәрсә тәмлерәк: балык ризыкларымы, ит ризыкларымы? Синеңчә, нәрсә баллырак: кура җиләгеме, карлыганмы? Синеңчә, иң баллы ризык нинди?

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? Спорт залы ...... Кайда? Фитнес-клуб.......... Кайчан? Август ае.......... Кайдан? Яшелчә кибете.......... Кемгә? Әбием......... Кемнең? Дустым......... Сәгать ничәдә? Сәгать җиде...... Сәгать ничәгә кадәр? Кичке ун..... кадәр. Кайсы шәһәрдә? Сочи шәһәре......

4. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.... бәрәңге һәм алма алдык. .... яшелчә базарында бар. .... шәһәр китапханәсенә йөри. ....туклану турында сөйләшәчәк. .... кунакка килерләр. .... чиста булырга тиеш. ...., урман һавасы бик файдалы. ...., шуңа күрә ул салкын су белән юына.

5. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Чыныгу өчен, ул .... Иртән тору белән, ... Дустым –сәламәт кеше , чөнки .... Алар спорт белән шөгыльләнмиләр, шуңа күрә .... Ул спорт мәктәбенә йөри һәм анда .... Дустымның абыйсы – танылган спортчы, ул - .... Казан шәһәрендә спорт сарайлары күп, чөнки ....

6. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Write the correct answer.

Ул тимераяк...... шуа.

1) –ка 2) – та 3) – тә

Дустым баскетбол белән шөгыльлән.........

1) – а 2) – ә 3) – и

Җәен без елга…...... су коенабыз.

1) - га 2) – та 3) – да

Минемчә, кавын карбыз.......... тәмлерәк.

1) –тан 2) – дан 3) – дән

7. Дөрес языгыз. Напишите правильно. Write it correctly.

-рак яки **–рәк**	**-да** яки **–дә**
тәмле…	алты…
баллы…	сигез…
кечкенә…	тугыз…

8. Төрле заманнарда дөрес әйтегез. Скажите правильно в различных временах. Say it correctly using different tenses.

Ял көне җитү белән, ул стадионга (китәргә). Кичләрен без саф һавада (йөрергә). Мин дусларым белән футбол турында сөйләшергә (яратырга). Укучылар физкультура дәресендә төрле күнегүләр (ясарга). Кичә мин танылган спортчылар турында кызыклы тапшыру (карарга). Өченчекөн балалар чаңгы шуарга (барырга). Дәресләрдән соң мин спорт мәктәбендә (шөгыльләнергә).

9. Татарча мәкальләр әйтегез. Скажите татарские пословицы. Say some Tatar proverbs.

СПОРТҺӘМ ЯЛ. СПОРТ И ОТДЫХ. SPORTS AND LEISURE

Унберенче дәрес. Одиннадцатый урок. **Elleventh** Lesson

1. Ял көнен үткәрү турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о проведении выходного дня? How to tell about a weekend?

2. Спорт белән шөгыльләнү турында ничек әйтәбез? Как говорим о занятиях спортом? How to speak about going in for sports?

3. Җәйге спорт төрләре турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о летних видах спорта? How to speak about summer sports?

4. Кышкы спорт төрләре турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о зимних видах спорта? How to talk about winter sports?

5. Эшнең урыны һәм вакыты турында ничек әйтәбез? How to refer to the time and place of an action?

6. Саннарны ничек кулланабыз? Как употребляем числительные? How to use numbers?

1.

Ял көннәрен үткәрү турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о проведении выходного дня? **How do we speak about holidays?**

+1. Тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте. Listen and read.

Шимбә һәм якшәмбе – ял көннәре. Без атнага ике көн ял итәбез. Ял көннәрендә мин музыка тыңлыйм, телевизор карыйм, компьютерда уйныйм, телефоннан сөйләшәм. Ял вакытында мин саф һавада йөрим, спорт белән шөгыльләнәм. Җәен мин су коенам, урманга барам, велосипедта йөрим, сәяхәт итәм. Кышын мин чаңгыда, тимераякта шуам. Ял көннәремне күңелле һәм файдалы үткәрәм.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

ял –отдых- **rest, holiday**

ял итәргә –отдыхать-**to have rest, relax**

сәяхәт – путешествие-**traveling**

сәяхәт итәргә –путешествовать- **to travel**

уен – игра- **game**

үткәрергә -проводить- **to hold**

аралашырга–общаться-**to communicate**

очрашырга –встречаться- **to meet**

ярыш – соревнование- competition

чана –сани- sleigh

чаңгы – лыжи-skiis

тимераяк –коньки- skates

шугалак – каток-skate rink

2. Сорауларны дәвам итегез һәм җавап бирегез. Продолжите вопросы и ответьте. Complete the questions.

Син атнага ничә көн ....?

Җәен син кайда ....?

Ял көннәрендә дустың ....?

Шимбә көнне кемнәр белән шугалакка ....?

Ял вакытында ....?

Ял көннәрен ничек ....?

3. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- Әйт әле, ял көннәрендә син .... ?
- Ял көннәрендә мин ...., ..., ...
- Син спорт белән .... ?
- Әйе, мин ....

4. Җавап бирегез. Ответьте на вопросы. Answer the questions.

	кая барырга	
	нәрсә тыңларга	
Ял вакытында син	нәрсә карарга	яратасың?
	кайда йөрергә	
	кем белән аралашырга	
	нәрсә укырга	

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! MEMORIZE!

Мин барыйм әле , килим әле; без барыйк әле, килик әле – теләк фигыльләр – глаголы желательного наклонения- optative verbs.

*Бар**мыйм** (әле),* кил**мим** (әле), *без бар**мыйк** (әле),* кил**мик** (әле) – юклык формасы – отрицательная форма -negative form.

Теләк фигыльләр I затта гына кулланыла һәм *әле, инде* кисәкчәләре белән килә.

Глаголы желательного наклонения употребляются только в 1 лице ед. и мн. числа и сопровождаются частицами *әле, инде*.

Optative verbs are used only in the first person, singular with the particles *әле, инде*.

5. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Кызлар, әйдәгез, дүшәмбе көнне концертка барыйк әле.

Бу атнада авылда ял итим әле.

Ял көнне волейбол уйнарга барыйк инде.

Якшәмбе көнне чаңгы ярышында катнашыйк әле.

Бүген дусларым белән очрашыйм әле.

Бу кызыклы яңалыкны дусларыма әйтмим әле.

Бу тапшыруны карамыйм әле.

6. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Интернеттан татар спортчылары .... Шимбә көнне волейбол буенча дөнья чемпионатын .... Татарстанның спорт командалары .... Әйдәгез, бу очрашуга .... Августта Санкт-Петербургка .... Әйдә, шимбә көнне урманга ....

7. Татарча әйтегез. Скажите по-татарски. Say it in Tatar.

Давайте, поиграем в бадминтон. Давай, посмотрим передачу про известных спортсменов. Давайте, поговорим про летние виды спорта. Пойду-ка я завтра на спортивный праздник. Не куплю-ка я эти коньки. Поедем-ка летом отдыхать в Ялту.

8. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? Ял йорты...... Кайда? Спорт сарае.......... Кайчан? Якшәмбе көн.......... Кемгә? Спорт мәктәбе директоры........... Кемнән? Дусларым............. Сәгать ничәдә? Сәгать тугыз.........

+9. “Иртән иртүк” шигырен тыңлагыз һәм яттан сөйләгез. Прослушайте стихотворение “Рано утром” и расскажите наизусть. Listen to the poem “Early in the morning” and tell it by heart.

Иртән иртүк

Уятыйм әле кояшны –
Көннәрем якты булсын!
Уятыйм әле бакчаны –
Көннәрем татлы булсын!
Уятыйм әле әнине –
Көннәрем җылы булсын!
Уятыйм әле кошларны –
Көннәрем җырлы булсын!
Уятыйм әле дусларны –
Көннәрем ямьле булсын!
Уятыйм әле Җир шарын –
Көннәрем гөрләп торсын!

Р.Миңнуллин

2.

Спорт белән шөгыльләнү турында ничек әйтәбез? Как говорим о занятиях спортом? How to speak about going in for sports?

+10. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Әйтегез әле, Сезгә кайсы спорт төре ошый? **- Миңа йөзү бик ошый.**

- Скажите, Вам какой вид спорта нравится? Tell me please, what sport do you like?

- Мне нравится плавание. I like swimming.

****

- **Сез спорт белән кызыксынасызмы?**
- **Әйе, мин һәрвакыт спорт яңалыкларын тыңларга тырышам.**
- Вы интересуйтесь спортивными новостями?Are you interested in sports?
- Да, я всегда стараюсь слушать спортвные новости. Yes, I am. I always try to listen to sport news.

Рис. Занятия спортом

+11. Текстны тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте текст и ответьте на вопросы. ....Read to the text and answer the questions.

Спорт – сәламәтлекнең нигезе. Бу, чыннан да, шулай. Россиядә соңгы елларда спорт белән шөгыльләнүчеләрнең саны тагын да артты. Татарстанда да бик күп спорт корылмалары төзелде, спорт мәйданчыклары барлыкка килде.

Казан - 2013 нче елдагы студентларның Бөтендөнья Универсиадасы башкаласы. Бу уңайдан шәһәрдә бик күп заманча спорт биналары төзелә: Теннис сарае, Көрәш сарае, Су спорты төрләре сарае һәм башкалар.

Спорт белән шөгыльләнү өчен, хәзер бөтен мөмкинлекләр бар. Спорт сарайларында төрле секцияләр эшли. Хәзерге заманда көнчыгыштан килгән спорт төрләре дә бик популяр. Димәк, җаның ни тели, шуның белән шөгыльләнергә мөмкин.

? Син кайсы спорт төре белән кызыксынасың? Спорт сараена еш барасыңмы? Спорт яңалыкларын тыңларга яратасыңмы? “Евроспорт” каналы тапшыруларын карыйсыңмы?

12. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....? Спорт сәламәтлек өчен бик файдалы.

....? Волейбол белән шөгыльләнү өчен, мин атнага ике тапкыр Спорт сараена барам.

....? Ул көн саен бассейнда бер сәгать йөзә.

....? Кышын без урманда чаңгыда шуабыз.

....? Татар кызлары Алинә Кабаева белән Ләйсән Үтәмешева - нәфис гимнастика буенча дөнья чемпионнары, атаклы спортчылар.

....? Быел фигуралы шуу буенча Европа беренчелеге Россиядә үтәчәк.

....? Бездә гольф уены популяр түгел, чөнки моның өчен махсус мәйданчыклар кирәк.

....? Ул “Евроспорт” каналын карарга ярата.

....? Күптән түгел шәһәребездә Россия спорт йолдызлары белән очрашу булды.

13. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Син беләсеңме, бүген ярышта кайсы командалар очраша?
- Казанның “Рубин” командасы һәм Төркиянең “Галатасарай” командасы.
- Син кайсы команданың җанатары?
- Уенга карап. Кайсы команда яхшы уйный, шуның яклы булам. Ә син?
- Ә мин һәрвакыт “Рубин” өчен генә җан атам.

14. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Сәламәт булу өчен, кешеләргә .... кирәк. Кышкы Олимпия уеннарында .... буенча ярышлар үткәрелә. Мин үзем .... бик яратам. Спортның иң матур төрләреннән берсе - .... Спорт белән шөгыльләнү өчен, ... кирәк. Мин .... ярышларында катнаштым һәм .... урын алдым.

15. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Син спорт белән шөгыльләнәсеңме? Сиңа кайсы спорт төре ошый? Син спорт ярышларында катнашасыңмы? Яраткан спорт командаларың бармы? Син кайсы команданың җанатары?

16. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Син бүген .... барасыңмы?
- Әйе, ...
- Сәгать ....?
- ....

****

- Иртәгә .... ярышлары буламы?
- Әлбәттә, ...
- Кемнәр уйный?

- .... командалары.
-

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

барырга җыена – собирается идти- (he) is going (to go)

китәргә туры килә –приходится уезжать- (he) has to leave

җиңәргә хыяллана – мечтает победить- (he) dreams of winning

17. Үрнәк буенча диалог төзегез. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Марат, кич белән син кая барырга җыенасың?
- Спорт сараена.
- Анда нәрсә була?
- Хоккей матчы. "Ак барс"командасы уйный.

18. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Без стадионга барырга җыенабыз, чөнки .... Һәр спортчы Олимпия уеннарында .... Дустыма ярыштан иртәрәк китәргә туры килде, чөнки .... Татарстан спортчылары .... Йөзүдә буенча ярышлар..

3.

Җәйге спорт төрләре турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о летних видах спорта?

How to talk about summer sports?

+19. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сез нинди җәйге спорт төрләрен беләсез?**	- Какие летние виды спорта знаете? What summer sports do you know?
- **Йөгерү, сикерү, ишкәкле көймәдә йөзү һ.б.**	- Бег, прыжки, гребля и т.д. Running, jumping, boat racing, etc.

Рис. Летние виды спорта

+20. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. Read to the text and answer the questions.

Безнең өйдән ерак түгел футбол кыры бар. Анда һәр көнне футбол командалары ярышларга әзерләнәләр. Алар көнгә берничә сәгать буе футбол уйныйлар, физик күнегүләр ясыйлар. Без дә бу кырга еш барабыз һәм командаларның уеннарын карыйбыз. Яраткан командаларыбыз өчен җан атабыз.

Уеннар төрлечә тәмамлана. Кайбер көннәрдә командалар арасында исәп тигез була, ә кайбер көннәрдә бер команда икенчесен җиңә. Җиңгән команда спортчылары бик шатланалар. Тренерлары да шатлана. Ә җиңелгән команда уенчылары моңсу булалар, ләкин алар да көндәшләрен җиңү белән котлыйлар, аларның шатлыкларын уртаклашалар.

? Сезнең өй янында спорт мәйданчыклары бармы? Сез анда буласызмы? Бу мәйданчыкларда нәрсәләр белән шөгыльләнергә мөмкин? Сезнеңчә, Россиядә иң танылган футбол командалары ниндиләр?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

физик күнегү –физические упражнение - physical exercis**e**

тигез исәп – ровный счёт-equal score

сикерергә –прыгать- to jump

җан атарга – зд.болеть-to support

котларга-поздравлять-congratulate

моңсу-грустный-sad

җанатар – фанат-fan, spporter

җиңәргә –побеждать- to win

җиңелергә –проигрывать- to lose

хөкемдар-судья-referee

беренчелек – первенство-championship

21. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Ярышларда ике команда (очрашырга). Абыем авыр атлетика белән (шөгыльләнергә). Дустым йөгерү буенча шәһәр беренчелегендә беренче урынны (алырга). Үткән атнада абыем суга сикерү буенча ярышларда (катнашырга). Якшәмбе көнне без стадионга (барырга). Әнием Җәйге Олимпия уеннарын карарга (яратырга).

22. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Иң яраткан спорт командаң бармы?
- Әлбәттә, бар. “Ак барс” хоккей командасы.
- Ә син үзең хоккей белән шөгыльләнәсеңме?
- Юк. Мин җиңел атлетика белән шөгыльләнәм.

23. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Кайсы көнне? .... Нинди ярышта? .... Ничәнче урында? .... Кемнәр белән? .... Нинди исәп белән? .... Кайсы илдә? .... Ничә кеше? ....

4.

Кышкы спорт төрләре турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о зимних видах спорта?

How to speak about winter sports?

+24. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сезнең илдә кышкы спорт төрләре белән шөгыльләнәләрме?**
- **Әйе. Бездә кышлар салкын һәм карлы була, шуңа күрә кышкы спорт төрләре бик популяр.**

- В вашей стране занимаются зимними видами спорта? Do people in your country do winter sports?
- Да. У нас зимы бывают холодные и снежные, поэтому зимние виды спорта очень популярны.Yes. Winters here are cold and snowy, that’s why winter sports are very popular.

Рис. зимние виды спорта

25. Текстны укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прочитайте текст и ответьте на вопросы. Read to the text and answer the questions.

Кышкы спорт төрләренә хоккей, чанада, чаңгыда һәм тимераякта шуу, фигуралы шуу керә. Әлбәттә, хәзер кышкы спорт төрләре белән җәй көннәрендә дә шөгыльләнергә мөмкин, чөнки спорт сарайларында ясалма бозлар бар.

Кышын чаңгыда йөрү бик файдалы. Урманнарда, кырларда кешеләр ял көннәрендә рәхәтләнеп чаңгы шуалар, ял итәләр.

Мин үзем чана шуарга яратам. Без дусларыбыз белән тауга барабыз һәм анда чана шуабыз. Бу тауда балалар һәрвакыт күп була.

? Син кышкы спорт төрләре белән шөгыльләнәсеңме? Сиңа кайсы төр аеруча ошый? Син кайда тимераякта шуасың? Сиңа тау чаңгысында шуу оэыймы?

26. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Гафу итегез, сездә тимераяк ....? Иртәгә син безнең белән ....? Кичә теливизордан хоккей ....? Сезнең яраткан спорт төрегез ....? Фигуралы шуу буенча ....? Син тау чаңгысында ....? Гаиләгездә кем ....?

27. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Әйтегез әле, "Ак барс" уенына билетлар бармы?
- Юк, билетлар күптән бетте инде.
- Кызганыч, ә икенче уен кайчан була?
- Берсекөнгә. "Ак барс" белән "Салават" очраша.

28. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кичә безнең мәктәпкә танылган спортчылар (килергә). "Рубин" футбол командасын дөньяда яхшы (белергә). Алинә Кабаева нәфис гимнастика буенча дөнья чемпионы (булырга). Интернетта спорт йолдызлары турында кызыклы мәкалә (укырга). Казанда төрле халыкара ярышлар (үткәрергә). Дустым Президент кубогына чаңгы ярышында (җиңәргә).

29. Сораулар куегыз һәм укыгыз. Поставьте вопросы ипрочитайте. Make up questions and read.

....? Без кичә тауга чаңгы шуарга бардык.

....? Татарча көрәш – милли спорт төре.

....? Әнием тимераякта шуарга ярата.

....? Республикабызның Президенты танылган спортчылар белән очрашкан.

....? Кышкы Олимпия уеннары программасында миңа фристайл аеруча ошый.

....? Хоккейчыларыбызкичәге уенда җиңгәннәр.

+30. "Туп-туп тубыбыз" шигырен тыңлагыз һәм яттан сөйләгез. Прослушайте стихотворение "Топ-топ мячик" и расскажите наизусть. Listen to the poem "Step-step ball" and tell it by heart.

Диск6 №7

5.

Эшнең урыны һәм вакыты турында ничек әйтәбез?

How to refer to time and place of an action?

+31. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сез Казанга кайчан килдегез?**
- **Кичә килдем.**
- **Монда озак торачаксызмы?**
- **Тиздән китәчәкмен.**
- Когда Вы приехали в Казань? When did you come to Kazan?
- Вчера приехал.I came yesterday.
- Здесь долго пробудете? Are you going to stay here for a long time?
- Скоро уеду. I will leave soon.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Кайда? *Где?* Where? ***Еракта*** *–далеко- far,* ***якында****-вблизи- near,* ***югарыда*** *–наверху- above,* ***түбәндә*** *-внизу- bellow,* ***анда****-там- there,* ***монда*** *–здесь- here.*

Кайчан?*Когда?* When? ***Элек*** *–раньше- earlier, before,* ***тиздән*** *–скоро- soon,* ***күптән*** *–давно-long ago,* ***иртә*** *-рано- early,* ***соң*** *–поздно- late,* ***соңыннан*** *–потом- then, later.*

+32. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read and answer the questions.

Быел безнең тормышыбызда күңелле вакыйга булды. Без көзен Төркиягә бардык. Башта Истамбул шәһәрен карадык, аннары Измиргә киттек. Анда кунакханәгә урнаштык, соңыннан шәһәр белән таныштык.

Измир шәһәре бик матур. Ул Эгей диңгезе буенда урнашкан. Элек бу урында Смирна дигән грек шәһәре булган. Аннары ул Измиргә әйләнгән.

Измирдә иске лифт бар. Без, аңа утырып, югарыга мендек. Аннан Измир бик матур күренә. Без, түбән карап, төрле биналарны табарга тырыштык.

Измирдән ерак түгел генә Эфест шәһәре бар, ләкин анда барырга вакытыбыз җитмәде.

Күңелле сәяхәтебез тәмамлангач, без туган шәһәребезгә кайттык.

? Син кайларда сәяхәт итәргә яратасыз? Син кайсы илләрдә булдың? Төркиядә булдыңмы? Сиңа кайсы ил күбрәк ошый һәм ни өчен? Синеңчә, яхшы ял итү өчен, кайсы илгә барырга кирәк?

33. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предлоңения. Make up questions, read the sentences.

....? Үткән атнада "УНИКС" спорт комплексында волейбол буенча ярышлар булды.

....? Кичә хоккей уены соң бетте, шуңа күрә мин сиңа шалтыратиадым.

....? Тиздән Казанда бокс буенча дөнья чемпионаты булачак.

....? Элек хоккей ярышлары Спорт сараенда үткәрелде, ә хәзер “Татнефтьарена” сараенда үткәрелә.

....? Югарыдан футбол стадионы бик яхшы күренә.

....? Күптән түгел без Төркиядән кайттык.

34.Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Элек син кайда яшәдең?
- Мәскәүдә.
- Ә хәзер кайда яшисең?
- Казанда.

35. Үрнәк буенча җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения по образцу. Complete the sentences according to the model.

*Үрнәк: Мәскәү Казаннан **ерак**, ә Лондон **ераграк.***

Көзен көннәр кыска, ә..

Чаңгы шуу күңелле, ә ....

Синхрон йөзү бик матур, ә............................

Телевизордан спорт тапшыруларын карау кызык, ә.................

Өебез “Ак бүре” спорт комплексына якын, ә ....

36. Сүзләрнең антонимнарын әйтегез. Скажите антонимы слов. Say antonyms of the words.

Элек - ...., башта - ...., соң - ...., ерак - ...., югарыда - ...., монда - ...., быел - ...., әнә - ....

6

Саннарны ничек кулланабыз?

How to use numbers?

+37. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сез Германиягә ничә кеше бардыгыз?**	- Сколько человек вы ездили в Германию?How many people went to Germany with you?
- **Без икәү бардык: дустым һәм мин.**	- Мы вдвоём ездили: мой друг и я. There were two of us: my friend and I.

****

- **Сезгә имтиханда ничәшәр сорау бирделәр?**
- **Өчәр сорау.**

- По сколько вопросов задавали вам на экзамене?How many questions were you given at the exam
- По три вопроса. Three questions to each person.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

1) Ничәү? **Берәү, икәү, өчәү, дүртәү, бишәү, алтау, җидәү, сигезәү, тугызау, унау** – җыю саннары – собирательные числительные- collective numbers.

2) Ничәшәр? **Берәр, икешәр, өчәр, дүртәр, бишәр, алтышар, җидешәр, сигезәр, тугызар, унар** – бүлем саннары – разделительные числительные- divisive numbers.

3) Ничәләп? **Егермеләп, кырыклап, йөзләп, меңләп, меңләгән –** чама саннары- приблизительные числительные – approximate numbers

Рис. Спортивные сооружения

+38. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. Read and answer the questions.

Шәһәребездә бик күп яңа спорт корылмалары төзелде: Боз сарае, Баскетхолл, чирәм хоккее стадионы, ат спорты комплексы һәм башкалар. Һәр спорт комплексында өчәр-дүртәр зал, икешәр бассейн, унбишәр йөгерү юлы, унар тренажер, икешәр сауна бар.

Без дусларыбыз белән “Планета фитнес” комплексына йөрибез. Һәрвакыт диярлек без дүртәү барабыз, ә кайбер көннәрне Алсу булмый, чөнки ул командировкага еш йөри. Без Әнисә белән икәү бассейнда йөзәргә яратабыз, ә Иркә белән Мәликә, гадәттә, тренажерларда шөгыльләнәләр. Һәр көнне без ике-өч сәгать шөгыльләнәбез, аннары берәр сәгать саунада утырабыз һәм салкын душ астында юынабыз. Соңыннан, фитобарга кереп, рәхәтләнеп, икешәр-өчәр чынаяк үлән чәе эчәбез. Спорт безгә көч бирә, кәефебезне яхшырта.

? Синеңчә, спорт комплексларына йөрү файдалымы, юкмы? Ханымнар һәм әфәнделәр ни өчен фитнес клубларына йөриләр? Сәламәт булу өчен, син нәрсәләр эшлисең?

39. Сорауларны дәвам итегез һәм җавап бирегез. Продолжите вопросы и ответьте на них. Complete the questions and give answers.

Сезгә укытучы ничәшәр туп ....? Дустың атнага ничәшәр сәгать спорт залында ....? Сез ярышларга ничәү ....? Алар ничә тапкыр футбол ярышында ....? Спортчылар ничәшәр сәгать ....?

40. Җөмләләрнең башын уйлап языгыз. Допишите начало предложений. Make up the beginning of the sentences.

.... икешәр кеше катнашты. ...., ә без дустым белән икәү бадминтон уйнадык. .... һәр командада алтышар уенчы булырга тиеш. ...., без чаңгы ярышына өчәү барабыз.

41. Дөрес әйтегез. Скажите прравильно. Say it correctly.

Ничә укучы? ...... студент. Ничәү баралар? .... баралар. Ничәшәр дәрес? .... дәрес. Ничә кешегә? .... кешегә. Ничәнче мартта? .... мартта.

42. Укыгыз һәм билгеләнгән сүзләргә сораулар куегыз.Прочитайте и поставьте вопросы к выделенным словам. Read and make up questions to the words in bold type.

Спортчы һәрвакыт **көчле** булырга тиеш. Гадәттә, мин стадионга **җәяү** йөрим. Кичә телевизордан күренекле **спортчылар** турында кызыклы тапшыру булды. **Сәламәт** булу өчен, спорт белән шөгыльләнергә кирәк. Чаңгы ярышында **кырыклап** спортчы катнашкан. Тимераякта шуу өчен, без **шугалакка** йөрибез.

43. Синонимнарны языгыз. Напишите синонимы. Write synonyms.

Аеруча - ...., тату - ...., булышырга - ...., соңыннан - ...., белем алырга- ...., барлык - ...., яхшы - ...., монда - ....

44. Үзегезгә ошый торган спорт төре турында сөйләгез. Write and tell about your favourite or popular sport. изменить

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

авыр – 1)трудно- heavy; 2)тяжелый, тяжело- hard, difficult

барлыкка килергә – появиться- appear

беренчелек – первенсво-championship

бу уңайдан – по этому поводу-by the way

вакыйга –событие- event

горурланырга – гордиться- to be proud

дәрәҗә – честь- degree

диңгез – море- sea

диярлек –почти- almost, nearly

дөнья –мир-world

еракта –в долеке- far away

җан – душа- soul

җан атарга – болеть -to support, be a fan

җанатар –болельщик- supporter, fan

җиңәргә – победить-to win

җиңел – 1)легкий- light; 2) легко- easely

җиңелергә – терпеть поражение- to lose

ирешергә – достигать- to achieve

иртә – 1)утро- morning; 2) рано-early

исәп – 1) счет-calculation; 2) число- score

йолдыз – звезда- star

кайбер –некоторые- some

кайвакыт –иногда- sometimes

кочакларга – обнять-to hug

көнбатыш – запад- west

көндәш – соперник- rival

көнчыгыш – восток- east

көчле –сильный- strong, powerful

кычкырырга – кричатьto shout

менәргә – подняться- to raise

моңсу – грустно- sad

мөһим – важный important

ничәү – сколько how many

ничәшәр – по-сколько- how many each

сикерергә – прыгать- to jump

соң – 1) поздно late ; 2) после -after

соңгы – последний- last

сөйләшү – разговор-talk

танылган –известный- famous

тигез – 1)ровный- smooth; 2) одинаковый -equal

төркем –группа- team, group

уен – игра- game

уенчы –игрок- player

хөкемдар –судья- referee

һәвәскәр –любитель- amateur

һәрвакыт – всегда- always

һөнәри – профессиональный-professional

чыннан да –действительно- really, indeed

шугалак –каток- skate rink

шуу –кататься- skating

ярыш – соревнование- competition

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Син спорт белән шөгыльләнәсеңме?

...

Сиңа кайсы спорт төре ошый?

....

Сәламәт булу өчен, кышын нишләргә кирәк?

....

Җәйге спорт төрләре ниндиләр?

....

Олимпия уеннары ничә елга бер була?

....

Синеңчә, иң популяр спортчы кем?

....

2. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Физкультура дәресендә укучылар нишлиләр? Җәен син футбол уйныйсыңмы? Кышын тимераякта шуасыңмы? Синеңчә, ярышта җиңү өчен, нинди булырга кирәк? Сиңа танылган спортчылардан кемнәр ошый? Синеңчә, кайсы спорт төре матуррак: фигуралы шуумы, синхрон йөзүме?

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кайда? Спорт комплексы ...... Кайя? Олимпия уеннары......... Кайчан? 2013 нче ел......... Ничәү? Ун.......... Ничәшәр? Дүрт......... Сәгать ничәгә? Сәгать тугыз...... Ничәләп?Алтмыш......

4. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Җәен без .... Кышын дустым .... Волейбол командасында .... Өчәр кеше .... Татарча көрәштә кырыклап .... Бүгенге көндә Татарстанда ....

5. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Һәр шәһәрдән биш...... укучы килгән.

1) –ар 2) – әр 3) – әү

Дустым белән без өч......... булдык.

1) – ау 2) – ләп 3) – әү

Ярышта йөз…...... бала катнашкан.

1) - лап 2) – ләп 3) – гә

Минемчә, сикерү йөгерүдән авыр.......... .

1) –рак 2) – рәк 3) – тыр

6. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

-ар яки **–әр**	**-лап** яки **–ләп**
ун…	илле…
сигез…	кырык…
йөз…	алтмыш…

7. Төрле заманнарда дөрес әйтегез. Скажите правильно в различных временах. Say it correctly using different tenses.

Якшәмбе көнне без стадионга (барырга). Стадионда җиңел атлетика буенча шәһәр беренчелеге (булырга). Һәр мәктәптән бишәр укучы (катнашырга). Физкультура дәресләрендә без ярышка (әзерләнергә). Көн саен дәресләрдән соң мин утызар минут (йөгерергә).

8. Яраткан спорт командагыз турында языгыз һәм сөйләгез. Напишите и расскажите о любимой спортивной команде. Write and tell about your favourite sports team.

КИБЕТКӘ БАРАБЫЗ. МЫ ИДЁМ ЗА ПОКУПКАМИ WE GO SHOPPING

Уникенче дәрес. Двенадцатый урок. Twelfth Lesson

1. Ашамлыклар кибетендә булу турында ничек әйтәбез? Как говорим о посещении продуктового магазина? How to speak about going to a grocery store?

2. Аяк (өс, баш) киемнәре бүлекләрендә нәрсәләр сатып алабыз? Что покупаем в обувном отделе, отделе верхней одежды, головных уборов? What do we buy in a footwear (clothing, headwear) store? изменить

3. Киемнең үлчәме турында ничек әйтәбез? Как говорим о размере одежды? How to refer to units of measurement?

4. Сыйфат фигыльләрне ничек кулланабыз? Как употребляем причастия? How to use participles?

5. Шартны ничек белдерәбез? Как выражаем условие? How to express a condition?

6. Кире шартны ничек белдерәбез? Как выражаем уступительную модальность? How to express the Concessive Conditional

1.

Ашамлыклар кибетенә бару турында ничек әйтәбез? Как говорим о посещении продуктового магазина?

How to speak about going to a grocery store?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Гафу итегез, якында ашамлыклар кибете бармы?	- Поблизости есть продуктовый магазин? Excuse me, is there a grocery store not far away from here?
- Әйе. Әнә теге йортта супермаркет урнашкан.	- Да. Вон в том доме расположен супермаркет. Yes. There is a supermarket right in that house.

****

- Миңа бер кило кыяр үлчәгез әле.	- Мне взвестье, пожалуйста, килограмм огурцов. Weigh me one kilo of cucumbers, please.
- Яхшы. Хәзер үлчим.	

- Хорошо. Сейчас взвешу. OK. I will weigh.

Рис. Продуктовый магазин

+2. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read and answer the questions.

Кичә кичен без әнием белән ашамлыклар кибетенә кердек. Йортыбыздан ерак түгел генә яңа супермаркет урнашкан. Аның беренче катында ашамлыклар саталар. Анда төрле бүлекләр бар: ит бүлеге, балык бүлеге, икмәк һәм ярмалар бүлеге, сөт ризыклары бүлеге, эчемлекләр бүлеге, яшелчә һәм җиләк-җимеш бүлеге һәм башкалар. Анда без кара икмәк, бер литр сөт, бер пакет каймак, чәй сатып алдык. Сатучы безгә ярты килограмм кыяр, кило ярым помидор һәм бер баш кәбестә дә үлчәде. Аннары без балык бүлегенә кердек һәм кызыл балык сатып алдык.

? Сез ашамлыклар кибетенә көн саен йөрисезме? Гадәттә, сез кибеттә нәрсәләр сатып аласыз? Кешеләр кибеттә күбрәк нәрсәләр сатып алалар?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

ярты кило -полкило -half a kilo

кило ярым –полтора кг-a kilo and a half

бер баш кәбестә - кочан капусты-a head of cabbage

бәя –цена - price

үлчәргә - взвешивать-to weigh

түләргә - платить-to pay

сатарга – продавать-to sell

сатып алырга – покупать-to buy

сум – рубль – rouble

тиен – копейка-copeck

3. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Ашамлыклар кибетендә ....? Кичә син нәрсәләр ....? Бүген кем ашамлыклар кибетенә ....? Гадәттә, әниең базардан ....? Сезнеңчә, ашамлыклар кайда ....?

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Менә монда (биредә). Вот здесь. Here it is.

Әнә анда (тегендә). Вон там.There it is.

3. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Кара икмәк .... ?
- Минемчә, ... сум.
- Ә бер литр сөт .... ?
- Хәзер .... сумдыр.

****

- Гафу итегез, бу кибеттә ....?
- Юктыр, чөнки ....

4. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Исәнмесез! Сездә сыр бармы?
- Әйе, бар. Нинди сыр кирәк?
- Миңа “Пармезан” сыры кирәк.
- Рәхим итегез. Күпме үлчәргә?
- 300 грамм.

5. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Ничә сум?

Бер кило банан .... Бер кило суган .... Бер кило кишер .... Бер кило бәрәңге .... Бер кило ит .... Бер литр сөт ....

Рис.

6. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Ашамлыклар (кибет), төрек (ризык), яшелчә (салат), татар ашлары (кафе), алма (сок), кытай (чәй), шәһәр (базар)

2.

Өс (баш, аяк) киемнәре бүлекләрендә нәрсәләр сатып алабыз? Что покупаем в обувном отделе, отделе верхней одежды, головных уборов?

What do we buy in a footwear (clothing, headwear) store?

+7. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, кибетнең икенче катында нәрсәләр саталар?**
-
- **Анда өс киемнәре, баш киемнәре һәм аяк киемнәре бүлекләре бар.**
-
-
-

- Извините, что продают на втором этаже магазина Excuse me, what is sold on the second floor of the store?
- Там находятся отдел верхней одежды, головных уборов и обувной отдел. There are departments of outerwear, headwear and footwear.

****

- **Сезнеңчә, бу куртка миңа килешерме?**
- **Белмим. Киеп карагыз.**

- По- Вашему, эта куртка мне подойдёт? What do you think, will this jacket suit me?
- Не знаю. Примерьте.I don’t know. Try it on.

Рис. Магазин одежды и обуви

+**8**. УТыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте. ....Read.

Миңа уңайлы җәйге аяк киеме кирәк. Дустым бу кибеттә өс киемнәре бүлегендә эшли. Әнием кышка җылы баш киеме сатып алган. Алсу өс киемнәре бүлегендә зур ташламалар булуы турында әйтте. Бу бүлектә ирләр өс киемнәре генә саталар, ә хатын-кызлар киемнәре сатмыйлар. Миңа бу кара свитерны киеп карарга кирәк. Шәһәребездә “Балалар дөньясы” кибете эшли. Мин дустымның туган көненә матур шарф бүләк иттем.

9. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Хәзер сиңа нинди киемнәр сатып алырга кирәк? Әниең өс киемнәре бүлегендә нәрсә сатып алган? Якшәмбе көнне дустың кайсы кибеткә барган?

Син бу баш киемен кайдан сатып алдың? Дустыңа нинди төстәге киемнәр күбрәк килешә? Сиңа кайсы кибет күбрәк ошый? Әниеңнең туган көненә нәрсә бүләк иттең?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

өс киеме –верхняя одежда- outerwear
баш киеме – головной убор-headwear
аяк киеме –обувь- footwear
ирләр киеме –мужская одежда- menswear
хатын-кызлар киеме –женская одежда- womenswear
балалар киеме –детская одежда- children’s garments

10. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Аяк (кием), китаплар (бүлек), “Балалар дөньясы” (кибет), әниемнең (бүләк) дустымның (свитер), апамның (шарф).

+11. Мәкальне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицу и запомните. Listen to the proverb and memorize.

Киеменә карап каршы алалар, акылына карап озаталар.

12. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Дустыңның туган көненә ....? Әйт әле, өченчекөн син кайсы ....? Гафу итегез, бу аяк киемен ....? Сезнеңчә, миңа нинди ....? Дустың белән очрашкач, сез кайсы ....? Кибеткә кереп, ...? “Икеа” кибете ....?

13. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Энемә яхшы спорт аяк киеме .... Без бүген кич белән “Спортмастер” кибетенә .... Миңа .... алырга кирәк. Бу кибеттә баш киемнәре дә .... Алар өс киемнәре бүлегендә .... киеп карадылар. Бу кибеттә арзан әйберләр күп, шуңа күрә ул .... ошый. Бу кибетнең исеме - ....

14. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Гафу итегез, сездә спорт киемнәре бармы?
- Әлбәттә. Рәхим итегез, карагыз.
- Безгә хатын-кызлар өчен спорт киемнәре кирәк.
- Менә монда карагыз.

15. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

...................................? Кичә кичен без аяк киемнәре кибетенә кердек.

..................................? Миңа ак төстәге киемнәр ошый.

..................................? Дустым бу курткасын “Мега” кибетеннән алган.

..................................? Без бу кибеттә бернәрсә дә алмадык.

...................................? Бүген дустым энесенә бик матур кроссовкалар сатып алды.

3.

Киемнең үлчәме турында ничек әйтәбез? Как говорим о размере одежды?

How to refer to units of measurement?

+16. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, сездә бу туфлинең 38 нче үлчәме бармы?**
- **Әйе, хәзер бирәм. Мәгез, киеп карагыз.**
-
- Извините, у вас есть такие туфли 38 размера?Excuse me, do you have size 38 of these shoes?
- Да, сейчас принесу. Возьмите, примерьте.Yes, we do, I’ll bring it. Here you are, try it on.

17. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Миңа 56 нчы үлчәм баш киеме кирәк. Сеңелемә 37 нче үлчәм түфли кирәк.

Абыем 42 нче үлчәм аяк киеме һәм 52 нче үлчәм өс киеме кия. Якшәмбе көнне әнием миңа яңа күлмәк сатып алган. Бу озын күлмәк Сезгә бик килешә, алыгыз.Минемчә, бу куртка сиңа таман. Менә бу кыска куртканы киеп карыйм әле. Бүген җылы киенегез, чөнки урамда бик салкын.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

үлчәм –размер-size
тукыма –ткань-fabric
кияргә –надевать-to wear
киенергә –одеваться-to put on, dress (oneself)
киеп карарга – примерить-to try on
килешә –к лицу-(it) suits (someone)
таман –впору-(it) fits well
озын –длинный-long
кыска –короткий-short
киң – широкий-wide
тар –узкий-tight, narrow
күлмәк –платье-dress
чалбар –брюки-trousers
итәк –юбка- skirt
итек –сапоги-boots
бүрек –шапка-ушанка-cap
тун –шуба-fur coat
пальто-–пальто-oat

18. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Син ничәнче үлчәм өс киеме киясең? Әниеңә ничәнче үлчәм баш киеме кирәк? Дустың нинди чалбар кияргә ярата: киңме, тармы? Кызлар нинди итәк кияргә яраталар: озынмы, кыскамы? Супермаркетларда киемнәр саталармы? Аяк киемнәрен күбрәк кайсы кибеттән сатып аласыз? Сезгә нинди төстәге өс киемнәре килешә? Гаиләгездә кем кибеткә йөрергә ярата? Син бу бүлектә нәрсә дә булса киеп карадыңмы?

19. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- Син ял көннәрендә базарга...................... ?
- Гадәттә, мин ....
- Анда нәрсәләр ....?
- ....

20. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

...............................? Дустыма кышкы киемнәр алырга кирәк.
................................? Ял көнне “Мега” кибетендә булдык.
..............................? Якшәмбе саен ул кибетләрдә йөрергә ярата.
...............................? Миңа ак төс килешә.
...............................? Иртәгә кибетләрдә өс һәм аяк киемнәренә җәйге ташламалар башлана.

21. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Супермаркетта сез нәрсәләр (сатып алырга)? Дустың ничәнче үлчәм аяк киеме (кияргә)? Син кайсы кибеткә (барырга)? Аңа нинди чалбар (килешергә)? Алар сатучыдан нәрсә (сорарга)? Син кайсы кибетләрдә булырга (яратырга)? Баш киеме бүлегендә ул нәрсә (киеп карарга)?

+22. Тыңлагыз һәм калдырыгыз. Прослушайте и запомните. Listen and memorize.

*Күлмәгең бик матур булган. Җылы тәнеңдә тузсын!

*Яңа аяк киемең бик матур. Чыдамлы булсын!

* Туның үзеңә бик килешә, өстеңдә тузсын!

4.

Сыйфат фигыльләрне ничек кулланабыз? Как употребляем причастия?

How to use participles?

+23. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Без сатып алган күлмәк сиңа бик килешә. Купленное нами платье очень подходит тебе.

Кибеткә баручы кызлар мода турында сөйләшәләр. Идущие в магазин девушки разговаривают о моде.

Мин карый торган сериал татар телендә бара. Сериал, который я смотрю, идёт на татарском языке.

Бу кибеттә без алыр әйбер күп. В этом магазине много вещей, которые мы купим.

Ул алачак куртка бик кыйбат. Куртка, которую он купит, очень дорогая.

Киләсе атнада без яңа сәүдә үзәгенә барачакбыз. На будущей неделе мы пойдём в новый торговый центр.

Эшлисе эшләрем күп. У меня много дел, которые предстоит сделать.

24. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Ул укый торган журналда мода турында кызыклы мәгълүмат бар. Миңа Польшада эшләнгән киемнәр ошый. Киләсе уку елында апам сәүдә үзәгендә практика үтәчәк. Бу атнада якшәмбе көнне кибеткә килүче кешеләрне сюрпризлар көтә. Мин киеп караган итәк бик кыйбат. Бу бүлектә сиңа килешә торган аяк киеме юктыр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

1) үткән заман сыйфат фигыль- причастие прошедшего времени- Past tense participle:

алган; эшләгән, кайткан, кит кән.

2) хәзерге заман сыйфат фигыль- причастие настоящего времени- Present tense participle:

а) ***ала торган , эшли торган, кайта торган; китә торган***

ә) ***алучы; эшләүче, кайтучы, китүче.***

3) киләчәк заман сыйфат фигыль- причастие будущего времени- Future tense participle:

а) ***аласы; бирәсе, сөйлисе; кабатлыйсы.***

ә) ***алачак; эшләячәк, китәчәк; барачак.***

б) ***алыр; бар+ыр, эшлә+р; кил+ер; яз +ар.***

25. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....? Әнием сатып алган свитер кызыл төстә.

....? Син киеп караган тун бик кыйбат түгел.

....? Дустым базардан сатып алган киемнәр бик арзан.

....? Мин укый торган журналның исеме - “Лиза”.

....? Безгә килүче кешеләр кием дизайны белән шөгыльләнәләр.

....? Дустымның әнисе Үзәк универмагта эшли.

26. Җөмләләрне тулыландырыгыз.Дополните предложения. Complete the sentences.

Син сатып алган аяк киеме ничә .... ? Дустың киеп караган пальто нинди ....? Әниемнең яраткан төсе - .... Мин “Кольцо” сәүдә үзәгенә барырга яратам, чөнки ул .... Бу кибеттә эшләүче сатучылар бик ....

+27. Мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы и запомните. Here are some Tatar proverbs. Listen to the proverbs and memorize.

* Ашаган белми, эшләгән белә.

* Эшләмәгән ашамый.

* Җирне сөйгән ач булмас.

28. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Татарстанга килүче туристлар ……………………… . Америкада яшәүче дустым …………………………… Без ашый торган ризыклар ………………………… Мин сатып алган футболка ………………… Ул кигән күлмәк ………………………… Без аласы бүләк ……………… Син күрәсе кешеләр ………………………

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ!

Эшләгәндә, укыганда формасы вакытны белдерә- эта форма выражает время- a verb form expressing time

Эшләгәндә, бик игътибарлы булырга кирәк. – Когда работаешь, надо быть очень внимательным. When I work, I need to be attentive.

29. Җөмләләрне укыгыз һәм охшаш җөмләләр төзегез. Прочитайте предложения и составьте по образцу. Read the sentences and make up similar sentences.

Кибеттән кайтканда, мин дустымны күрдем. Китапханәгә барганда, ул дустын очраткан. Очрашканда, без яңалыклар турында сөйләшәбез. Танышлары белән татарча сөйләшкәндә, ул бик шатлана. Гафу ит, син сөйләгәндә, мин тыңламадым. Алар киткәндә, без хәерле юл теләдек. Мәктәптә укыганда, мин баскетбол белән шөгыльләндем. Ташламалар булганда, кибеттә товарлар арзанрак бәягә алырга мөмкин.

5.

Шартны ничек белдерәбез? Как выражаем условие?

How to express a condition?

+30. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Әгәр син безгә килсәң, бергә кибеткә барырбыз.**
- **Ярый, сәгать бишкә килермен.**
-
- Если ты придёшь к нам завтра, вместе пойдём в магазин. If you come to our place, we will go to the store together.
- Хорошо, я приду к пяти часам.All right, I'll come at five.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

-са/-сә - шарт фигыль кушымчалары – аффиксы условного наклонения - suffixes of conditional mood.

Барса, килсә, аңласаса,сөйләсә - шарт фигыльләр – глаголы условного наклонения- conditionals.

Бармаса, килмәсә, аңламаса,сөйләмәсә - *ю*клык формасы- отрицательная форма- negative form.

31. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Син килсәң, без кафега барырбыз. Көн салкын булса, мин базарга бармам.

Кунаклар килсәләр, торт пешерербез. Яңа аяк киеме сатып алсам, сиңа күрсәтермен. Әгәр ашамлыклар кибетенә кермәсәк, сиңа шалтыратырбыз. Сез әйтмәсәгез, ул бу эшне эшләмәс. Яңа сүзләрне аңламасам, сүзлектән карармын. Икмәк кибетенә керсәң, ярты кило печенье ал.

32. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Кибеткә керсәң, ... Кирәкле үлчәм булса, мин .... Супермаркетка барсак, без .... Дустың белән очрашсаң, аңа .... Яңа пальто сатып алмасам, ... Кибеттә кызыл куртка күрсәгез, ... Кибеттә озак йөрмәсәк, ...

Кышкы киемнәр сатып алырга теләсәгез, ...

+33. Мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы и запомните. Listen to the proverbs and memorize.

* Ни чәчсәң, шуны урырсың.

* Телең ни әйтсә, колагың шуны ишетер.

6.

Кире шартны ничек белдерәбез? Как выражаем уступительную модальность?

How to express the Concessive Conditional?

+34. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гәрчә кибеткә барсам да, бернәрсә дә алмадым.**	- Хотя я и ходила в магазин, ничего не купила. Even if I went to the store, I didn't buy anything.
- **Ник?**	- Почему? Why?
- **Ошаган кием булмады.**	- Не было понравившейся мне одежды. There were no clothes I liked.
-	

35. Укыгыз.Прочитайте. Read.

Буш вакытым булса да, , бүген кибеткә кермәдем. Дустыма шалтыратсам да, җәйге ялы турында сорарга онытттым. Алар нәрсәдер әйтсәләр дә, без аңламадык. Ул дәрестә булмаса да, барлык сорауларга җавап бирә. Базарга барсак та, яхшы ит тапмадык. Син язмасаң да, без бу турыда беләбез.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Барса да, килсә дә, аңласаса да, сөйләсә дә - кире шарт фигыльләр – глаголы уступительной модальности- Concessive Conditional.

Бармаса да, килмәсә дә, аңламаса да, сөйләмәсә дә - юклык формасы- отрицательная форма- negative form

36. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Иртәгә вакытың булса, кибеткә барыйк әле.
- Кызганычка каршы, эшлисе эшләрем бик күп.

37. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Гәрчә мин шалтыратсам да, дустым .... Син китсәң дә, алар .... Ул нәрсәдер белсә дә, безгә .... Без мәктәптә бергә укымасак та, ... Сез кунакка чакырсагыз да, ...

Гәрчә алар Мәскәүдә булмасалар да, ...

38. Фигыльләр белән җөмләләр языгыз. Составьте предложения с глаголами. Say negative form of Reverse Conditional verbs according to the model. Изм.

Килсәм дә, кайтсаң да, алса да, аралашсак та, белсәгез дә, шалтыратсалар да.

+39. Мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы и запомните. Listen to the proverbs and memorize.

* Соң булса да, уң булсын.

* Яхшының, үзе үлсә дә, исеме калыр.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! MEMORIZE!

Әгәр *- если - if,* ***гәрчә****-хотя – even if, though* – теркәгечләр – союзы-conjunctions.

40. Рифмалап сүзләр куегыз һәм диалогларны укыгыз. Прочитайте диалоги, используя в рифму слова.

-Каян кайтасың?

- Кибеттән.

- Ә син каян?

-........................

****

- Нәрсә алдың?
- Кишер.
- Ә син нәрсә?
- ....
-

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

аяк киеме – обувь- footwear

әгәр – если- if

баш киеме – головной убор- headwear

берәмлек –единица- unit

бүрек –шапка- cap

гәрчә – хотя и..-even if, though

ерак (түгел) – (не)долеко-(not) far

ирләр киеме –мужская одежда- menswear

итәк – юбка- skirt

итек – сапоги- boots

киенергә – одеваться- to put on, dress (oneself)

килешә – подходит- (it) suits

киң – широкий- wide

кире шарт фигыль –уступительная модальность- concessive participle

кияргә – одевать- wear

куртка – куртка- jacket

күлмәк –1)платье – 2) рубашка- dress

кыска – короткий- short

озын – длинный- long

өс киеме – одежда- outerwear

пальто – пальто- coat

сыйфат фигыль – причастие- participle

таман –по размеру- (it) fits well

тар – 1) узкий- tight, 2) тесный- narrow

ташлама – скидка- discount

тукыма – материя- fabric

тун – шуба- fur coat

түләргә – платить- to pay

үлчәм – размер- size

үлчәргә – измерять- to weigh

хатын-кызлар киеме – женская одежда - womenswear

чалбар –брюки - trousers

шарт фигыль – условное наклонение- conditional

эчемлек – напитоп- drink

ярма –крупа - cereals

3-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! .CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Син кайсы кибеткә барырга яратасың?

...

Өс киеме бүлегендә нәрсәләр саталар?

....

Ашамлыклар кибетендә нәрсәләр саталар?

....

Яшелчә һәм җиләк-җимеш кайда арзанрак?

....

Син ничәнче үлчәм аяк киеме киясең?

....

Синеңчә, иң тәмле ризык нинди?

....

2. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Кичә син кибеткә бардыңмы? Сиңа кайсы кибет күбрәк ошый? Ашамлыклар кибетендә син нәрсәләр аласыд? Сиңа ничәнче үлчәм куртка кирәк? Сиңа нинди чалбар ошый: тармы, киңме? Синеңчә, нинди итәк матуррак: озынмы, кыскамы? Танылган артистлардан, синеңчә, кем бик матур киенә?

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? Аяк киеме бүлеге ...... Кайда? Ашамлыклар кибете.......... Кайчан? Шимбә көн.......... Кайдан? Үзәк универмаг.......... Кемгә? Дустым......... Ничәнче үлчәм? .... ничә кило? ...... Ничә сум? ...... Кайсы бүлектә? Җиләк-җимеш бүлеге......

4. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.... яңа футболка сатып алдым. .... бик кыйбат. .... шәһәр үзәгендә урнашкан. .... мода турында сөйләштек. ...., торт пешерербез. ...., сәламәт булырсың. .... бик килешә. ....сары төс ошый.

5. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Кибеткә барса да, ул .... Озын итәк килешсә дә, дустым .... Ял көнне базарга барам, чөнки .... Аңа спорт киемнәре кирәк, шуңа күрә .... Ул миңа шалтыратса да, ... Дустымның абыйсы – танылган модельер, ул - .... Казан шәһәрендә яңа сәүдә үзкләре күп, шуңа күрә ....

6. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ.Find the correct answer.

Ашамлыклар кибете...... барсам, балык алырмын.

1) –на 2) – нә 3) – ндә

Дустым яшелчә базары......... кызыл алмалар сатып алган.

1) – ндә 2) – на 3) – нда

Җәен яшелчәләр арзан…...... була.

1) - рак 2) – рәк 3) – да

Минемчә, бу күлмәк сез.......... бик килешә.

1) –дә 2) – гә 3) – дән

7. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

-са яки **–сә**	**-са да** яки **– сә дә**
ал…	күр…
бел…	оша…
кара…	тап…

8. Төрле заманнарда дөрес әйтегез. Скажите правильно в различных временах. Say it correctly using different tenses.

Кибеткә килгәч, без төрле ашамлыклар (сатып алырга). Кичә ул кибеткә керсә дә, тәмле сыр (табарга). Дусларым Төркиядән җәйге киемнәр (алып кайтырга). Әниемнең туган

көненә матур сәгать (бүләк итәргә). Кичә мин телевизордан танылган модельерлар турында кызыклы тапшыру (карарга). Дәрес башлангач, укучылар кибеткә бару турында диалог (сөйләргә). Буш вакытым булса, мин “Космополитен”журналын укырга (яратырга).

9. Супермаркетта булуыгыз турында сөйләгез. Расскажите о посещении супермаркета. Tell about how you went to a supermarket.

.

КУНАККА БАРАБЫЗ. ИДЁМ В ГОСТИ. VISITING SOMEONE

Унөченче дәрес. Тринадцатый урок. Fourteenth Lesson

1. Кунакларны ничек чакырабыз? Как приглашаем гостей? How to invite guests?

2. Кунакларны ничек каршылыйбыз? Как встречаем гостей? How do we welcome guests?

3. Табынга нәрсәләр куябыз? Что ставим на стол? Which dishes do we serve for guests?

4. Кунакта үзебезне ничек тотабыз? Как ведём себя в гостях? How to behave oneself at somebody’s place?

5. Мөмкинлекне ничек белдерәбез? Как выражаем возможность? How to express possibility?

6. Телефоннан ничек сөйләшәбез? Как говорим по телефону? How to speak on the phone?

1.

Кунакларны ничек чакырабыз? Как приглашаем гостей?

How to invite guests?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Әйтегез әле, сез кунакларны еш чакырасызмы?

- Әйе, без кунаклар чакырырга яратабыз.

-Вы часто приглашаете гостей?

-Да.мы любим приглашать гостей.

- Tell me please, do you often invite guests at your place?

- Yes, we like inviting people at our place.

Рис. Приём гостей

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Без кунаклар чакырырга яратабыз. Кунакларны, гадәттә, бәйрәмнәрдә, туган көннәрдә чакырабыз. Туганнарыбыз, дусларыбыз безгә бик еш кунакка киләләр. Алар килгәнче, әнием табын әзерли, тәмле-тәмле татар ашлары пешерә. Мин аңа һәрвакыт ярдәм итәм.

3. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Сезгә кунаклар еш киләме? Гадәттә, сез кемнәрне кунакка чакырасыз? Кунаклар өчен нинди ризыклар пешерәсез?Үзегез кунакка барырга яратасызмы? Кемнәрдә булырга яратасыз?

4. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Сез шимбә .... кунакка ....?
- Әйе, ...
- Кемнәргә бардыгыз?
- Әбиемә ....
- Анда .... ашадыгыз?
- ....
- .... белән чәй эчтегез?
- ....

****

- Кунак чакыру өчен, ...?
- Минемчә,...

5. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Хәерле көн, Марат!
- Хәерле көн, Самат!
- Кая барасың?
- Бүген дустымның туган көне, аңа кунакка барам.
- Шулаймыни? Бик яхшы, дустыңа миннән сәлам әйт.

2.

Кунакларны ничек каршылыйбыз? Как встречаем гостей?

How do we welcome guests?

+6. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Сез кунакларны ничек каршылыйсыз?	- Как вы встречаете гостей? How do you welcome guests?
- Тәмле ашлар пешерәбез, табын әзерлибез.	- Готовим вкусные блюда, накрываем стол. Cook delicious dishes, lay the table.

Рис. Праздничный стол

+7. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read and answer the questions.

Ял көнне без кунаклар чакырдык, чөнки минем туган көнем булды. Бу көнне башта әнием белән бергә өйне җыештырдык. Мин идән юдым, тузан сөрттем, келәмнәрне чистарттым. Аннары без бергә табын әзерләдек. Әнием бик тәмле салатлар ясады, бәлеш пешерде, тавык кыздырды. Мин дә әниемә бик теләп булыштым. Өстәлгә ап-ак эскәтер җәйдем, тәлинкәләр, пычак, чәнечке, кашыклар һәм бал кашыклары тездем. Аннары табынга яшелчәләр, ит һәм балык ризыклары, җиләк-җимеш, торт, конфетлар һәм сок куйдык.

Кич белән дусларым кунакка килде. Алар мине туган көнем белән котладылар, бүләкләр бирделәр, матур сүзләр әйттеләр. Без аларны тәмле ризыклар белән сыйладык. . Әтием дусларым өчен гармунда татар көйләрен уйнады, гитарада уйнады һәм күңелле җырлар җырлады. Соңыннан бергәләшеп фотога төштек. Туган көн бәйрәме миңа да, дусларыма да бик ошады.

? Синең туган көнең кайчан? Туган көнеңне ничек үткәрәсең? Туган көнеңә ничек әзерләнәсең һәм кемнәрне чакырасың? Кунакларны нәрсәләр белән сыйлыйсың? Бәйрәмдә ничек күңел ачасыз?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

кунак чакырырга – приглашать гостей- to invite guests

каршыларга (каршы ал-ырга) – встречать-meet, welcome

озатырга –провожать- see off

табын әзерләргә –накрывать стол- lay the table

тавык кыздырырга – жарить курицу- to roast chicken

эскәтер җәяргә (җәй-) – стелить скатерть-to lay a tablecloth

савыт-саба –посуда- tableware

табын –накрытый стол-table

сыйларга –угощать- to treat

тәлинкә –тарелка- plate

чынаяк –чашка- cup

пычак –нож- knife

чәнечке –вилка- fork

кашык –ложка- spoon

бал кашыгы – чайная ложка-teaspoon

тезәргә –ставить- to place, arrange

котларга –поздравлять- congratulate

бүләк –подарок- gift

бүләк итәргә – дарить- to present

көй –мелодия- melody

җыр җырларга –петь песню- to sing a song

фотога төшәргә –фотографироваться- to have one’s photo taken

8. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Әни эштән кайтканчы, мин ....Туган көнемдә без .... Бәйрәм көннәрендә балалар ....Дустымны туган көне белән котлап, мин .... Бәйрәмнән соң алар .... Өстәлгә матур эскәтер җәйгәч, әнием .... Кунаклар өчен без ....

9. Дөрес әйтегез.Скажите правильно. Say it correctly.

Кунаклар килгәч, без чәй (эчәргә). Кунаклар киткәч, мин савыт-сабаны (юарга). Кунаклар килгәнче, әнием тәмле торт (пешерергә). Кунакларга рәхмәт әйтеп, без аларны автобуска кадәр (озатырга).

10. Текстны тулыландырыгыз. Дополните текст. Reconstruct the text.

Бәйрәм көнне безне ....чакырдылар. Кибеткә кереп, без .... алдык. Әбигә .... алдык, ә бабайга .... алдык, чөнки ул .... ярата. Кибеттән чыккач, ...утырып, кунакка киттек. Әби белән бабай безне .... Өйгә кергәч, без .... бирдек, аларны .... котладык. Аннары тәмле .... ашадык, матур сүзләр .... Кунакта бик .... булды.

11.Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Яңа ел бәйрәмен ничек үткәрдегез?
- Бик күңелле үткәрдек.
- Бәйрәмгә ничек әзерләндегез?
- Мин әниемә чыршы бизәштем, бүләкләр әзерләштем, өйне җыештырыштым. 31 нче декабрь көнне без бергә тәмле ризыклар пешердек, бәйрәм табыны әзерләдек.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

-ыш/-еш/-ш – фигыльнең уртаклык юнәлеше кушымчалары – аффиксы совместного залога глаголов- suffixes of Collective Voice verbs.

12. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Энем миңа .... юыша. Дустым миңа .... эшләште. Мин әбиемә .... пешерештем. Укытучыбыз безгә .... бизәште.

13. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Кайсы бәйрәмдә? .... Кемнең туган көнендә? .... Кем белән? .... Нинди бүләк? .... Нишләсә? .... Ул нишләгән? .... Кайсы көнне? .... Нишләгәч? .... Нишләгәнче? ....

2.

Табынга нәрсәләр куябыз? Что ставим на стол?

Which dishes do we serve for guests?

+14. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Сез бәйрәмнәрдә табынга нәрсәләр куясыз?

- Һәр бәйрәмгә өчпочмак пешерәбез, табынга ит, балык, яшелчә һәм җиләк-җимеш, баллы ризыклар, эчемлекләр куябыз.

-Что вы ставите на праздничный стол? Which dished do you serve on special occasions?

- На каждый праздник печём треугольники, ставим на стол мясо. Рыбу, овощи фрукты, сладости, напитки.We make ochpochmaks, set the table with meat, fish, vegetables and fruit, sweets, drinks.

Рис. 8 марта

+15. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read, answer the questions.

8 нче март – Халыкара хатын-кызлар көне. Бу көнне барлык хатын-кызларны бәйрәм белән котлыйлар. Мин бу бәйрәмне бик яратам. Бу көнне без әнием өчен бәйрәм табыны әзерлибез. Без табынга тәмле-тәмле ризыклар куябыз. Әниемнең иң яраткан ризыгы – гөбәдия. Әтием үзе тоткан балыкларны кыздыра, ә без энем белән яз салаты ясыйбыз, чәй әзерлибез. Чәй янына кош теле, чәкчәк, кара җимеш, өрек, как (*пастила*), лимон куябыз. Әнием чәйне сөт белән эчәргә ярата. Бал белән дә чәй бик тәмле була. Ашагач-эчкәч, без ял итәбез. Бәйрәм бик күңелле үтә. Әниебез безгә рәхмәт әйтә.

? Әниегезне 8 нче март бәйрәме белән ничек котлыйсыз? Бу көнне нәрсәләр пешерәсез? Табынга нәрсәләр куясыз?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Бәлеш, чәкчәк, коймак, кош теле, гөбәдия, кыстыбый, пәрәмәч, өчпочмак, бөккән, өлеш – татар халык ашлары- татарские национальные блюда- national Tatar cuisine.

16. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Бәйрәмнәр күп булса да, иң яраткан .... Бәйрәм күңелле үтсә, ... Туган көнемне .... Бәйрәмдә табынга .... Мин лимон белән .... Кунаклар җиләк-җимеш ....

17. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- Син кичә кемгә ....?
- Әбиемә ....
- Кунакта .... сыйладылар?
- ....

18. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Без Яңа ел бәйрәмен өйдә (үткәрергә). Гадәттә, без кунакларны өйгә (чакырырга) һәм бәйрәм табыны (әзерләргә). Әнием тәмле ашлар (пешерергә). Без кунакларны чын күңелдән (сыйларга). Бәйрәм үткәч, без апам белән өйне (җыештырырга). Гаиләбездә бәйрәмнәрне күңелле үткәрергә (тырышырга).

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Яңа ел белән! *С Новым годом! Happy New Year!*

Туган көнегез котлы булсын! *С днем рождеения! Happy Birthday!*

Чын күңелдән тәбрик итәбез! *Поздравляем от всей души! We congratulate you from the bottom of our hearts!*

Бүләгегез өчен рәхмәт! *Спасибо за подарок! Thank you for the gift.*

Сез шундый игътибарлы! *Вы так внимательны!* ***You are so kind.***

19. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Сез кая барасыз? Син кайдан кайтасың? Бу бүләкләр кемнеке?Дустың кайсы бәйрәмне күбрәк ярата? Бәйрәм табынына нәрсәләр куялар? Сез ни өчен безгә кунакка килмәдегез? Ял көнне вакытыгыз булса, безгә килерсезме?

Рис. Обед в школьной столовой

+20. ”Аш вакыты” шигырен тыңлагыз һәм ятлагыз. Порслушайте стихотворение “Время обеда” и выучите наизусть. Listen to the poem “Lunch time” and learn it by heart.

Аш вакыты

Тәлинкә-кашыклар,
Чәнечке-пычаклар
Тарата дежурный –
Аш урыны хәзерли.
Бик иплəп йөртә ул,
Ватмыйча кертә ул,

Эшкә бик оста ул,
Чиста ул, пөхтә ул,
Тәлинкә, кашыкның
Битләрен сөртә ул.
Тәртипне беләбез:
Кул юып керәбез.

Әйбәтләп кенә без   Ашыйбыз, эчәбез.

Б. Рәхмәт

4.

Кунакта үз-үзебезне ничек тотабыз? Как ведём себя в гостях?

How to behave oneself at somebody's place?

+21. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Әйтегез әле, кунакта үз-үзеңне ничек тотарга кирәк?

- Минемчә, итагатьле, тәртипле һәм тыйнак булырга, хуҗаларның һәм башка кунакларның кәефен бозмаска кирәк.

- Скажите, как нужно вести себя в гостях? Tell me please, how one should behave oneself at somebody's place?

- По-моему, нужно быть вежливым, воспитанным и скромным, не портить настроение хозяев и других гостей. I think one should be respectful, courteous and modest and should not spoil good spirits of hosts and other guests.

*****

- Ашларыгыз тәмле булсын! Приятного аппетита! Enjoy your meal!

- Әйдәгез, бергә булсын! Давайте, вместе будем! Come on in, join us!

22. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Һәркем кунакта үз-үзен тәртипле тотарга тиеш. Кунакка вакытында килү яхшы, соңга калырга ярамый. Әгәр соңга калсагыз, шалтыратып, хуҗалардан гафу үтенегез.

Кунакка килгәч, тәкъдим ителгән урынга утырыгыз. Күршеләрегезгә игътибарлы һәм ягымлы булыгыз.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

тәкъдим итәргә –предлагать- to offer

үз-үзеңне тотарга –вести себя- to behave oneself

соңга калырга –опаздывать- to be late

күрше –сосед- neighbour

хуҗа –хозяин- host

хуҗабикә -хозяйка- hostess

игътибарлы –внимательный-attentive

ягымлы –приветливый-nice, sweet

итагатьле –вежливый- respectful

тыйнак - скромный-modest

тәртипле -воспитанный-well-behaved

+23. Сөйләм гыйбарәләрен тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте устойчивые выражения и запомните. Listen and remembers the following set expressions.

-Ашыгыз тәмле булсын!

- Бергә булсын!

****

-Табыныгыз мул булсын!

- Рәхмәт, шулай булсын!

***

-Өстәлегез түгәрәк булсын!

- Рәхмәт, Сезнеке дә шулай булсын!

***

-Чәйләрегез баллы булсын!

-Рәхмәт!

***

-Рәхмәт, бик тәмле булган!

-Исән-сау булыгыз!

24. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Кунакка килгәч, мин хуҗабикә белән .... Һәр кеше .... тиеш. Кунаклар .... рәхмәт әйтәләр. Кунакларны .... белән сыйлыйлар. Кунакларга бигрәк тә .... ошады. Аштан соң кунаклар ....

25. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Аш...... соң

1) –ка 2) – тан 3) – та

Чәй......... кадәр

1) – дә 2) – гә 3) – дән

Рәхмәт сез…...... .

1) - га 2) – не 3) – гә

Кунаклар.......... каршылау.

1) –га 2) – да 3) – ны

+**26.** Мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы и запомните. Listen to the proverbs and memorize.

* Кунак булсаң, тыйнак бул.

* Өч көн кунак бул, өч көннән соң ерак бул.

+27. ”Дәү әнигә барабыз” шигырен тыңлагыз һәм ятлагыз. Прослушайте стихотворение “В гости к бабушке” и выучите наизусть. Listen to the poem “Visiting grandma” and learn it by heart. **Диск 6 № 29**

5.

Мөмкинлекне һәм мөмкин түгеллекне ничек белдерәбез? Как выражаем возможность и невозможность?

How to express possibility and impossibility?

+28. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Әйтегезче, мин бу автобус белән татар театрына бара аламмы?

- Әйе, бара аласыз.

- Скажите, пожалуйста, я могу доехать на этом автобусе до татарского театра?Could you tell me please if I can take this bus to get to the Tatar Theatre?

- Да, можете доехать. Yes, you can.

- Гафу итегез, Казаннан Мәскәүгә автобус белән барып буламы?

- Минемчә, барып була.

- Извините, можно доехать из Казани до Москвы на автобусе? Excuse me, is it possible to go to Moscow from Kazan by bus?

- По-моему, можно доехать.I guess yes, it is possible.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

1) ***Ул нишли ала? Ул бара ала, килә ала, сөйли ала, тыңлый ала;***

2) Ул нишли белә? Ул яза белә, әйтә белә,сөйли белә, тыңлый белә;

3) барып була, килеп була, сөйләп була, тыңлап була - мөмкинлекне белдерә торган аналитик фигыльләр – аналитические глаголы, выражающие возможность- analytical verbs expressing possibility, ability.

Ул бара алмый; ул яза белми; барып булмый –юклык формасы -negative form.

29. Җавап бирегез.Ответьте. Answer the questions.

Алло, сез бүген безгә килә аласызмы? Әйт әле, Казаннан Мәскәүгә поезд белән барып буламы? Гафу итегез, сез бу сорауга җавап бирә алмыйсызмы? Әйтегез әле, бүген директор белән сөйләшеп булырмы? Сез кунакларны сәгать биштә каршылый алырсызмы? Дустың пылау пешерә беләме? Син ит салаты ясый беләсеңме?

30. Үрнәк буенча әйтегез. Скажите по образцу. Say it according to the model.

Үрнәк: Мин бу сүзләрне дөрес әйтә алам. Бу сүзләрне дөрес әйтеп була.

Син бу ризыкларны өйдә пешерә аласың. Ул бүген бу эшне эшли алмый. Без бу сорауга җавап бирә алабыз. Сез бу кеше белән сөйләшә аласыз. Алар хәзер авылга кайта алалар.

31. Җөмләләрнең башын уйлап әйтегез. Придумайте начало предложений. Make up the beginning of the sentences.

.... таба алам. .... китә алмый. .... кайта алдык. .... җавап бирә алырсыз. .... әйтә алмаслар. .... уйный беләм. .... тыңлый беләсең. .... җавап бирә белмиләр.

32. Сез нәрсәләр эшли аласыз һәм нәрсәләр эшли алмыйсыз, шул турыда 4 җөмлә языгыз. Напишите 4 предложения о том, что вы можете и не можете делать. Write 4 sentences about what you cannot do and what you cannot do.

6.

Телефоннан ничек сөйләшәбез? Как разговариваем по телефону?

How to speak on the phone?

+33. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Алло, исәнмесез!

- Әйе, тыңлыйм, хәерле көн!

- Гафу итегез, Галияне мөмкинме?

- Ул өйдә юк әле.

- Алло, здравствуйте!Hallo, hi!

- Да, слушаю, добрый день.Yes, hello, good afternoon!

-Извините, Галию можно? Excuse me, can I talk to Galiya?

- Её нет дома. She isn’t at home yet.

Рис. Разговор по телефону

34. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- Алло, Гүзәл, бу ....?

- Әйе, бу ....

- Син беләсеңме, бәйрәм сәгать ....?

- Минемчә, сәгать ....

- Рәхмәт, очрашуга ....

35.Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Алло, сәлам, Лилия! Иртәгә минем туган көнем. Мин сине кунакка чакырам. Туган көн бәйрәме кичке сәгать алтыда башланачак. Соңга калма, кил, көтәм.

- Чакыруың өчен зур рәхмәт, Дәлия. Килергә тырышырмын.

36. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Телефоннан шалтыратып, ... Кесә телефонымның номеры - .... Дустым белән телефоннан сөйләшкәч, мин ....

Алсуның телефоны .... Миңа шалтыратсагыз, ... Кичә кич белән сиңа шалтыраттым, ләкин ....

Ул, телефоннан сөйләшә-сөйләшә, ... Әнием белән телефоннан сөйләшкәнче, мин ....

37. Диалогны укыгыз. Прочитайте диалог. Read the dialogue.

- Алло! Сәлам, Гүзәл. Бу Рүзәл.

- Исәнме , Рүзәл, ничек хәлләр?

- Рәхмәт, яхшы. Ә син ничек?

- Ал да гөл! Укуларың ничек бара?

- Сорама да инде!

- Нәрсә булды?

- Иртәгә тарихтан имтихан бирәбез.

- Ә-ә-ә, алай булгач, барысы да аңлашылды. Уңышлар сиңа! Очрашуга кадәр!

- Исән бул!

38. Диалогтан сүзләрнең синонимнарын табыгыз. Найдите синонимы слов из диалога. Find and write down synonyms in the dialogue above.

Исәнме = ...

Бик яхшы = ...

Сау бул = ...

Дәресләр = ...

Хәлләр ничек = ...

39. Билгеләнгән сүзләргә сораулар куегыз. Поставьте вопросы к выделенным словам. Make up questions about the words in bold type.

Бүген безгә **кунаклар** килә. ....? Бүген кунаклар **безгә** килә. ....? Кунаклар безгә **бүген** килә. ....?

39. Рифмалап сүзләр кеугыз һәм укыгыз. Прочитайте, вставляя в рифму слова.

- Бу бүләк кемгә?

- Саматка.

- Ә бу бүләк?

- ....

- Тагын кемгә бүләк бар?

-..............

40. Дустыгызның тормышы белән кызыксыну өчен, аңа сораулар бирегез (6-7 сорау). Чтобы поинтересоваться жизнью друга, задайте ему вопросы. (6-7 вопросов). Give questions to your friend about his/her life (6-7).

+41. “Теремкәй ”әкиятен тыңлагыз һәм сөйләгез. Прослушайте сказку “ Теремок” и расскажите. Listen to the fairytale “Tower” and retell it. **Диск 3 №3**

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

бал кашыгы – чайная ложка-teaspoon
бүләк – подарок- gift
җәяргә (җәй-) – стелить- to lay
җыр – песня- song
җырларга – петь- to sing
игътибарлы – внимательный-attentive
итагатьле – вежливый-respectful
каршы алырга – встречать- to meet, welcome
каршыларга – встретить- to welcome
котларга –поздравить- to congratulate
көй – мелодия- melody
күрше – сосед- neighbour
кыздырырга – жарить- to fry, roast
мөмкинлек – возможность-possibility
озатырга – провожать- to see off
пычак – ножь- knife
савыт-саба тезәргә – раскладывать посуду-arrange the dishes
соңга калырга – опоздать- to be late
тәкъдим итәргә – предлогать- to offer
тәлинкә – тарелка- plate
тәртипле – воспитанный- well-behaved
тыйнак – скромный-modest
үз-үзеңне тотарга – вести себя- to behave oneself
фотога төшәргә – сфотографироваться- to have one’s photo taken
хуҗа – хозяин- host
хуҗабикә – хозяйка- hostess
чынаяк – чашка- cup
эскәтер – скатерть- tablecloth
ягымлы – вежливый- nice, sweet

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ!CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Кемгә кунакка барырга яратасың?

....

Кунаклар килгәнче, нәрсәләр пешерәсез?

....

Бәйрәм табынына нәрсәләр куялар?

....

Син аш пешерә беләсеңме?

....

Дустың нәрсәләр пешерә белә?

....

Синеңчә, кунакларны нәрсәләр белән сыйларга кирәк?

....

2. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Син кемнәр белән телефоннан сөйләшәсең? Телефон номерың ничек? Дустыңның телефон номеры ничек? Синеңчә, телефоннан ничә минут сөйләшергә мөмкин? Кунакта үзеңне ничек тотарга кирәк? Сезгә кунаклар еш киләме? Синеңчә, кунакларга нәрсә күбрәк ошый: баллы ризыклармы, ит ризыкларымы?

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? Чәй йорты ...... Кемдә? Әбиләр.......... Кайчан? Якшәмбе .... Кайдан? Кунак.......... Кемгә? Әбием......... Кемнең? Әтием......... Сәгать ничәгә? Сәгать алты...... Сәгать ничәгә кадәр? Кичке сигез..... кадәр. Кайсы кафеда? “Әкият” кафесы......

4. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.....................чакырдык. .... әзерләдем. .... пешерде. .... өстәлгә куябыз. .... каршылыйм. .... әйтергә кирәк. ....ашыйбыз һәм эчәбез. ...., шуңа күрә кәефем бик яхшы.

5. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Кунакка баргач, ... Кунакка барганчы, ... Кунаклар килгәнче, ... Табын әзерләгәнче, ... Туган көнемдә .... Дустымның туган көнендә .... Кунактан кайтканда, ...

6. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Мин кунак...... кайтам.

1) –ка 2) – тан 3) – та

Дустым......... кунакка барам.

1) – да 2) – га 3) – а

Без әбием……... кунакта булдык.

1) - гә   2) – ә   3) – дә

Кунак..... үз-үзеңне тыйнак тотарга кирәк.

1) –та   2) – ка   3) – ны

7. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

-а яки –ә	**-ды яки –де**
пешер…м	кил…ләр
чакыр…быз	сыйла…к
ярат…	аша…м

8. Төрле заманнарда дөрес әйтегез. Скажите правильно в различных временах. Say it correctly using different tenses.

Ял көнне ул дусларында кунакта (булырга). Кичә кич белән без кафеда (очрашырга). Мин дусларымны бәйрәм белән (котларга). Без укытучыбызга чәчәкләр (бүләк итәргә). Бәйрәмдә алар (җырларга). Без табынга баллы ризыклар (куярга). Дустымның әнисенә рәхмәт (әйтергә).

9. Дустыгызга кунакка баруыгыз турында сөйләгез. Расскажите о том, как ходили в гости к другу.Tell about your visit to your friend.

ТАТАР МИЛЛИ АШЛАРЫ. ТАТАРСКИЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ БЛЮДА. TATAR NATIONAL CUISINE

Ундүртенче дәрес. Четырнадцатый урок. Eleventh Lesson

1. Ризыкларны ничек сайлыйбыз? Как выбираем блюда? How to choose food?

2. Теләкне ничек белдерәбез? Как выражаем желание? How to express a wish?

3. Яраткан ризыкларыбыз турында ничек әйтәбез? Как говорим о любимых блюдах? How to speak about taste of food? изм

4. Исем фигыльләрне ничек кулланабыз? Как употребляем имена действия? How to use verbal nouns?

5. Иртәнге (көндезге, кичке) аш турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем о завтраке, обеде, ужине? How to refer to breakfast (lunch, dinner)?

1.

Ризыкларны ничек сайлыйбыз? Как выбираем блюда?

How to choose food in a cafeteria?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

-Гафу итегез, Сез нәрсә ашарга телисез?

- Мин татар милли ризыкларын ашарга телим.

- Бүген бездә токмач ашы, өчпочмак, гөбәдия, кыстыбый бар.

- Извините, что Вы хотите есть? Excuse me, what woul you like to eat?

- Я хочу есть татарские национальные блюда. I would like to have Tatar national cuisine.

- Сегодня у нас есть суп с лапшой, треугольники, губадия, кыстыбый. We serve noodle soup, triangle, gubadia, kistibiy today.

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Иртәнге ашны мин өйдә ашыйм, ә көндезге ашны кафеда ашыйм. Монда төрле ризыклар күп. Бүген мин токмач ашы, ит белән бәрәңге һәм компот алдым. Ризыклар бик тәмле булды һәм миңа бик ошады. Кичке ашны мин өйдә ашадым.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

иртәнге аш –завтрак-breakfast
көндезге (төшке) аш –обед-lunch
кичке аш –ужин-dinner
ризык –еда- food
өчпочмак –треугольник-triangle
гөбәдия – губадия- gubadia
кыстыбый – кыстыбый-kistibiy
бәлеш –белеш-balesh
токмач –лапша-noodle
пылау – плов-pilau
пилмән – пельмени-dumpkins
чәкчәк-чакчак-chakchak

(рисунки)

3. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Син көндезге ашны кайда ашыйсың? Көндез нәрсәләр ашарга яратасың? Сиңа татар милли ризыкларыннан нәрсәләр күбрәк ошый? Кафеда еш буласыңмы? Сиңа кайсы кафе ошый?

4. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Кичке ашка нәрсә .... яратасыз?

- Гадәттә, мин ....

****

- Сиңа нинди милли ризыклар ....?

- ....

5. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Исәнмесез! Безнең кафега рәхим итегез!

- Рәхмәт! Хәерле көн!

- Сез нәрсәләр ашарга телисез? Рәхим итегез, менюны карагыз һәм сайлагыз.

- Миңа ике өчпочмак һәм чәй бирегезче.

6. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....? Әбиемә кунакка баргач, мин коймак ашадым.

....? Без кунаклар өчен бәлеш пешердек.

....? Мин пәрәмәч пешерә белмим.

....? Минемчә, кыстыбый - иң тәмле татар милли ризыгы.

....? Кунакларыбызга татар ашлары бик ошады.

....? Мин чәкчәк белән чәй эчәргә яратам.

....? Татарлар күбрәк чәй эчәргә яраталар.

....? Чәйне сөт белән дә, лимон белән дә эчеп була.

+7. “Чәй эчәбез”шигырен тыңлагыз һәм ятлагыз. Прослушайте стихотворение “Пьём чай” и выучите. Listen to the poem “We drink tea” and learn it by heart.

Чәй эчәбез бал белән,
Бала-чагалар белән.
Бала-чага алты җан:
Әхмәт, Нәҗип, Закирҗан,
Зәйнәп белән Галия,
Иң соңгысы — Асия.

Ә.Фәйзи

2.

Теләкне ничек белдерәбез? Как выражаем желание?

How to express a wish?

+8. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Синең нәрсә ашыйсың килә?

- Минем тозлы балык ашыйсым килә.

- Что тебе хочется кушать?What would you like to eat?

- Мне хочется есть солёную рыбу. I’d like salted fish.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Сыйфат фигыль + кил-причастие + кил- Participle + *кил*: ***минем ашыйсым килә** -мне хочется есть- I’d like to eat**, минем эчәсем килә** -мне хочется пить- I’d like to drink**, минем эшлисем килә** -мне хочется работать- I’d like to work**, минем аласым килә** - мне хочется купить- I’d like to take -*

теләк белдерә торган аналитик фигыльләр- аналитические глаголы, выражающие желание- analytical verbs expressing wish.

ашыйсым килми, эчәсем килми, эшлисем килми,аласым килми – юклык формасы – отрицательная форма-negative form.

9. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Бүген кичен дусларым белән кафега барасым килә. Көндез нәрсә ашыйсың килә? Минемчә, аның салкын су эчәсе килә. Базарда тәмле алмалар аласыбыз килә. Сезнең яңа кибеттә буласыгыз киләме? Аларның Чәй йортына керәселәре килә.

10. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Дустымның .... ашыйсы килә. Минем .... барасым килми. Безнең торт .... Аның .... аласы килә. Аларның .... буласылары килми.

11. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

кая барасың килә?
нәрсә ашыйсың килә?
кем белән аралашасың килә?
Синең кайда ял итәсең килә?
нәрсә пешерәсең килә?
кемне кунакка чакырасың килә?
кем белән сөйләшәсең килә?

12. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Үрнәк: минем пешерәсем килә – минем пешерәсем килми.

Аның ашыйсы килә - .... Безнең эчәсебез килде - ....

Аларның ял итәселәре киләчәк - .... Сезнең буласыгыз килер - .... Синең беләсең килә - ....

3.

Яраткан ризыкларыбыз турында ничек әйтәбез? Как говорим о наших любимых блюдах?

How to speak about favourite food?

+13. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Бу чәй баллымы?**	- Этот чай сладкий? Is this tea sweet?
- **Минемчә, баллы түгел.**	- По-моему, не сладкий. I think, it isn’t.
-	

****

- Синеңчә, бу ризык тәмлеме?	**- Белмим, ашап кара.**

****

- По-твоему, это блюдо вкусное?

Do you think this dish is tasty?

- Не знаю, попробуй. I don't know, try it.

****

-Иң яраткан ризыгың нинди? Какое твое любимое блюдо? What's your favourite food?

- Яраткан ризыгым - пылау. Моё любимое блюдо – плов. My favourite food is pilau.

Рис. Любимые блюда

14. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Гафу ит, синең нинди чәй эчәсең килә? Минем баллы чәй эчәсем килә. Синең нинди ит ашыйсың килә? Минем майсыз ит ашыйсым килә. Бу борыч баллымы? Юк, ул бик әче. Сиңа тозлы кыяр кирәкме? Рәхмәт, тозлы кыяр ашыйсым килми. Син бу ашны ашап карадыңмы? Әйе, ул миңа бик ошады.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

тәмле –вкусный- tasty, delicious	**майлы** – жирный-fat
тәмсез –невкусный- tasteless	**майсыз** – нежирный- fatless
баллы –сладкий-sweet	**тозлы**-солёный-salty
әче (ачы) – горький-sour	**тозсыз**-несолёный-saltless

15. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Кафега кергәч, ул .... Кибеткә кереп, без ....

Минем пылау ашыйсым килде, шуңа күрә мин .... Аш пешерә-пешерә, әнием .... Бу кафеда мин яраткан ризык булмагач, ... Дустым татар милли ашларыннан күбрәк ....

+16. Мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы и запомните. Listen to the proverbs and memorize them.

* Аз булсын, тәмле булсын.

* Балга тоз сипмиләр.

* Май ботканы бозмас.

17. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Лимон баллымы? Бу торт майлымы? Әйтегез әле, кыстыбый тәмлеме? Синеңчә, яшелчәләр файдалымы? Яраткан яшелчәң нинди? Дустыңның яраткан ризыгы нинди? Синең нинди милли ризыклар ашап карыйсың килә?

18. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Ашамлыклар кибетендә минем .... аласым килә. Гадәттә, иртән әниемнең .... эчәсе килә. Дәресләр беткәч, безнең .... барасыбыз килә. Аларның төшке ашны .... ашыйсылары килә. Кафега кергәч, аның .... аласы килде. Дустым .... бик ярата, шуңа күрә ул һәрвакыт япон ресторанына йөри. Бүген минем .... ашыйсым килә, шуңа күрә мин "Татар ашлары йорты" ресторанына барачакмын. Кунаклар килгәнче, безнең .... пешердек.

19.Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Яраткан милли ризыгың нинди?
- Кыстыбый. Ә син нәрсә ашарга яратасың?
- Миңа бәлеш бик ошый.

20. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

...................................? Кичә кичен без төрек кафесында булдык.

..................................? Минем кыстыбый ашыйсым килә.

..................................? Дустым мине ит салаты ясарга өйрәтте.

...................................? Минемчә, япон ашлары бик тәмле.

....................................? Ял көнне дустымның кафега барасы килә.

.....................................? Кунаклар килгәнче, мин тәмле торт пешердем.

.....................................? Бүген кичен без кытай ресторанына барырбыз.

.....................................? Сеңлем сөт ризыкларын яратмый.

21. Үрнәк буенча җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения по образцу. Complete the sentences according to the model.

Үрнәк: Балык ризыклары тәмле, ә ит ризыклары тәмлерәк.

Минемчә, чия тәмле, ә .... Бу кофе тәмле, ә .... Кызыл алмалар баллы, ә .... Лимон әче, ә........................ Банан файдалы, ә ....

4.

Исем фигыльләрне ничек кулланабыз? Как употребляем имена действия?

How to use verbal nouns?

+22. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Иң тәмле ризык тортмы?

- **Икмәктән тәмлерәк ризык юк, диләр.**

- Говорят, что нет ничего вкуснее хлеба. They say there is no food tastier than bread.

- Самая вкусная еда торт ли? Is a cake the most delicious dish?

23. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Дусларым килүенә мин торт пешердем. Сезнең килүегезгә без бик шат. Кунаклар килүенә әнием матур табын әзерли. Кичә кибеткә баруымнан бернинди файда булмады. Базарга баруың турында сөйлә әле. Туган көнемдә әниемнең җырлавын яратып тыңладык. Аның бәйрәмгә килмәве турында бернәрсә дә белмибез. Япон ресторанына баруыбыз бик күңелле булды. Сез килүгә, без чәй әзерләячәкбез. Кунаклар килеп җитү белән, бәйрәм башланды.

24. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Без аның килүенә .... Әнием эштән кайтуына мин .... Аларның сөйләвеннән без бернәрсә дә .... Көн саен яхшы кешеләр белән аралашуыма .... Яңа ризыклар пешерү өчен, ...

Дустым Төркиядә ял итүе турында .... Кытай ресторанына бару кунакларыбызга ....

25. Диалогларны тулылындырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Төрек дустыңның Казанга килүе турында беләсеңме?
- ....

***

- Иртәгә кафега баруыбыз турында сөйләштегезме?
- ....

***

- Бу артистның җырлавы сезгә ошадымы?
- ....

26. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Иртән торгач, мин бутерброд (ашарга). Иртән әнием сөтле чәй яки кофе (эчәргә). Якшәмбе көнне без “Бәхетле” кибетеннән тәмле ризыклар (сатып алырга). Ял вакытында ул дуслары белән бакчада шашлык (пешерергә).

27. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

..............................? Әнием бүген ит белән бәрәңге пешергән.

..............................? Кунакка баргач, без пәрәмәч ашадык.

...............................? Дустымның токмач ашы ашыйсы килә.

................................? Ял көнне без “Биләр” ресторанында булдык.

..............................? Бәйрәмдә ул татар милли ризыклары пешерергә ярата.

...............................? Мин боткалар ашарга яратмыйм.

Рис. Вид ресторана “Туган авылым”

+28. Текстны тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте. прочитайте текст и ответьте на вопросы. ………… Read the text and answer the questions.

Мин дусларым белән кафеларга йөрергә яратам. Анда без төрле милли ризыклар ашыйбыз. Казанда шундый кафе һәм рестораннар бик күп: грузин ашлары кафесы, кытай рестораны, япон рестораны, үзбәк ашлары рестораны, төрек ашлары кафесы һәм башкалар.

Шимбә көнне без “Туган авылым” ресторанында булдык. Минем анда кыстыбый ашыйсым килде, чөнки ул минем яраткан ризыгым. Дустымның ит ризыклары ашыйсы килде. Ул вак бәлеш алды. Мәрьямгә әчкелт ризыклар ошый, шуңа күрә ул ит белән яшелчәләр алды. Ресторан ризыкларга бик бай, шуңа күрә анда һәрвакыт кеше күп була. Без дә бу ресторанга йөрергә яратабыз.

? Сез кайсы кафеда, ресторанда да ашарга яратасыз? Казанда кайсы кафеларда булдыгыз? Сезгә кайсы кафе күбрәк ошады һәм ни өчен?

29. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Гадәттә, әниең нәрсәләр пешерә? Бүген син нәрсәләр ашадың? Дустыңның нәрсә ашыйсы килә? Нәрсә белән чәй эчәсегез килә? Ял көнне төшке ашка нәрсә әзерләячәксез? Сез кемнәрне кунакка чакырдыгыз? Әбиең сине нәрсәләр белән сыйлый?

30. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Ашларыгыз................! Миңа бер кило .... бирегезче. Дустымның .... ашыйсы килми. Базарда әнием .... сатып алган. Гафу итегез, алма согы ничә сум? Сезгә ничә кило .... кирәк? Әйтегезче, сездә .... бармы?

31. Дустыгызны кафега чакыруыгыз турында үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу о приглашении друга в кафе. Make up a dialogue using the model, invite your friend to a cafй.

Үрнәк:

- Син төшке ашны ашадыңмы инде?
- Юк әле.
- Әйдә, бергә кафега барыйк әле.
- Бик рәхәтләнеп. Рәхмәт! Кайсы кафега барабыз?

- “Биләр” кафесына.

5.

Иртәнге (көндезге, кичке) аш турында ничек сөйләшәбез?

How to refer to breakfast (lunch, dinner)?

+32. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Иртән нәрсә ашыйсың?	- Что ты ешь на завтрак?What do you have for breakfast?
- Гадәттә, бутерброд ашыйм һәм чәй эчәм. Ә син?	- Обычно я ем бутерброд и пью чай. А ты? Usually I have a sandwich and tea. And what about you?
- Ә мин ботка ашыйм һәм кофе эчәм.	- А я ем кашу и пью кофе.I eat porridge and coffee.

Рис. Завтрак, обед, ужин

+33. УТыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте. ....Read.

Иртән мин ботка яки йогурт ашыйм, сөт белән кофе эчәм.

Көндез без токмач ашы, ит белән бәрәңге яки балык ашыйбыз. Гөбәдия яки пироглар белән чәй эчәбез. Ял көннәрендә әнием безне тәмле-тәмле ризыклар белән сыйлый. Мәсәлән, пылау, бәлеш, кыстыбый, коймак, тәмле салатлар да ясарга ярата. Аннары без бал яки варенье белән сөтле чәй эчәбез.

Кичен без төрле салатлар, балык ризыклары ашарга яратабыз. Лимон белән чәй яки сок эчәбез.

34. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Гадәттә, син иртән сәгать ничәдә ашыйсың? Иртән нәрсә ашыйсың һәм нәрсә эчәсең? Төшке ашка нәрсәләр пешерәсез? Гаиләгездә кичке аш сәгать ничәдә була? Кичен син нәрсәләр эчәргә яратасың? ....

35. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? “Биләр” рестораны..... Кайда? Чәй йорты...... Кемгә? Әнием..... Кайдан? Базар........ Нишләде? Эч....... Нишләр? Аша........ Нишләячәк? Пешер.........

36. Үрнәк буенча әйтегез. Скажите по образцу. Say according to the model.

Үрнәк: Сөембикә пилмән ашарга ярата.

Фәрит .... Фәридә .... Рәшит .... Рәшидә .... Фәнис .... Фәнисә ....

37. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Син нәрсә белән чәй эчәсең? Бал беләнме яки варенье беләнме?
- Бал белән дә түгел, варенье белән дә түгел.
- Ә нәрсә белән алайса?
- Конфет белән.

38. Интернеттан нинди дә булса экзотик ризык рецептын табыгыз һәм укыгыз. Найдите в Интернете рецепт какого-нибудь экзотического блюда и прочитайте. recepie of an exotic dish in the Internet or a cookery book.

39. Теләк белдерә торган фигыльләрне кулланып, иң зур хыялларыгыз турында әйтегез. Скажите о своей самой большой мечте, используя глаголы, выражающие желание. Tell about your biggest dream using verbs expressing wish.

+40. "Ипи булса" шигырен тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте стихотворение "Если будет хлеб" и прочитайте. Listen to the poem "If only there is bread" and read it.

Ипи булса ...

Ипи басуда үсә
Аннан амбарга күчә.
Аннары мичтә пешә,
Кызарып мичтән төшә.

Шуннан киләә өстәлгә,
Безгә куәт өстәргә!
Ипи булса табында,
Булдырам мин барын да!

Р.Миңнуллин

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

ак – белый- white
әче (ачы) – кислый- bitter, sour
баллы –сладкий- sweet
бәлеш –бялеш, пирог- balesh
бергә – вместе- together
гөбәдия –губадия- gubadia
зәңгәр – синий- blue
кара – черный- black
коңгырт – коричневый- brown
кызыл – красный- red
кыстыбый –кыстыбый- kystybiy

майлы – жирный fat
майсыз – нежирный fatless
милли ризык –национальное блюдо- national cuisine
өчпочмак –треугольник- triangle
пешерергә – печь, варить -to cook
пилмән – пильмени- dumpkins
сайларга – выбирать-to choose
сары – желтый- yellow
соры – серый- brown
сыйларга – угощать-to treat

табын – накрытый стол-	table	шәмәхә – фиолетовый	purple
тәмле –вкусный-	delicious	чакырырга – пригласить-	to invite
тәмсез –невкусный	tasteless	яшел –зеленый-	green
токмач –лапша	1) noodle soup; 2) noodles	яшелчә –овощ-	vegetable
түгәрәк –круглый-	circle, round		

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Син нәрсәләр ашарга яратасың?

...

Яраткан ризыгың нинди?

....

Әниең милли ашлар пешерәме?

....

Татар милли ашларыннан сиңа нәрсә күбрәк ошый?

....

Син нәрсәләр пешерә беләсең?

....

Синеңчә, иң тәмле ризык икмәкме?

....

2. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Бүген иртән мин .... ашадым. Кафеда без .... алдык. Минемчә, әфлисун алмадан тәмле........... Әнием базар.......... кып-кызыл алмалар алган.

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Ял көнне без Чәй йорты.......... бардык. Кичә әбием без..... коймак белән сыйлады. Бәйрәмнәр...... без бәлеш пешерәбез. Дустым........ сок эчәсе килә. Казан...... төрле кафелар күп. Балалар “Әкият”кафесы....... барырга яраталар. Өстәл........ дүрт кашык, дүрт чәнечке бар. Дустың........... нәрсә кирәк? Укучылар мәктәп ашханәсе........ ашәыйлар

4. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.... пешерергә ярата. .... ашыйсым килә. .... йөрергә яратмый. .... турында сөйләшәбез. .... кунакка чакырдык. .... куярга кирәк. .... бик тәмле. ...., чөнки ул бик әче.

5. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Милли ашлардан миңа .... Дустыма токмач ашы .... Безнең су .... Дусларымның балык .... Алар бик еш .... Милли ашлар турында .... Ашагач, ул ....

6. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Без кафе...... булдык.

1) –га 2) – та 3) – да

Дустым......... пылау ашыйсы килә.

1) – а 2) – ны 3) – ның

Җиләк –җимеш чәе белән сез…...... сыйлыйм әле.

1) - не 2) – та 3) – да

Минемчә, кафелар.......... бару бик күңелле.

1) –да 2) – га 3) – дән

7. Дөрес языгыз. Напишите правильно. Write it correctly.

Write it correctly.

-мый яки **–ми**	**-ма** яки **–мә**
Аша…	эч…
Бар…	сора…
кил…	пешер…

8. Төрле заманнарда юклыкта дөрес әйтегез. Скажите правильно в различных временах в отрицательной форме. Say it correctly using different tenses in the negative form.

Ял көннәрендә ул кафега (йөрергә). Кичләрен мин чәй (эчәргә). Без әнием белән бәйрәм табыны турында (сөйләшергә) әле. Апам балык ашларын (яратырга). Бүген иртән мин бернәрсә дә (ашарга). Өченчекөн алар ресторанга (барырга). Без беркайчан да итальян ресторанында (булырга).

9. Туган көнегездә кунакларыгызны нәрсәләр белән сыйлыйсыз, шул турыда языгыз һәм сөйләгез. Напишите и расскажите о том, чем вы угощаете гостей на вашем день рождении. What do you serve to your guests at a birthday party? Write and tell about it.

МИЛЛИ БӘЙРӘМНӘРДӘ КҮҢЕЛ АЧАБЫЗ. ВЕСЕЛИМСЯ НА НАЦИОНАЛЬНЫХ ПРАЗДНИКАХ. WE HAVE GOOD TIME AT NATIONAL HOLIDAYS

Унбишенче дәрес. Пятнадцатый урок. Sixteenth Lesson

1. Бәйрәм белән ничек котлыйбыз? Как поздравляем с праздником? How to congratulate on a holiday?

2. Бәйрәмнәр турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о праздниках? How to tell about holidays?

3. Ниятне ничек белдерәбез? Как выражаем намерение? How to express an intention?

4. Татар халкының милли бәйрәмнәре турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем о татарских национальных праздниках?How to speak about Tatar national holidays?

5. Гаилә бәйрәмнәрен үткәрү турында ничек әйтәбез? Как говорим о проведении семейных праздников? How to speak about holding family holidays?

6. Күрсәтү алмашлыкларын ничек кулланабыз? Как употребляем указательные местоимения? How to use demonstrative pronouns?

1.

Бәйрәм белән ничек котлыйбыз? Как поздравляем с праздником?

How to congratulate on a holiday?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Бәйрәмегез котлы булсын! Сезгә сәламәтлек, уңышлар, бәхет һәм шатлыклар телисем килә.

- Пусть будет счастливым Ваш праздник! Хочется пожелать Вам *************
- **Бәйрәм белән, кадерле дустым! Сиңа укуыңда уңышлар, мәхәббәт телим.**
- С праздником, дорогой друг! Желаю тебе успехов в учёбе, любви. Congratulation on the holiday, my dear friend! I wish you good results in studying love.
-

здоровья, успехов, счастья и радостей. Congratulations! I’d ike to wish you health, happiness and joy.

- Thank you so much!

-
-
-
- **Рәхмәт! Теләкләрең тормышка ашсын!**
- Спасибо! Пусть сбудутся твои пожелания. Thanks! Let your wishes come to life!

Рис. Образцы поздравлений

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Кадерле дуслар! Сезне мәктәпне тәмамлавыгыз белән котлыйбыз!

Хөрмәтле Әнәс әфәнде! Сезне юбилеегыз белән котлыйм!

Дустым Сәрия! Туган көнең котлы булсын!

Фәрит һәм Фәридә! Туегыз мөбарәк булсын!

Хөрмәтле ветераннар! Сезне Җиңү көне белән ихлас күңелдән котларга рөхсәт итегез!

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Мөбарәк булсын!–Пусть будет благословенным!- Congratulations!

уңыш –успех- success

бәхет –счастье- happiness

шатлык –радость- joy

мәхәббәт – любовь-love

сәламәтлек-здоровье- health

ихлас күңелдән – от всей души- from the bottom of one’s heart

бәйрәм итәргә - праздновать - **celebrate**

3. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Сиңа кайсы бәйрәм күбрәк ошый? Бәйрәмдә кемнәрне котлыйсың? Бәйрәмнәрдә кемнәргә хатлар язасың? Сине кемнәр котлый? Җиңү көнендә кемнәрне котлыйлар? Россиядә Укытучылар көне кайчан була? Сез укытучыгызга нинди теләкләр әйтәсез?

4. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Әнием, сине 8 нче март бәйрәме белән котлыйм! Сиңа сәламәтлек, шатлыклар һәм бәхетләр телим!
- Бик зур рәхмәт, кызым, теләкләрең тормышка ашсын!

Рис. Поздравление с днем учителя

5. Үрнәк буенча укытучыгызны бәйрәм белән котлагыз. Поздравьте своего учителя по образцу. Congratulate your instructor on a holiday using the model.

Үрнәк:

Хөрмәтле Алсу Дамировна!

Сезне ихлас күңелдән Укытучылар көне белән котлыйм! Сезгә сәламәтлек, тормышыгызда һәм эшегездә уңышлар, бәхет телим. Укучыларыгыз Сезне һәрвакыт шатландырсыннар һәм яратсыннар!

Укучыгыз Илнур.

2.

Бәйрәмнәр турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о праздниках?

How to tell about holidays?

+6. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

1 нче гыйнвар - Яңа ел бәйрәме. 1 января – Праздник Нового года. January 1- New Year.

7 нче гыйнвар – Раштуа бәйрәме. 7 января – праздник Рождества. January 7 – (Orthodox) Christmas.

23 нче февраль – Ватанны саклаучылар көне. 23 февраля – День защитников Родины. February 23 – Day of the Motherland Defenders.

8 нче март – Халыкара хатын-кызлар көне. 8 марта – Международный женский день. March 8 – International Women's Day.

1 нче май – Яз һәм Хезмәт бәйрәме. 1 Мая - праздник весны и труда.

9 нчы май – Җиңү көне. 9 Мая – праздник Победы. May 9 – Victory Day.

30 нчы август – Татарстан Республикасы көне. 30 августа – День Республики Татарстан. August 30 – Day of the Republic of Tatarstan

4 нче ноябрь – Килешү көне. 4 ноября – День Согласия. November 4 - Day of Peace.

6 нчы ноябрь – Татарстан Республикасы Конституциясе көне. 6 ноября – День Конституции Республики Татарстан. November 6 – Day of the Republic of Tatarstan Constitution.

Рис. Названия праздников

+7. Текстны тыңлагыз, укыгыз, сорауларга җавап бирегез. Прослушайте. прочитайте текст, ответьте на вопросы. ....Read to the text, answer the questions.

Россиядә иң яраткан бәйрәм - Яңа ел бәйрәме. Бу бәйрәмгә алдан ук әзерләнә башлыйлар: дусларга һәм туганнарга бүләкләр сатып алалар, чыршы бизиләр. Яңа ел – гаилә бәйрәме. 31 нче декабрь көнне төнге сәгать уникедә бөтен гаилә бәйрәм табынына җыела. Барысы да бер-берсен Яңа ел белән котлыйлар, бәхет телиләр, ә аннары чыршы төбеннән һәркем үзенә бүләк таба.

Ел саен 23 нче февраль көнне Россиядә Ватанны саклаучылар көнен бәйрәм итәләр. Бу көнне хәрбиләрне генә түгел, һәр ир-атны бәйрәм белән котлыйлар.

Россиядә һәм Татарстанда 8 нче мартта барлык хатын-кызларны Халыкара хатын-кызлар көне белән котлыйлар. Бу көнне аларга чәчәкләр бүләк итәләр, матур сүзләр әйтәләр.

30 нчы августта Татарстанда Республика көнен бәйрәм итәләр. Бу көнне урамнарда төрле концертлар, тамашалар, спорт уеннары үткәрәләр. Кешеләр рәхәтләнеп күңел ачалар, җырлыйлар, бииләр.

? Синеңчә, иң күңелле бәйрәм нинди? Гадәттә Яңа ел бәйрәмен кайда үткәрәсең? Яңа елда сиңа нәрсәләр бүләк итәләр? Төрле илләрдә тагын нинди күңелле бәйрәмнәр була?

8. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Татарстанда нинди милли бәйрәмнәр була?
- Иң зур милли бәйрәм – Сабан туе.
- Ә дини бәйрәмнәр бармы?
- Әйе, Корбан бәйрәме, Раштуа бәйрәме.

9. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Син быел Яңа елны кайда каршыладың? 8 нче мартта кемнәрне котладың? 30 августта син Татарстанда булдыңмы? Республика көнендә кешеләр ничек күңел ачалар? Башка халыкларның кайсы бәйрәме сезгә аеруча ошый?

10. Җөмләләрне дәвам итегез. Complete the sentences.

Бәйрәмдә кешеләр .... Кичә шәһәр үзәгендә спорт бәйрәме .... Мин 8 Март бәйрәмен бик яратам, чөнки .... Яңа ел бәйрәмендә без .... Һәр халыкның милли бәйрәмнәре була, шуңа күрә .... Дустымны бәйрәм белән ....

11. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог.Complete the dialogue.

- 30 нчы августта .... бәйрәм була?
- ....
- Син бу бәйрәмдә ....?
- Бу вакытта мин ....

12. Дустыгызны бәйрәм белән котлап, открытка языгыз. Напишите открытку, поздравив друга с праздником. Write a postcard to your friend and congratulate him on a holiday.

+13. ”Яңа ел” җырын тыңлагыз һәм өйрәнегез. Прослушайте песню “Новый год” и выучите. Listen to the song “New Year” and learn it.

Диск 6 № 20

3.

Ниятне ничек белдерәбез?

How to express an intention?

+14. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Гафу итегез, Сез Төркиягә кайчан китмәкче буласыз?

- Июль ахырында.

- Извините, Вы когда намереваетесь ехать в Турцию? Excuse me, when are you going to Turkey?

- В конце июля. At the end of July.

****

- **Ул кемне бәйрәм белән котламакчы булды?**
- **Дусларындыр.**
-

- Кого он решил поздравить с праздником? How does he want to congratulate on the holiday?
- Друзей, наверно. His friends may be.

15. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Яңа елда мин Чехиягә бармакчы булам. Кышын дустым Мәскәүдә ял итмәкче була. Без иртәгә дәресләрдән соң "Пирамида" күңел ачу үзәгенә бармакчы булабыз. Җәен алар авылда яшәмәкче булдылар. Бәйрәм көннәрендә син нишләмәкче буласың? Сез дусларыгыз белән кайда очрашмакчы булдыгыз?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Ул нишләмәкче була? Бармакчы була, китмәкче була - ниятне белдерә торган аналитик фигыльләр – аналитические глаголы, выражающие намерение- analytical verbs expressing intention.

16. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Син кайчан Америкага китмәкче буласың?

- Май аенда.

- Ә дустың?

- Быел аның ни өчендер барасы килми.

17. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Ял көннәрендә син нишләмәкче буласың? Дәрестән соң алар кая бармакчы булалар? Яңа ел бәйрәмендә әниең нәрсә пешермәкче булды? Укучылар быел кайда ял итмәкче булалар? Сез кайсы кафега кермәкче булдыгыз? Кибеттә син нәрсә алмакчы буласың?

18. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- Апаң кайда ....?

- Сочида

- Кем белән ....?

- Төгәл белмим, бәлки ....

3.

Татар халкының милли бәйрәмнәре турында ничек сөйләшәбез?

How to speak about Tatar national holidays?

+19. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Татар халкының нинди милли бәйрәмнәре бар?

- Мин Сабантуй бәйрәмен генә беләм, ә син тагын нинди бәйрәмнәрне беләсең?

- Ә минем Нәүрүз бәйрәме турында ишеткәнем бар.

- Какие национальные праздники есть у татарского народа? What Tatar national cuisisnes are there?

- Я знаю только про праздник Сабантуй, а ты каик праздники знаешь ещё? I know only Sabantui holiday, and what holidays do you know?

- А я слышала про праздник Науруз. I have heard about Nauruz holiday.

Рис. Праздник Науруз

20. Укыгыз, сорауларга җавап бирегез. Прочитайте, ответьте на вопросы. Read, answer the questions.

Төрки халыкларның, шул исәптән татар халкының милли бәйрәмнәренең берсе – Нәүрүз бәйрәме. Бу бәйрәм 21 нче март көнне үткәрелә. Аның төп герое – Нәүрүзбикә, чибәр һәм уңган кыз. Нәүрүзбикә кешеләрне бәйрәм белән котлый, матур-матур теләкләр тели. Бу көнне кешеләр бер-берсен “Нәүрүз мөбарәк бад!” дип сәламлиләр. Бу фарсыча “Яңа ел котлы булсын!” дигәнне белдерә.

? 21 нче мартта төрки халыкларда нинди бәйрәм үткәрелә? Бу бәйрәмнең төп герое кем? “Нәүрүз” сүзе нәрсә белдерә? Сезнең бу бәйрәм турында ишеткәнегез бармы?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Аның нишләгәне бар? Аның барганы бар(юк), аның килгәнебар(юк) - үткән эшне белдерә торган аналитик формалар- аналитические формы, выражающие прошедшее действие -an analytical verb expressing an action that used to be repeated in the past изм.

21. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Сезнең башка халыкларның милли бәйрәмнәре турында укыганыгыз бармы?

- Минемчә, күп кенә чит илләрдә Рәхмәт көне (День благодарения) үткәрелә, тагын Хэллоуин бәйрәме турында укыганым бар.

22. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Минем .... бәйрәмендә булганым бар. Синең ....барганың бармы? Аның .... турында укыганы бар. Безнең .... белән аралашканыбыз юк. Сезнең .... ашаганыгыз бармы? Аларның .... катнашканнары бар. Дустымның .... турында ишеткәне юк.

Рис. Сабантуй

+23. УТыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте. **..............**Read.

Сабан туе - татар халкының милли бәйрәме.

Сабан туе – татар халкының яраткан бәйрәме. Ул, язгы эшләрне тәгәлләгәч, июнь аенда үткәрелә. Анда татар халкы белән бергә рус, мари, удмурт, башкорт һәм башка халыклар да катнаша. Сабан туен үткәрү өчен, уңайлы урын сайлана. Аны мәйдан диләр.

Сабан туенда иң зур ярыш – көрәш. Көрәштә җиңгән батырга тәкә һәм кыйммәтле бүләк бирәләр. Икенче зур ярыш – ат чабышы. Бу ярышта беренче килгән атның хуҗасына да зур бүләк бирәләр, ә атның муенына яулыклар, сөлгеләр бәйлиләр.

Сабан туенда төрле спорт ярышлары һәм кызыклы уеннар да була. Мәсәлән, чүлмәк вату, капчык киеп йөгерү, капчык белән сугышу, аркан тартышу, катыктан акча эзләү һәм башкалар. Мәйданда артистлар да чыгыш ясыйлар, җырлыйлар, бииләр. Балалар да күңел ачалар, төрле уеннарда катнашалар.

Сабан туе – күңелле һәм шатлыклы бәйрәм.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

чүлмәк вату –разбивание горшка- pot-breaking

капчык киеп йөгерү –бег в мешках- sack-racing

капчык белән сугышу –бой с мешками- sack-wrestling

тәкә- баран - sheep

аркан тартышу – перетягивание каната- tug-of-war

катыктан акча эзләү –доставание монеты из посуды с катыком- searching for money in a sack

көрәш –борьба- **wrestling**

ат чабышы-скачки- horse races

24. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....? Июнь аенда Татарстанда Сабан туе була.

....? Сабан туе - татар халкының милли бәйрәме.

....? Сабан туе зур һәм матур мәйданда үткәрелә.

....? Сабан туенда ярышлар һәм кызыклы уеннар була.

....? Бу бәйрәмдә иң зур ярыш - татарча көрәш.

....? Көрәштә җиңгән батырга тәкә бирәләр.

....? Мин ат чабышын карарга яратам.

....? Сабан туенда артистлар җырлыйлар, бииләр.

25. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Ел саен Татарстанда Сабан туе ....Сабан туенда төрле кызыклы .... Милли бәйрәмнәрдә кешеләр .... Сабан туена күп кунаклар .... Көрәштә җиңүче батырга .... Балалар Сабан туенда ....

26. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Мин Сабан туе........ барырга яратам. Бу бәйрәм матур мәйдан....... үткәрелә. Сабан туе....... төрле уеннар була. Балалар да уеннар..... катнашалар. Әнием ат чабышы...... карарга ярата, ә этием....... татар милли көрәше ошый. Сабан туе батыры........ тәкә бүләк итәләр.

27. “Нәүрүз мөбарәк булсын!” җырын тыңлагыз. Прослушайте песню “Пусть будет благословенным Навруз!”. Listen to the song “Congratulations on Nauruz”

5.

Гаилә бәйрәмнәрен үткәрү турында ничек әйтәбез? Как говорим **о** проведении семейных праздников?

How to speak about holding family holidays?

+28. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Татарларда гаилә бәйрәмнәренә нәрсәләр керә?	- Какие праздники у татар относятся к семейным? What are Tatar family holidays?
- Никах, туй, өй туе, бәби туе.	- Никах, свадьба, новоселье, день рождения ребёнка. Nikah, wedding, house-warming, baby fest.

Рис. свадьба

+29. Тыңлагыз, укыгыз, сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read, answer the questions.

Бүген безнең гаиләбездә зур бәйрәм. Апам Алия Азатка кияүгә чыга. Туй мәҗлесе кичке сәгать алтыда “Татар ашлары” ресторанында була. Туйга бик күп кунаклар чакырылган: туганнарыбыз, күршеләребез, апамның һәм Азатның дуслары.

Туй башлангач, кунаклар яшь гаиләне никах белән котлыйлар. Аларга матур теләкләр телиләр, бүләкләр тапшыралар. Кияү белән кәләш аларга рәхмәт әйтәләр. Туйда шаһитләр төрле кызыклы уеннар оештыралар, барысы да анда катнаша, җырлап-биеп күңел ача.

? Сезнең апагыз бармы? Ул кияүдәме? Аның ире кем? Аларның туе кайчан булды?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

никах –никах- nikah

туй- свадьба- - wedding

кияүгә чыгу –выходить замуж- to marry (a man)

өйләнү – жениться- to mary (a woman)

кияү –жених- fiancй

кәләш –невеста- fiancйe

шаһит –свидетель- witness

мәҗлес – торжество-party, reception

гашыйк булырга-влюбиться- to fall in love

30. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Сезнең туйда булганыгыз бармы? Кемнең туенда булдыгыз? Бу туй кайда булды? Туйда кунакларны нәрсәләр белән сыйладылар ? Туйда яшьләргә нинди теләкләр әйттеләр? Туйда сезгә нәрсә күбрәк ошады?

31. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Абыемның туе .... булды. Туй мәҗлесе .... кадәр дәвам итте. Туйда кызыклы .... оештырдылар. Кунаклар туйда ....

32. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Апам......... туенда, абыем........ кәләше, күршебез........ кияве, туганыбыз...... кызы, дустым.......... энесе, танышым........... сеңлесе.

33.Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Беләсеңме, мин бер кызга гашыйк булдым бит!
- Кем ул?
- Аның исеме – Миләүшә.
- Кайда таныштыгыз?
- Кинода.
- Ул ничек шулай синең күңелеңне яулый алды?
- Ул шундый акыллы, тыйнак, игътибарлы.
- Котлыйм сине, дустым.

34. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences..

Минем туган көнем .... Туган көнемә мин .... Дусларым мине .... Алар миңа .... Мин аларны төрле ризыклар .... Барысы да .... Туган көн бәйрәме ....

6.

Күрсәтү алмашлыкларын ничек кулланабыз? Как употребляем указательные местоимения?

How to use demonstrative pronouns?

+35. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Гафу итегез, миңа әнә теге китапны күрсәтегез әле.

- Рәхим итегез, мәгез, алыгыз.

- Извините, покажите мне, пожалуйста, вон ту книгу. Excuse me, could you show ne that book please.

- Пожалуйста, нате, возьмите, Sure, here you are, take it.

Рис. Студенты разных стран

+36. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read and answer the questions.

Татар теле дәресләренә төрле илләрдән килгән студентлар йөри. Менә Әлиф. Ул Германиядән килгән, татар кызы, ләкин аның бабалары, XIX гасырда туган җирләреннән китеп, Төркиягә барып урнашканнар.Ә хәзер аларның гаиләсе Берлин шәһәрендә яши. Ә теге студент - Акира Сакурама, япон егете. Ул Хоккайдо университетыннан. Монда татар халкы тарихын һәм татар телен өйрәнергә килгән. Брэндон – Калифорниядән, Бэркли университетыннан. Анда ул рус, төрек телләрен өйрәнгән, ә хәзер Казанда татар телен өйрәнә. Әнә теге студентлар Англиядән килгәннәр. Без алар белән таныштык. Алар Оксфорд университетыннан. Һәммәсе берничә тел белә һәм татар теле белән дә кызыксына. Алар шундый тырыш, акыллы студентлар. Алар белән эшләү бик күңелле.

? Татар теле дәресләренә кемнәр йөри? Әлиф кайдан килгән? Акира кайсы илдән? Брэндон кайда югары белем ала? Аларның һәммәсе нәрсә белән кызыксына? Ә сез татар телен кайда өйрәнәсез? Татарча яхшы сөйләшәсезме? Татар теле дәресләрендә нишлисез?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Бу, теге, ул, шул, әнә, менә, шундый, мондый, андый – күрсәтү алмашлыклары – указательные местоимения- demonstrative pronouns.

37. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Әнә теге студентлар кемнәр?
- Минемчә, алар Финляндиядән.
- Татар телен өйрәнәләрме?
- Әйе, барысы да рус һәм татар телләрен өйрәнергә килгәннәр.

38. Үрнәк буенча җавап бирегез. Ответьте по образцу. Answer the questions according to the model.

Үрнәк: Кем турында? **Аның** турында.

Кем белән? .... Кем өчен? .... Кемгә кадәр?............. Кемнән соң?.............. Кем кебек?............. Кем аша?............................

39. Җөмләләрне дәвам итегез.Продолжите предложения. Complete the sentences.

Теге кешенең исеме ....? Мондый яхшы кешеләр белән танышуыма .... Менә бу китапның авторын ....? Гафу итегез, әнә теге сүзлекне ....? Миңа шундый кием .... Без бу турыда белмәсәк тә, ...

40. Үрнәк буенча җөмләләрне тулыландырыгыз.Дополните предложения по образцу. Complete the sentences according to the model.

Үрнәк: Бу - Пьер. Ул Франциядән, Париждан.

Бу- Джон. Ул .... Бу – Кристин. Ул .... Бу – Экрем бәй. Ул .... Бу Кит Цанг әфәнде. Ул .... Бу Соу Ми ханым. Ул .... Бу Лилия туташ. Ул .... Бу Ирина .... Бу Минтимер әфәнде. Ул ....

41. Сораулар куегыз һәм сүзләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте слова. Make up questions, read the words.

..........? Сабан туена. ....? Июнь башында. ....? Ике атна. ....? Күңел ачалар. ....? Җырлыйсы килә. ....? Өйрәнмәкче була. ....? Китәчәкләр. ....? Укытучыларыбыз. ....? Сүзлекләр. ....? Мәскәүдән. ....? Җомга көнне. ....? Җәйге. ....? Берсекөнгә. ....? Күңелле? .... Бәйрәмнәр. .... ? Гашыйк булырга.

42. Билгеләнгән сүзләргә сораулар куеп укыгыз. Прочитайте и поставьте вопросы к выделенным словам. Make up questions about word in bold type.

Минем **Сабан туенда** булганым юк әле. Алар бәйрәмгә **машина белән** бармакчы булалар. Һәр халыкның **милли** бәйрәмнәре була. Без туйдан төнге **бердә** кайттык. Татарлар

туганнары, дуслары белән **күңел ачарга** яраталар. Вакыты булса, ул бу кызыклы китапны **укыр**. Көн матур булса, без **бәйрәмгә** барырбыз.

43. Үрнәк буенча котлаулар әйтегез. Скажите поздравления по образцу. Say congratulations according to the model.

Үрнәк: Рәшит белән Рәшидә! Никах көнегез белән котлыйм! Сезгә олы мәхәббәт, тату тормыш телим.

Хөрмәтле Искәндәр әфәнде! ....

Кадерле дустым Клара! ....

Кызлар! Сезне ....

Рания сеңлем! Сине ....

Әнием! Сине ....

Хөрмәтле казанлылар! ....

Балалар! ....

44. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Синең кайда булганың бар?

а) бәйрәмдә

ә) бәйрәмгә

б) бәйрәмнән

Хәзер алар нәрсә өйрәнәләр?

а) татар теленә

ә) татар телен

б) татар телендә

Сез кайдан кайттыгыз?

а) Сабан туена

ә) Сабан туеның

б) Сабан туеннан

Син кайда яшисең?

а) Казан шәһәренә

ә) Казан шәһәрен

б) Казан шәһәрендә

+45. “Күбәләгем”җырын тыңлагыз һәм беренче куплетын ятлагыз. Прослушайте песню “ Бабочка” и выучите первый куплет. Listen to the song “Butterfly” and learn it by heart. **Диск 9 №15**

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

андый –такой- that kind (of)

ат чабышы – скачки-horse races

бәйрәм –праздник- holiday
биергә –танцевать- to dance
гашыйк булырга – влюбиться- to fall in love
җиңү –победа- victory
кадерле –дорогой- precious
капчык – мешок-sack
катнашырга – участвовать-to participate
кәләш –невеста- fiancйe
килешү –соглашение- peace, agreement
кияү – жених-fiancй
кияүгә чыгарга – выходить замужto het married (to a man)
көрәш –борьба- wrestling
күрше- сосед- neighbour
мәҗлес – торжество-party, reception
мәхәббәт –любовь- love
менә - вот- here
мондый – такой-this kind (of)
мөбарәк – благославенный- congratulations
никах - никах
ният - намерение- intention
оештырырга – организовывать - to organize
олуг – великий- great, grand
олы – большой- great, big
өйләнергә – жениться- to het married (to a woman)
Раштуа –Рождество- Christmas
теге –тот- that one
тормышка ашарга - сбыться
туй – свадьба- wedding
уңган – умелый-
халыкара- международный- international
хөрмәтле – уважаемый- respectable
шаһит – свидетель-witness
шундый – такой- that kind (of)
чүлмәк вату- разбивание горшка-pot-breaking

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Син нинди милли бәйрәмнәрне беләсең?

..

Сабан туе кайчан була?

....

Сабан туенда нинди кызыклы уеннар була?

....

Син Сабан туенда булдыңмы?

....

Милли бәйрәмнәрдә кешеләр нишлиләр?

....

Синеңчә, иң кызыклы бәйрәм нинди?

....

2. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Яңа ел бәйрәме кайчан була? Россиядә әниләрне кайчан котлыйлар? Әтиләр көне кайчан? Синеңчә, Сабан туе нинди бәйрәм? Сиңа нинди бәйрәмнәр ошый? Кешеләр бәйрәмнәрдә нишлиләр? Туган көнең кайчан була? Туган көнеңне ничек үткәрәсең? Синеңчә, иң күңелле бәйрәм нинди?

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кайда? Сабан туе...... Кайда? Туган көнем.......... Кайчан? Июньт ае.......... Кайда? Мәйдан.......... Кемгә? Батыр......... Кемнәрне? Дусларым......... Сәгать ничәгә кадәр? Төнге унике...... кадәр. Сәгать ничәдә? Төнге сәгать унике..... . Кайларда? Авыллар...... Кемнәргә? Кунаклар.......

4. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.... рәхәтләнеп күңел ачалар. .... уеннарда катнашалар. .... кунаклар килә. ....милли бәйрәмнәр турында сөйләштек. .... кунаклар чакырдык. .... игътибарлы булырга кирәк. .... бигрәк күңелле. ...., шуңа күрә без бу бәйрәмне яратабыз.

5. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Бәйрәм үткәрү өчен, ул .... Нәүрүз бәйрәме .... Дустымның туган көненә мин .... Апамның туе .... Ул милли бәйрәмнәргә .... Үткән атнада әниемнең туган көнен .... Казан шәһәрендә төрле ....

6. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Милли көрәш....... җиңүчегә машина бүләк иткәннәр.

1) –кә 2) – не 3) – тә

Дустымның туган көне......... татар җырлары белән диск бүләк иттем.

1) – гә 2) – ә 3) – нә

Җәен без авыл…...... Сабан туена кайтабыз.

1) - га 2) – да 3) – дан

Минемчә, гаилә бәйрәме.......... һәр кеше күңел ача.

1) –дә 2) – ндә 3) – н

7. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

-ыр яки **–ер**	**-ар** яки **–әр**
катнаш…	яз…
кил…	сөйләш…
бул…	җиң…

8. Төрле заманнарда дөрес әйтегез. Скажите правильно в различных временах. Say it correctly in different tenses.

Яз эшләре беткәч, Сабан туе бәйрәме (булырга). Нәүрүз бәйрәмендә кешеләр бер-берсен (котларга). Мин дусларымны туган көнемә (чакырырга). Укучылар мәктәптә Белем көнен (бәйрәм итәргә). Апамның туенда кунаклар рәхәтләнеп (җырларга һәм биергә). Өченчекөн балалар “Әкият” кафесына (барырга).

9. Гаилә бәйрәмнәрегез турында сөйләгез. Расскажите о ваших семейных праздниках. Write and tell about your family holidays.

ДУСЛАР БЕЛӘН БЕЗ КӨЧЛЕ. МЫ СИЛЬНЫ СВОИМИ ДРУЗЬЯМИ. OUR FRIENDS ARE OUR STRENGTH

Уналтынчы дәрес. Шестнадцатый урок. Fifteenth Lesson

1. Аралашу төрләре турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о видах общения? How to speak about communication?

2. Күңелле аралашу турында ничек әйтәбез? Как говорим о весёлом общении? What to say about enjoyable communication?

3. Яңа дуслар белән ничек танышабыз? Как знакомимся с новыми друзьями? How to get acquainted with new friends?

4. Кешеләрнең күңелен ничек яуларга мөмкин? Как можно завоевать срдце людей? How to obtain a person’s heart?

5. Татар сөйләм этикеты үрнәкләреннән ничек файдаланабыз? Как используем образцы татарского тречевого этикета? How to use samples of Tatar speech etiquette?

6. Кирәклекне ничек белдерәбез? Как выражаем необходимость? How to express necessity?

1.

Аралашу төрләре турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о видах общения?

How to speak about communication?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сез беләсезме, аралашуның нинди төрләре бар?**	- **Аралашу рәсми, дусларча, гадәти булырга мөмкин.**

- Знаете ли вы, какие виды общения есть? Do you know what types of communication are there?

- Общение может бытж официальным, дружеским, обычным. There is official, friendly, ordinary communication.

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Аралашуның берничә төре бар. Укуда һәм эштә кешеләр үзара рәсми рәвештә аралашалар. Алар билгеле бер калыпларны кулланып сөйләшәләр.

Ә өйдә, гаиләдә аралашу гадәти була һәм дусларча мөнәсәбәтләргә корыла. Мондый аралашуда сөйләм гади була. Сөйләүче кеше төрле сүзләрне куллана ала.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

Дусларча –дружеский- friendly
рәсми -официальный- official
сөйләм – речь- speaking
гадәти –обычный- usual, ordinary
мөнәсәбәт -отношение- attitude
гади –простой- simple
кулланырга –использовать- to use
корылырга – основываться-to be built, based (on)
калыплар –модели- models
аралашучан- общительный- sociable

3. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Мәктәптә укучылар кемнәр белән аралашалар? Әти-әниләре белән аралашканда, балалар нәрсәләр турында сөйләшләр? Дусларыгыз белән аралашу сезгә ошыймы? Сез аралашуның нинди төрләрен беләсез?

4. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Сез .... белән аралашырга яратасыз?
- .... белән.
- Дусларча аралашу .... ошыймы?
- Минемчә, ...

****

- Әйтегез әле, ... белән аралашу нинди була?
- Укытучылар белән аралашу ....
- Ә укытучы белән .... аралашып буламы?
- Минемчә, ...

5. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кытай...... килгән татарлар Татарстан Республика.... Дәүләт Советы...... булдылар. Анда алар Дәүләт Советы рәисе белән очраш........ Түгәрәк өстәл янында матур сөйләшү бул....... Гәрчә сөйләшү рәсми бул... да, ул дусларча мөнәсәбәт........ корылды.

2.

Күңелле аралашу турында ничек әйтәбез? Как говорим о приятном общении? What to say about enjoyable communication?

+6. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сез ничек уйлыйсыз, аралашу күңелле булсын өчен, ниләр эшләргә кирәк?**
- **Аралашу күңелле булсын өчен, сөйләшүчеләр бер-берсен аңларга, хөрмәт итәргә тиеш.**

+7. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read and answer the questions.

Без дусларыбыз белән һәрвакыт очрашырга һәм төрле темаларга сөйләшергә яратабыз. Бигрәк тә кызыклы, күңелле хәлләр турында сөйләшәбез. Марат компьютерлар белән кызыксына, һәм һәр очрашуда ул безгә алар турында кызыклы мәгълүматлар сөйли. Лилия телләр өйрәнә, шуңа күрә ул чит ил кешеләре белән аралашу турында сөйли. Ә миңа музыка дөньясы бик ошый. Мин дусларыма заманча музыка, татар эстрадасы яңалыклары турында сөйлим. Безнең очрашуларыбыз һәрвакыт дусларча аралашуга корыла һәм күңелле үтә.

? Син кемнәр белән аралашырга яратасың? Дусларың нәрсәләр белән кызыксыналар? Дусларың белән аралашкандә, нәрсәләр турында сөйләшәсез? Син дусларыңа нәрсәләр турында сөйлисең? Алар сиңа нәрсәләр турында сөйлиләр?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Һәр, һәрбер, һәркем, барлык, бар, бөтен, һәммә – билгеләү алмашлыклары – defining pronouns.

8. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Аралашу күңелле булсын өчен, ...? Барлык дусларың белән аралашканда, син ....? Һәрбер аралашу сиңа ....? Бөтен кешеләр белән ....? Синең кемнәр белән күбрәк ....?

9. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Дустым............ танылган артистлар белән аралашасы килә. Син Интернет аша кемнәр белән аралаш.......... буласың? Гаиләгез......... иң аралашучан кеше кем? Аралашу......... ничә кеше катнаша?

10. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Дусларың ....?
- Әйе, ...
- Иң якын дустың ....?
- Аның исеме - ....

- Дустың белән нәрсәләр ....?
- Уку, ...

****

- Синеңчә, рәсми аралашу .... була аламы?
- Минемчә, ...

Рис. Девочка и бабочка

+11. “Бала һәм күбәләк” шигырен тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте стихотворение “Ребёнок и бабочка”. Listen to the poem “The child and the butterfly” and read it.

Бала һәм күбәләк

Бала:

Әйт әле, Күбәләк,
Сөйләшик бергәләп:
Бу кадәр куп очып
Армыйсың син ничек?

Ничек соң тормышың?
Ничек көн күрмешең?
Сөйләп бирче тезеп,
Табаламсың ризык?

Күбәләк:

Мин торам кырларда,
Болында, урманда;
Уйныймын, очамын
Якты көн булганда.

Иркәли һәм сөя
Кояшның яктысы;
Аш буладыр миңа
Чәчәкләр хуш исе.

Тик гомрем бик кыска:
Бары бер көн генә,—

Бул яхшы, рәнҗетмә

Һәм тимә син миңа!

Г.Тукай

3.

Яңа дуслар белән ничек танышабыз? Как знакомимся с новыми друзьями? How to get acquainted with new friends?

+12. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, Сезнең белән танышырга мөмкинме?**
- **Әйе, таныш булыйк, мин - Әмир. Ә Сез кем буласыз?**
- **Мин – Равил.**

- Извините, можно с Вами познакомиться? Excuse me, can I get acquainted with you?
- Да, давайте познакомимся. Я Амир. А Вы кто будете?Yes, let me introduce myself – Amir. And who are you?
- Я Равиль. I am Ravil.

13. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Кичә мин Кытайдан килгән егет белән таныштым. Аның исеме – Көдрәт. Ул – татар егете, Кытайда яшәүче татарларның өченче буыны вәкиле. Көдрәт Казан университетының татар филологиясе һәм тарихы факультетында укый. Киләчәктә галим булырга хыяллана. Ул - бик акыллы, тырыш һәм аралашучан егет, һәркемне хөрмәт итә. Көдрәт татар, кытай һәм уйгыр телләрен бик яхшы белә. Аның белән аралашу бик күңелле. Яңа дустым миңа бик ошады. Аның белән танышуыма мин бик шат.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

буын –поколение- generation

хыялланырга –мечтать- to dream

вәкил – представитель- representative

хөрмәт итәргә-уважать- to respect

14. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- ....?

- Бу – минем яңа дустым.

- ....?

- Исеме – Рут Бартоламэ.

-..?

- Рут Германиядән, Гиссен шәһәреннән.

15. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Америкадан килгән дустың белән син кайчан һәм кайда таныштың? Сез ничә ел дуслар? Ул нинди телләрдә сөйләшә? Яңа дустың нәрсәләр белән кызыксына? Ул Казанда беренче тапкырмы? Аңа Казанда нәрсәләр ошый?

16. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Яңа дустың кайдан?
- Әстерханнан.
- Ул татарча беләме?
- Бераз белә.

4.

Кешеләрнең күңелен ничек яуларга мөмкин? Как можно завоевать сердце людей? How to obtain a person’s heart?

+17. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Галия ханым, әйтегез әле, Азат әфәнде Сезнең күңелне ничек яулады?**	- Галия ханум, скажите, пожалуйста, как Азат эфенди завоевал Ваше сердце? Mrs. Galiya, tell me please how did Mr. Azat obtain your heart?
-	
-	
- **Ул бик игътибарлы, юмарт кеше. Шуның белән күңелемне яулады.**	- Он очень внимательный, щедрый человек. Этим он завоевал моё сердце. He is a very attentive, generous person. That is how he obtained my heart
-	

18. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Кешеләрнең күңелен яулау өчен, нинди булырга кирәк? Минемчә, беренчедән, һәр кеше белән ягымлы сөйләшә белергә кирәк. Икенчедән, игътибарлы һәм тыныч булырга кирәк. Өченчедән, һәркемгә ярдәм күрсәтергә кирәк. Усал, саран, ялкау, хәйләкәр, тупас кешеләрне беркем дә яратмый.

19. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- Сиңа .... кешеләр ошый?
- Миңа ....
- Ә нindиләре ошамый?

- ....

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Тыныч –спокойный- calm

тыйнак –скромный- modest

җитди – серьёзный- serious

җаваплы –ответственный- responsible

эшчән –трудолюбивый- hard-working

гадел –справедливый- fair

сабыр (түземле) –терпеливый- patient

ярдәмчел-отзывчивый- helpful

юмарт –щедрый- generous

саран –скупой- greedy

ялкау –ленивый- lazy

үзсүзле –упрямый- stubborn

тупас –грубый- rude

хәйләкәр-хитрый- sly

20. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

...............................? Яңа дустым бик игътибарлы кеше.

...............................? Иң якын дустым белән мин мәктәптә таныштым.

................................? Бу егет бик җитди.

.................................? Яңа дустыбызның исеме – Рут.

..................................? Кичә мин Мәскәүдә яшәүче дустыннан хат алдым.

..................................? Һәр кеше сабыр һәм тыныч булырга тиеш.

..................................? Миңа хәйләкәр кешеләр ошамый.

...................................? Бабам - бик юмарт кеше

21. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Кешеләргә игътибарлы булсагыз, алар .... Гафу ит, кичә мин сиңа шалтырата алмадым, чөнки .... Гадәттә, мин – тыныч кеше, ләкин .... Күңелле кешеләр белән .... Мин бу кеше турында .... Яңа дустыма .... Дусларым беркайчан да ....

22. Дөрес әйтегез. Скажите правильно.Say it correctly.

(Ул) дусты, (мин) соравым, (сез) бүләгегез, (алар) танышлары, (син) туганнарың.

23. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Иртәгә Гүзәлнең туган көне. Аңа бүләк аласыбыз бар.

- Нәрсә алабыз?

- Минемчә, аңа зур русча-инглизчә сүзлек бүләк итәргә кирәк, чөнки ул хәзер инглиз телен өйрәнә.

24. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Бу кеше миңа ошамый, чөнки ул .... Әниемне эшендә хөрмәт итәләр, чөнки ул .... Абыем бик ...., шуңа күрә дуслары аны яраталар. Әбиебез кебек .... булырга тырышабыз. .... булсаң, кешеләр сине яратмаслар.

+25. ”Ышанма” шигырен тыңлагыз һәм сәнгатьле итеп укыгыз. Прослушайте стихотворение “Не верь” и прочитайте выразительно. Listen to the poem “Don’t believe” and read it with intonation.

Ышанма

Сиңа миннән хәбәр китерсәләр,
«Ул егылган арып», — дисәләр,
Син ышанма, бәгърем!
Мондый сүзне
Дуслар әйтмәс, якын күрсәләр...

Сиңа миннән хәбәр китерсәләр,
«Алмаштырган илен»,— дисәләр,
Син ышанма, бәгърем!
Мондый сүзне
Дуслар әйтмәс, мине сөйсәләр.......

Сиңа миннән хәбәр китерсәләр,
«Муса инде үлгән»,— дисәләр,
Син ышанма, бәгърем!
Мондый сүзне
Дуслар әйтмәс, сине сөйсәләр...

Муса Җәлил

5.

Татар сөйләм этикеты үрнәкләреннән ничек файдаланабыз? Как используем образцы татарского речевого этикета?

How to use samples of Tatar speech etiquette?

+26. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

Үтенеп сорыйм, бу укытучының телефон номерын әйтегезче. Убедительно прошу, скажите, пожалуйста, номер телефона этого учителя. Could you tell me please this teacher’s telephone number.

Зинһар өчен, ачуланмагыз, мин бераз соңга калдым. Пожалуйста, извините, я немного опоздал. Please don’t be angry, I’m a little late.

Борчылмагыз, барысы да яхшы булыр. Не беспокойтесь, всё будет хорошо. Don’t worry, everything will be all right.

Чын күңелдән шатлыгыгызны уртаклашам. От всей души разделяю вашу радость. I am sincerely glad to share your joy.

Мин Сезгә ярдәмегез өчен шундый рәхмәтле! Я Вам так благодарна за помощь! Thank you so much for your help!

27. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Зинһар өчен, гафу итегез, ...? Әйтә алмассызмы, ...? Игътибарыгыз өчен рәхмәт, Сез .... Мөмкин булса, ... Сорарга ярыймы, ... Сорарга рөхсәт итегезче, ...? Без Сезгә бик рәхмәтле, чөнки ....

28. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Вакытым булмаса да, сезгә (ярдәм итәргә). Француз егете Пьер Казанга татар телен өйрәнү өчен (килергә). Мин әйткән сүзләрне дусларым беркайчан да (онытырга). Һәр ел җәен алар (сәяхәт итәргә). Кичә мин соң кайттым, чөнки дустымның туган көнендә (булырга). Гафу итегез, без бу биремне (яза башларга) әле. Дустым бу романны ике көндә (укып чыгарга). Минемчә, алар бу бүләкне синең өчен (сатып алырга).

29. Сүзләр белән җөмләләр языгыз. Напишите предложения со словами. Write sentences with these words.

Гафу үтенәм, зинһар өчен, әйтегезче, кабатла әле, сез беләсезме, борчылмагыз, таныш булыйк, мөмкин булса, сорарга ярыймы.

6.

Кирәклекне ничек белдерәбез? Как выражаем необходимость?

How to express necessity or lack of necessity?

+30. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Синең бүген китапханәгә барасың бармы?**	- Тебе нужно идти сегодня в библиотеку? Do you need to go to the library today?
- **Әйе, барасым бар.**	- Да, мне нужно идти.Yes, I need to go.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Нишлисең бар?Минем барасым бар (юк), минем киләсем бар (юк) - кирәклекне белдерә торган аналитик фигыльләр – аналитические глаголы, выражающие необходимость -analytical verbs expressing necessity

31. Үрнәк буенча әйтегез. Скажите по образцу. Say according to the model.

Үрнәк: Бүген хат язасым бар.

Иртәгә синең кая ....? Дәресләр беткәч, безнең китапханәгә .... Кич белән аның яңа дуслары белән .... Өйгә кайткач, сезнең ....? Якшәмбе көнне минем ....

32. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог.Complete the dialogue.

- Бүген синең кая ....?

- .... барасым бар.

- Сәгать ....?

- Минемчә, ...

33.Үрнәк буенча җавап бирегез. Ответьте по образцу. Answer the questions according to the model.

Үрнәк: Бүген минем кибеткә барасым юк.

Иртәгә синең бассейнга барасың бармы? .... Аның дустына хат язасы бармы? .... Бүген аларның бу кешене күрәселәре бармы? .... Сезнең җавап бирәсегез бармы?......................... Аларның авылга китәселәре бармы?............................ Кичен синең дәресләр әзерлисең бармы?........................ Сезнең кая да булса шалтыратасыгыз бармы?........................... Аның нәрсә дә булса аласы бармы?...........................

34. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Минем (китәргә) бар, синең (сөйләргә) бар, аның (җавап бирергә) юк, безнең (кабатларга) бар, сезнең (язарга) юк, аларның (килергә) бар.

35. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

язасы

аласы

Аның нәрсә укыйсы бар**?**

пешерәсе

тыңлыйсы

36. Үрнәк буенча әйтегез. Скажите по образцу. Say according to the model.

Үрнәк: сары ***алмалар***

Кызыл ...., яшел ...., зәңгәр ...., соры ...., кара ...., ап-ак ...., коңгырт ...., шәмәхә ....

37. Сүзләрнең антонимнарын әйтегез. Скажите антонимы слов. Say antonyms of the words.

Саран - ...., ак - ...., алдым - ...., иске - ...., кыйбат - .... кердем -.......

38. Сораулар куегыз һәм укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте. Make up and write down questions.

................? Китәсебез бар. ....? Күңел ача. ....? Танышты. .... ? Аралашучан. ....? Игътибар. .... Аралаштылар. .... ? Әйтсен. ....? Хөрмәт итәргә.

39. Үрнәк буенча әйтегез.Скажите по образцу. Say according to the model.

Үрнәк: Дустым миннән юмартрак.

Мин дустымнан .... Бабам әбиемнән .... Алсу барысыннан да .... Без алардан .... Син бездән ....

Апам абыемнан ....

40. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Безнең кибет........ барасыбыз бар. Аның дәресләр....... әзерләнәсе бар. Аларның сәгать дүрт........ китәселәре бар. Дустымның әнисе.......... шалтыратасы бар. Укучыларның сораулар......... җвап бирәселәре бар.

41. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Кесә телефоның бармы?
- Бар.
- Номерың ничек?
- 89276543210. Ә синеке?
- Минеке - 89059871234.

+42. “Нәни дуслар” җырын тыңлагыз һәм өйрәнегез. Прослушайте песню “Маленькие друзья” и выучите. ....

+43. “Сертотмас үрдәк” әкиятен тыңлагыз һәм сөйләгез. Прослушайте сказку “Болтливая утка” и расскажите..........................

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

Барлык- все-everybody

бөтен – все-everything

буын – поколение-generation

гадәти –обычный-ordinary

гадел –справедливый-fair

дусларча –по-дружески- in a friendly way

җаваплы –ответственный- responsible
җитди –серьезный-serious
рәсми- официальный-official
саран –скупой-mean, greedy
сөйләм –речь-speech
тупас –грубый-rude
тыйнак – скромный- modest
тырыш – старательный- diligent
үзсүзле – своенравный- wilful
уртаклашырга – разделять – to share
файдаланырга – пользоваться- to use
һәр – каждый- every
һәрбер – каждый-each
һәркем –каждый- everyone
эш – работа, дело- work, deed
эшчән – трудолюбивый- hardworking
юмарт – щедрый- generous
ялкау –ленивый- lazy
яуларга-завоевать-conquer
игътибарлы – внимательный-attentive
кирәклек-необходимость-necessity

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Син көн саен кемнәр белән аралашасың?

...

Сиңа нинди кешеләр белән аралашу ошый?

....

Әңгәмәдәшеңне кызыксындыру өчен, нишләргә кирәк?

....

Син аралашучан кешеме?

....

Дусларың белән нәрсәләр турында сөйләшәсең?

....

Синеңчә, кешеләрнең күңелен яулау өчен, нинди булырга кирәк?

....

2. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Дустың белән син кайчан таныштың? Дустың нинди кеше? Сиңа дустың ни өчен ошый? Синеңчә, татарлар аралашучанмы? Сиңа нинди кешеләр белән аралашу җиңел? Синеңчә, яңа дусларны кайда табарга мөмкин? Синеңчә, нинди кешеләрне күбрәк хөрмәт итәләр? Синеңчә, иң яхшы дус нинди булырга тиеш?

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

 Кая? Дустымның туган көне ...... Кайда? “Әкият” кафесы.......... Кайчан? Октябрь ае.......... Кемнән? Дустым.......... Кемгә? Дустым......... Кемнең? Дусларым......... Сәгать ничәдә? Ун...... Сәгать ничәгә кадәр? Кичке ун..... кадәр. Кайсы бәйрәмне? Яңа ел бәйрәме......

4. Җөмләләрнең башын язгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

 .... телефоннан сөйләштек. .... аралашу бик кызыклы булды. .... күп телләр белә.. ....белән таныштырдым. .... иртәгә киләчәкләр. .... игътибарлы, сабыр булырга тиеш. .... бик ошады. ...., шуңа күрә ул тагын килергә булды.

5. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Кешеләрне үзеңә карату өчен, ...Дустымны очраткач, мин .... Яңа танышым бик кызыклы кеше , чөнки .... Алар Казанга беренче тапкыр

килгәннәр, шуңа күрә .... Башка шәһәрдән килгән дустыма шәһәребез бик ошады, һәм ул .... Танышым телләр өйрәнергә ярата, чөнки .... Татар кешеләре турында ....

6. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Соңга калуым ...... гафу итегез.

1) турында 2) өчен 3) кадәр

Мин транспорт...... танышырга яратмыйм.

1) – та 2) – тә 3) –да

Әңгәмәдәшем.... күп сораулар бирдем.

1) - гә 2) – кә 3) –ә

Минемчә, дустым миннән игътибарлы......

1) –рак 2) – рәк 3) – ук

7. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

-рак яки **–рәк**	**-да** яки **–дә**
якын…	кафе…
җитди…	машина…
аралашучан…	урам…

8. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Бүген кичен дустым белән (очрашырга) бар. Танышым Германиядән хат (язарга). Бүген минем шугалакка (барырга) килә. Дусларым белән футбол турында (сөйләшергә) яратабыз. Һәр көнне дустым белән телефоннан (аралашырга). Соң булса да, дусларыбыз белән кинодан соң дискотекага (барырга) булабыз. Бүген кичен минем дустыма (шалтыратырга) бар. Дәресләрдән соң без бергә (кайтырга).

9. Якын дустыгыз белән ничек һәм кайда танышуыгыз турында языгыз һәм сөйләгез. Напишите и расскажите о том, когда и как вы познакомились с близким другом. Write and tell about when and how you got acquainted with your good friend.

И КАЗАН, ДӘРТЛЕ КАЗАН.

О КАЗАНЬ, ЖИЗНЕРАДОСТНАЯ КАЗАНЬ. OH KAZAN, CHEERFUL KAZAN

Унҗиденче дәрес. Семнадцатый урок. Seventeenth Lesson

1. Шәһәребез турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о своём городе? How to speak about our hometown?

2. Шәһәрнең мәйданы һәм халкы турында ничек әйтәбез? Как говорим о населении и площади города? How speak about a city’s area and population?

3. Шәһәр транспорты төрләре турында ничек әйтәбез? Как говорим о городском транспорте? How to speak about means of city transport?

4. Шәһәрнең спорт корылмалары турында ничек әйтәбез? Как говорим о спортивных сооружениях города? How to speak about sport facilities in the city?

5. Шәһәрнең күңел ачу үзәкләре турында ничек сөйлибез? Как говорим о развлекательных центрах города? How to speak about entertainment centres in the city?

6. Чама саннарын ничек кулланабыз? Как употребляем приблизительные числительные? How to use approximate numbers?

1.

Шәһәребез турында ничек сөйлибез? Как рассказываем о своём городе?

How to speak about our hometown?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Казан нинди шәһәр?**

-Казан – Татарстанның башкаласы, бик борынгы шәһәр.

- Казань какой город? What kind of city is Kazan?

- Казань – столица Татарстана, очень старинный город.Kazan is the capital of Tatarstan, a very ancient city.

Рис. Вид города Казани

+2. Тыңлагыз, укыгыз. Прослушайте, прочитайте. ....Read.

Минем туган шәһәрем – Казан. Ул – зур һәм борынгы шәһәр. Казан шәһәре Казансу елгасы буенда урнашкан.

Казанда истәлекле урыннар, мәйданнар, һәйкәлләр күп. Яшел парклар да аз түгел. Аларда шәһәр халкы һәм килгән кунаклар рәхәтләнеп ял итә.

Казан – тарихи шәһәр, шуңа күрә ел саен күп туристлар килә. Алар Казанның үзәгендә урнашкан Кремльдә булырга яраталар. Анда алар Сөембикә манарасына, Кол Шәриф мәчетенә, Благовещение соборына сокланалар.

Туган шәһәремнең урамнары киң һәм чиста, ә йортлары биек һәм матур. Шәһәремдә театрлар, музейлар, китапханәләр, югары уку йортлары, зур сәүдә һәм күңел ачу үзәкләре эшли.

Татарстан башкаласына рәхим итегез!

3. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Син кайсы шәһәрдә (авылда) тугансың? Ул шәһәр (авыл) кайда урнашкан?

Шәһәрең (авылың) нинди? Анда нинди тарихи урыннар, уку йортлары, күңел ачу үзәкләре бар?

4. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Син кайда ....?
- Туган шәһәремнең исеме - ....
- Ул кайда .... ?
- ....

****

- Шәһәрең ....?
- Минемчә, ул ....
- Шәһәреңдә нәрсәләр ....?
- Анда ....

5. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Исәнмесез!

- Хәерле көн!

- Гафу итегез, Сез Казаннанмы?

- Юк, мин Самарадан.

- Ә Казан Сезгә ошыймы?

- Бик ошый. Аеруча шәһәрнең үзәге, борынгы Кремль.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Борынгы - старинный- ancient

Истәлекле- памятный – memorable

Манара- башня- tower

Мәчет – мечеть – mosque

Чиркәү- церковь – church

Һәйкәл- памятник- monument

Мәйдан – площадь - square

Ирек мәйданы –площадь Свободы- Freedom Square

6. Үрнәк буенча әйтегез. Скажите по образцу. Say according to the model.

Урнәк: ***тарихи*** *урыннар*

.... урыннар, ... йортлар, ...урамнар, ... мәйданнар, ... шәһәрләр, ... һәйкәлләр.

2.

Шәһәрнең мәйданы һәм халкы турында ничек әйтәбез? Как говорим о населении и площади города?

How speak about a city’s area and population?

+7. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Шәһәрегезнең мәйданы зурмы?**
- **Әйе. 288 квадрат километр.**
-
- **Анда күпме халык яши ?**
-
- **1 миллионан артык кеше яши.**
- Площадь вашего города большая? How big is the area of your city?

- Да. 288 квадратных километров.Yes, it’s big. 288 square kilometers.
- Сколько народу проживает там? How many people live there?
- Около 1 миллиона человек. Over 1 million people.

Рис. карта Казани

+8. Тыңлагыз, укыгыз. Прослушайте, прочитайте. ....Read.

Казанда университетлар, мәктәпләр һәм балалар бакчалары, театрлар, музейлар, китапханәләр һәм мәдәният сарайлары, сәүдә һәм күңел ачу үзәкләре эшли. Һәр районда парклар да, кафелар да бар.

Шәһәребездә 1 миллионнан артык кеше яши. Алар арасында татарлар, руслар, марилар, удмуртлар, чувашлар, үзбәкләр һәм башка милләтләр бар. Шәһәр халкы үзара дус-тату яши.

9. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Дустың кайсы шәһәрдә яши? Ул яши торган шәһәр нинди? Син бу шәһәрдә булдыңмы? Россиянең иң зур шәһәрләре нindiләр? Россиянең кайсы шәһәрләрендә булдың? Чит ил шәһәрләрендә булганың бармы? Сиңа кайсы шәһәр күбрәк ошады?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Янында, алдында, артында, ягында, буенда, арасында – бәйлек сүзләр – послеложные слова - postpositions.

Бәйлек сүзләр төрле килешләрдә кулланылалар – послеложные слова употребляются в разных падежах - Postpositions can take forms of different cases:

ал –алдына, алдыннан, алдында; алдыма, алдымнан, алдымда.

10. Җөмләләрне дәвам итеп языгыз. Продолжите предложения. Complete the sentences in written form.

Без Казан Кремле алдында .... Шәһәрнең үзәгендә .... Казансу елгасы буенда .... Идел буенда .... “Кольцо” сәүдә үзәге янында .... Зур-зур йортлар арасында ....

11. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- Сәлам, Мәликә, син кая ....?
- ....
- Анда .... карыйсың килә?
- ....
- Хәерле юл, сиңа.
- ....

12. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы ипрочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....................................? Башкалабызда югары уку йортлары күп.

......................................? Дустым Казанның тарихын яхшы белә.

....? Бу кафе Идел буенда урнашкан.

....? Өченчекөн без берничә сәүдә үзәгендә булдык.

....? Минем Милли музейга барасым килә.

......................................? Шәһәребездә 7 театр эшли.

......................................? Экскурсовод безгә Казан урамнары турында сөйләде.

13. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Шәһәр (урам), татар (театр), музыка (мәктәп), балалар (бакча), мәдәният (сарай), Идел (елга), елга (порт).

14. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Казан нинди шәһәр? Казанда күпме кеше яши? Казанда нинди истәлекле урыннар бар? Казанда нинди мәйданнар, урамнар бар? Казанның үзәгендә нинди урам урнашкан? Казан Кремлендә нәрсәләр күрергә мөмкин? Казанның иң атаклы манарасы нинди? Казан музейларында булдыгызмы? Казанда нинди театлар эшли?

15. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Бу манараның исеме - .... Кол Шәриф мәчете .... урнашкан. Муса Җәлил исемендәге Татар опера һәм балет театры янында .... һәйкәлләре бар. Галисәсгар Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры .... урамында урнашкан. Туристлар .... музеенда булганнар. Казан кунаклары .... барырга яраталар.

3.

Шәһәр транспорты төрләре турында ничек әйтәбез?Как говорим о городском транспорте?

How to speak about means of city transport?

+16. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Гафу итегез, Җиңү проспектыннан шәһәр үзәгенә кадәр нинди транспорт белән барырга мөмкин?**
- **Сезгә 83 нче яки 63 нче автобуска, 12 нче яки 21 нче троллейбуска утырырга кирәк.**
-
- Извините, каким траспортом можно доехать от проспекта Победы до центра города? Excuse me, what transport do I need to get from Victory Avenue to the university? изм
- Вам нужно сесть на 83 или 63 автобус, на 12 или 21 троллейбус. You need to take bus number 83 or 63, trolleybus number 12 or 21.

17. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Шәһәрегездә ничә ....? Син шәһәр үзәгенә ....? Дустың кайсы урамда ....? Тимер юл вокзалына ....? Сезгә ничәнче автобус ....? Балалар кафесы …………………….

18. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- Гафу итегез, Казан Кремле кайда .... ?
- Казансу ....
- Анда ничек ………. мөмкин?
- ....
- Ә җәяү барып буламы?
- Минемчә, ...

***

- Казанда Сез .... яшисез?
- .... урамында.
- Анда нинди транспорт бара?
- .... трамвайга утырырга яки .... автобус белән кайтырга мөмкин.

***

- Әйтегезче, автовокзалга ничек ....?
- Минемчә, ...
- Гафу итегез, ә башка транспорт юкмы?
- Бардыр, ләкин мин ....

19. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Гафу итегез, шәһәр үзәгенә метро белән барып буламы?
- Әлбәттә. Тукай мәйданы станциясенә кадәр барырга кирәк

4.

Шәһәрнең спорт корылмалары турында ничек әйтәбез? Как говорим о спортивных сооружениях города?

How to speak about sport facilities in the city?

+20. Тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте и прочитайте. Listen and read.

Шәһәр халкы спорт белән шөгыльләнергә ярата, шуңа күрә Казанда спорт корылмалары бик күп. Аларда төрле ярышлар да үткәрелә. Мәсәлән, Үзәк стадионда футбол командалары очраша, Боз сараенда хоккей ярышлары уза, Баскетхоллда баскетбол буенча халыкара турнирлар була.

Шәһәр халкы барлык уеннарга яратып йөри. Кешеләр үзләре дә спорт залларына, фитнес-клубларга йөриләр, стадионнарда һәм паркларда йөгерәләр, сәламәтлекләрен ныгыталар. Спорт – сәламәтлек нигезе, диләр.

Рис. Спортивные сооружения города

21. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

....? Шәһәребездә яңа спорт корылмалары төзелә.

....? Шәһәр халкы бассейнга, фитнес-клубларга йөри.

....? Казан шәһәре Бөтендөнья студентлар Универсиадасына әзерләнә.

....? Дустым милли көрәш белән шөгыльләнә.

....? Укучылар төрле ярышларда катнашалар.

22. Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Россиядә иң популяр спорт төре ....? Яраткан спортчың ....? Казанда нинди спорт бәйрәмнәре ....? Спорт белән шөгыльләнгән кеше ....? Кемдер музыка белән кызыксына, ә кемдер – спорт белән, ә син нәрсә белән ....?

23. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Спорт (мәктәп), спорт (ярыш), спорт (сарай), спорт (корылма), спорт (кием), спорт (журнал), спорт (уен).

5.

Шәһәрнең күңел ачу урыннары турында ничек сөйлибез? Как говорим о местах развлечения города?

How to speak about entertainment centres in the city?

+24. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Шәһәрегездә кайда ял итәргә мөмкин?**
- **Бездә күңел ачу урыннары бик күп: театрлар, музейлар, концерт заллары, клублар, дискотекалар эшли.**

+25. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. Read and answer the questions.

Казанда ял итү һәм күңел ачу урыннары күп һәм төрле. Монда татар һәм рус театрлары эшли, зур һәм уңайлы концерт заллары бар. Аларга тамашачылар бик теләп йөриләр. Яшьләр төнге клубларда, дискотекаларда, кафе һәм барларда күңел ачалар.

Туристлар һәм шәһәр кунаклары төрле музейларда булырга, истәлекле урыннарны һәм тарихи һәйкәлләрне карарга яраталар.

Шәһәрдә балалар өчен дә күңел ачу урыннары шактый күп. Алар зоопаркка, аквапаркка, циркка, Курчак театрына, “Әкият” кафесына йөрергә яраталар, “Кырлай” ял паркында төрле атракционнарда уйныйлар.

? Казанда нинди күңел ачу урыннары бар? Сез кайсы музейларда, театрларда булдыгыз? Сез дусларыгыз белән кайларда күңел ачасыз? Гадәттә, Казан кунакларының кайларда буласылары килә? Алар нәрсәләргә сокланалар?

Рис места отдыха горожан

26. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

- ....?
- Кунакларыбыз белән татар театрына барачакбыз.

- ....?
- Анда “Зәңгәр шәл” спектаклен караячакбыз.
- ....?
- Ә иртәгә аларны концертка алып барырбыз.

27. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Сынлы сәнгать (музей), драма һәм комедия (театр), “Әкият” (кафе), Муса Җәлил (һәйкәл), Ирек (мәйдан), “Ак барс” (команда), Зур концерт (зал), “Татарстан” (кунакханә), Меңьеллык (парк).

28. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Эксурсовод безгә Казанның .... Казан шәһәрендә яшәүчеләр .... Казанга килүче кунаклар .... Кремль урамында урнашкан .... Шәһәрнең үзәгендә .... Яшьләрнең ял итү урыны - .... Татарстан турында .... Аквапарк янында ....

29. Үрнәк буенча диалоглар төзегез. Составьте диалоги по образцу. Make up dialogues according to the model.

Үрнәк:

- Синең Казан зоопаркында булганың бармы?
- Юк әле, анда барырга вакытым булмады.

***

- “УНИКС” спорт комплексы кайда урнашкан?
- Казан университеты янында.

30. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Ул нишли? Ул (барырга, килергә, укырга, эшләргә).

Син нишләдең? Мин (сөйләшергә, аралашырга, язарга, өйрәнергә).

Сез нишләрсез? Без (ял итәргә, кино карарга, музыка тыңларга, күңел ачарга).

Алар нишләгәннәр? Алар (сәяхәт итәргә, чаңгы шуарга, хоккей уйнарга, авылга кайтырга).

31. Дустыгызга Казанның ял итү урыннары турында сораулар бирегез. Задайте другу вопросы о местах отдыха Казани. Give your friend questions about entertainment centres of his hometown.

6.

Чама саннарын ничек кулланабыз?Как употребляем прииблизительные числительные? How to use approximate numbers?

+32. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Паркта озак булачаксызмы?

- 2-3 сәгать булырбыз.

***

- Театрга ничә кеше барачаксыз?

- Минемчә, унлап кеше.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

-лап/-ләп, -ларча/-ләрчә, -лаган/-ләгән – чама саны кушымчалары- аффиксы приблизительных числительных -endings of approximate numbers.

бишләп, унлап; йөзләрчә; меңләгән; бер-ике, биш- алты – чама саннары- приблизительные числительные -approximate numbers.

33. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Театрдан кайтканда, тукталышта 10-15 минут автобус көттек. Көн саен Казан шәһәренә төрле илләрдән йөзләрчә турист килә. Шәһәр үзәгеннән елга портына кадәр бишләп автобус йөри. Метро поездлары 6-7 минут саен йөриләр. Казанның меңьеллыгында йөзләгән чит ил кунагы катнашты.

34. Диалогларны тулыландырыгыз. Дополните диалоги. Complete the dialogues.

- ....?

-Без ял паркында 3-4 сәгать булдык.

****

- ....?

- Әйе, без унлап татар мәкален өйрәндек.

****

- ....?

- Бу концертны меңләгән кеше караган.

- ....?

- Кунаклар шәһәрнең унлап кафесында булганнар.

ИГЪТИБАР ИТЕГЕЗ! ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! PAY ATTENTION!

Сәгать **уннарда** –приблизительно в 10 часов - at about ten o’clock**;** биш ел**га якын** – около 5 лет-for about five years**;** утыз**дан артык кеше** –более 30 человек- over thirty people; унбиш көн **чамасы** – приблизительно 15 дней- approximately fifteen days**.**

35. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Шимбә көнне егермеләп кеше ярышта (катнашырга). Иртәгә ул бәйрәмдә 4-5 сәгать (булырга). Алар аквапарктан сәгать икеләрдә (кайтырга). Үткән атнада шәһәребезгә чит илләрдән бер меңләп турист (килергә). Татарстанда кырыктан артык район (исәпләнергә). Татарстанның югары уку йортларында җитмеш меңнән артык студент (белем алырга).

36. Җөмләләрнең башын языгыз.Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

................................, ә сез зоопаркка барырсыз.

................................., ләкин аларның циркка барасылары килмәде.

....................................., шуңа күрә концерт бик күңелле булачак.

......................................, чөнки дустым бу кафены белми.

...., ә мин метро белән кайтырмын.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

Сөйләм гыйбарәләре Set phrases

озын сүзнең кыскасы –короче говоря- to cut a long story short

бер сүз белән әйткәндә –одним словом- in one word

сүз дә юк - без слов- undoubtedly

алай димә –не говори так- don’t say so

шул гына җитмәгән иде – этого только не хватало- that would be the last straw

булды ни, булмады ни – была, не была- all the same, no matter

37. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Татар теленнән тагын нәрсәләр эшлисең бар әле?
- Татарча 2-3 җыр һәм 5-6 мәкаль өйрәнәсем бар.

38. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кайда? Казан Кремле..... Кая? Благовещение соборы...... Кайдан? Милли музей...... Кемнәргә? Туристлар...... Кемнәрне? Казан кунаклары...... Кая кадәр? Казан университеты..... кадәр. Кайсы урамда? Тукай урамы......

39. Җөмләләрне тулыландырыгыз. Дополните предложения. Complete the sentences.

Бер сүз белән әйткәндә, Казан .... шәһәр. Сүз дә юк, Казан университеты - .... югары уку йорты. Озын сүзнең кыскасы, кунакларга .... бик ошады. Алай димәгез, без .... тагын киләчәкбез. Әйе, мин риза, Татарстанның башкаласында .... күп. Сез хаклы, Казанның иң матур урыннары - ....

40. Дөньядагы иң зур шәһәрләрнең берсе турында Интернеттан мәгълүмат табыгыз һәм сөйләгез. Найдите в Интернете информацию об одном из крупнейших городах мира и расскажите. Find out information about one of the largest cities in the world and tell about it.

+41. Мәкальләрне тыңлагыз һәм истә калдырыгыз. Прослушайте пословицы и запомните. Read proverbs. изм

* Шәһәрне макта, авылда тор.

*Өйдә утырып шәһәр күреп булмый.

*Авыл чите – ил чите түгел.

+42. “Яратыгыз” җырын тыңлагыз һәм өйрәнегез. Прослушайте песню “Любите” и выучите. Listen to the song “Love” and learn it. **Диск 5 №4**

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

алдында – перед- in front of

арасында – среди- between

артык – больше- more (than)

артында – за- behind

ат спорты – конный спорт- horse-racing

Боз сарае – ледовый дворец- Ice Palace

буенда – по- on the bank of

истәлекле урыннар – достопримечательности- places of interest

корылма – сооружение- structure, building

көтәргә – ждать-to wait

кунакханә –гостиница- hotel

күңел ачарга – веселиться- to have fun

мәдәният – культура- culture

мәйдан –площадь- square

нигез –основа- base, basis

ныгытырга – укреплять- to strengthen

очарга – летать- to fly

сатарга – продовать to buy

сул – левый- left

тамаша –зрелище- show

тамашачы – зритель- spectator

тарихи – исторический- historic, historical

тату – дружный- friendly

төр – вид- type, kind, species

төрле – разный- different, various

тукталыш –остановка- (bus) stop

уң – правый- right

уңайлы – удобный- comfortable

үзәк – центр- centre

халык – народ- people, nation

чамасы – около- approximately

ягында – в стороне- on the side

якын – близко- close, nearby

янында– около- near

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Син нинди шәһәрдә (авылда) яшисең?

...

Шәһәреңдә (авылыңда) күпме кеше яши?

....

Шәһәреңнең иң зур корылмалары нindиләр?

....

Шәһәреңдә нинди транспорт төрләре бар?

....

Син кайларда күңел ачарга яратасың?

....

Синеңчә, шәһәреңдә иң матур урыннар нindиләр?

....

2. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Буш вакытта син кайда ял итәргә яратасың? Шәһәреңнең истәлекле урыннары нindиләр? Шәһәрегездә атаклы кешеләрдән кемнәр яшәгән? Сиңа күңел ачу урыннары ошыймы? Син дусларыңны кайсы театрга алып барырга телисең? Синеңчә, нинди корылмалар матуррак: борынгыларымы, заманчаларымы? Синеңчә, шәһәреңдә иң матур бина нинди? Синеңчә, иң кызыклы музей нинди?

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? Ирек мәйданы ...... Кайда? Муса Җәлил музее.......... Кайчан? Төш вакыты.......... Кайдан? Чит илләр.......... Кемне? Туганнарыгыз......... Кемнең? Әти-әнием......... Сәгать ничәгә кадәр? Көндезге бер..... кадәр. Кайсы шәһәрдә? Варшава......

4. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.... белән таныштырдык. .... истәлекле урыннар бар. .... шәһәр китапханәсендә саклана. ....биналар турында сөйләде. .... музеенда булдык. .... матурлыгына сокландым. ...., бик күп мәгълүмат белдек. ...., шуңа күрә без монда килергә яратабыз.

5. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Чит илгә баргач, ул .... Экскурция вакытында .... Шәһәр үзәгенә бик тиз барып җитеп була , чөнки .... Казанның барлык истәлекле урыннарын да күрәсебез килде, шуңа күрә .... Мин татар ашларын бик яратам һәм .... Яраткан кафема сезне дә алып барырмын, чөнки .... Казан шәһәрендә күңел ачу урыннары күп, ләкин ....

6. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Ул истәлекле урыннар... булырга ярата.

1) –да 2) – та 3) – ында

Кремль шәһәр үзәге... урнашкан.

1) – дә 2) – нә 3) – ндә

Шәһәр бәйрәменә ул туганнары... чакырган.

1) - на 2) – ны 3) – н

Минемчә, Милли китапханә бинасы - иң матур бабиналар........ берсе.

1) – ның 2) – дан 3) – дан

7. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

-да яки **–нда**	**-нчы** яки **–ынчы**
Казансу елгасы…	алты…
Кама буе…	ун…
Кукмара…	тугыз…

8. Төрле заманнарда дөрес әйтегез. Скажите правильно в различных временах. Say it correctly using different tenses.

Дустым күп шәһәрләрдә (булырга). Кешеләр һәр илнең матур урыннарына (сокланырга). Ул истәлекле урыннарда фотога төшәргә (яратырга). Сәяхәт вакытында без борынгы шәһәрләр турында (сөйләшергә). Кичә мин Мәскәү шәһәре турында кызыклы тапшыру (карарга). Укучылар герой-шәһәргә экскурциягә (барырга).

9. Туган шәһәрегез (авылыгыз) турында чит ил кешеләренәниләр сөйләрсез? Шул турыда языгыз һәм укыгыз. Что бы вы рассказали иностранцам о своем родном городе (селе)? Напишите об этом и прочитайте. Where and how do you like to have a good time? Write and tell about it.

МИН ЯРАТАМ СИНЕ, ТАТАРСТАН! Я ЛЮБЛЮ ТЕБЯ, ТАТАРСТАН!

I LOVE YOU, TATARSTAN

Унсигезенче дәрес. Восемнадцатый урок. Eighteenth Lesson

1. Татарстан шәһәрләре турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем о городах Татарстана? How to talk about Tatarstan cities?

2. Татарстан районнары һәм авыллары турында ничек әйтәбез? Как говорим о районах и сёлах Татарстана? How to talk about Tatarstan regions and villages?

3. Татарстан халыклары турында ничек сөйлибез? Как расказываем о народах Татарстана? How to talk about Tatarstan nations?

4. Татарстанның табигате турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем о прриродe Татарстана? How to talk about Tatarstan nature?

5. Танылган татарлар турында ничек әйтәбез? Как говорим об известных татарах? How to talk about famous Tatars?

1.

Татарстан шәһәрләре турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем о городах Татарстана? How to talk about Tatarstan cities?

+1. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сез беләсезме, Татарстанда ничә шәһәр исәпләнә?**
- **Әйе, беләм, егермеләп шәһәр бар.**
- **Иң зур шәһәрләрниндиләр?**
- **Казан, Яр Чаллы, Түбән Кама, Әлмәт, Яшел Үзән, Бөгелмә, Алабуга.**

Рис. Города Татарстана

2. Укыгыз. Прочитайте. Read.

Алабуга шәһәре – Татарстаның иң борынгы шәһәрләренең берсе. Ул республиканың төньяк-көнчыгышында урнашкан. Мәйданы - 41 кв.км.

Алабугада күп күренекле шәхесләр яшәгән. Танылган рус рәссамы И.И.Шишкин монда туган һәм үзенең иң матур рәсемнәрен иҗат иткән. Атаклы рус шагыйрәсе Марина Цветаева бу шәһәрдә торган. Алабугада Тарих музее, Н.А.Дурова, И.И.Шишкин музейлары эшли.

Алабугада “Шайтан каласы” исемле археологик истәлек бар. Ул – Алтын Урда заманында корылган борынгы Болгар мәдәнияте истәлеге.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

көньяк –юг- south **төньяк** – север- north

көнчыгыш –восток- east

көнбатыш –запад- west

Алтын Урда–Золотая Орда- the Golden Horde

3. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Синең Татарстанның кайсы шәһәрләрендә булганың бар? Татарстанның иң зур шәһәрләре ниндиләр? Син бу шәһәрләргә кайчан бардың? Бу шәһәрләрдә нинди истәлекле урыннар бар? Кайсы шәһәр сиңа күбрәк ошады?

4. Диалогны тулыландырыгыз. Дополните диалог. Complete the dialogue.

-Син Татарстаннанмы?

- Мин ....

- Татарстанның башка шәһәрләрендә ....?

- Әйе, мин ....

5. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

-Син иртәгә кая барырга җыенасың?

- Яр Чаллы шәһәренә барырга җыенам.

- Анда нәрсә була?

- Татар язучылары белән очрашу.

6. Җөмләләрне дәвам итегез.Продолжите предложения. Complete the sentences.

Татарстанда шәһәрләр күп, ләкин мин .... Һәр шәһәрдә .... Казан шәһәрендә миңа .... Минем Түбән Кама шәһәрендә .... Күптән түгел алар Алабугага ....

Яшел Үзән шәһәре Казаннан ерак түгел, шуңа күрә ....

+7. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. Read and answer the questions.

Татарстан Республикасы Идел буенда урнашкан. Аның мәйданы - 68 мең квадрат километр. Халкы – 3 миллион 700 мең кеше. Татарстанда 100 дән артык милләт вәкиле яши. Татарстан Республикасы составында 20 шәһәр, 43 район, 3 меңгә якын авыл исәпләнә. Иң эре шәһәрләр - Казан, Яр Чаллы, Түбән Кама, Әлмәт, Яшел Үзән, Бөгелмә. Татарстан шәһәрләрендә вертолетлар, “КамАЗ” машиналары, суыткычлар һәм башка кирәкле товарлар җитештерелә.

Татарстанда танылган театрлар, музейлар, югары уку йортлары, китапханәләр эшли. Биредә ел саен Рудольф Нуриев исемендәге халыкара балет фестивале, Федор Шаляпин исемендәге халыкара опера фестивале, “Алтын мөнбар” халыкара мөселман фильмнары фестивале үткәрелә. Моннан башка халыкара спорт ярышлары да еш була.

Бүгенге көндә Татарстан – сәяси, икътисади, фәнни һәм мәдәни үзәк.

? Бүгенге көндә, сезнеңчә, Татарстан нинди республика? Татарстан турында нинди кызыклы мәгъүматлар беләсез? Чит илләрдә Татарстан турында беләләрме?

8. Татарстан Президенты белән очрашсагыз, аңа нинди сораулар бирерсез? Шуларны языгыз (6-8 сорау). Если бы вы встретились с Президентом Республики Татарстан, какие вопросы задали бы ему. Напишите их. What questions would you give to Tatarstan President, if you met him? Write them down.

+9. ”Туган илнең улы мин” шигырен тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте стихотворение “Я- сын родной страны” и прочитайте. Listen to the poem “I am the son of my Motherland” and read it.

Туган илнең улы мин

Бабамның да
Улы мин,
Әбинең дә
Улы мин,
Әтинең дә
Улы мин.
Әнинең дә
Улы мин.
Аларның
Уң кулы мин.

Р. Миңнуллин

2.

Татарстан районнары һәм авыллары турында ничек әйтәбез? Как говорим о районах и сёлах Татарстана?

How to talk about Tatarstan regions and villages?

+10. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Сезнең татар авылында булганыгыз бармы?**
- **Юк. Булырга туры килмәде әле, ләкин бик барасым һәм күрәсем килә.**

Рис. Карта Татарстана

+11. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read and answer the questions.

Татарстанда кырыктан артык район һәм өч меңгә якын авыл исәпләнә. Безнең авылыбыз Арча районында урнашкан. Авылның исеме – Акчишмә. Аңа XVII гасырда нигез салынган. Авылда татарлар гына яши. Халык игенчелек һәм терлекчелек белән шөгыльләнә. Авылда мәктәп, клуб, кибет эшли.

Бездән ерак түгел Яңа Кырлай авылы урнашкан. Ул Арчадан 22 км ераклыкта. Бу авыл бөтен дөньяга мәгълүм, чөнки анда бөек татар шыгыйре Габдулла Тукай яшәгән. Авылның иң уртасында шагыйрьнең музее бар. Ул ике катлы агач йортта урнашкан. Монда Тукайның әйберләре, Тукайның портретлары, төрле елларда чыккан китаплары саклана. Музейга һәрвакыт кунаклар килә, туристлар, мәктәп балалары, студентлар еш була. Без дә бу музейны карадык. Ул безгә бик ошады.

? Татарстанның кайсы районнарында һәм авылларында булганыгыз бар? Бу район яки авыл Казаннан еракмы? Авыл кешеләре нәрсәләр белән шөгыльәнәләр? Сезгә авыл тормышы ошыймы?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

гасыр –век- century

нигез –основа- basis, base

игенчелек –земледелие- farming

терлекчелек – скотоводство-cattle-breeding

шәхес –личность- personality

бөек- великий-great, outstanding

12. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Җәйге ял җиткәч, без .... Авылда әбиебез безне милли ....

Минем татар авылларында .... Җәен авыл халкы ....

Хәзерге вакытта авыллар ....

Авылга кунакка кайткач, ул .... Авыл тарихы музеенда балалар .... Авылда яшәгәндә, мин ....

13. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? Татар авыл....... Кайчан? Җәй башы....... Кем белән? Апа.... белән. Ничәшәр? Унбиш........ Ничәү? Ун........... Ничек? Татар...... Нишләде? Ял ит...... Нишләячәкләр? Күңел ач....... Нинди? Кып-.......

14. Текстны тулыландырыгыз. Дополните текст. Complete the text.

Җәен без ....ял иттек. Авыл Казаннан ерак .... Авылда зур ...., ... бар. Авыл халкы миңа бик ....

15. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Авылыгыз кайда урнашкан?

- Арча районында.

- Авылыгызның исеме ничек?

- Яңа Кырлай.

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ!MEMORIZE!

Арча районы	**Чүпрәле районы**
Биектау районы	**Актаныш районы**
Питрәч районы	**Мамадыш районы**
Балык бистәсе районы	**Саба районы**

16. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Сезгә татар авылларында булырга туры килдеме? Авылда йортлар агачмы, ташмы? Авыл кешеләре кайларда эшлиләр? Авылда мәктәп, клуб бармы? Авыл кешеләре ничек ял итәләр? Авыл янында нәрсәләр бар?

+17. ”Арча” җырын тыңлагыз. Прослушайте песню “Арск”................ .

3.

Татарстан халыклары турында ничек сөйлибез? Как расказываем о народах Татарстана?

How to talk about Tatarstan nationalities?

+18. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Әйтегез әле, Татарстанда кайсы милләт вәкилләре яши?**
- **Татарстан – күпмилләтле республика.**

- Скажите, пожалуйста, представители каких национальностей живут в Татарстане? Tell me please, representatives of which nationalisites live in Tatarstan?
- Татарстан – многонациональная республика. Tatarstan is a multinational republic.

19. Укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прочитайте и ответьте на вопросы. Read and answer the questions.

Татарстан Республикасының төп халкы - татарлар. Татарларның саны 50 проценттан күбрәк. Республикада шулай ук руслар (42 % чамасы), чуваш, мордва, мари, удмурт, башкорт һәм башка халыклар яши.

Татарстанда БДБ илләреннән (*страны СНГ*), башка өлкәләрдән һәм республикалардан килеп эшләүче һәм яшәүчеләр дә шактый күп. Алар арасында үзбәкләр, кыргызлар,

әзербәйҗаннар, әрмәннәр, төрекләр бар. Республикабызда барлык милләтләр дус-тату яшиләр. Алар бер-берсенең гореф-гадәтләрен, милли бәйрәмнәрен беләләр, бергә бәйрәм итәләр.

? Татарстанда кайсы милләт вәкилләре яши? Ә Сез үзегез кайдан һәм кайсы милләт вәкиле? Сез Татарстанда күптән яшисезме? Сезнеңчә, татарлар Татарстаннан башка тагын кайсы республикаларда, өлкәләрдә, илләрдә яшиләр? Чит илләрдәге татар диаспоралары турында ишеткәнегез бармы?

20.Сорауларны дәвам итегез. Продолжите вопросы. Complete the questions.

Татарстанда кайсы ....? Татар диаспоралары ....? Дусларыгыз арасында ....? Сез дусларыгыз белән татарча ....? Башка халыклар татар милли .... ?

21.Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Гафу итегез, Казанда үзбәкләр бармы?
- Минемчә, Казанда үзбәкләр күп.

22. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Казан шәһәрендә төрле милләт вәкилләре (яшәргә). Татарлар татар телендә дә, рус телендә дә (сөйләшергә). Үткән ел үзбәкләр Казанда Нәүрүз бәйрәмен (үткәрергә). Казахлар Нәүрүз бәйрәменә бишбармак һәм пылау (пеширергә). Бәйрәм көнне кыргызлар һәм әзербәйҗаннар концерт (күрсәтергә).

23. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне куегыз. Поставьте вопросы и прочитайте предложения. Make up questions, read the sentences.

................................? Дусларым арасында төрле милләт вәкилләре бар.

................................? Иң якын дустым – Анна- милләте буенча рус.

................................? Төрек дусларым белән мин төрекчә сөйләшә алам.

...............................? Төрекләр Казанда төзелеш фирмаларында эшлиләр.

.................................? Бу әфәнде Кореядан килгән.

4.

Татарстанның табигате турында ничек сөйләшәбез? Как разговариваем о природе Татарстана?

How to talk about Tatarstan nature?

+24. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- **Татарстанның табигате матурмы?**
- **Әйе, бик матур. Монда зур елгалар да, калын урманнар да, кечкенә таулар да, тигез далалар да бар.**
- **Ә һава торышы нинди?**
- **Шагыйрь Тукай әйткәнчә, җил дә вакытында исеп, яңгыр да вакытында ява.**

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ! ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

Урман –лес- forest **күл** –озеро- lake **җил** –ветер- wind **кояш** –солнце- the sun **Дала** –степь- steppe **болын** –луг- glade **яңгыр** – дождь-rain **болыт** –облако- cloud

Кыр –поле- field **тигезлек** – равнина-plain **кар** –снег- snow **калын** –густой-dense, thick **Елга** – река-river **һава торышы** – погода-weather **боз** –лёд- ice **тигез** – ровный- flat

Рис. Природа Татарстана

+25. Тыңлагыз, укыгыз, сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read, answer the questions.

Татарстанның табигате матур, бай һәм төрле. Калын урманнар да, тигез далалар да бар анда. Урманнарда төрле агачлар үсә. Агачлар арасында төрле хайваннар яши: аюлар, бүреләр, төлкеләр, куяннар. Кошлар да күп.

Татарстан аша дүрт зур елга ага: Идел, Кама, Нократ, Агыйдел. Кечкенә елгалар һәм күлләр дә күп.

Татарстанның климаты уртача: кышлары артык салкын түгел, ә җәйләре артык эссе булмый. Шуңа күрә республиканың бай табигате игенчелек һәм терлекчелек белән шөгыльләнү өчен бик уңайлы.

Чиста табигать – сәламәтлек нигезе. Шуңа күрә аны сакларга кирәк.

? Татарстанның табигате нинди? Сез табигатьтә ял итәргә яратасызмы? Табигатьне саклау өчен, нәрсәләр эшләргә кирәк?

ИСТӘ КАЛДЫРЫГЫЗ!ЗАПОМНИТЕ! MEMORIZE!

аю – медведь-bear
бүре –волк- wolf
төлке –лиса- fox
куян –заяц- hare

карга – ворона-crow
сыерчык-скворец-starling

чыпчык – воробей-sparrow
сандугач-соловей-nightingale

26. Сораулар куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Make up questions, read the sentences.

....? Татарстанның табигате бик матур.

....? Татарстан урманнарга, елга-суларга бик бай.

....? Татарстан аша Идел, Чулман, Нократ, Агыйдел елгалары ага.

....? Урманнарда аю, бүре, төлке, куян һәм башка хайваннар һәм кошлар яши.

....? Татарстанның төп байлыгы –нефть.

27. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Син урманда булырга яратасыңмы?

- Әлбәттә.

- Урманга еш барасызмы?

- Еш дип әйтергә мөмкин.

- Урманда нишлисез?

- Җәен җиләк, гөмбә җыябыз, кышын саф һава сулыйбыз, чаңгыда шуабыз.

28. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Без авылга кайтырга яратабыз, чөнки .... Авылда һава .... Авыл кешеләре терлекчелек һәм игенчелек .... Җәен күпчелек балалар авылга кайта, чөнки.............................. Авыл кешеләре ....

29. Җөмләләр төзеп әйтегез.Составьте предложения. Make up sentences.

Барасым бар, күреп була, кермәкче булды, карап чыктык, көлеп җибәрде, әйтергә туры килде, эшли алмый, бармаска мөмкин, кайтырга тиеш, күрергә кирәк.

30. Үрнәк буенча һава торышы турында әйтегез. Скажите о погоде по образцу. Talk about the weather according to the model.

Үрнәк:

Бүген Казанда 22 градус җылы. Аязучан болытлы һава. Явым-төшем көтелми. Җил көньяк-көнчыгыштан, секундына 5 метр тизлектә. Төнлә температура - 19 градус.

Кояш сәгать 5 тә чыга, 21 сәгать 23 минутта бата. Көн озынлыгы – 16 сәгать 23 минут.

+31. ”Шүрәле” әкиятен тыңлагыз һәм укыгыз. Прослушайте сказку “Шурале”. Listen to the fairytale “Shurale” and read it.

Диск 2 №1

5.

Танылган татарлар турында ничек әйтәбез? Как говорим об известных татарах? How to talk about famous Tatars?

+32. Тыңлагыз, кабатлагыз һәм укыгыз. Прослушайте, повторите и прочитайте. Listen, repeat and read.

- Әйтегез әле, дөньякүләм танылган татарлардан Сез кемнәрне беләсез?

- Минемчә, алар шактый күп! Минем Муса Җәлил, Рудольф Нуриев, Рәшит Сюняев, Ирек Мөхәммәтов, Гаяз Исхакый турында укыганым бар.

+33. Тыңлагыз, укыгыз һәм сорауларга җавап бирегез. Прослушайте, прочитайте и ответьте на вопросы. ....Read and answer the questions.

Дөньяда 7 миллионнан артык татар исәпләнә. Алар Татарстанда, Россиянең төрле төбәкләрендә һәм өлкәләрендә, БДБ илләрендә һәм чит илләрдә дә яшиләр. Төркиядә, Кытайда, Америкада, Финляндиядә татар диаспоралары шактый зур. Шулай ук Австралиядә, Германиядә, Япониядә, Балтыйк буе дәүләтләрендә дә татарлар яши.

Үзләренең фәнни ачышлары, сәләтләре, иҗатлары, ирешкән казанышлары белән дөньяда танылган татарлар аз түгел. Алар арасында Йосыф Акчура, Садри Максуди, Муса Җәлил, Рудольф Нуриев, Роальд Сәгъдиев, Абдулла Аббас, Роберт Нигъмәтуллин, Рәшит Сюняев, Ирек Мөхәммәтов, София Гобәйдуллина кебек күренекле шәхесләр бар.

Мәсәлән, Йосыф Акчура Төркиянең Бөек Милли Мәҗлесе депутаты, Төркия президенты Кәмал Ататөрекнең мәдәният һәм сәяси мәсьәләләр буенча киңәшчесе, Истамбул университеты профессоры була. Абдулла Аббас - Кытайның Синьцзян университеты профессоры, биология фәннәре докторы, Бөтенкытай халык вәкилләре мәҗлесе депутаты. Рәшит Сюняев – Росссия фәннәр академиясе академигы, атаклы астрофизик, хәзерге вакытта Германиянең Гархинг шәһәрендә Макс План исемендәге Астрофизика институты белән җитәкчелек итә

Казан егете Ирек Мөхәммәтов - Бөекбританиянең Король балеты солисты, “Дөньяның иң оста биючесе” дигән мактаулы исем лауреаты. София Гобәйдуллина – атаклы композитор, Германиядә яши һәм музыка иҗат итә. Сергей Шәкүров, Чулпан Хаматова, Марат Башаров – танылган театр һәм кино артистлары. Ринат Дасаев, Зиннәтулла Биләлетдинов, Марат Сафин, Алинә Кабаева – дөньякүләм танылган спортчылар, Алсу Сафина – “Евровидение” конкурсы лауреаты....

Шулай ук татар мәдәниятенең якты йолдызлары – әдипләр Габдулла Тукай, Фатих Әмирхан, Галимҗан Ибраһимов, Галиәсгар Камал, Кәрим Тинчурин, Хәсән Туфан, Әмирхан Еники, Аяз Гыйләҗев, Гомәр Бәширов, рәссамнар Бакый Урманче, Харис Якупов, композиторлар Салих Сәйдәшев. Фәрит Яруллин, Рәстәм Яхин, Нәҗип Җиһанов, Сара Садыйкова, җырчылар Рәшит Ваһапов, Хәйдәр Бигичев, Илһам Шакиров – дөнья мәдәниятенә зур өлеш керткән бөек шәхесләр, олуг талантлар.

? Татарлар кайларда яшиләр? Башка илләрдәге татар диаспоралары турында нәрсәләр беләсез? Танылган татарлардан кемнәр турында ишеткәнегез яки укыганыгыз бар?

Портреты известных личностей

34. Сораулар куегыз һәм укыгыз. Поставьте вопросы и прочитайте. Make up questions to the sentences and read.

..................................? Муса Җәлил – татар халкының герой- шагыйре.

..................................? Рудольф Нуриев атаклы балет биючесе булган.

..................................? Йосыф Акчура Төркиянең танылган сәясәтчесе булган.

..................................? Борһан Шәһиди Пекинда Кытай хөкүмәтендә эшләгән.

..................................? Салих Сәйдәшев – татар милли профессиналь музыкасына нигез салган.

......................................? Фәрит Яруллин - беренче татар балеты –“Шүрәле” авторы.

35. Үрнәк буенча диалог төзегез. Составьте диалог по образцу. Make up a dialogue according to the model.

Үрнәк:

- Син бүген театрга барасыңмы? Балет фестивале башлана бит. Беләсеңдер инде.
- Белүен беләм, ләкин билетлар беткән бит. Әллә синең билетың бар?
- Әйе, мин алдан алып куйдым шул, чөнки Нуриев фестиваленә кеше күп йөри.

36. Сез танылган татарлардан кемнәрне беләсез? Шуларның берсе турыда Интернеттан мәгълүмат табыгыз һәм сөйләгез. Кого вы знаете из прославленных татар? Найдите об одном из них информацию в Интернете и расскажите. Which famous Tatars do you know? Collect information about it and recount.

37. Укыгыз һәм билгеләнгән сүзләргә сораулар куегыз. Прочитайте и поставьте вопросы к выделенным словам. Read and make up questions about the words in bold type.

Укытучы **безгә** Татарстан Республикасының казанышлары турында сөйләде. Без Казан университетының тарихы музеенда **булдык**. Төрле илләрдән килгән татарлар Бөтендөнья татар корылтаенда **чыгыш ясаганнар**. Татарстан аша **дүрт** зур елга ага. Татарстан көнчыгыш илләре белән дә, көнбатыш илләре белән дә **мөнәсәбәтләрне** ныгыта. Соңгы елларда чит ил вәкилләре Татарстан белән **кызыксыналар**. Татарстанда **дөньякүләм танылган** театрлар, музейлар, югары уку йортлары эшли.

38. Җөмләләрнең башын уйлап языгыз. Придумайте начало предложений. Make up the beginning of the sentences.

....................................., ләкин мин Айдар Галимовның концертында булмадым әле. ...., шуңа күрә укытучы безгә бу китапны укырга тәкъдим итте. ...., чөнки билетлар булмады. ...., һәм без хәзер

яңа дустым белән Интернет аша аралашабыз. ...., ул да Татарстанның тарихы белән кызыксына икән.

39. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кичә без татар дәүләт академия театры.......... бардык. Анда Төркия........ килгән дусларыбыз белән очраштык. Алар.......... спектакль бик ошады. Соңыннан бергәләп кафе....... барырга булдык. Анда бер сәгать........ артык сөйләшеп утырдык.

40. Чит илдә яшәүче дустыгызга Татарстан турында хат языгыз. Напишите письмо другу – иностранцу о Татарстане. Write a letter to your friend from another country about your life in Tatarstan.

+41. ”Мин яратам сине, Татарстан” җырын тыңлагыз һәм өйрәнегез. Прослушайте песню “Я люблю тебя, Татарстан” и выучите.

42. Татар дөньясы турында тагын нәрсәләр беләсегез килә? Шул турыда фикерләрегезне языгыз. Что ещё хотелось бы вам знать о татарском мире? Напишите об этом свои мысли. Write your thoughts about what you else you would like to learn about the Tatar world and hand in to the instructor.

СҮЗЛЕКЧӘ. СЛОВАРИК. VOCABULARY

аю – медьведь- bear
боз – лед- ice
болын - луг- glade
болыт – облоко- cloud
бөек – великий- great, outstanding
бүре – волк- wolf
гасыр – век- century
дала – степь- steppe
елга – река- river
җил - ветер- wind
игенчелек - хлеборобство farming
имән – дуб- oak
истәлек – память- monument
каен - береза- birch
кар – снег- snow
карга – crow
кояш – the sun
көнбатыш – west
көнчыгыш - east
көньяк – юг- south
куян – заяц- hare
күл – озеро- pond
кыр – поле- field
мәйдан – площадь- square
нарат – сосна- pine
нигез –основа- basis, base
сандугач – соловей- nightingale
сыерчык – скворец- starling
терлекчелек –животноводство- cattle-breeding
тигезлек – равенство- plain
төлке – лиса- fox
төньяк – север- north
фикер – мысль- thought
урман – лес- forest
һава торышы –погода- weather

чыпчык – воробей-	sparrow	яңгыр – дождь-	rain
чыршы – елка-	firtree		

ҮЗ-ҮЗЕГЕЗНЕ ТИКШЕРЕГЕЗ! ПРОВЕРЬТЕ СЕБЯ! CHECK YOURSELF!

+1. Дикторның сорауларын тыңлагыз һәм пауза вакытында җавап бирегез. Прослушайте вопросы диктора и ответьте на них в паузу. Listen to the questions on the recording and answer in pauses.

Сезгә Татарстан ошыймы?

...

Татарстанның кайсы шәһәрләрендә һәм авылларында булганыгыз бар?

....

Татарстанның кайсы шәһәре сезгә күбрәк ошый һәм ни өчен?

....

Дөньякүләм танылган татарлардан кемнәрне беләсез?

....

Татарстанның зур елгалары ниндиләр?

....

Татарстанның табигате нинди?

....

2. Җавап бирегез. Ответьте. Answer the questions.

Сезнең татар дусларыгыз бармы? Татарстанның иң зур шәһәрләре ниндиләр? Татарстанның иң зур елгалары нинлдиләр? Синеңчә, татар кешеләре нинди? Кунаклар килгәндә, татарлар нинди ризыклар пешерәләр? Татарстанда нәрсәләр җитештерелә? Татарстанның башкаласында нинди тарихи урыннар бар? Синеңчә, чит илләрдә яшәүче татарлар Татарстан белән кызыксыналармы?

3. Дөрес әйтегез. Скажите правильно. Say it correctly.

Кая? Татарстанның башкаласы ...... Кайда? Кремль урамы.......... Кайчан? Җәй башы.......... Кайдан? Чит ил.......... Кемгә? Татарстан Президенты......... Кемнең? Чит ил илчесе......... Сәгать ничәдә? Сәгать бишенче ярты...... Сәгать ничәгә кадәр? Унынчы унбиш минут..... кадәр. Кайсы шәһәрдә? Әлмәт......

4. Җөмләләрнең башын языгыз. Допишите начало предложений. Write the beginning of the sentences.

.... шәһәребез белән таныштырдык. .... биналар күп төзелә. .... шәһәр транспорты йөри. ....урманнар күп. .... еш булалар. ...., зур бәйрәмгә әзерләнәбез. ...., шуңа күрә Татарстанный яратабым.

5. Җөмләләрне дәвам итегез. Продолжите предложения. Complete the sentences.

Тататарстан белән танышу өчен, ул .... Билет алу белән, ... Дустым сәяхәт итәргә ярата, шуңа күрә .... Борынгы шәһәрләр белән кызыксына, чөнки .... Р.Нуриев фестиваленә бара алмадык, чөнки .... Дустымның абыйсы – танылган сәясәтче, ул - .... Казан шәһәрендә музейлар күп, шуңа күрә ....

6. Дөрес җавапны табыгыз. Найдите правильный ответ. Find the correct answer.

Ул Болгар шәһәре...... булды.

1) –дә 2) – ндә 3) – нә

Без татар халкы тарихы турында күп укый.........

1) – лар 2) – м 3) – быз

Татарстан... күп илләр белән сәүдә элемтәләре бар.

1) - га 2) – да 3) –ның

Минемчә, Идел Кама елгасы.......... озынрак.

1) –нан 2) – дан 3) – ннан

7. Дөрес языгыз. Напишите правильно.

Write it correctly.

-га яки **–гә**	**-да** яки **–дә**
елга….	Казан…
мәйдан....	Бөгелмә…
шәһәр…	Түбән Кама…

8. Төрле заманнарда дөрес әйтегез. Скажите правильно в различных временах. Say it correctly using different tenses.

Татарстан турында белү өчен, ул бик күп китаплар (укырга). Мин кичләрен дусларым белән Интернеттан татарча (аралашырга). Минем татар язучыларының әсәрләрен (алырга) килә. Әнием миңа чит илләрдәге татарлар турында китап (бүләк итәргә). Алар Татарстанның төрле шәһәрләрендә (булырга). Дустым Америкада яшәүче татар егете белән (танышырга). Дәресләрдә без татар җырлары, шигырьләр, мәкальләр (өйрәнергә). Без Татарстанда булырга (яратырга).

9.Татарстан Республикасы турында сөйләгез. Расскажите о Республике Татарстан. Tell about the Republic of Tatarstan.

Тест сорауларына җавап бирегез! Ответьте на вопросы Answer the test questions.

Сез телләр өйрәнергә яратасызмы?

Әйе Юк

Татар теле дәресләрендә укытучыны игътибар белән тыңлыйсызмы?

Әйе Юк

Укытучының сорауларына җавап бирәсезме?

Әйе Юк

Грамматик кагыйдәләрне кабатларга яратасызмы?

Әйе Юк

Сез татар кешеләре белән аралашасызмы?

Әйе Юк

Татарча тапшырулар карыйсызмы, татар радиосын тыңлыйсызмы?

Әйе Юк

Интернеттан татар сайтлары белән танышасызмы?

Әйе Юк

Татар телен өйрәнү өчен, сүзлекләрдән файдаланасызмы?

Әйе Юк

Татарча сөйләшкәндә, ярдәм сорыйсызмы? *Кабатлагыз әле; гафу итегез, мин аңламадым; ничек әйтергә кирәк* кебек репликаларны кулланасызмы?

Әйе Юк

Сезне аңламасалар башка телдән файдаланасызмы?

Әйе Юк

Тест сорауларыннан күренгәнчә, телне өйрәнү күп тырышлык сорый. Татар телен яхшы белү өчен, татарча күбрәк сөйләшергә, сорауларга җавап бирергә, төрле текстлар укырга, җырларга һәм шигырьләр сөйләргә тырышыгыз. Татар кешеләре белән аралашыгыз, хата җибәрүдән курыкмагыз.

Уңышлар Сезгә! Успехов Вам! Good luck!

БЕЛЕШМӘ. СПРАВОЧНИК. GRAMMAR REFERENCE.

ФОНЕТИКА.

1. Татар теленең төп фонетик законы – сингармонизм законының 2 төре бар:

1) **рәт гармониясе** – татар телендә ***а, о, у, ы*** сузык авазлары килсә, сүзләр калын әйтеләләр (*укытучы, авыл, борын*); ***ә, и, ө, ү, э*** сузык авазлары булса, сүзләр нечкә әйтеләләр (*сиксән, дәрес, күзле*к);

искәрмәләр: алынма сүзләр (*студент, университет, китап*); кайбер грамматик формалар (*миңа, сиңа*); кушма сүзләр (*көнбатыш, өчпочмак*);

2) **ирен гармониясе** – *төлке* [төлкө], *борын* [борон].

Основной фонетический закон татарского языка – закон сингармонизма имеет 2 разновидности:

1) нёбная гармония – если в татарских словах имеются гласные звуки ***а, о, у, ы***, то слова произносятся твёрдо (*укытучы, авыл, борын*); если имеются звуки ***ә, и, ө, ү, э***, то слова произносятся мягко (*сиксән, дәрес, күзле*к);

Исключения составляют: заимствования (*студент, университет, китап*); отдельные грамматические формы (*миңа, сиңа*); сложные слова(*көнбатыш, өчпочмак*);

2) губная гармония - *төлке* [төлкө], *борын* [борон].

The main phonetic law of the Tatar language is vowel harmony. There are 2 types of vowel harmony:

1) **row harmony** – in the Tatar language, words containing back row vowels ***а, о, у, ы*** are pronounced as hard words (*укытучы, авыл, борын*); words with front row vowels ***ә, и, ө, ү, э*** are pronounced as soft words (*сиксән, дәрес, күзле*к).

exceptions: loanwords (*студент, университет, китап*); certain grammatical forms (*миңа, сиңа*); compound words (*көнбатыш, өчпочмак*);

2) **lip harmony** – the labial vowels *о* and *ө* influence pronunciation of the following vowels *е, ы*: *төлке* [төлкө], *борын* [борон].

2. Басым. Татар телендә күп очракта басым сүзнең соңгы иҗегенә төшә. Алынма сүзләр (*парта, компьютер, әмма*), фигыльнең юклык формасы (*бармыйбыз, килми*), боерык фигыль (*тыңлагыз, кабатла*), кушма сүзләр (*урынбасар, ташбака*), сорау алмашлыклары (*ничәнче, кайчан*) бу кагыйдәдән искәрмә булып торалар: .

Ударение. В татарском языке ударение падает в основном на последний слог слова. Исключения составляют заимствованные слова, сложные слова, глаголы повелительного наклонения, отрицательная форма глагола, вопросительные местоимения.

Stress. The stress in Tatar words is often on the last syllable. Loanwords (*парта, компьютер, әмма*), the negative form of verbs (*бармыйбыз, килми*), imperative verbs (*тыңлагыз,*

кабатла), compound words (*урынбасар, ташбака*), interrogative pronouns (*ничәнче, кайчан*) are exceptions from the rule.

ГРАММАТИКА.

Исем. Имя существительное. Noun.

Исемнәрнең килеш белән төрләнүе.

Склонение имён существительных.

Declension of nouns.

1. Баш килеш (кем? Нәрсә?) основной падеж (кто?что?)- Nominative case (who? What?)**: шәһәр авыл кибет банк бәйрәм урам**

2. Иялек килеше (кемнең? нәрсәнең) притяжательный падеж (кого? чего?)- Genitive case (of who? of what?)**: -нең / -ның**

3. Юнәлеш килеше (кемгә? Нәрсәгә? Кая?) направительный падеж (кому? чему? Куда?) - Dative case (to whom? to what?)**: -гә / -га, -кә / -ка**

4. Төшем килеше (кемне? Нәрсәне?) –винительный падеж (кого?что?) -Accusative case (who? what – *direct object*)**: -не / -ны**

5. Чыгыш килеше (кемнән, нәрсәдән, кайдан) – исходный падеж (от кого? от чего? Откуда?) - Ablative case (from whom? from what? from where?) **: -дән / -дан, -тән / - тан / -нән/ - нан**

6. Урын-вакыт килеше (кемдә? Нәрсәдә? Кайда? кайчан?) –местно-временной падеж (у кого? на чём (в чём?) где? Когда?) - Locative case (in who? in what? Where? When?)**: -дә / - да, -тә / -та**

Тартым кушымчалары.

Аффиксы принадлежности.

possessive endings.

Берлектә	**Күплектә**
I зат -ем/ -ым/ -м	**I зат** -ебез/-ыбыз/-без/-быз
II зат - ең/ -ың/-ң	**II зат** -егез/-ыгыз/-гез/-гыз
III зат -е/-ы/-се/-сы	**III зат** -ләре/-лары/ -нәре/-нары

Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнүе.

Склонение имён существительных с аффиксами принадлежности.

Declension of possessive nouns.

1. Баш килеш: шәһәрем (шәһәрең) авылы (авыллары) бәйрәмебез (бәйрәмегез)

2. Иялек килеше: -нең / -ның

3. Юнәлеш килеше: -ә / -а -нә / -на -гә/- га

4. Төшем килеше: -не / -ны - н - не/ -ны

5. Чыгыш килеше: -нән / -нан -ннән / - ннан - дән /-дан

6. Урын-вакыт килеше: -дә / - да ндә / -нда -дә /-да

.

Алмашлыклар. Местоимения. Pronouns.

Зат алмашлыкларының килеш белән төрләнүе.

Склонение личных местоимений.

Declension of personal pronouns.

Б.к.	**Мин**	**Син**	**Ул**	**Без**	**Сез**	**Алар**
И.к.	Минем	Синең	Аның	Безнең	Сезнең	Аларның
Ю.к.	Миңа	Синa	Аңа	Безгә	сезгә	Аларга
Т.к.	Мине	Сине	Аны	Безне	Сезне	Аларны
Ч.к.	Миннән	Синнән	аннан, аңардан	Бездән	сездән	Алардан
У.-в.к.	Миндә	Синдә	анда, аңарда	Бездә	сездә	Аларда

Билгесезлек алмашлыкларының килеш белән төрләнүе.
Склонение неопределённых местоимений.
Declension of indefinite pronouns.

Б.к.	кемдер	әллә кем
И.к.	кемнендер	әллә кемнең
Ю.к.	кемгәдер	әллә кемгә
Т.к.	кемнедер	әллә кемне
Ч.к.	кемнәндер	әллә кемнән
У.-в.к.	кемдәдер	әллә кемдә

***Бу, шул* алмашлыкларының килеш белән төрләнүе.**

Склонение указательных местоимений ***бу, шул.***

Declension of the pronouns бу, шул.

1. Б. к. **бу** **шул**

2. И. К. **моның** **шуның**

3. Ю. К. **моңа** **шуңа**

4. Т. К. **моны** **шуны**

5. Ч. к. **моннан (моңардан)** **шуннан (шуңардан)**

6. Ур.-в. К. **монда (моңарда)** **шунда (шуңарда)**

Фигыль. Глагол. Verb.

Фигыльнең тамыры (2 нче зат берлек сан боерык фигыль формасы) – корень глагола (форма повелительного наклонения II лица ед. ч.)- the root of the verb (the 2nd person Singular form of imperative verb) ***бар***+*а* (идёт), ***кил***+*де* (пришёл), ***яз***+*ар* (напишет).

2. Фигыльнең 3 заманы бар - глагол имеет 3 времени – There are three tenses of verbs**:**

Хәзерге заман – настоящее время – Present tense	Үткән заман - прошедшее время – Past tense	Киләчәк заман -будущее время –Future tense
Нишли? что делает? – what does he do?	нишләде? что сделал? нишләгән? что делал? What did he do?	нишләр? что сделает?What will he do? нишләячәк? что будет делать? What will he be doing?
-а/-ә *бара* *китә* **-ый/-и** *укый* *эшли*)	**-ды/-де, -ты/-те** *барды, килде, кайтты, китте*) **-ган/-гән, -кан/-кән** *барган, килгән, кайткан, киткән*)	**-ачак/-әчәк, -ячак/-ячәк** *Барачак, , киләчәк, ашаячак, эшләячәк* **-р/-ар/-әр, -ыр/-ер** *аңлар, язар, эчәр, барыр, килер*)

Фигыльнең юклык формасы. Отрицательная форма глагола. Negative form of verb.

Хәзерге заман	Үткән заман	Киләчәк заман
-мый/-ми *бар**мый***) *кил**ми***	**-ма/-мә** *бар**ма**ды* *бар**ма**ган* *кил**мә**де* *кил**мә**гән*)	**-ма/-мә** + *бар**ма**ячак* *кил**мә**ячәк* *эшлә**мә**ячәк* *кил**мә**с* *бар**ма**с*)

Хәзерге заман хикәя фигыльләрнең барлыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глаголов настоящего времени изъявительного наклонения.

Conjugation of verbs in the Present tense.

Мин барам киләм эшли**м** тыңл**ыйм**

Син бар**асың** кил**әсең** эшл**исең** тыңл**ыйсың**

Ул бара кил**ә** эшл**и** тыңл**ый**

Без бар**абыз** кил**әбез** эшл**ибез** тыңл**ыйбы**з

Сез бар**асыз** кил**әсез** эшл**исез** тыңл**ыйсыз**

Алар бар**алар** кил**әләр** эшл**иләр** тыңл**ыйлар**

Игътибар итегез! Обратите внимание! Pay attention! *йөр + и — йөри , авыр + -ый — авырый, тап- таба, чык-чыга, җый- җыя, ки -кия.*

Билгеле үткән заман фигыльләрнең заман барлыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глаголов прошедшего определённого времени.

Conjugation of Past Definite Positive form verbs.

Мин бард**ым,** килд**ем,** кит**тем,** кайт**тым**

Син бард**ың,** килд**ең,** кит**тең,** кайт**тың**

Ул бард**ы,** килд**е,** кит**те,** кайт**ты**

Без бард**ык,** килд**ек,** кит**тек,** кайт**тык**

Сез бард**ыгыз,** килд**егез,** кит**тегез,** кайт**тыгыз**

Алар бард**ылар,** килд**еләр,** кит**теләр,** кайт**тылар**

Билгесез үткән заман фигыльләрнең зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глаголов прошедшего неопределённого времени.

Conjugation of verbs in the past indefinite tense.

Мин укы**ганмын**, кил**гәнмен**, кит**кәнмен**, кайт**канмын**

Син укы**гансың**, кил**гәнсең**, кит**кәнсең**, кайт**кансың**

Ул укы**ган**, кил**гән**, кит**кән**, кайт**кан**

Без укы**ганбыз**, кил**гәнбез**, кит**кәнбез**, кайт**канбыз**

Сез укы**гансыз**, кил**гәнсез**, кит**кәнсез**, кайт**кансыз**

Алар укы**ганнар**, кил**гәннәр**, кит**кәннәр**, кайт**каннар**

Билгеле киләчәк заман фигыльләрнең зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глаголов будущего определённого времени.

Conjugation of verbs in Future Definite.

Мин укы**ячакмын**, сөйлә**ячәкмен**, кит**әчәкмен**, кайт**ачакмын**

Син укы**ячаксың**, сөйлә**ячәксең**, кит**әчәксең**, кайт**ачаксың**

Ул укы**ячак,** сөйлә**ячәк**, кит**әчәк**, кайт**ачак**

Без укы**ячакбыз**, сөйлә**ячәкбез**, кит**әчәкбез**, кайт**ачакбыз**

Сез укы**ячаксыз**, сөйлә**ячәксез**, китәчәксез, кайт**ачаксыз**

Алар укы**ячаклар**, сөйлә**ячәкләр**, китәчәкләр, кайт**ачаклар**

Игътибар итегез! Обратите внимание! Pay attention! :**п —» б, к—» г:** та**п** (найди) + *ачак — таб**а**чак* –найдёт- , чы**к** (выходи) + *чыгачак*-выйдет - .

Билгесез киләчәк заман фигыльләрнең зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глаголов будущего неопределённого времени.

Conjugation of verbs in Future Indefinite.

Мин укырмын, сөйләрмен, китәрмен, язармын, кайтырмын, белермен

Син укырсың, сөйләрсең, китәрсең, язарсың, кайтырсың, белерсең

Ул укыр, сөйләр, китәр, язар, кайтыр, белер

Без укырбыз, сөйләрбез, китәрбез, язарбыз,кайтырбыз, белербез

Сез укырсыз, сөйләрсез, китәрсез, язарсыз, кайтырсыз, белерсез

Алар укырлар, сөйләрләр, китәрләр, язарлар, кайтырлар, белерләр

Билгесез киләчәк заман хикәя фигыльләрнең юклыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глаголов будущего неопределённого времени в отрицательной форме.

Conjugation of verbs in Negative Future Indefinite

Мин укымам, сөйләмәм, китмәм, язмам, кайтмам, белмәм

Син укымассың, сөйләмәссең, китмәссең, язмассың, кайтмассың, белмәссең

Ул укымас, сөйләмәс, китмәс, язмас, кайтмас, белмәс

Без укымабыз, сөйләмәбез, китмәбез, язмабыз,кайтмабыз, белмәбез

Сез укымассыз, сөйләмәссез, китмәссез, язмассыз, кайтмассыз, белмәссез

Алар укымаслар, сөйләмәсләр, китмәсләр, язмаслар, кайтмаслар, белмәсләр

.

Шарт фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глаголов условного наклонения.

Conjugation of conditionals.

Мин барсам	килсәм	Без барсак	килсәк
Син барсаң	килсәң	Сез барсагыз	килсәгез
Ул барса	килсә	Алар барсалар	килсәләр

Кире шарт фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение глаголов уступительной модальности

Conjugation of concessive conditional verbs.

Мин	барсам да	килсәм дә
Син	барсаң да	килсәң дә

Ул	барса да	килсә дә
Без	барсак та	килсәк тә
Сез	барсагыз да	килсәгез дә
Алар	барсалар да	килсәләр дә

Ниятне белдерә торган аналитик фигыльләрнең барлыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение аналитических глаголов, выражающих намерение.

Conjugation of analytical verb.

Мин ....-макчы/мәкче булам	без ....-макчы/мәкче булабыз
Син ....-макчы/мәкче буласың	сез ....-макчы/мәкче буласыз
Ул ....-макчы/мәкче була	алар ....-макчы/мәкче булалар

Теләк белдерә торган аналитик фигыльләрнең барлыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение аналитических глаголов, выражающих желание . ....

Conjugation of analytical verb.

минем ашыйсым килә	безнең ашыйсыбыз килә
синең ашыйсың килә	сезнең ашыйсыгыз килә
аның ашыйсы килә	аларның ашыйсылары килә

Мөмкинлек белдерә торган аналитик фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение аналитических глаголов, выражающих возможность.

Conjugation of positive analytical verbs.

мин бара алам	сөйли беләм
син бара аласың	сөйли беләсең
ул бара ала	сөйли белә
без бара алабыз	сөйли беләбез
сез бара аласыз	сөйли беләсез
алар бара алалар	сөйли беләләр

Кирәклекне белдерә торган аналитик фигыльләрнең зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение аналитических глаголов, выражающих необходимость.

Conjugation of analytical verbs.

Барасым бар (юк)   киләсем бар (юк)   укыйсым бар (юк)   эшлисем бар (юк)

Барасың бар (юк)	киләсең бар (юк)	укыйсың бар (юк)	эшлисең бар (юк)
Барасы бар (юк)	киләсе бар (юк)	укыйсы бар (юк)	эшлисе бар (юк)
Барасыбыз бар (юк)	киләсебез бар (юк)	укыйсыбыз бар (юк)	эшлисебез бар (юк)
Барасыгыз бар (юк)	киләсегез бар (юк)	укыйсыгыз бар (юк)	эшлисегез бар (юк)
Барасылары бар (юк)	киләселәре бар (юк)	укыйсылары бар (юк)	эшлиселәре бар (юк)

Үткән эшне белдерә торган аналитик форманың зат-сан белән төрләнүе.

Спряжение аналитической формы, выражающей прошедшее действие.

Conjugation of the analytical verb.

Минем барганым бар (юк)	Безнең барганыбыз бар (юк)
Синең барганың бар (юк)	Сезнең барганыгыз бар (юк)
Аның барганы бар (юк)	Аларның барганнары бар (юк)

Тартымлы исем фигыльнең килеш белән төрләнүе.

Склонение имён действия с аффиксами принадлежности

Declension of possessive nouns.

Б.к.	килүем (килүең)	килүе (килүләре)	килүебез (килүегез)
И.к.	-нең, -ның	-нең, -ның	-нең, -ның
Ю.к.	-ә, -а	-нә, - на	- гә, -га
Т.к.	-не, -ны	- н	-не, -ны
Ч.к.	-нән, -нан	- ннән, -ннан	-дән, -дан
У-в.к.	-дә,-да	-ндә,-нда	-дә,-да

Бәйлекләр. Послелоги. Postpositions.

Послелоги в татарском языке используются как предлоги в русском языке. Postpositions in Tatar function as prepositions in English, but postpositions require a preceding noun to take certain case forms.

1. *Исем* (баш килеш) – сущ. (им.п.), *зат алмашлыгы* (иялек килеше) – личное местоимение (притяж.п.)- Noun (Nominative), personal pronoun (Genetive) + *турында, белән, өчен, саен, аркылы, кебек:* әнием **турында,** әтием **белән,** балалар **өчен,** көн **саен**; урам **аркылы**; әтием **кебек;** *синең **өчен**, аның **турында**, алар **белән**, безнең **аркылы**, сезнең **кебек**.*

2. *Исем, зат алмашлыгы* (юнәлеш килеше) – сущ., личное мест., (напр.п.) - Noun, personal pronoun (Dative) + *кадәр: д*әрес**кә кадәр,** сәгать биш**кә кадәр,** сиңа **кадәр**.

3. *Исем* , *зат алмашлыгы* (чыгыш килеше) – сущ., личное мест. (исх.п.) - Noun, personal pronoun (Ablative) + *соң, бирле, башка*: эш**тән соң,** якшәмбе**дән соң,** яз**дан бирле**, сүзлек**тән башка,** сез**дән** соң, мин**нән башка**.

Бәйлек сүзләр. Послеложные слова. Postposition words.

Кайбер исемнәр төрле килешләрдә бәйлекләр буларак кулланылалар. Некоторые имена существительные в различных падежах употребляются в роли предлогов. Some nouns can be used as postpositions in different case forms.:

ас (низ), *буй* (длина), *арт* (зад), өс (верх), *ара* (промежуток), *урта* (середина), *эч* (внутренняя часть предмета), *ян* (бок), *төп* (низ, дно), *ал* (перед), *баш* (начало) – *астында, буенда, артына, өстеннән, арасында, уртасында, эченә, янында. төбендә, алдыннан, башында.*